LETOPIS

AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI

V LJUBLJANI

DRUGA KNJIGA

1943 - 1947

ZALOŽILA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
v Ljubljani

1947

LETOPIS

AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI V LJUBLJANI

DRUGA KNJIGA

1943 - 1947

ZALOŽILA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
v Ljubljani

1947

SPREJETO NA SEJI PREZIDIJA AKADEMIJE
DNE 30. JUNIJA 1947

TISKALI J. BLASNIKA NASL., UNIVERZITETNA TISKARNA
V LJUBLJANI

LETOPIS
II

V NOVI JUGOSLAVIJI

Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani poteka sicer že deveto leto, odkar jo je vlada stare Jugoslavije, ki ji je revolucionarni značaj „Društva Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani" postal vendar le presiten, z uredbo Ministrstva prosvete z dne 11. avgusta 1938 dala položaj, kakršnega sta imeli Srpska Akademija nauka v Beogradu in Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu. Toda čeprav je nova akademija nedvomno tudi že v prvih letih svojega življenja krepko napela sile za znanstveno tekmo tako z obema starejšima akademijama stare Jugoslavije, kakor tudi z inozemskimi akademijami, se je začela doba možnosti resničnega razmaha v modernem smislu za to najvišjo slovensko znanstveno ustanovo šele po osvoboditvi, ko ji je v novi Jugoslaviji primer Akademije nauk SSSR v Moskvi dal upanje, da najde razumevanje za svoje poslanstvo na vseh odločilnih mestih nove slovenske države.

Začasna uredba, ki sta jo dne 5. septembra 1945 podpisala predsednik Narodne vlade Slovenije in prosvetni minister, je dala ljubljanski Akademiji po sovjetskem vzorcu pravo avtonomijo, obenem pa je razširila tudi njen prvotni delokrog, saj ji je poverila tudi skrb za znanstveni naraščaj in poudarila ozire na realistične znanosti.

V skladu z novo uredbo so se razvijali odnosi pristojnih oblasti do Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani: odobritev proračunov v najvišji realni meri, ki jo je dovoljevalo finančno stanje republike; pomoč ob izrednih prilikah, kakor prispevek za adaptacijo glavnega poslopja, pridobitev stare zaloge Slovenskega biografskega leksikona, kredit za izkopavanje staroslovenskih grobišč v Ptuju; razumevanje za pritegnitev kadra znanstvenih delavcev ter pomnožitev upravnega osebja, da je omogočeno redno poslovanje v smislu novih nalog; uvidevnost, da so primerni prostori prav tako važen pogoj za ustanovitev laboratorijev, kakor novi znanstveni kadri in gmotna sredstva.

Ob osvoboditvi je bila Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani skromna najemnica sedmih sob v drugem nadstropju palače, ki so jo 1774. leta prenovili stanovi dežele Kranjske za svoja zborovanja; pozneje je postala zatočišče raznih uradov, končno pa last Kmetijske družbe, ki na primerno zunanjost stavbe ni mogla zadovoljivo paziti. Danes Akademija po naklonjenosti Vlade ljudske republike Slovenije ni samo gospodarica celega glavnega poslopja, ki bo v doglednem času dobilo spet svoj reprezentativni značaj, ampak tudi pripadajočega skladiščnega objekta ob Salendrovi ulici, ki se bo z novim letom začel urejevati za kemični in fizikalni laboratorij; na ostalem še nezazidanem prostoru bodo postopoma zgrajeni še razni drugi laboratoriji. Dvorana v glavnem poslopju, kjer so grofje, baroni in drugi privilegiranci cela stoletja sklepali o brambi svojih fevdalnih „pravic", se pa smotrno preureja v reprezentativno dvorano, v kateri bo ob slavnostnih prireditvah, predavanjih in promocijah prostora za 80 ljudi.

Ni majhna reč preurediti ustanovo, ki je bila sprva v smislu zapadnega tipa akademij namenjena predvsem odlikovanju zaslužnih znanstvenikov in umetnikov ter založništvu takih znanstvenih del, na katera privatni založnik radi premajhnega števila kupcev ni reflektiral, v zavod, ki z lastnimi znanstvenimi močmi, s sodelavci in z mladim znanstvenim naraščajem po sovjetskem vzorcu utira nova pota znanosti iz misli na potrebe in srečo ljudstva.

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani se je načelno odločila, da bo ustanavljala institute postopoma, kakor bodo moči in sredstva dovoljevala in kakor bodo potrebe zahtevale. Pri tem ima srečo, da je nihče ne priganja.

Čeprav se zadeva s prostori v današnjih prilikah počasi rešuje, je število znanstvenih naprav Akademije dokaz izrednega in prepričevalnega napredka; do osvoboditve je štela Akademija le dve komisiji, bibliografsko in etimološko, danes ima že 19 takih naprav: pet institutov, en zavod, pet komisij in 8 odborov.

Važna vprašanja v okviru petletke se rešujejo v kemičnem institutu, kamor hodijo mnogi po nasvete in pomoč; zvezna in republiška ministrstva zaupajo upravniku instituta reševanje važnih problemov, priznanja in vabila mu pošilja inozemstvo.

Arheološki komisiji obetajo izkopavanja v Ptuju uspeh, kakršnega so doživeli arheologi le redko kdaj; njihove izsledke bodo morali vzeti v razvid vsi, ki raziskujejo kulturo starih Slovanov in marsikaka trditev bo morala biti popravljena.

Lingvistične komisije in Zavod za kulturo slovenskega jezika utegnejo v nekaj letih dovršiti delo, za kakršno so porabile druge akademije vrsto desetletij.

Institut za literature in Komisija za izdajo literarno historičnih virov sta že pripravila za znanstveno obdelavo važne zgodovinske vire, kakor dopolnila k Zoisovi korespondenci, prepis Korytkove poljske korespondence, prepis zagovora dr. Jakoba Zupana v znamenitem procesu proti janzenistom.

O raznih drugih zasnovah in delih poroča Letopis podrobno.

Krediti in uvidevnost odločilnih faktorjev so omogočili Akademiji, da je v dveh letih po osvoboditvi vkljub tehničnim nevšečnostim izdala toliko del, kot prej v sedmih letih, namreč 15, in to sedem realističnega, šest humanističnega in dve splošnega značaja. Edicijski uspeh Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani je po osvoboditvi tak, da je ni treba biti sram pred drugimi akademijami v Jugoslaviji.

Sodim, da je Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani z izvršenim delom in s sistematičnimi pripravami za nadaljnje delo v zadnjih dveh letih zaslužila izredno vpoštevanje, ki ga je bila deležna, ter da sme upati, da se bo mogla po sovjetskem vzorcu preurediti v doglednem času in doseči tisto stopnjo, ki je v kulturnem središču dvamiljonskega naroda sploh dosegljiva.

Prezident F. Kidrič

I

UREDBA — UPRAVA
RAZREDI — ZAVODI — KOMISIJE

ZAČASNA UREDBA

o Akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani

I. Naloga, sredstva in ureditev Akademije

Člen 1.

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani je najvišji znanstveni in umetniški zavod Slovenije. V nji so združeni najbolj vidni visoko kvalificirani znanstveniki in umetniki. Kot javni zavod ima Akademija značaj pravne osebe po javnem in zasebnem pravu. V razmerju do državne uprave je avtonomno telo in je pod varstvom države; podrejena je neposredno Narodni vladi Slovenije, kateri vsako leto polaga račun o svoji delavnosti.

Člen 2.

Akademiji je naloga, da goji znanost in podpira razvoj umetnosti, da povzroča in podpira raziskavanja na tem torišču, objavlja znanstvena dela ter pomaga skrbeti za znanstveni naraščaj.

Člen 3.

(1) Pri raziskovanju kulturne, literarne in politične zgodovine, zgodovine umetnosti in prava, pri proučevanju jezikoslovja, prava, etnografije, prirodoslovnih, medicinskih in tehničnih ved upošteva Akademija predvsem ozemlje Slovenije in Jugoslavije.

(2) Za pravilno upravljanje, obravnavanje in usmerjanje znanstvenih ali umetniških prizadevanj sklicuje Akademija seje, kongrese in posvete, pripravlja in vodi ekspedicije, ustanavlja in upravlja v okviru razpoložljivih sredstev raziskovalne znanstvene institute s primernim številom znanstvenih sodelavcev (aspirantov, kandidatov za akademijski doktorat itd.), vzdržuje zveze z domačimi in inozemskimi akademijami, znanstveniki ali umetniškimi zavodi in društvi.

Člen 4.

V svojih publikacijah objavlja Akademija dela svojih članov, pa tudi dela nečlanov (člen 20), če izkazujejo visoko znanstveno kvalifikacijo.

Člen 5.

Izdatki za Akademijo se krijejo iz letnih dotacij, za ta namen določenih in vključenih v proračun Narodne vlade Slovenije. Ostala gmotna sredstva ji pritekajo iz lastne imovine, iz prodaje njenih publikacij, iz prostovoljnih zasebnih in javnih podpor, zapuščin in daril.

Člen 6.

Akademija znanosti in umetnosti ima za sedaj štiri razrede:

1. razred za zgodovinske in zemljepisne vede, za filozofijo in filologijo,

2. razred za narodno gospodarstvo in pravne vede,

3. razred za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede in

4. umetniški razred.

Člen 7.

Posamezni razredi se morejo deliti na oddelke in odbore, ki imajo naziv po svoji glavni stroki. Na delo v oddelkih in odborih sme povabiti Akademija tudi nečlane in jim sme s pritrditvijo prezidija za njih delo dajati nagrade.

II. Člani Akademije

Člen 8.

(1) Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani ima redne, dopisne in častne člane. Rednih članov sme biti skupaj za sedaj 30, dopisnih pa skupaj 60; število častnih članov ni omejeno.

(2) Redni člani morejo biti samo osebe, ki žive stalno na sedežu Akademije, izjemoma pa tudi osebe zunaj sedeža Akademije, če morejo opravljati dolžnosti rednih članov v Akade-

miji. Če se odseli redni član s sedeža Akademije in ne more več opravljati svoje dolžnosti v Akademiji, ostane še nadalje redni član, ne more pa imeti v Akademiji funkcije (člena 13. in 19.).

Člen 9.

(1) Član Akademije more postati samo, kdor si je pridobil izrednih zaslug za znanost in umetnost in je neoporečen.

(2) Redne in dopisne člane voli na pismeni predlog pristojnega razreda glavna skupščina Akademije, in sicer na podstavi stroge ocene kandidatovih znanstvenih ali umetniških del, ki morajo izpričati znanstveno ali umetniško samostalnost in vestnost.

(3) Častne člane imenuje glavna skupščina Akademije, in sicer take domače ali inozemske osebe, ki imajo posebnih zaslug za znanost in umetnost ali za Akademijo. Častni člani imajo enake pravice kot redni člani, nimajo pa pravice do gmotnih sredstev Akademije po odst. 1. čl. 11.

(4) Članstvo Akademije preneha s smrtjo, odpovedjo, ki se poda pismeno prezidentu ali z izključitvijo, ki jo mora skleniti ¾ članov, navzočih na glavni skupščini.

Člen 10.

Člani so dolžni izvrševati naloge, katere jim poveri Akademija po čl. 2. in 3.

Člen 11.

(1) Vsi člani, razen častnih (odst. 3. člena 9.), smejo prejemati pomoč za znanstvena raziskavanja. Vsi člani imajo pravico tiskati svoja znanstvena dela v izdajah Akademije. O pomoči in tiskanju znanstvenih del ter o honorarjih avtorjev odloča prezidij.

(2) Redni člani imajo posvetovalno in glasovalno pravico, ko se volijo redni, dopisni in častni člani ter poslovalci Akademije (člena 13. in 19), in sicer v svojem razredu in na glavni skupščini.

(3) Samo redni člani morejo biti poslovalci Akademije.

Člen 12.

Redni in častni člani prejemajo vse publikacije Akademije, dopisni pa samo publikacije svojega razreda.

III. Red v Akademiji

Člen 13.

Akademiji načeluje prezident, ki ga izvolijo redni člani Akademije na glavni skupščini. Prezident, generalni sekretar in načelniki razredov so prezidij Akademije.

Člen 14.

Prezident predstavlja Akademijo na zunaj, sklicuje in vodi seje prezidija in glavne skupščine, podpisuje skupno z generalnim sekretarjem diplome, dopise in vse obvezne izjave in listine. Prezident prejema iz proračuna Akademije letno nagrado, ki jo določi glavna skupščina.

Člen 15.

(1) Generalni sekretar piše zapisnik o sejah prezidija in glavne skupščine Akademije, podpisuje skupno s prezidentom diplome, dopise, vse obvezne izjave in listine, skrbi za korespondenco in za natisk publikacij, sestavlja s prezidentom program za seje prezidija in za glavno skupščino Akademije. V ta namen pripravlja tudi predloge in poročila.

(2) Če je prezident zadržan, ga nadomestuje generalni sekretar. Če je generalni sekretar zadržan, ga nadomestuje po letih najstarejši razredni načelnik.

(3) Generalni sekretar prejema iz proračuna Akademije letno nagrado, ki jo določi glavna skupščina Akademije.

(4) Generalni sekretar načeluje pisarni Akademije.

Člen 16.

(1) Prezidij je izvrševalni organ glavne skupščine in upravni organ Akademije; vsak izdatek iz blagajne Akademije mora imeti pritrditev ali odobritev prezidija.

(2) Prezidij predlaga ministru za prosveto nastavitve pisarniškega in pomožnega osebja po določilih zakona o civilnih uradnikih in v okviru svojega proračuna.

(3) Upravljanje imovine Akademije nadzira poseben nadzorni odbor treh rednih članov in enega namestnika, ki jih izbere glavna skupščina.

(4) Akademija daje po prezidiju na vprašanja državnih oblastev po ministru za prosveto odgovore in obvestila, kolikor spadajo v področje akademijskega dela.

Člen 17.

Prezidij je sklepčen, če je navzoča navadna večina članov prezidija. Prezident ima glasovalno pravico in po potrebi pravico dirimiranja. Redni člani, ki so povabljeni na sejo samo zaradi nasvetov, nimajo glasovalne pravice.

Člen 18.

Seje razredov sklicujejo in vodijo načelniki razredov. Na te seje se povabijo redni in dopisni člani pristojnega razreda, ki bivajo na sedežu Akademije in se jim priobči program seje. Glasovalno pravico pa imajo samo redni člani pristojnega razreda. Seja je sklepčna, če je navzoča navadna večina članov razreda. Načelnik razreda ima glasovalno pravico in, po potrebi, pravico dirimiranja.

Člen 19.

Razredi volijo svoje načelnike in njih namestnike izmed članov svojega razreda in sicer z večino navzočih članov. Volitev načelnika vodi najstarejši član razreda.

Člen 20.

V publikacijah Akademije se ne sme objaviti nobeno delo, dokler ni odobreno v seji pristojnega razreda in ga glede na razpoložljiva sredstva ne sprejme prezidij za natisk. O sprejemanju del nečlanov odloča pristojni razred na predlog in po pismeni oceni enega izmed svojih rednih članov.

Člen 21.

(1) Zborovanja Akademije so tale:

1. slovesno zborovanje, ki je javno in je vsako leto v mesecu maju;

2. glavna skupščina, ki jo sklicuje prezident po potrebi ali pa če to zahteva vsaj tretjina rednih članov; na leto mora biti vsaj ena glavna skupščina.

(2) Glavno skupščino skliče prezident s pismenim vabilom, ki se pošlje vsem rednim članom. Hkrati z vabilom se priobči tudi program glavne skupščine. Glavna skupščina se posvetuje in odloča o splošnih predlogih, ki se tičejo celokupne Akademije, kakršni so: razdelitev skupnih gmotnih sredstev na razrede, proračun in polaganje sklepnega računa po poročilu nadzornega odbora (čl. 16.), delo Akademije, razdelitev razredov na oddelke, sporna vprašanja med posameznimi razredi in člani, poslovni in ostali predpisi o notranji ureditvi Akademije (člen 24.).

(3) Glavna skupščina (na predlog pristojnega razreda) voli redne, dopisne in častne člane, izmed rednih članov pa izbere prezidenta in generalnega sekretarja, nadzorni odbor treh rednih članov in enega namestnika. Glavna skupščina je sklepčna, če je navzoča vsaj polovica vseh rednih članov Akademije. Za izvolitev rednih članov in dopisnih članov in za predlog o spremembi uredbe je potrebna dvetretjinska večina navzočih rednih članov.

Člen 22.

Na slovesnem zborovanju Akademije se poda poročilo o letnem delu celokupne Akademije, o spremembah v prezidiju in med člani in se vpeljujejo novi člani, ki se jim izroči diploma Akademije. Slovesno zborovanje se konča s slavnostnim predavanjem.

Člen 23.

Sedanji redni in dopisni člani Akademije obdrže svoje članstvo. Po določilih te uredbe izvoljeni funkcionarji Akademije ostanejo na svojih mestih do objave zakona o Akademiji.

Člen 24.

Poslovnik, pravila o razsodišču za sporna vprašanja med posameznimi razredi in člani in red za posamezne razrede, oddelke, zavode in odbore, red za graduiranje znanstvenih sodelavcev (aspirantov in kandidatov za akademijski doktorat itd.) in druge predpise o notranji ureditvi izda Akademija sama v smislu te uredbe.

Člen 25.

Če bi Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani prenehala obstojati, se odloči z zakonom o njeni imovini.

Člen 26.

Ta uredba velja in dobi obvezno moč z dnem objave v „Uradnem listu Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta in Narodne vlade Slovenije".

Ljubljana dne 6. septembra 1945.

Minister za prosveto:
Dr. Ferdo Kozak s. r.

Predsednik Narodne vlade Slovenije:
Boris Kidrič s. r.

UPRAVA AKADEMIJE

Prezident: FRANCE KIDRIČ
izvoljen na glavni skupščini Akademije dne 2. oktobra 1945.

Generalni sekretar: FRAN RAMOVŠ
izvoljen na glavni skupščini Akademije dne 2. oktobra 1945.

Načelniki: 1) v razredu za zgodovinske in zemljepisne vede, za filozofijo in filologijo RAJKO NAHTIGAL
2) v razredu za narodno gospodarstvo in pravne vede JANKO POLEC
3) v razredu za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede JOSIP PLEMELJ
4) v umetniškem razredu FRAN SAL. FINŽGAR,
vsi izvoljeni v pristojnih razredih dne 2. oktobra 1945.

UPRAVNA PISARNA

Direktor: dr. Leo Baebler; režiser in ekonom: Franjo Mihelčič; arhivar: Nada Jesse; mehanik: Janez Trček; služitelj: Franc Žurga.

ZNANSTVENA PISARNA

Upravnik: prof. dr. Matej Šmalc; pomočniki: prof. Jakob Šolar; prof. dr. Milena Uršič; arhivar prof. Primož Ramovš; pisarka Vida Baebler.

NADZORNI ODBOR

člani: Milko Kos, Anton Lajovic, Milan Škerlj; namestnik: Aleš Ušeničnik.

RAZREDI

I. Razred za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo

Načelnik:
RAJKO NAHTIGAL

II. Razred za narodno gospodarstvo in pravne vede

Načelnik:
JANKO POLEC

III. Razred za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede

Načelnik:
JOŠIP PLEMELJ

IV. Umetniški razred

Načelnik:
FRAN SAL. FINŽGAR

ZAVODI, KOMISIJE IN ODBORI

1. KEMIČNI INŠTITUT
   Upravnik: univ. prof. dr. Maks Samec.

2. FIZIKALNI INŠTITUT
   Upravnik: član dr. Anton Peterlin.

3. ZAVOD ZA RAZISKOVANJE KRASA (SPELEOLOŠKI INŠTITUT) V POSTOJNI
   Upravnik: dr. Alfred Šerko.

4. ZAVOD ZA KULTURO SLOVENSKEGA JEZIKA
   Upravnik: član Oton Župančič.

5. INŠTITUT ZA SLOVENSKI JEZIK
   Upravnik: član Fran Ramovš.

6. INŠTITUT ZA LITERATURE
   Upravnik: član Francè Kidrič.

7. BIBLIOGRAFSKA KOMISIJA
   Člani: Finžgar, Hadži, Polec, Ramovš, Stele, Šlebinger; gl. Letopis I, 343; pomočnica Štefka Bulovec.

8. KOMISIJA ZA ETIMOLOŠKI SLOVAR
   Člani: Grafenauer, Nahtigal, Ramovš; gl. Letopis I. 352.

9. KOMISIJA ZA SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA
   Člani: Finžgar, Grafenauer, Kidrič, Nahtigal, Polec, Ramovš, Župančič.
   Ožji delovni odbor: Ramovš, Šmalc, Šolar, Rupel, Kolarič, Bajec.
   Kolektorji: profesorji Šolar, Šmalc, Bajec, Rupel, Kolarič, Mole Rudolf, Tomšič, Karlin, Kalan, Moder, Boršnikova, Legiša, Gspan, Bizjak, Javornik, Novak, Janez Logar, Tine Logar, Bačar, Sterletova, Pacheiner, Christofova, Uršičeva, Jere, Dodič, Pirnat, Suhadolnik, Sirk, Sušnik,

Osana, Gregorič, Lovrenčič, Mrak, Wester, Pretnar, Sovre, Vernik, A. Debeljak, Tavzes, Matičič, Zajc.

10. ODBOR ZA LINGVISTIČNI ATLAS SLOVENSKEGA JEZIKA

Člani: Grafenauer, Nahtigal, Ramovš. Kolektor: znanstveni aspirant dr. Tine Logar.

11. ODBOR ZA OBJAVO SREDNJEVEŠKIH URBARJEV SLOVENIJE

Člani: Kidrič, Kos, Polec.

12. ODBOR ZA HISTORIČNO-TOPOGRAFSKI LEKSIKON SREDNJEVEŠKE SLOVENIJE

Člani: Hauptman, Kos, Polec, Ramovš.

13. ODBOR ZA SLOVAR SLOVENSKIH PRIIMKOV

Člani: Kos, Melik, Nahtigal, Polec, Ramovš.

14. ODBOR ZA IZDAJO SLOVENSKEGA BIOGRAFSKEGA LEKSIKONA

Člani: Kidrič, Lukman, Polec.

15. ODBOR ZA UREJEVANJE FAVNE, FLORE IN GEJE SLOVENIJE

Člani: Hadži, Melik, Rakovec.

16. TERMINOLOŠKA KOMISIJA

Člani: Polec, Ramovš, Škerlj.

Jezikoslovni odbor: Ramovš, Šmalc, Šolar, Kolarič.

Komisija za pravno terminologijo: Škerlj, Polec, Pitamic, Sajovic, Sterle.

Terminološke posle za medicinske vede vodi prof. Alija Košir, za tehniške pa profesorji inž. A. Struna, F. Hacin in V. Skaberne.

17. KOMISIJA ZA IZDAJO LITERARNO-HISTORIČNIH VIROV

Člani: Grafenauer, Kidrič, Polec.

18. ARHEOLOŠKA KOMISIJA

Člani: Kos, Stele, Melik, Rakovec in kot znanstveni sodelavci prof. Klemenc, Korošec, Brodar ter za Narodni muzej Kastelic.

19. ODBOR ZA UMETNOSTNO ZGODOVINSKO RAZISKOVANJE

Člani: Stele, Kos, Lukman.

II

ČLANI

ČLANI

Izpremembe v članstvu Akademije izza l. 1943 so sledeče:

1) umrli so: redni član umetniškega razreda Rihard Jakopič dne 22. aprila 1943;

dopisni član filozofsko-filološko-historičnega razreda dr. Anton Breznik dne 26. marca 1944;

redni član umetniškega razreda Matija Jama dne 8. aprila 1947;

dopisni član razreda za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede Ivan Regen dne 27. julija 1947;

redni član razreda za narodno gospodarstvo in pravne vede Milan Škerlj dne 8. decembra 1947.

2) novi člani so bili izvoljeni na seji glavne skupščine dne 21. decembra 1946 in razglašeni na slovesnem zborovanju Akademije dne 8. februarja 1947:

dr. Ivan Grafenauer, dopisni član za rednega člana v razredu za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo;

dr. Janko Šlebinger za dopisnega člana v istem razredu;

dr. Anton Melik, dopisni član istega razreda za rednega člana v razredu za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede;

dr. Anton Peterlin za dopisnega člana v razredu za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede in v istem razredu

dr. Ivan Rakovec za dopisnega člana;

3) na seji glavne skupščine dne 7. novembra 1947. so bili izvoljeni in razglašeni sledeči novi dopisni člani:

Nitsch Kazimierz, prezident Poljske akademije umiejętnosci v Krakowu,

Nejedlý Zdeněk, prezident České akademie věd a umění v Pragi,

Pavlov Todor, predsednik Bolgarske akademije znanosti v Sofiji,

Belić Aleksandar, predsednik Srpske akademije nauka v Beogradu, vsi v I. razredu;

Vavilov Sergej Ivanović, prezident Akademije nauk SSSR v Moskvi in

Štampar Andrija, predsednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, oba v III. razredu.

4) iz pregnanstva se je po treh letih vrnil redni član dr. Francè Kidrič in bil na seji glavne skupščine dne 25. julija 1945 tovariško pozdravljen;

5) dopisni član dr. Franc Veber se je dne 18. maja 1945 odrekel članstvu;

6) redni član dr. Rihard Zupančič je bil na seji glavne skupščine dne 25. julija 1945 črtan iz članstva.

I. RAZRED

za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo

Redni člani

Ivan Grafenauer rojen 7. marca 1880, dr. phil., gimn. prof. v pok.; izvoljen za dopisnega člana 16. maja 1940, za rednega člana 21. decembra 1946; svoje delo posveča slovenski literarni zgodovini, narodni pesmi in narodopisju; gl. Letopis I. str. 161—165.

France Kidrič rojen 23. marca 1880, dr. phil., redni profesor na univerzi v Ljubljani; redni član je postal 7. oktobra 1938; predmet njegovega znanstvenega dela so slovanske literature starejših dob, posebej še slovenska kulturna in literarna zgodovina; častni član Slavističnega društva, predsednik Znanstvenega društva za humanistične vede, načelnik I. razreda Akademije 1941—2; prezident Akademije 2. oktobra 1945; dop. član Král. české společnosti nauk v Pragi, dopisni član Bolgarske Akademije v Sofiji; gl. Letopis I. vlož. pag 51—62; ker okupator ni dovolil objave njegovega življenjepisa in je vložek mogel biti pridejan leta 1945. le še neprodanim izvodom, objavlja Letopis II. potek življenja in dela člana Kidriča.

Milko Kos rojen 12. decembra 1892., dr. phil., redni profesor na univerzi v Ljubljani; redni član 7. oktobra 1938; stroka mu je občna zgodovina srednjega veka in pomožne historične vede; redni član Znanstvenega društva za humanistične vede, dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, Král. české společnosti nauk v Pragi; gl. Letopis I. 53—62.

Rajko Nahtigal rojen 14. aprila 1877., dr. phil., redni profesor za slovansko filologijo in primerjalno gramatiko slovanskih jezikov na univerzi v Ljubljani; redni član 7. oktobra 1938; prvi predsednik Akademije 4. januarja 1939 do 27. junija 1942; redni član Znanstvenega društva za humanistične vede, častni predsednik Slavističnega društva, dop. član Srpske akademije nauka v Beogradu in Jugoslavenske akademije znanosti

i umjetnosti v Zagrebu; gl. Letopis I. str. 71—75; načelnik razreda od 2. oktobra 1945.

Fran Ramovš rojen 14. septembra 1890., dr. phil., redni profesor za fonetiko in za zgodovino slovenskega jezika na univerzi v Ljubljani; redni član 7. oktobra 1938; generalni sekretar Akademije od 11. julija 1942 dalje; redni član Znanstvenega društva; dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, Srpske Akademije nauka v Beogradu, Král. české společnosti nauk v Pragi, Poljske akademije znanosti in umetnosti v Krakovu, School of Slavonic and East European Studies na univerzi v Londonu; gl. Letopis I., 105—110.

Francè Stele rojen 21. februarja 1886., dr. phil., redni profesor za umetnostno zgodovino na univerzi v Ljubljani; redni član 16. maja 1940; redni član Znanstvenega društva za humanistične vede, delovni član Hrvatskega arheološkega društva, častni član Muzejskega društva v Mariboru, Ptuju in Celju; član Mednarodne zveze muzejev in Mednarodnega odbora za umetnostno zgodovino; gl. Letopis I. 113—123.

Aleš Ušeničnik rojen 3. julija 1868., dr. theol., dr. phil., redni profesor filozofije na teološki fakulteti v Ljubljani (od l. 1938. v pokoju); redni član 7. oktobra 1938; dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, član Pontificia Academia Romana S. Thomae Aquinatis; gl. Letopis I. 133—135.

Dopisni člani

Ljudmil Hauptman rojen 5. februarja 1884., dr. phil., redni profesor za občno zgodovino srednjega veka na univerzi v Zagrebu; dop. član Akademije 16. maja 1940, izredni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, Srpske Akademije nauka v Beogradu; gl. Letopis I, 166—7.

Franc Ksav. Lukman, rojen 24. novembra 1880. dr. theol., dr. phil., redni profesor za historično dogmatiko, za zgodovino starokrščanskega slovstva in za zgodnjo cerkveno zgodovino na teološki fakulteti univerze v Ljubljani; dop. član 16. maja 1940; gl. Letopis I. 168—9.

Matija Murko, rojen 12. februarja 1861; redni profesor za slovansko filologijo v Pragi (zdaj v pokoju); dop. član 16. maja 1940; dop. član znanstvenih akademij v Zagrebu, Beogradu, Pragi, Krakovu, Moskvi, pri School of Slavonic and East European Studies na univerzi v Londonu, član Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani, član in predsednik Slovanskega Ustava v Pragi; gl. Letopis I. 172—174.

Janko Šlebinger, rojen 19. oktobra 1876, dr. phil., upravnik Narodne in univerzitetne biblioteke v Ljubljani (v pokoju); njegova glavna stroka je slovenska bibliografija; dop. član Akademije 21. decembra 1946.

Kazimierz Nitsch, rojen l. 1874., profesor poljskega jezika na univerzi v Krakovu; prezident Poljske akademije umiejetnosci v Krakovu; dopisni član Akademije Nauk SSSR v Moskvi, Srbske akademije znanosti v Beogradu, Bolgarske akademije v Sofiji itd.; redaktor Rocznika slawistycznega in Ludu słowańskiego; za dopisnega člana izvoljen dne 7. novembra 1947.

Zdeněk Nejedlý, rojen l. 1878. v Litomišlu; profesor muzikologije na univerzi v Pragi; dopisni član Akademije nauk SSSR v Moskvi; prezident České akademie věd a uměni v Pragi; za dopisnega člana izvoljen dne 7. novembra 1947.

Todor Pavlov, profesor filozofije na univerzi v Sofiji; predsednik Bolgarske akademije znanosti v Sofiji; dopisni član Akademije nauk SSSR; izvoljen za dopisnega člana dne 7. novembra 1947.

Aleksander Belić, rojen l. 1876; profesor srbskega jezika na univerzi v Beogradu; predsednik Srpske Akademije nauka v Beogradu; dopisni član akademij znanosti v Zagrebu, Sofiji, Pragi, Krakovu in Moskvi; častni doktor univerze v Pragi; častni profesor univerze Lomonosova v Moskvi; izvoljen za dopisnega člana dne 7. novembra 1947.

II. RAZRED

za narodno gospodarstvo in pravne vede

Redni člani

Leonid Pitamic, rojen 15. decembra 1885, dr. iur., redni profesor za ustavno pravo na univerzi v Ljubljani; redni član 7. oktobra 1938; častni član filoz. akademije univerze v Georgetownu, častni član American Bar Association, dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu, Slovanskega Ustava v Pragi; gl. Letopis l. 79—83.

Janko Polec, rojen 19. avgusta 1880, dr. iur., redni profesor za narodno in primerjalno pravno zgodovino na univerzi v Ljubljani, redni član 7. oktobra 1938; načelnik razreda od 23. februarja 1942. dalje; posebno skrb posveča tudi študiju razvoja narodno kulturnih ustanov; gl. Letopis I. 97—101.

Milan Škerlj, rojen 4. septembra 1875., dr. iur., redni profesor za trgovinsko, menično in čekovno pravo na univerzi v Ljubljani; redni član 16. maja 1940; v svojih delih se peča s primerjalnim preučevanjem pravnih institucij; gl. Letopis I. 127—130. — Umrl nenadoma dne 8. decembra 1947. Nekrolog gl. str. 106.

III. RAZRED

za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede

Redni člani

Jovan Hadži, rojen 22. novembra 1884., dr. phil., redni profesor za zoologijo na univerzi v Ljubljani; dela iz splošne biologije, zoologije in bakologije; redni član 7. oktobra 1938; dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu in Srpske Akademije nauka v Beogradu; gl. Letopis I. str. 29—37.

Anton Melik, rojen 1. januarja 1890., dr. phil., redni profesor za geografijo na univerzi v Ljubljani; dop. član I. razreda 16. maja 1940, redni član III. razreda 21. decembra 1946;

predsednik Geografskega društva in urednik Geografskega Vestnika v Ljubljani; gl. Letopis I. str. 170—171.

Josip Plemelj, rojen 11. decembra 1873., dr. phil., redni profesor za matematiko na univerzi v Ljubljani; redni član 7. oktobra 1938; načelnik III. razreda od 16. julija 1942; dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu in Srpske Akademije nauka v Beogradu; gl. Letopis I. str. 93—94.

Milan Vidmar, rojen 22. junija 1885., dr. ing., redni profesor za elektrotehniko na univerzi v Ljubljani; redni član 16. maja 1940; drugi predsednik Akademije od 27. junija 1942 do 2. oktobra 1945; dop. član Zveze nemških elektrotehnikov v Berlinu in češke elektrotehnične zveze v Pragi; gl. Letopis I. str. 139—142.

Dopisni člani

Anton Peterlin, rojen 25. septembra 1908., dr. phil., redni profesor za teoretično fiziko na univerzi v Ljubljani; dop. član 21. decembra 1946; gl. str. 45.

Ivan Rakovec, rojen 18. septembra 1899., dr. phil., redni profesor za geologijo in paleontologijo na univerzi v Ljubljani; dop. član 21. decembra 1946; gl. str. 47.

Sergej Ivanovič Vavilov, rojen l. 1891. v Moskvi; prezident Akademije nauk SSSR v Moskvi; član moskovskega društva raziskovalcev prirodnih pojavov; član National Geographical Society USA; lavreat Stalinske premije; izvoljen za dopisnega člana dne 7. novembra 1947.

Andrija Štampar, rojen 1880., profesor socialne medicine na univerzi v Zagrebu; izvedenec pri socialnem svetu Združenih narodov, predsednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu; izvoljen za dopisnega člana dne 7. novembra 1947.

IV. UMETNIŠKI RAZRED

Redni člani

Fran Sal. Finžgar, rojen 9. februarja 1871; književnik; redni član 7. oktobra 1938 in odtlej dalje načelnik umetniškega razreda; gl. Letopis I. str. 23—25.

Anon Lajovic, rojen 20. decembra 1878., komponist in muzikolog; redni član 16. maja 1940; gl. Letopis I. str. 65–67.

Jože Plečnik, rojen 23. januarja 1872, redni profesor arhitekture na univerzi v Ljubljani; redni član 7. oktobra 1938; gl. Letopis I. 87—89.

Oton Župančič, rojen 23. januarja 1878; književnik; dop. član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu in School of Slavonic and East European Studies v Londonu; redni član 7. oktobra 1938; gl. Letopis I. str. 151—153.

UMRLI ČLANI

Rado Kušej, rojen 21. julija 1875, umrl 10. maja 1941; strokovnjak za cerkveno pravo, zakonsko in patronatno pravo; redni član II. razreda; gl. Letopis I. 185—190.

Metod Dolenc, rojen 19. decembra 1875, umrl 10. oktobra 1941; strokovnjak za kazensko pravo in slovenski pravni zgodovinar; redni član II. razreda; gl. Letopis I. 193—197.

Gregor Krek, rojen 27. junija 1874, umrl 1. septembra 1942; strokovnjak za rimsko in državljansko pravo; komponist in muzikolog; redni član II. razreda in prvi generalni sekretar Akademije od l. 1939 do 1942; gl. Letopis I. str. 201—238.

Alfonz Paulin, rojen 14. septembra 1853., umrl 1. decembra 1942; strokovnjak za floristiko, fitogeografijo in botanično sistematiko; dop. član III. razreda; gl. Letopis I. str. 241 do 257.

Ferdinand Seidl, rojen 10. marca 1856, umrl 1. decembra 1942; meteorolog, klimatolog, seizmolog in geolog; dop. član III. razreda; gl. Letopis I. str. 261—290.

Rihard Jakopič, rojen 12. aprila 1869, umrl 22. aprila 1943; akad. slikar; redni član umetniškega razreda; gl. Letopis I. str. 41—43 in Letopis II. str. 75.

Anton Breznik, rojen 26. junija 1881, umrl 26. marca 1944; jezikoslovec; dop. član I. razreda; gl. Letopis I. 157—160 in Letopis II. str. 61.

Matija Jama, rojen 4. januarja 1872., umrl 8. aprila 1947; akad. slikar; redni član umetniškega razreda; gl. Letopis. I. 47—9 in Letopis II. str. 90.

Ivan Regen, rojen 9. decembra 1868., umrl 27. julija 1947; dr. phil., gimn. profesor v pokoju; svoje delo je posvetil živalski fiziologiji in obči biologiji; dop. član 16. maja 1940; gl. Letopis I. str. 175—6 in Letopis II., str. 104.

Milan Škerlj, gl. str. 30 in 106.

PREZIDENT

FRANCE KIDRIČ

Po sliki B. Jakca iz l. 1938

Rojen dne 23. marca 1880 v Ratanski vasi pri Rogaški Slatini. Redni profesor za zgodovino starejših slovanskih literatur s posebnim ozirom na slovensko na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani. Redni član Akademije je postal dne 7. oktobra 1938. Prezident od dne 2. oktobra 1945 dalje.

Gimnazijo je obiskoval v Mariboru, po maturi l. 1902. pa je študiral na dunajski univerzi, kjer je l. 1906. promoviral za doktorja filozofije na temelju disertacije „Revision der glagolitischen Kirchenbücher nach dem Tridentiner Konzil". V letih 1906 in 1907 je bil bibliotekar v seminarju za slovansko filologijo na Dunaju in Jagićev domači bibliotekar, z l. 1908. pa je postal uradnik v dunajski dvorni biblioteki, kjer je ostal do l. 1920. V l. 1914. je bil na študijskem potovanju v Rusiji in po povratku je prevzel na dunajskem zavodu za orientalne jezike pouk ruščine. L. 1919. se je na dunajski univerzi habilitiral za slovansko filologijo, v novembru l. 1920. pa je bil imenovan za rednega profesorja na ljubljanski univerzi. V študijskih letih 1922—23, 1936—37 in 1938—39 je bil dekan filozofske fakultete, v l. 1923—24 pa rektor univerze. Od l. 1925. dalje predava poleg svoje glavne stroke tudi komparativno zgodovino književnosti za starejšo dobo. Soustanovitelj in sourednik Časopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino (1917—28), redni član Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani (1912), dopisni član Slovanskega ustava

v Pragi (1929), častni član Slavističnega društva v Ljubljani (1937), član Društva „Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani" (1937), načelnik filozofsko-filološko-historičnega razreda akademije v l. 1941—42., dopisni član Král. české společnosti nauk v Pragi in Bolgarske akademije v Sofiji. V letih 1942—45 je bil pregnan iz domovine in jih preživel v zaporih (Ljubljana, Padua, Begunje) ali internaciji (Palena prov. Chieti; Dunaj). — Glavni predmet njegovega znanstvenega delovanja je raziskovanje starejših obdobij slovenske preteklosti; njegovo delo je največja „udejstvitev literarne zgodovine starejših dob" (A. Ocvirk). Prim. SBL. 454—6; NE II, 323; A. G. Francè Kidrič — šestdesetletnik, Sodobnost VIII (1940), 238—9; A. Ocvirk, Francè Kidrič (s portretom B. Jakca), Slovenski jezik III. 1—10; Mirko Rupel, Znanstveno delo prof. dr. Franca Kidriča do njegove šestdesetletnice, Slovenski jezik III. 11—19; Anton Ocvirk, Razgovor s profesorjem Kidričem LZ LX (1940) 101—108.

SPISI FRANCETA KIDRIČA

1. (Ocena:) Dr. Jakob Sket, Slovenska slovstvena čitanka za sedmi in osmi razred srednjih šol. Druga predelana izdaja. Dunaj. 1906: AslPh XXVIII (1906), 152—7.

2. Die slavische Liturgie in Polen (referat o publ., ki so jih napisali Szczešnjak, Ptašickij, Sobolevskij): AslPh XXVIII (1906), 614—25.

3. † Aleksander Kočubinskij: AslPh (1907), 633—6.

4. Primož Trubar. K njegovi štiristoletnici: Domovina 1908 (Celje), št. 80—143.

5. Češko-ilirski pravopis na Štajerskem do „Novic": Zbornik u slavu Jagiću, Berlin 1908, 656—62.

6. Dr. Balthasar Anton Bogišić in der k. k. Hofbibliothek zu Wien. Nach Akten der Bibliothek: AslPh XXXI (1909), 305—12.

7. Nepriobčena biografija Primoža Trubarja: IMK XIX (1909), 24—31.

8. Epilog k Trubarjevemu zborniku: NZ VI (1909), 7—31.

9. Język słowieński (ref.): Rocznik Slawistyczny II Kraków 1909), 278, št. 219—23, 226—44.

10. Pomote in potvare za razne potrebe: NZ VI (1909) — VII (1910): I. Admontski očenaš... VI, 121—26. — II. Admontska „vindiška" abeceda. VII, 114—21, 143—8. — III. Slovensko za- ozir. opisovanje admontskih podložnikov. VII, 176—7. — IV. Maša v „vindiškem" jeziku. VII, 299—304.

11. Odgovor „Slovencu" (2. avg. 1909) radi „Pomot in potvar" I in „Epiloga": NDk 1909 (Celje) št. 180—1.

12. Kranjski sotrudnik knjige: „Die Illyrischen Provinzen und ihre Einwohner. Wien. In der Camesinaschen Buchhandlung. 1812": Carn. I (1910), 97—100.

13. Paberki o Vrazu: ČZN VII (1910), 191—231. (191: I. Vraz prvič v Ljubljani. 195: II. Vraz jurist v Gradcu. 205: III. Vraz in Grün. 222: IV. Vraz in Korytko.)

14. Herzog kot srednik med Vrazom in Grünom: ČZN VII (1910), 320.

15. Bibliografija Vrazovih spisov in korespondenc: ČZN VII (1910), 322—84.

16. Slovenski napis iz XVI. stol: LZ XXX (1910), 256.

17. Vincenca Zusnerja nemški prevodi iz Prešerna in drugo: LZ XXX (1910), 58—63.

18. Paberki o Korytku in dobi njegovega delovanja v Ljubljani: LZ XXX (1910), 298, 364, 431, 490, 552, 682, 745.

19. Slovinská literatura r. 1909.: Slovanský Přehled 1910, 326—36.

20. Opombe v Jagićevi Istoriji slavj. fil. 1910, str. 908 (ad 145). 910 (178), 912 (419), 913 (433).

21. (Ocena:) Bučar Franjo dr., Povijest hrvatske protestantske književnosti za reformacije. Zagreb 1910: LZ (1911), 275—8.

22. Prešernov sonet: „Pov'do let starih čudna izročila...": LZ XXXI (1911), 428—31.

23. Anastasius Grün in Matevž Ravnikar-Poženčan: Veda I (1911), 68—9.

24. (Ocena:) Grafenauer, Zgodovina novejšega slovenskega slovstva 1909: Veda I (1911), 97—105.

25. Iz prvih časov slovenske umetne pesmi: Veda I (1911), 115—68.

26. Korespondenca med Prešernom in Vrazom: ZMS XIII (1911), 29—48.

27. Donesek k zgodovini kočevske narodne pesmi: Carn. III (1912), 28—43.

28. Obseda Sigeta v sodobnem hrvaškem opisu: ČZN IX (1912), 42—97.

29. (Ocena:) Časopis pro moderní filologií I: Veda II (1912), 104—5.

30. Recimo dve, tri o slovenskem preporodu: Veda II (1912), 161—9.

31. Slovensko „znanstvo" med Poljaki: SN 17. maja 1913 (št. 111).

32. Francosko-ilirska loža prijateljev kralja rimskega in Napoleona v Ljubljani: Slovan XII (1914), 10—2, 58—60, 84—7.

33. Pismo grofa Władysława Ostrowskega Korytku: ČZN XII (1915), 156—160.

34. Framasonske lože hrvaških zemelj Napoleonove Ilirije v poročilih dunajskega policijskega arhiva: Rad 206 (Zagreb 1915), 25—60.

35. Ivan Ungnad v prognanstvu: ČJKZ I (1918—9), 64—78, 153—178; II (1920), 47—62, 188—209.

36. Primerek Linhartove Miss Jenny Love: ČJKZ I (1918—9), 213—4.

37. Korespondenca izza dobe jugosl. protestantizma v „skupnem heneberškem arhivu": ČJKZ I (1918—9), 215—7.

38. Die protestantische Kirchenordnung der Slovenen im XVI. Jahrh. Eine literarisch-kulturhistorisch-philologische Untersuchung. Heidelberg 1919, XVIII + 158 str.

39. Sloven. Protestanten aus dem Gailtale in der Lausitz: AslPh XXXVII (1920), 541—2.

40. (Ocena:) Josip Jurčič, Zbrani spisi. Uredil dr. Ivan Prijatelj. 1919: ČJKZ II (1920), 109—112.

41. (Ocena:) Stritarjeva antologija. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj, 1919: ČJKZ II (1920), 112—3.

42. (Ocena:) Loesche, Truberiana, f. d. Wirksamkeit in Kempten, Beiträge zur bayer. Kirchengesch. XXVI: ČJKZ II (1920), 114—7.

43. Bibliografski institut: ČJKZ II (1920), 132—4.

44. Trobarji na Raščici: ČJKZ II (1920), 251—73.

45. Jurij Kobila: ČJKZ II (1920), 276—81.

46. Slovenci v Küttnerjevem potopisu iz l. 1799.: ČJKZ II (1920), 295—7.

47. Bartholomeus Georgijević. Biographische und bibliographische Zusammenfassung. Wien—Prag—Leipzig 1920 (Musseion. Veröffentlichungen aus der Nationalbibliothek in Wien. Mitteilungen II).

48. Trije prispevki k zgodovini slovenskega pismenstva v 16. stol. (Kdaj je izšla prva slovenska knjiga? Ta pervi psalm shnega trijemi islagami, 1579. Kdo je priredil 4. izd. slovenske protest. pesmarice...): JF II (1921), 301—8.

49. Opombe k protiref. (katol.) dobi v zgodovini slovenskega pismenstva: ČJKZ III (1921/1922), 73—133.

50. (V Glonarjevem članku o slov. biografskem leksikonu, Jugoslavija 1922, št. 180): Ahacel, Scarlichi, Trubar.

51. Prof. M. Murko o „početkih jedinstvenega književnega jezika Hrvatov in Srbov" (ocena čl. iz Baudouinovega zbornika 1921): LZ XLII (1922), 188—190.

52. Zborovanje delegatov čeških in jugoslovanskih akademij ter učenih društev v Zagrebu: LZ XLII (1922), 58—60.

53. (Ocena:) Fr. Prešeren. Antologija. Uredio i predgovor napisao dr. Joža Glonar. 1922: LZ XLII (1922), 758—9.

54. O sumljivih naslovih knjig v zgodovini južnoslov. pismenstva reformacijske dobe: Slavia I (1922), 360—78 (1. izdaja Znojlškovega katekizma iz dobe 1550—58 in tiskana slovenska augsburška veroizpoved pred 1559. l. v Moskvi? 2. Молитва господня Отче нашъ 1561 r. 3. Азбукварь 1561 r. 4. Dalmata-Konzul, Confessiones tres, ital. 1562 ali 1563. 5. Dalmata-Konzul, ital. Postila 1562 ali 1563. 6. Slovenski ordinalic pred 1564. l. 7. Catechesis slavica Crelii. 8. Trubarjeva pesmarica, ki bi naj bila izšla okoli 1570. l. 9. Mihajlo Bučić. 10. Slovensko-nemški katekizem 1575—1580).

55. Trubarjevi na votivni sliki v Derendingenu iz 1587. l.: ZUZ II (1922), 1—8.

56. Doneski za zgodovino slovenskega lekcionarja in slovenske pridige od konca srednjega veka do l. 1613. (1699): BV III (1923), 149—69.

57. Ogrodje za biografijo Primoža Trubarja. (Obenem analiza Andrejevih, Hrenovih, Rosolenčevih in Valvasorjevih doneskov za biografijo Trubarja): RDHV I (1923), 179—272.

58. Бартоломеј Георгијевић: J. Србија. knj. IV. (Skoplje, 1923), 497—521.

59. Stapleton med Slovenci: ČJKZ IV (1924), 76—105.

60. Otrozhia Biblia 1566: ČJKZ IV (1924), 121—5.

61. Otrozhia Tabla (ali Biblia) okoli 1580: ČJKZ IV (1924), 125—8.

62. Bohoričev Elementale Labacense cum Nomenclatura: ČJKZ IV (1924), 128—30.

63. Slovenske knjige v protestantski stanovski šoli v Ljubljani 1563—1598: ČJKZ IV (1924), 130—9.

64. Gregor Vorenc (diskalceat pater Franciscus Xaverius a S. Ignatio): ČJKZ IV (1924), 139—46.

65. Doneski škofa Hrena za zgodovino reformacije na Slovenskem: ČZN XIX (1924), 20—4.

66. Nekaj o Ahacelnovih „Pesmih": ČZN XIX (1924), 39—40.

67. Datum Slomškove „Einleitung zu den slov. Vorlesungen": ČZN XIX (1924), 40—1.

68. Anton Breznik in njegova pratika: ČZN XIX (1924), 112—6.

69. Fra Gregorio Alasia da Sommaripa: LZ XLIV (1924), 102—110.

70. Primož Lavrenčič in njegova pesmarica (Iz predštudij za zgodovino slov. cerkvene pesmi): ČZN XX (1925), 80—5.

71. Iz delavnice za komentar Prešernu: LZ XLV (1925), 23—34, 128.

72. Prešernov sonet z akrostihom Pavšku in Stelzichu: LZ XLV (1925), 128.

73. Prešernova zabavljica „Novi Pegasus" oziroma „Kam je prešel polž iz Višnje gore": LZ XLV (1925), 191.

74—128. SBL (Slovenski biografski leksikon, 1. zv. 1925):

74. Ahacel, 75. Ahn, 76. Alasia, 77. Alič, 78. Ambrožič Jož., 79. Andreaš, 80. Andrioli Franč. Ks., 81. Apostel, 82. Arlič, 83. Auersperg Anton, 84. Bacho, 85. Basar, 86. Bastiančič, 87. Bedenčič, 88. Beranič, 89. Bilc Franc, 90. Blaznik Blaž, 91. Bohorič, 92. Bonomo, 93. Borghi, 94. Bratuša, 95. Brence J., 96. Breznik A., pratikar, 97. Brigido M., 98. Bučar Ivo Ivanovič, 99. Budina L., 100. Budina S., 101. Burgar J., 102. Burja, 103. Chráska, 104. Cigler, 105. Ciringer, 106. Cobenzl Gvidon, 107. Conti, 108. Crobath, 109. Cvetko, 110. Čandik, 111. Čep, 112. Čiolič, 113. Čop (rodb.), 114. Čop Ant., 115. Čop Janez, 116. Čop Mat., 117. Dagarin, 118. Dajnko, 119. Dalmatin, 120. Debeljak Mat., 121. Debevec Janez, 122. Dev Feliks, 123. Dolžan, 124. Edling (rodb.), 125. Edling J. N., 126. Edling R. J., 127. Elze, 128. Erberg (rodb.).

129. Ob prvem sešitku „Slovenskega biografskega leksikona": „Jutro" 26. IV. 1925 (št. 98).

130. Glose iz portretne razstave: Jutri 23. IX. in 24. IX. 1925 (Hreni, Ž. Zois, Vodnik).

131. (Ocena:) Dante 1321—1921. Izdal in uredil dr. Al. Res 1921: LZ XLV (1925), 629—33, 691—4 (ocena Puntarjevega članka: Dante in problem Prešernove „Nove pisarije").

132—149. NE I (Narodna enciklopedija, lat. 1925):

132. Alasia, 133. Bohorič, 134. Breznik Ant., 135. Budina S., 136. Cigler, 137. Cvetko, 138. Čandik, 139. Čop, 140. Dajnko, 141. Dalmatin, 142. Debevec J., 143. Dev Feliks, 144. Elze, 145. Franul, 146. Georgijevič, 147. Grabrijan, 148. Gutman A., 149. Gutsmann.

150—153. NE I (cir. 1925):

150. Vergerij, 151. Vesel-Koseski, 152. Vodnik, 153. Volkmer.

154. Dramatične predstave v Ljubljani do l. 1790.: ČJKZ V (1926), 108—120.

155. Tomaž Markawitsch, Joh. Ernst Philipp Christian Ludwig Liscov ter ilirsko gledališče 1705—15, ozir. ljubljansko 1735: ČJKZ V (1926), 143—53.

156. Bohoričevi: ČJKZ V (1926), 157.

157. Bohorič v kranjskem dež. zboru: ČJKZ V (1926), 157.

158. Ob Prijateljevi petdesetletnici: ČJKZ V (1926), 138.

159. Andrej Smole, Jutro št. 122, 30. maja 1926.

160. Бартоломеј Георгијевић (v knjigi z istim naslovom, Skoplje 1924 (recte 1926) = ponatis iz „Južne Srbije" 1923).

161. Prešernove odklonjene prošnje za advokaturo: RDHV III (1926), 45—109.

162—201. SBL (2. zvezek 1926):

162. Erberg J., 163. Erberg Jožef Kal., 164. Faitanus, 165. Fašank, 166. Frankopan, 167. Franul, 168. Frischlin, 169. Füster, 170 Gall, 171. Gallenberg, 172. Gassler, 173. Gebhardt, 174. Glavar, 175. Glo-

bočnik Fel., 176. Glušič, 177. Goličnik, 178. Gollmayer (rodb.), 179. Gollmayer Jurij, 180. Goriup, 181. Gottweis, 182. Grabner, 183. Grabrijan, 184. Gradišek, 185. Grizold, 186. Grosskopf, 187. Gruber Avgust, 188. Grundtner, 189. Gunz, 190. Gusič (rodb.), 191. Gusič Seifried, 192. Gutman, 193. Gutsmann, 194. Harman, 195. Hasiber. 196. Hasl, 197. Hašnik, 198. Hauptmann Lj., 199. Herberstein (rodb.), 200. Herberstein Karl J., 201. Herbitz Fr.

202. Novi ravnatelj študijske knjižnice v Ljubljani: J 9. I. 1927.

203. Prešerni od konca 15. do srede 19. stoletja: ČJKZ VI (1927), 165—98.

204. Ob Šlebingerjevi petdesetletnici: ČJKZ VI, 245—8.

205. Kastelčeva prošnja za dovolitev Čbelice: ČJKZ VI, 257.

206. O literarni zgodovini: LZ XLVII (1927), 449—58.

207—210. NE III (1927): 207. Pohlin, 208. Popovič, 209. Prešeren, 210. Prijatelj.

211. Старија словеначка књижевност: Slovenačka (Srpska književna zadruga, kolo XXX, br. 202, Beograd, 1927), 86—134.

212. Bibliografski uvod v zgodovino reformacije književnosti pri južnih Slovanih v XVI. veku (I. Bibliografija knjig iz južnoslov. reformacijske produkcije). Izdalo (po predavateljskih zapiskih) in založilo: Društvo slušateljev filozofske fakultete v Ljubljani. 1927. Str. 235.

213. (Skupno z dr. Pitamicem, ob sodelovanju članov komisije: Šerka, Nahtigala, Ehrlicha): Pomen univerze v Ljubljani za Slovence in državo SHS (1927).

214. Nemška ali francoska orijentacija? (Odgovor na anketo): „Jutro", 20. 2. 1927.

215. Slovenačka književnost do polovine 19. veka: NE IV (IV/2 izdan 21. aprl. 1928.

216. Nekaj iz zgodovine prerekanj o matematični arhitektoniki v Prešernu (Pomenki I): LZ XLVIII (1928), 376—9.

217. Evropski okvir in Puntarjeva bramba (Pomenki II): LZ XLVIII (1928), 363—374.

218—223. SBL (3. zvezek 1928):

218. Hipolit, 219. Hofman Mihael, 220. Holzapfel, 221. Hornbek, 222. Hradecky, 223. Hren (rodb.).

224. Dvoje Čopovih pisem Kopitarju, ocena Čbelice IV iz 1834 in drugo: ČJKZ VII (1928), 173—194.

225. Universitet u Ljubljani: Jubilarni zbornik života i rada SHS 1. XII, 1918—1928. Izd. Matice živih i mrtvih SHS. Beograd 1928, 429—31.

226. Ob osemdesetletnici Prešernove smrti. (Interview): Jutro 8. febr. 1929.

227. Razvojna linija slovenskega preporoda v prvih razdobjih: RDHV V — VI (1929) 42—176.

228. Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do marčne revolucije. Razvoj, obseg in cena pismenstva, književnosti in literature. Izdala Slovenska Matica v Ljubljani. (I. snopič 1929, 136 strani).

229. Biblioteški problem in univerza: Zgodovina slov. univerze v Lj. do l. 1929, 421—39.

230. Ali je nemščina na naših srednjih šolah potrebna? S 7. maja 1930.

231. Dobrovský in slov. preporod njegove dobe. V Ljubljani 1930. (RDHV VII/1). 246 str.

232. Zgodovina slov. slovstva (gl. št. 228). V Ljubljani 1931. (2. snopič, str. 137—272).

233. Dubrovniška književnost v knjižnici slovenskega mecena Zoisa: Rešetarov zbornik 1931, 307—8.

234. Zgodovina slov. slovstva (gl. št. 228). V Ljubljani 1932. (3. snopič, str. 273—408).

235. Dobrovský et la rénaissance littéraire slovène de son temps: Sbornik prací I. sjezdu slov. fil. v Praze 1929, 851—2.

236. Zgodovina slov. slovstva (gl. št. 228). V Ljubljani 1932. (I. snopič, 2 predelana izdaja).

237—261. SBL (5. zv. 1933):

237. Maffei, 238. Maina, 239. Majestrazi, 240. Makovic, 241. Maksimilijan II, 242. Malavašič, 243. Marcina, 244. Markawitsch, 245. Marmont, 246. Martinic, 247. Mayer Iv. Bap., 248. Mayr Jurij, 249. Melzer Anton, 250. Melzer Franc, 251. Melzer Jožef Andrej, 252. Melzer Rajmund, 253. Merherič, 254. Mertlic, 255. Mihelič Janez, 256. Mikec, 257. Miklaučič Jurij, 258. Montagnana, 259. Morhart, 260. Mrakič Anton, 261. Mravlja Lenart.

262. Prešernova Nebeška procesija: LZ LIII (1933), 641—7.

263. Polemika o Slov. biografskem leksikonu: LZ LIII (1933), 745—50.

264. Marmont — avstrijski plačanec? LZ LIV (1934), 53—54.

265. Novi dokazi za sodbo, da je Prešernova „eine junge Dichterin" iz leta 1844 — Luiza Crobath: LZ LIV (1934), 54—7.

266. Situacija ob 1. natisu Prešernovega Sonetnega venca: LZ LIV (1934), 119—122.

267. Nov dokaz za datiranje Prešernovega Sonetnega venca: LZ LIV (1934), 189.

268. Prešernova Zapuščena in njene zveze: LZ LIV (1934), 283—4.

269. Ustanovitev slovenske stolice v Ljubljani: LZ LIV (1934), 208—15, 300—7, 374—82.

270. Odgovor na (Glonarjev) članek: „Mrčenik" = Polidor Montagnana: ČZN XXIX (1934), 62—3.

271. Kronologija in oblika prvih Prešernovih sonetov: LZ LIV (1934), 471—5.

272. Prešernove Lavre: LZ LIV (1934), 547—53, 612—20, 675—86.

273. Prešernova „Prva ljubezen": LZ LIV (1934), 668—9.

274. Prešeren v redakciji prof. Kidriča. (Razgovor z urednikom B. Borkom): J 11. dec. 1934.

275. Prešeren v redakciji prof. Kidriča (= št. 274 v popravljeni in razširjeni obliki kot obvestilo Tisk. zadruge naročnikom).

276. Prešeren in ljubljanske uršulinke: Kronika I (1934), 267—71.

277. Pesniška sredstva v prvih Prešernovih umetninah. Poglavje iz biografije v I. knjigi Prešerna: LZ LV (1935), 65—70.

278. Korespondenca Janeza Nep. Primca 1808—1813. Korespondence pomembnih Slovencev 1. izd. Znanstveno društvo v Ljubljani. 1934. Str. 202.

279. Prešeren v Laschanovi korespondenci: LZ LV (1935), 184—88.

280. „Stoletja beležk brez literarne tradicije" v slovenski literarni zgodovini: LZ LV (1935), 289—95, 368.

281. Dva popravka v lastnem prešernoslovju: LZ LV (1935), 300.

282. Zgodovina slov. slovstva (gl. št. 228). V Ljubljani 1935. (4. snopič, str. 409—576).

283. Poslednja Prešernova Lavra: LZ LV (1935), 305—16.

284. Paberki o Čopu: LZ LV (1935), 462—9.

285. Prešernova podoba in naši umetniki: LZ LV (1935), 548—560; 648—51.

286. O sodobni slovenski znanstveni kritiki: LZ LV (1935), 599—601.

287—315. SBL (6. zv. 1935):

287. Naglič Martin, 288. Naglič Matija, 289. Narat, 290. Naveršnik, 291. Novak Jožef, 292. Novak Vincenc, 293. Oberburger, 294. Oblak Janez Nep., 295. Oblak Lujza, 296. Orel Jožef, 297. Orešnik, 298. Ostrowski, 299. Ovjiazh Blaž, 300. Ovjiazh Frančiška, 301. Pachernecker, 302. Pagliaruzzi Mihael Angelo, 303. Pagliaruzzi Natalis, 304. Pagliaruzzi Sigismund, 305. Paglovec, 306. Paradiso, 307. Paušek, 308. Peer Karel, 309. Peesenegger, 310. Pekec, 311. Pen, 312. Penn, 313. Penzel, 314. Perger, 315. Petaz(zi).

316. Prešeren I. Pesnitve — pisma. Ljubljana 1936.

317. Ob faksimilirani izdaji prve slovenske knjige: Trubarjev Catechismus iz 1551: LZ LVI (1936), 289—292.

318. Bibliofilske ugotovitve: LZ LVI (1936), 385—87, 486.

319. Vodnikovi neobjavljeni verzi: LZ LVI (1936), 484—86.

320. Ljubljanske srednje šole in višje šole v Kvasovih časih: LZ LVI (1936), 590—7.

321. Ob kritikah „Prešerna": LZ LVI (1936), 613—15.

322. Ob kritikah „Prešerna". Prešernoslovske arhivalije: LZ LVII (1937), 77—81.

323. Rogaška Slatina 1801—1814 v situacijskih načrtih, slikah in memoarih: ČZN XXXII (1937: Kovačičev zbornik), 163—182.

324. Dr. Ivan Prijatelj na zadnji poti: S, J 26, maja 1937.

325. Ob zgodovinopisju Rogaške Slatine: Režek, Iz prošlosti vrela mineralnih voda Rogaške Slatine. Rog. Slatina 1937, 3—10.

326. Zgodovina slovenskega slovstva (gl. št. 228). V Ljubljani 1938. (5. snopič, str. 577—724; Ob petem sešitku 1*—4*; Opombe. Stvarno kazalo. Popravki. Pregled vsebine.)

327. Zois in Hacquet: LZ LVIII (1938), 271—5.

328. Paberki o Andreju Smoletu: SJ I (1938), 169—171.

329. Prvi znani Prešerni: LZ LVIII (1938), 487.

330. Prešeren 1800—1838. Življenje pesnika in pesmi. Ljubljana 1938 (= Prešeren II.)

331. Prešernov dom v Vrbi: Naša skrinja I (1938), št. 2.

332. Osnove za Kollárjev vpliv pri Slovencih do 1852: Slovanská vzájemnost 1836—1936 (Praha 1938), 126—145.

333. Dela in uspehov polno življenje. Ob osemdesetletnici Vinka Žurmana: J 30. marca 1939.

334. Slovenski prerod v okolici Rogaške Slatine za mladostnih dni Vinka Žurmana: J 8. apr. 1939.

335. Drobiž iz restavracijske cenzure: LZ LIX (1939), 129—134.

336. Vrba, Prešerni, Prešeren..., V Vrbi MCMXXXIX, 1—12; 2. izd. 1945.

337. Prešernova ura na Svengalijevi seansi: SJ II (1939), 107—8.

338. Prešeren kao inicijator nove slovenačke književnosti: Pregled (Sarajevo 1939), 318—321.

339. Slovenci in velika revolucija: LZ LIX (1939), 319—322.

340. Prešernov vir za francosko oceno Kopitarjeve slovnice: SJ II (1939), 229.

341. Je od vesel'ga časa teklo leto: SJ (1939), 229—230.

342. Prvi slavisti med Virštanjem (pomotoma tiskano: Višnjevkom) in Drevenikom: S 12. nov. 1939.

343. Ob stopetdeseti obletnici predstave Županove Micke: Kronika 1940, 35—47.

344. Zoisova korespondenca 1808—1809: Korespondence pomembnih Slovencev 1. Izd. Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani 1939. 226 str.

345. Zois 1829 o prerodu slovenskega jezika: SJ (1941), 24—25.

346. Zoisova korespondenca 1809—1810: Korespondence pomembnih Slovencev 2. Izd. Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani 1941. 196 str.

347. Znanost v Sovjetski zvezi (referat na četrtem zasedanju kulturnega plenuma OF dne 2. avgusta 1945): Slovenski zbornik 1945, 33—40.

348. Sovjetske univerze: Slov. Poročevalec 1945, št. 122—5.

349. Prešeren in slovanstvo: Ljudska Pravica 2. XII 1945.

350. Prošnja prešernoslovca spričo kulturnega tedna in bližajoče se stoletnice Poezij: Ljud. Pravica 1946, št. 33 (8. II. 1946).

351. Moskva in Leningrad 1914 in 1945 (predavanje v Društvu za kult. sodelovanje Slovenije z ZSSR dne 14. III. 1946): Vestnik marib. okrožja 22. marca 1946, str. 5.

352. Литература Словенского Приморя: Юлийская крайна. Статьи о ее историй и культуре. Академия наук и искусств в Любляне, 1946; str. 77—89; (za novejšo dobo, od str. 84 dalje ob sodelovanju prof. A. Ocvirka)' izšlo tudi v franc. in angl. prevodu.

353. Beseda ob Prešernovi razstavi: Prešerniana, SKZ 1946, 3—8.

354. Ob 150. obletnici Čopovega rojstva: Ljudska Pravica dne 26. I. 1947.

355. Prešeren in današnja problematika: Delavska enotnost 7. II. 1947.

356. Prešernova gostilniška publicistika: Tovariš 7. II. 1947.

357. Prešeren in vprašanje slovenskega časopisa 1838—46 (odlomek iz rokopisa za knjigo: Prešeren 1838—49): Ljud. Pravica 8. II. 1947.

358. V novi Jugoslaviji: Letopis AZU II (1947), 5—6.

359. Pozdravna beseda na svečanem zborovanju ob 200 letnici Akademije Nauk SSSR: Letopis AZU II (1941),

360. Beseda o proslavi druge obletnice AVNOJ-a: Letopis II. (1947).

361. Prešeren in mi. Govor na svečani seji Glavne skupščine AZU dne 8. februarja 1946: Letopis AZU II (1947),

362. Beseda ob obletnici oktobrske revolucije na svečani seji Glavne skupščine AZU dne 7. novembra 1946: Letopis AZU II (1947), etc.

363. Korytkova smrt in ostalina. Poročila o gradivu za izdajo Korytkove korespondence in biografije. Poročila Akad. znan. in um. Ljubljana 1947, str. 1—51.

ANTON PETERLIN

Rojen dne 25. septembra 1908. v Ljubljani. Redni profesor za teoretično fiziko na univerzi v Ljubljani. Dopisni član v razredu za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede postal dne 21. decembra 1946.

Realno gimnazijo je dovršil v Ljubljani l. 1926. in se vpisal nato na strojni oddelek tehniške fakultete v Ljubljani, s katere je pa v 2. semestru prestopil na filozofsko, kjer je študiral matematiko in fiziko in diplomiral l. 1930. Nato je študiral v fizikalno-kemičnem laboratoriju dunajske tehnike, kjer se je posvetil rentgenski tehniki. Asistent na fizikalnem inštitutu univerze v Ljubljani od l. 1933 do 1937. V letih 1938—9 študira v fizikalnem inštitutu berlinske univerze na problemu židkosti razredčenih raztopin in na notranji zgradbi tekočin in raztopin. Obenem študira v spektroskopskem oddelku inštituta za fiziko v Dahlemu. L. 1938. postane doktor naravoslovja in l. 1939. docent za fiziko na tehniški fakulteti univerze v Ljubljani, naslednjega leta docent na filozofski fakulteti, l. 1942. predložen za izrednega profesorja (zaradi okupacije imenovanje ni bilo izvršeno), l. 1945. imenovan za rednega profesorja. V l. 1946-7. dekan filozofske fakultete v Ljubljani. V dobi okupacije je bil večkrat priprt, končno konfiniran v Dresdenu. Svoja raziskovanja je posvetil v glavnem razmeram v tekočinah pri vpadanju svetlobe (refrakcija, sipanje svetlobe), pri strujanju (židkost, podajna židkost, strujna dvolomnost), v električnem in magnetnem polju (dielektrična polarizacija, električni in magnetni dvojni lom) ter v zvočnem polju (akustični dvojni lom).

SPISI ANTONA PETERLINA

1. Schlüsse auf die Orientierung von Flüssigkeitsmolekulen aus dem Röntgenbild; Phys. Zeitschr. 37 Jahrgg. 1936, str. 43—52, Leipzig.

2. Viskosität und Teilchenform; Die Naturwissensch. 1938, 26 Jahrgg. str. 168—169.

3. Über die Viskosität von verdünten Lösungen und Suspensionen in Abhängigkeit von der Teilchenform; Berlin 1938, Zs. f. Phys. Bd. 111. str. 232—263.

4. Bestimmung der Grösse und der Achsenverhältnisse von ellipsoidförmigen starren Teilchen aus der inneren Reibung von verdünten Suspensionen; Kolloid-Zschr. Bd. 86, 1939, str. 231—241.

5. Ueber die Bestimmung der Grösse und Form, sowie der elektrischen, optischen und magnetischen Anisotropie von submikroskopischen Teilchen mit Hilfe der künstlichen Doppelbrechung und der inneren Reibung (skupaj s. H. A. Stuartom); Zs. f. Phys. Bd. 112., str. 129—147, Berlin 1939.

6. Zur Theorie der Strömungsdoppelbrechung von Kolloiden und grossen Molekulen in Lösung (skupaj s H. A. Stuartom); Zs. f. Phys. Bd. 112, str. 1—19, Berlin 1939.

7. Ueber den Einfluss der Rotation-behinderung und Anisotropie der inneren Felder auf die Polarisation von Flüssigkeiten (Ein Beitrag zur molekularen Theorie der Polarisation und der künstlichen Doppelbrechnug in Flüssigkeiten und Lösungen (skupaj s H. A. Stuartom); Zs. f. Physik, Bd. 113., str. 663—696, Berlin 1939.

8. Kinematična teorija akustičnega dvojnega loma v nizkomolekularnih tekočinah; Zbornik Prirodosl. društva, 2 zvez., str. 24—27, Ljubljana 1941.

9. Doppelbrechung insbesondere künstliche Doppelbrechung (skupaj s H. A. Stuartom); Hand. u. Jahrbuch d. chem. Physik, I. B 1—115, Leipzig 1943, (rokopis vložen v jeseni 1939).

10. Oblika nitastih molekul v razredčeni raztopini. Zbornik Prirodosl. društva, 2 zvez., str. 28—33, Ljubljana 1941.

11. Klobčasti model nitaste molekule; Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani (1947), Mat.-prirodosl. razred — matem. odsek, Razprave III, str. 79—96.

12. Atomska energija, Proteus 8 (1946), 75—80, 147—155.

13. Kvadratura kroga, Proteus 9 (1946), 39—43.

14. Helij II, Proteus 9 (1947), 102—104.

15. Nove prvine, Proteus 9 (1947), 131—133.

16. Ciklotron in betatron, Proteus 9 (1947), 228—237.

IVAN RAKOVEC

Rojen dne 18. septembra 1899 v Ljubljani. Redni profesor za geologijo in paleontologijo na filozofski fakulteti univerze v Ljubljani. Dopisni član v razredu za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede je postal dne 21. decembra 1946.

Po gimnazijskih študijah je obiskoval filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je študiral geologijo, naravoslovje, predvsem pa geomorfologijo in paleontologijo. L. 1936. je promoviral za doktorja filozofije in nato izpopolnjeval svoj študij na univerzi v Freiburgu i. Br. in na univerzi v Münchenu. V l. 1932. je postal hon. predavatelj za geologijo in paleontologijo na filozofski fakulteti v Ljubljani, l. 1933. docent, l. 1939. izredni in l. 1946. redni profesor. L. 1934. je imenovan za člana drž. geološkega komiteja v Beogradu.

SPISI IVANA RAKOVCA

I. Razprave in članki

1. Doneski h geomorfologiji Ljubljanske kotline. Odlomki iz inavguralne disertacije. Ljubljana 1927.

2. Postglacialne terase Blejskega jezera v zvezi z njegovo morfogenezo. Z 2 karticama. Geogr. vestnik IV, 1929, 1—34.

3. K razvoju osamelcev in hidrografskega omrežja med Savo in Kamniško Bistrico. Geogr. vestnik V—VI, 1930, 40—52.

4. Beiträge zur Fauna aus dem Oberkarbon von Javornik in den Karawanken. Z 1 tablo slik. Prirodosl. razprave I, 1931, 67—88.

5. Morfološki razvoj v območju posavskih gub, z 8 slikami. Geogr. vestnik VII, 1931, 3—66.

6. Zur Miozänfauna der Steiner Voralpen. S 3 tablami slik. Prirodosl. razprave I, 1932, 233—266.

7. H geologiji Ljubljane in njene okolice. S 3 geološkimi profili Geogr. vestnik VIII, 1932, 38—70.

8. Coelodonta mercki Jäg. iz Dolarjeve jame pri Logatcu. S 4 tablami slik. Prirodoslov. razprave II, 1933, 5—41.

9. Novi prispevki h geologiji južnega dela Ljubljane. Z 2 geološkima profiloma. Geogr. vestnik IX, 1933, 118—129.

10. Geološko-paleontološki oddelek. Z 19 slikami. Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani. Prirodopisni del. Ljubljana 1933, 119—185.

11. Prispevki k tektoniki in morfogenezi Savinjskih Alp. Geogr. vestnik X, 1934, 116—143.

12. Kako nastajajo gorovja. S 3 slikami. Proteus I, 1934, 55—58.

13. Diluvialni svizci iz južnovzhodnih Alp. S 3 tablami slik. Prirodoslov. razprave II, 1935, 245—292.

14. Prispevki h geologiji Ljubljanskega polja. S 3 geološkimi profili. Geogr. vestnik XI, 1935, 167—185.

15. Potresi v luči geologije. S 4 kartami in 1 sliko. Kronika slov. mest II, 1935, 8—18.

16. O fosilnih ribah. Z 10 slikami in 2 tabelama. Ribiško-lovski vestnik II, 1935, 15 strani.

17. Triglavsko pogorje v ledeni dobi. S 3 slikami. Proteus III, 1936, 133—137.

18. Morfogeneza in mladoterciarna tektonika vzhodnega dela Julijskih Alp. Geogr. vestnik XII—XIII, 1937, 61—101.

19. Vrtanja na Ljubljanskem barju v letih 1935 in 1936. Geogr. vestnik XII—XIII, 1937, 209—211.

20. Razvoj terciarja pri Medvodah. Z geološko karto. Vestnik Geol. inst. kr. Jugoslavije V, Beograd 1937, 27—51.

21. Geološki izprehod na Šmarno goro. Z geološko karto in geološkim profilom. Proteus IV, 1937, 97—102.

22. Ein Moschusochs aus der Höhle Potočka zijalka (Ostkarawanken). Z 2 tablama slik. Prirodoslov. razprave III, 1938, 253—262.

23. K nastanku Ljubljanskega barja. Geogr. vestnik XIV, 1938, 3—16.

24. Izvestje o geološkem kartiranju lista Ljubljana (1:75.000). Godišnjak Geol. inst. kr. Jugoslavije za god. 1938, 97—99.

25. Mamut in njegovi predniki. S 7 slikami. Proteus V, 1938, 11—18.

26. O fosilnih in recentnih divjih kozah. S 5 slikami. Proteus V, 1938, 81—86.

27. Prispevki k tektoniki in morfogenezi Loških hribov in Polhograjskih dolomitov. Geogr. vestnik XV, 1939, 99—121.

28. O diluvialnem kozorogu iz neke kočevske jame. Zbornik Prirodoslov. društva v Lj. I, 1939, 59—62.

29. Prispevki h geologiji in morfologiji Tuhinjske doline. Hrvatski geogr. glasnik VIII—X, Zagreb 1939, 175—187.

30. Geološki izprehod na Sv. Katarino. Z geološko karto. Proteus VI, 1939, 73—79.

31. Diluvialni kozorogi Slovenije in Dalmacije. S 6 slikami. Razprave mat.-prirod. razr. Akad. znan. in umet. v Ljubljani I, 1940, 55—76.

32. Über die diluvialen Steinböcke aus Slowenien und Dalmatien. Prirodoslov. razprave IV, 1940, 105—112.

33. H geologiji Kranjsko-sorškega polja. Geogr. vestnik XVI, 1940, 111—120.

34. O fosilnih in recentnih kozorogih. S 7 slikami. Proteus VII, 1940, 85—90.

35. Nosorog s Kamnitnika pri Škofji Loki. Z 1 tablo slik. Razprave mat.-prirod. razr. Akad. znan. in umet. v Ljubljani II, 1942, 241—262.

36. O razvoju porečja v Blejskem kotu in nastanku Vintgarja. Zbornik Prirodoslov. društva v Ljubljani III, 1943, 87—94.

37. Opis in ocena Seidlovega znanstvenega dela; Letopis AZU I (1943), 275—290.

38. O razvoju porečja v Polhograjskih dolomitih. Zbornik Prirodoslov. društva v Ljubljani IV, 1946, 58—68.

39. Geološka zgodovina Ljubljanskega gradu. Z 2 paleogeografskima kartama, 1 geološko karto in 1 geološkim profilom. Proteus IX, 1946, 59—65.

40. Triadni vulkanizem na Slovenskem. Z 1 kartico. Geogr. vestnik XVIII, (1946), 1947, 139—171.

41. O izumrlih in še živečih nosorogih. S 6 slikami. Proteus IX, 1947, 238—346.

42. O novih najdbah diluvialnih svizcev s Spodnjega Štajerskega. (Predloženo mat.-prirod. razr. Akad. znan. in umet. v Ljubljani).

43. Geologija Triglavskega pogorja. (Pripravljeno za natis v Triglavskem zborniku).

44. Slovenski biografski leksikon: članka Peters Karel in Podhangsky Ivan.

II. Poročila in ocene

45. A. Mrkun, Homec. Ljubljana 1925. — Geogr. vestnik I, 1925, 147.

46. Ferdo Seidl, Zemeljski potresi pri Črnomlju v zvezi z geološko zgodovino krajine. Spomenica u počast prof. dr. Drag. Gorja-

nović-Krambergeru, Zagreb 1925/26. — Geogr. vestnik III, 1928, 138—142.

47. † Ludomir Sawicki. — Geogr. vestnik IV, 1929, 126—127.

48. Speleološki institut v Postojni. — Geogr. vestnik IV, 1929, 127.

49. Celje. Vodnik po mestu in okolici. Sestavila prof. J. Orožen in dr. R. Savnik. Celje 1928. — Geogr. vestnik IV, 1929, 132—133.

50. Rud. Badjura, Zasavje. Letovišča, kopališča, prirodne, zgodovinske in druge znamenitosti, izleti po gorah in dolinah. Ljubljana 1928. — Geogr. vestnik IV, 1929, 133—134.

51. Tornquist Alexander, Die Blei-Zinkerzlagerstätte der Savefalten vom Typus Litija (Littai). Berg- und Hüttenmännisches Jahrbuch 77, Wien 1929. — Geogr. vestnik IV, 1929, 138—139.

52. Norbert Krebs, Zur Geomorphologie von Hochkroatien und Unterkrain. Zeitschr. d. Ges. f. Erdkunde zu Berlin 1928. — Geogr. vestnik IV, 1929, 142—144.

53. Muzej za regionalno geografijo v Leipzigu. Geogr. vestnik V—VI, 1930, 188—189.

54. Norbert Krebs, Ebenheiten und Inselberge im Karst. Z. d. Ges. f. Erdkunde zu Berlin, 1929 — Geogr. vestnik V—VI, 1930, 209—210.

55. † Alfred Wegener. — Sedanje stanje teorije o horizontalnem premikanju kontinentov. Geogr. vestnik VII, 1931, 159—163.

56. † Pierre Termier. Geogr. vestnik VII, 1931, 163—164.

57. Naše nove specialke. Geogr. vestnik VII, 1931, 197—198.

58. † Dr. Karel Hinterlechner. Geogr. vestnik VIII, 1932, 146—148.

59. Ferdo Seidl, Zlatenska ploča v osrednjih Julijskih Alpah. Glasnik Muz. društva za Slov. X, B, 1929. — Geogr. vestnik VIII, 1932, 149—152.

60. F. Uršič, Krečnjak sa *Chondrodonta Joannae* Choffat u bližini Kočevja u Slovenačkoj. Geološki Anali Balkanskog Poluostrva X, 2, Beograd 1931. — Geogr. vestnik VIII, 1932, 153—154.

61. Franjo Uršič, Jurski apnenec z *Diceras arietinum* Lmk. v okolici Kočevja v Sloveniji. Kočevje 1932. — Geogr. vestnik VIII, 1932, 153—154.

62. F. Uršič, *Halobia rugosa* Gümbel u šenturškim slojevima gornjeg trijasa Kamničkih Alpa. Geološki Anali Balkanskog Poluostrva XI, 1, Beograd 1932. — Geogr. vestnik VIII, 1932, 153-154.

63. Hermann Protzen, Das Tertiärbecken von Gottschee (Kočevje) in Unterkrain und seine morphologische Bedeutung. Vesnik Geološkog instituta kr. Jugoslavije za god. 1931 I, 2, Beograd 1932. — Geogr. vestnik VIII, 1932, 155—156.

64. Dr. Marijan Salopek, Eocenska sinklinala od grada Hvara do Dubovice. Rad Jugoslav. akad. znan. i umjet. Knj. 241, razr. mat.-prirod., Zagreb 1931. — Geogr. vestnik VIII, 1932, 161.

65. Naš novi državni geološki zavod. Geogr. vestnik IX, 1933, 193—194.

66. *Halobia rugosa* Gümb. v šenturških skladih Kamniških Alp. Odgovor. Z 1 sliko. — Geogr. vestnik IX, 1933, 197.

67. Alfred Löhnberg-Walter Stern, Ein neuer Weg der karsthydrologischen Forschung durch Anwendung geoelektrischer Methoden. Zeitschr. f. Geophysik 8, 1932. — Geogr. vestnik IX, 1933, 199.

68. A. Tornquist, Die Tektonik und das Karsthöhlensystem im Karst von Fiume-Sušak. Mitt. d. Naturwiss. Ver. f. Steiermark 68, Graz 1931. — Geogr. vestnik IX, 1933, 209—211.

69. Kosta V. Petković, Geološka karta kraljevine Jugoslavije po dosada objavljenim podacima geološkog zavoda univerziteta u Beogradu i geološkog zavoda u Zagrebu. Razmera 1:1,000.000. Beograd 1932. — Geogr. vestnik IX. 1933, 215—216.

70. † Dr. Paul Oppenheim. Geogr. vestnik X, 1934, 185.

71. † Franz baron Nopcsa. Geogr. vestnik X, 1934, 186.

72. Odgovor na pripombe prof. Seidla k oceni razprave o Zlatenski ploči. Geogr. vestnik X, 1934, 186—188.

73. Marijan Salopek, O gornjoj juri u dolini Sedmerih jezera. Rad jugoslav. akad. znan. i umjet. 246, Zagreb 1933. — Geogr. vestnik X, 1934, 191.

74. Walter Kühnel, Zur Stratigraphie und Tektonik der Tertiärmulden bei Kamnik (Stein) in Krain. Prirodosl. razprave 2, 1933. — Geogr. vestnik X, 1934, 191—193.

75. Franjo Uršič, Prilog geološkom poznavanju zapadnog oboda savske tercijarne zone u Slovenačkoj. Geološki Anali Balkanskog Poluostrva XI, 2, 1933. — Geogr. vestnik X, 1934, 192—193.

76. P. S. Jovanović, Pregledna geomorfološka karta kraljevine Jugoslavije. 1:1,200.000. Zbirka karata Geografskog društva, 3, Beograd 1933. — Geogr. vestnik X, 1934, 201—202.

77. Franz Kahler, Zwischen Wörthersee und Karawanken. Mitt. d. Naturw. Ver. f. Steiermark 68, Graz 1931. — Geogr. vestnik X, 1934, 205—206.

78. Geologische Karte der Republik Österreich und der Nachbargebiete. (Die Ostalpen, ihre Ausläufer und Vorlande nebst den angrenzenden Teilen der fränkisch-schwäbischen Alb und des böhmischen Massivs). Auf Grundlage der von den Mitgliedern der Geol. Bundesanstalt: G. Geyer, W. Hammer, H. Beck, G. Götzinger, E. Spengler, H. Vetters, L. Waagen, A. Winkler in den Jahren 1922/23 verfassten Entwürfe im Maßstabe 1:750.000 zusammengestellt und

für den neuen Maßstab ergänzt und einheitlich bearbeitet von: Hermann Vetters. Herausgegeben und verlegt von der Geol. Bundesanstalt, Wien. 1:500.000. 1933. — Geogr. vestnik X, 1934, 206—210.

79. Othenio Abel, Opšta paleontologija. Preveo P. Bihaly. Biblioteka nauka i znanja I. serija prirodne nauke 2., izdanje „Nolit", Beograd 1933. — Proteus I, 1934, 146.

80. Alfred Löhnberg, Zur Hydrographie des Cerkniško polje. Ein Beitrag zur Karstforschung. Mémoires de la Société de Géographie de Beograd, vol. 3, 1934. — Proteus I, 1934, 199—200.

81. † Dr. Vladimir Petković. Geogr. vestnik XI, 1935, 190—191.

82. † Ferdo Koch. Geogr. vestnik XI, 1935, 191.

83. Alfred Hettner, Vergleichende Länderkunde. I. Die Erde, Land und Meer. Bau und Hauptformen des Festlandes. 1933. II. Die Landoberfläche. 1934. III. Die Gewässer des Festlandes. Die Klimate der Erde. 1934. IV. Die Flanzenwelt. Die Tierwelt. Die Menschheit. Die Erdräume. 1935. Leipzig. — Geogr. vestnik XI, 1935, 199—200.

84. Ferdinand Seidl. Ob osemdesetletnici. Seidl kot geolog. Proteus VII, 1936, 51—53.

85. E. Dacqué, Okamenelo življenje (Versteinertes Leben). Berlin-Zürich 1936. — Proteus III, 1936, 123—124.

86. III. mednarodna kvartarna konferenca na Dunaju. Geogr. vestnik XII—XIII, 1937, 208—209.

87. † Dragutin Gorjanović-Kramberger. Geogr. vestnik XII—XIII, 1937, 217—218.

88. Fritz Machatscheck, Die Literatur zur alpinen Eiszeitforschung. I. Teil: 1908—1919. Z. f. Gletscherkunde, 23, 1935. II. Teil: 1920—1927, Z. f. Gletscherkunde, 23, 1935. III. Teil: 1928—1935, Z. f. Gletscherkunde, 24. 1936. — Geogr. vestnik XII—XIII, 1937, 245—247.

89. Geološko kartiranje Karavank. Geogr. vestnik XIV, 1938, 145.

90. Hermann Vetters, Erläuterungen zur Geologischen Karte von Österreich und seinen Nachbargebieten. Wien 1937. — Geogr. vestnik XIV, 1938, 161—162.

91. Robert R. v. Srbik, Glazialgeologie der Nordseite des Karnischen Kammes. Beiträge zur naturwissenschaflichen Heimatkunde Kärntens. VI. Sonderheft der Carinthia II, Klagenfurt 1936. — Geogr. vestnik XIV. 1938, 162—163.

92. † Franz Kossmat. Geogr. vestnik XV, 1939, 130—132.

93. Verhandlungen der III. Internationalen Quartär-Konferenz, Wien, September 1936. — Geogr. vestnik XV, 1939, 155—156.

94. † Ferdinand Seidl. Zbornik Prirodoslov. društva v Ljubljani III, 1943, 9—12.

95. Bibliografija Seidlovih del: Letopis AZU I (1943), 262—274.

96. † Dr. Artur Gavazzi. Geogr. vestnik XVII, 1945, 120—123.

97. Anton Melik, Ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščina po njem. Dela 5, Akad. znan. in umetn. v Lj., 1. razr., Ljubljana 1946. — Geogr. vestnik XVIII, 1946, 196—198.

98. Henry Woods, Palaeontology. Invertebrate. Cambridge 1946, osma izdaja. — Proteus IX, 1947, 200—201.

99. Geografski vestnik, časopis za geografijo in sorodne vede, XVIII, 1946. — Proteus IX, 1947, 261—262.

JANKO ŠLEBINGER

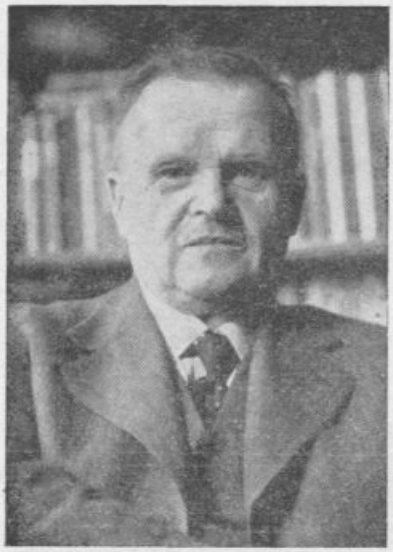

Rojen dne 19. oktobra 1876; upravnik Narodne in Univerzitetne biblioteke v Ljubljani (v pokoju); slovenski bibliograf; dopisni član v razredu za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo postal dne 21. decembra 1946.

Po gimnazijskih študijah v Mariboru je študiral slovensko in germansko filologijo na dunajski univerzi, kjer je l. 1903. promoviral za doktorja filozofije. Kot srednješolski profesor je deloval v Ljubljani, v Novem mestu in nato spet v Ljubljani. Od l. 1925. dalje je bil direktor Študijske biblioteke, ki se je razvila v Univerzitetno biblioteko, katere upravnik je bil do svoje upokojitve v l. 1946. Vršil je uredniške posle pri izdajah Tiskovne zadruge, pri raznih šolskih učbenikih, pri Slovenskem biografskem leksikonu in pri Ljubljanskem Zvonu; krajše literarno zgodovinske prispevke, predvsem pa biografije je objavljal v Ljubljanskem Zvonu, v Carnioli in Slovenskem biografskem leksikonu. Predvsem pa je vse slovensko bibliografsko prizadevanje zadnjih 25 let plod njegove vestne marljivosti. Prireja za Akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani bibliografijo prešernoslovja in splošno slovensko bibliografijo za dobo od l. 1913 do 1945, gl. Letopis I, str. 343, sled., kjer je priobčen načrt za to pomembno izdajo.

SPISI JANKA ŠLEBINGERJA

I. Bibliografski prinosi

1. Za 1898—1904: Eibliographie der slovenischen Volkskunde: Zeitschrift f. österr. Volkskunde X, 1904, 243—7.

2. 1899: (Sodeloval pri bibliografiji Oblakovih spisov v Murkovi monografiji o Oblaku:) KK VI, 292—307.

3. Za 1901: (Slovenski jezik, literatura, etnografija in zgodovina:) Slavjanovedenie v 1901 godu. SPbg. 1903; in Vestnik slovanske filologije a starožitnosti. Ročnik II, Praha 1902.

4. Za 1902: Slovenska bibliografija: ZMS V, 1903, 199—238.

5. Za 1903: Slovenska bibliografija: ZMS VI, 1904, 190—234.

6. 1903—5: (Korektura in dopolnila Simoničeve „Slovenske bibliografije", I. del.),

7. Za 1904: Slovenska bibliografija: ZSM VII, 1905, 211—266.

8. Za 1905: Slovenska bibliografija: ZSM VIII, 1906, 173—229.

9. Za 1906: Slovenska bibliografija: ZSM IX, 1907, 170—233.

10. Za 1907—1912: Slovenska bibliografija. Izdala in založila MS. Lj. 1913. IV + 336 str.

11. Za 1909—1917: (Slovenski jezik:) Rocznik slawistyczny III do VIII, Kraków 1910—1918.

12. 1910: Der slowenische Buchhandel: Österreich-ungarische Buchhändler-Korrespondenz, Festnummer 1910, 56—57.

13. 1911: Slovenski časopisi in časniki: Jugoslovenska štampa. Beograd 1911, 283—293.

14. Za 1913—1918: Bibliografija jezikovnih spisov: ČJKZ I, 1918, 234—242.

15. 1914—1922 (1923): (Bibliografija slovenske filologije. Deloma objavljeno:) JF III, Beograd 1922—1923, 207, 213, 219—221, 288—297.

16. Za 1915: Bibliografija (1. Zgodovina, zemljepisje, narodopisje. 2. Umetnost. 3. Slovstvena zgodovina. 4. Jezikoslovje. 5. Prirodoznanstvo): Carn. VI, 1915, 67—70, 218—225.

17. Za 1916: Bibliografija (isti oddelki): Carn. VIII, 1917, 117—133

18. Za 1917 in 1918: Bibliografija (isti oddelki): Carn. IX, 1919, 118—203.

19. Za 1917: „Naša knjiga". Priloga LZ (izšle 3. štev.; urednik. Štev. 1: Slovenska bibliografija a) Leposlovje, b) Razno. (Za 1. četrtletje 1917.)

20. Za 1919: Bibliografija (1. Jezikoslovje. 2. Slovstvena zgodovina in življenjepisi. 3. Zgodovina — kot nadaljevanje iz Carn. IX): ČJKZ II, 1920, 299—308.

21. Za 1920/21: ČJKZ III, 1922, 154—162.

22. Za 1922/23: ČJKZ IV, 185—208.

23. Za 1924/25: ČJKZ V, 1926, 164—184.

24. Bibliografija za leto 1926. (Jezikoslovje. Slovstvena zgodovina in življenjepisi. Zgodovina.) ČJKZ VI (1927) 268—293.

25. Bibliografija za l. 1927. (Isti oddelki.) ČJKZ VII (1928) 198—218.

26. Cankarjevi spisi. Bibliografski načrt. V zborniku Spominu Ivana Cankarja (1876—1918) Lj. 1919, 22—32.

27. Župančičevo literarno delo. Bibliografska skica. Jubilejni zbornik za petdesetletnico Otona Župančiča. Lj. 1928. 110—120.

28. Album slovenskih književnikov. Izd. Tiskovna zadruga, natisnila Delniška tiskarna (1928) 139 str. portretov v bakrotisku in 29 str. Abecednega kazala z biografskimi in literarnimi pojasnili.

29. Slovenska bibliografija za leto 1929 v reviji Slovenski tisk (1930 št. 1—10) in v popravljenem ponatisu 1930. 87 str.

30. Slovenska bibliografija za leto 1930 v isti reviji II (1930—32) št. 1—6. (Nedokončano zaradi prenehanja revije, obsega štev. 1—357.)

31. Publikacije Slovenske matice od leta 1864 do 1930. Lj. SM. 1930. 96 str.

32. Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1797 do 1936. P. o. iz zbornika Razstava slovenskega novinarstva v Lj. 1937. 175 str.

33. Bibliografija slovenske kmetijske literature v letih 1919 do 1938. (S sodelovanjem ing. agr. Janeza Marentiča) Lj. Zal. Kmetijska zbornica. 1939. (XII) + 207 str.

34. Uredil Zbrane spise Frana Maslja-Podlimbarskega. Izd. Tisk. zadruga v Lj. I. zv. 1923, II. zv. 1928, IV. zv. (1. in 2. del: Gospodin Franjo) 1932.

35. Bibliografija o umetnosti na Slovenskem v Zborniku za umetnostno zgodovino (ZUZ):

za leto 1929 in 1930, ZUZ 10 (1930) 211—6. (I. Knjige in članki. II. Biografsko gradivo. III. Razstave. IV. Spomeniki.)

za leto 1931. ZUZ 11 (1931) 98—104. (Iste skupine).

za leto 1932 (z dodatki iz l. 1931). ZUZ 12 (1933) 100—4.

za leto 1933—1935. ZUZ 13 (1935/36) 123—132.

36. Sedanje stanje in naloge slovenske bibliografije. Letopis AZU I. Lj. 1943. 344—51.

II. Biografski prinosi

37. Apih Josip: LZ 1911, 110. — Aškerc Anton: LZ 1912, 390. — Dev Feliks (p. Joannes Damascenus a nomine Mariae): Četrti zvezek Devovih „Pisanic". Objavil v Izv. II. drž. gimn. v Lj. 1905, 3—30. — Dobrovsky in Slovenci. Tam, 1904, 5—10. — Franzl Henrik. Carn. VIII, 1917, 253. — Gangl Engelbert. LZ 1916, 527; P 1916, 219—221 (ponatisnili: E 1917, št. 21; UT 1917, št. 2; Zvonček 1917, 28—30.) — Geršak Ivan. LZ 1911, 223. — Gorup Josip, pl. Slavinjski. LZ 1912, 278. — Gregorčič S. v prevodih. LZ 1916, 142. — Harrach, grof Jan. LZ 1910, 63. — Hojak Emil. LZ 1913, 448. — Holz Vatroslav. LZ 1914, 293. — Hubad Fran. LZ 1916, 574; KCMD 1918, 47. — Jagić Vatroslav (1838—1870). KK XV, 1908, str. I—XIII. — Jireček Jos. Konst. Carn

IX, 1919, 99. — Kaš Igo. LZ 1911, 109. — Koder Anton. LZ 1918, 443. — Kovač Karel. Carn. IX, 1919, 100. — Leskien Avgust. Carn. VII, 1916, 281. — Levec Franc. LZ 1916, 573; Carn. VII, 1916, 285—303; KCMD 1918, 43—6. — Linhart Anton, Priredil novo izdajo obeh komedij: Županova Micka in Veseli dan ali Matiček se ženi. Oder, zv. 6. (Tiskovna zadruga, Lj. 1923). — Maselj Fr.-Podlimbarski, Zbrani spisi. I. Lj. 1923. XXII + 448 str. — Matek Blaž. LZ 1910, 192. — Medved Anton. LZ 1910, 254. — Mencinger Janez. (M. pisma Iv. Veselu). LZ 1912, 257—262. — Merhar Ivan. LZ 1915, 383. — Orožen Fran. LZ 1912. 678. — Orzeszkowa Eliza. LZ 1910, 383. — Pajk Milan. LZ 1913, 391. — Perušek Rajko. Carn. VIII, 1917, 133—7; LZ 1917, 220; KCMD 1918. 49. — Pintar Luka. LZ 1915, 575; Carn. VII, 1916, 150—160; Tedenske slike II, št. 48. — Premk Josip. LZ 1913, 448. — Prešeren med Slovani. LZ 1900, 783—8. — Senekovič Andrej. Jutro 19. X. 1926, št. 241; KCMD 1927, 33—9. — Svetokriški Janez (Joannes Bapt. a S. Croce), slovenski propovednik. I. del. Izv. novomeške gimn. 1909, 11—32. — Šerf Anton: Književni drobiž iz l. 1839. („Cvetenjak ali rožnjek", zadnja v dajnčici tiskana knjiga.) ZMS III, 1901, 120—3. — Ternovec Matej. LZ 1913, 615. — Trstenjak Anton. SN 1917, št. 289; LZ 1918, 79; Carn. IX, 1919, 108—110. — Volčič Edvard. LZ 1912, 55. — Vošnjak Josip. LZ 1911, 615. — Vrabl Rudolf. LZ 1911, 56. — Zupan Vinko, LZ 1915, 239.

38. V Slov. biogr. leksikonu (1. in 2. zv. Agustich Imre, Arko Fran, Arko Jernej, Bakoš Mihal, Bamberg Otomar, Barla Mihal, Bercè Anton, Bercè Josip, Bezenšek Anton, Blaznik Jožef, Borovnjak Jožef, Brence Matej, Brezovnik Anton, Brinar Fran, Brinšek Bogumil, Brunet Franc, Bučar Julij, Bunc Alojzij, Burnik Valentin, Cajnko Valentin, Celestin Josip, Cilenšek Martin, Ciperle Jos., Cvahte Simon, Czipott Jurij, Černej Ludovik, Čolnik Dominik, Črnagoj Fran, Črnigoj Jos., Črnivec Anton, Dimnik Jakob, Dolenec Hinko, Eger, Engelmann Leon, Engelman Vinko; Fabinc Franc, Faludi Janoš, Fekonja Andrej, Ferjančič Ivanka, Ferluga Štefan, Fettich-Frankheim Ludovik, Fink Fran, Fischer Jožef, Flerè Pavel, Fliszár Janoš, Fon Ivan, Francelj Jernej, Franchetti Engelbert, Furlani Ljudevit, Gabrovšek Jos., Gabršek Fran, Geiger Jožef, Gerber Matija, Gerkmann Franc, Giontini Janez, Glančnik Jernej, Gnus Anton, Gobec Regina, Godec Anton, Goršič Boguš, Govekar Franc (šolnik), Gradišnik Armin, Gregorič Alojzij, Gregorič Vinko, Grm Franc, Gross Peter, Hafner Franc, Hauptmann Franc, Hausenbihler Janez, Helm Janez, Heptner Jan. Jurij, Heric Matija.

39. V slovenskem biografskem leksikonu snopič 3—6 priobčil sledeče biografije: (3, 1928) Hrovat Florentin, Hubad Franc, Hubad Josip, Humek Dragotin, Ilešič Fran, Ivanetič Martin, Ivanóczy Franc, Jamšek Franc, Jančar Ferdinand, Jančar France, Jeločnik Viktor,

Jelovšek Martin, Jenko Franc Jožef, Jereb Gregor, Jerovšek Franc, Ješenak (Jeschenegg) Janez Pavel, Justin Rajko, Juvančič Friderik, Juvanec Ferdo, Kadilnik France, Kardaš Janoš, Karlin Davorin, Kavčič Pavel, Kelc Ivan, Kermavner Valentin, Kernc Frank, Kidrič Franc, Klein Anton, Kleinmayr, Klekl Jožef, Klekl Jožef ml., Klemens, Kocbek Fran.

40. (4, 1932) Kolar Peter, Kolarič Ivan, Kolenc Franc, Končan Fran, Končnik Peter, Koprivnik Janez, Koprivšek Leopold, Korban Josip, Koritnik Anton, Koritnik Gregor (Griša), Kos Anton-Cestnikov, Kosi Anton, Košan Janko, Košič (Kossics) Jožef, Košir Pavel, Kožuh Josip, Krajec Janez, Krajnc Janez, Kryl Ivan, Kržišnik Jožef, Kržišnik Jožef Marija, Kühar Štefan star. in ml., Kukovec Eliza, Kunaver Pavel, Kunšič Ivan, Küzmič Miklož, Küzmič Štefan, Lah Evgen, Lah Rado, Lavtar Luka, Laykauf (Lajakov) Žiga, Leban Anton, Leban Janko, Lenček Jernej, Levec Franc, Lilek Emilijan, Lipež Viktor, Lokar Janko, Lopan Jakob, Luthár Adam.

41. (5, 1933) Macun Ivan, Magdič Franjo, Maier Anton, Majcen Gabrijel, Majciger Janez, Marn Franjo, Marn Josip, Marolt Fran, Matek Blaž, Mayr (tiskarji), Mazi Josip, Mazi Vilko, Merhar Ivan, Mikič Fedor, Miklavčič Janja, Mikuš Anton, Milic Jož. Rudolf, Mis Franta, Močnik Franc, Molè Rudolf, Mrače Matija.

42. (6, 1935) Musi Peter, Navratil Ivan, Nerat Miha, Novak Franc, Novak Josip, Oliban Anton, Omersa Nikolaj, Oražen Janko, Perko Lovro, Perušek Rajko, Perizzi Franc, Pestotnik Pavel.

III

UMRLI ČLANI

† ANTON BREZNIK

Rojen je bil dne 26. junija 1881. v Ihanu. Klasično gimnazijo je študiral v Ljubljani v letih 1894. do 1902., ko je po maturi vstopil v ljubljansko semenišče ter dovršil l. 1906. teološke študije. Od l. 1907 do 1910 je študiral slovansko in klasično filologijo na univerzi v Grazu in l. 1910. promoviral za dr. phil. na podlagi disertacije Die Betonungstypen des slavischen Verbums. Od jeseni l. 1911. dalje je poučeval slovenščino in oba klasična jezika na gimnaziji v Št. Vidu nad Ljubljano, ki jo je od l. 1937. pa do svoje smrti vodil kot ravnatelj. Pred nemško okupacijo v l. 1941. se je z zavodom umaknil v Ljubljano; okupacijska leta je težko prenašal, bil pa je vseskozi poln upa in dela. Ni mu bilo usojeno, da bi jih preživel; po kratki, vdano prenašani bolezni je dne 26. marca 1944 umrl.

Bil je redni član, večinoma tudi odbornik Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani; dne 16. maja 1940. je bil izvoljen za dopisnega člana ljubljanske Akademije znanosti in umetnosti.

Ljubezen do rodnega jezika in do preučevanja narodnega blaga je Breznika že v gimnazijskih letih privedla do posebnega opazovanja jezikovnih pojavov in do jezikoslovnega študija sploh. Že v petem snopiču Štrekljevih Slovenskih narodnih pesmi (l. 1900.) so bili objavljeni številni, fonetično točni zapiski narodnih pesmi iz njegovega domačega kraja in bližnje okolice. Za tiste čase so ti zapiski že priča njegovega zanimanja za dialekte, ki prav v slovenščini prikazujejo tako pestro prelivajočo

se skalo vokalov in intonacijskih prelivov ter imajo v marsikakem obrobnem kraju še čvrsto ohranjene leksikalne starine. V tem pravcu se je njegovo delo še dolgo časa vršilo; spisal je še prej, preden se je formalno posvetil filologiji, nekaj člankov o manj znanih besedah in o dodatkih k slovarsko že znanemu zakladu ter stvarno dobro ocenil dialektološko študijo Tominškovo. Sam je v prostem času zbiral gradivo slovenskih narečij, kadar se mu je zato nudila prilika, saj je dobro čutil, da je prav živi slovenski govor še vse premalo znan in da je prav to neznanje največja ovira za pravilno usmerjen študij razvoja in življenja slovenskega jezika. Že pri vseh teh dialektoloških zbirkah, ki so ostale v rokopisih, pa so zdaj vendar v Ramovševi Historični gramatiki VII. bile uporabljene in prej prekontrolirane, je opaziti, kako se je Breznik zavedal najvažnejšega pojava slovenskega glasoslovja, povezanosti kvantitete in akcenta z vokalno kvaliteto in kvantiteto. Vseskozi je zato vpoštevan poudarek in akcentska morfologija; res da je v tem videti vpliv Valjavčevih in Škrabčevih študij, a obenem je to kar najlepše izpričevalo za Breznikovo pravilno, realistično pojmovanje jezikovnega ustroja. Vsa ta dela so bila dobra podlaga za njegovo poznejše načrtno delo: opisna slovnica in pravopis stojita v centru njegovega jezikoslovnega iskanja in študija. Večina njegovih krajših spisov, ocen in poročil, misli in ugotovitev se že suče okrog pravopisja in pravorečja, o čistoči knjižnega jezika, o besedišču, frazeologiji in slogu. Do obsežnega opisa, kjer bi svoje misli, delo in dognanja strnil v pregledno, sintetično popolno obliko, sicer ni prišel, čeprav se v dveh kolikor toliko zaključenih, vendar predvsem praktični uporabi namenjenih knjigah, namreč v „Pravopisu" in „Slovnici" rezultat njegovega dela že uspešno očituje. Zbral je tudi za to dvoje polno novega gradiva, ga pravilno ocenil in znal uporabiti.

Ni slučaj, marveč je zavestno ravnanje, da je za pravilno presojo razvoja slovenskega knjižnega jezika posvetil svoje delo tistim piscem in dobam, ki v tem ali onem pomenu besede razvojno črto lomijo, da jo naravnajo na novo podlago in v novo rast. Tako je ob Hrenovih Listih in evangelijih pokazal na 300-

letno tradicijo tiste književne jezikovne oblike, ki so jo izoblikovali naši protestantski pisci; ob študiju Pohlinovega slovarja pokaže, kako je Pohlin vestno in zavestno tradicijo svojih predhodnikov leksikografov vsrkal in izredno močno vplival na vse poznejše slovarje; ob Japljevem prevodu svetega pisma je točno orisal nastajanje prevoda, označil vire in metodo prevoda ter pokazal, kako so se prevajalci polagoma od začetnega, še suženjskega naslanjanja na Dalmatina in Vulgato opraščali in vendar še črpali besedni zaklad Dalmatinove biblije, zraven pa se uravnavali že po Pohlinu in proti koncu tudi po Vodniku — vse te ugotovitve nam pojasne veliki prelom v notranji zgodovini slovenskega knjižnega jezika, prehod od dolenjske podlage h gorenjski strukturi v glasoslovju. Prav tako temeljito — da, prav v delavnico njegovo gledaš — je preštudiral trenja in izravnave, ki jih je knjižni jezik doživel v sredini 19. stoletja. Tako je vso razvojno dobo prav po virih preživel in postal samostojen delavec, oprt na realno lingvistično gledanje. Čeprav je — da vzamem en primer — ogrodje slovenske opisne gramatike pravzaprav zgradil že Metelko, je znal Breznik vendarle izsledke novejših slovenističnih raziskovanj in lastna dognanja s pridom in nazorno uporabiti. Tako je v svojo slovnico sproti, od izdaje do izdaje, vnašal novo gradivo, nove poglede in razširjal vsebino z novimi ugotovitvami; že površna primerjava med prvo izdajo iz l. 1916. in zadnjo v l. 1934. pokaže bogato notranjo rast in s tem veliko skrb za nego knjižnega jezika, pa naj se to tiče pravopisja ali pravorečja, določitve razmerja pisave do izreke, naglaševanja, sloga ali pa tudi tistih bolj obrobnih poglavij, ki dajejo prve poglede v zgodovino jezika.

Še večja razlika je med njegovim Slovenskim pravopisom iz l. 1920. in onim iz l. 1935. Res da je ta izdaja kolektivno delo, ali kot sodelavec vem, da je največ gradiva dal Breznik sam in vsa načelna in tudi podrobna vprašanja so zvečine bila rešena po njegovih določilih; s tem ali onim se sicer ni mogel sprijazniti, ker se kar ni mogel otresti zastarelega nazora, da ima pravilnost knjižnega jezika podlago v zgodovinski utemeljenosti in ne v skladnosti s svojo posebno strukturo in v

splošni rabi. Nekako bal se je tudi ortofoničnih norm; v posameznih člankih in v prvi izdaji Slovnice je sicer temeljna sporna ali zanemarjena vprašanja pravilno rešil, a v poznejših izdajah je to opustil, pravtako je ortofonijo in akcentuacijo v Pravopisu prepustil Ramovšu, v šolski izdaji Pravopisa, ki jo je v skladu s svojo slovnico priredil, pa zopet opustil. Izredno bistroumno in s primernim gradivom ter z naravnost spretno argumentacijo je znal „Pravopis" pred kritiki braniti (št. 53.). Ni pa seveda njegova krivda, če so ortografske norme naletele včasih na odpor; saj slovenski knjižni jezik do najnovejše dobe ni imel trdne vzgojevalne osnove, pač pa so se v slovenski sredini prepogosto našli možje, ki jih je prej vlekla samovoljnost kot disciplina. Kako je znal strokovni slavistični svet pravilno oceniti Breznikovo delo za kulturo našega knjižnega jezika, za to navedem samo izčrpni članek Juliusa Heidenreicha-Dolanskega v knjigi Slovanské spisovné jazyky v době přitomné (1937), str. 149—163. Skratka, Breznikovo delo je solidno, je znak trdnega znanja in previdno premišljenega utiranja normativnih smernic za ustalitev, rast in kulturo slovenskega knjižnega jezika.

Te značilnosti svojega študija je posebej pokazal še v posameznih študijah, ki niso več izključno slovenističnega značaja; po njih je njegovo ime postalo znano tudi onstran meja slovenske zemlje in je bilo in bo spoštovano v krogu slavistov sveta.

O Brezniku glej: Slov. biogr. leksikon I, 59; J. Šolar, Slov. 26. VI. 1931; Zv. Bizjak, Jutro in Jugoslovan 26. VI. 1931; Mentor 19 (1931—2): J. Šolar, Pri slovenskem slovničarju; J. Lovrenčič, Prvo srečanje (ob petdesetletnici); slovenski dnevniki ob smrti dne 26. III. 1944; dr. J. Lovrenčič: Umrl je mož, Slov. učitelj 45. let., 18—20; J. Moder, Ob grobu učitelja in vodnika, Gledališki list 1943—4, 181—4; J. Šolar: Dr. Anton Breznik, Jezik naših časnikarjev in pripovednikov; Cvetje iz dom. in tuj. logov 19. knjiga, str. 5—63; Letopis AZU I, str. 157—160; Julius Heidenreich, Spisovné jazyky v době přítomné, 1937, str. 149—163; Iv. Zorec, Slov. 3. IV. 1944 (delo za železničarsko terminologijo); Lino Legiša, Nekaj spominov na dr. Ant. Breznika, Slov. Poročevalec VI (1945), št. 128 (dne 16. IX. 1945).

F. Ramovš

SPISI ANTONA BREZNIKA

Knjige

1. Slovenska slovnica za srednje šole. Celovec 1916. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja, str. 276.

Prim.: Jos. Debevec DS XXIX (1916), 271—3; J. A. Glonar LZ XXXVII (1916), 284; Fr. Mohorič Sn XIV (1916), 235—7, 286—7; Jos. Tominšek Popotnik 1917, 121—9; A. Ušeničnik Čas X (1916), 230—1, 336—40 (o metafori in metonimiji); Grammaticus (prof. J. Arnejec) Mir 11. avg. 1916 (št. 32).

2. Slovenska slovnica za srednje šole. Druga, pomnožena izdaja. Tiskala in založila tiskarna Dr. sv. Mohorja. Prevalje 1921, str. 248.

3. Tretja izdaja. Prevalje 1924.

4. Slovenska slovnica za srednje šole. Četrta, pomnožena izdaja. Založila Družba sv. Mohorja v Celju 1934, str. 266.

Prim.: Glonar J.: Ob novi izdaji Breznikove slovnice. Sodobnost II (1934), 531—7; Robič Maks Popotnik LVI (1934—35), 71, 107, 134, 174, 249 in Jutro XV, 212 (15. IX. 1934); Debeljak Anton Jutro XV št. 221 (26. IX. 1934); Jesenovec Fr. Mentor XXII (1934—35), 70; Breznik Književni glasnik MD I (1934), 39—40 (avtorjevo poročilo o knjigi).

5. Slovenski pravopis. Založila Jugoslov. knjigarna v Ljubljani 1920, str. 104.

Prim.: Fr. Ilešić SN 19. nov. 1920, št. 265; J. K. Popotnik 1921, 91—3.

6. Slovenski pravopis (priredila A. Breznik in Fr. Ramovš). Izdalo in založilo Znanstveno društvo. Ljubljana 1935, str. 300.

Prim.: J. XVI, št. 73, str. 5 (28. III. 1935) o pripravah; J. XVI, 259, 7 (8. XI. 1935) napoved izida; T. Debeljak S LXIII, 267, 5 (20. XI. 1935); B. Borko, Po izidu Slov. pravopisa J. XVI, 272, 7 (23. XI. 1935); I. Koštiál, O našem novem jezikovnem zakoniku ŽiS XVIII (1935), 296—7, 306—7 in XIX (1936), 28; Vl. Levstik, Okoli Slov. pravopisa LZ LVI (1936), 115—6; Ant. Debeljak LZ LXV (1935), 670 in MiD I (1935) 179—80; Inko (= Iv. Kolar) MiD II (1936), 85—7; I. Koštiál, Opazke o novem pravopisu Ml. XVII (1936), platn. št. 1, 2, 3; Pomenki o novem Pravopisu S LXIII, 296 (24. XII. 1935, božična priloga str. 6: 1. dr. A. Breznik, 2. dr. R. Kolarič, 3. urednik dr. J. Pogačnik, 4. korektor lista); Jos. Tominšek, Antibarbarus PV XXXVI (1936), 526—8, 407—8; Maks Krem-

žar, Zdrav. vestn. VIII (1936), 128—9; M. Černič, Slovar slov. jezik in naše vsakdanje zdravniške potrebe Zdr. vestn. IX (1937), 74—6, 215—21; A. Debeljak, Odmevi kritik o „Pravopisu" LZ LVI (1936), 205—8; Jože Glonar, „Slovenski pravopis". V Ljubljani 1936, založil avtor, str. 47. (Ponatisk uvoda v ‚Slovar slov. jezika'.); Breznikov odgovor „Ocenjevalcem SP" gl. med članki. — Slovenščina po novem pravopisu SN 23. XI. 1935, 2; Prvi sneg in prvi pravopis SV 26. XI. 1935; fjo (= Fil. Omladič), Bingola Aleš in fuflja Adelajda. Napisano v senci novega Slov. pr. J XVI, 279, 9 (1. XII. 1935); M. Jelenc (= A. Bizjak), Nova pisarija J. XVI, 282, 3 (5. XII. 1935); Trnóvčan (= Pavel Karlin), Novoletna (po novem slov. pravopisu) J XVII, 1, 5 (1. I. 1936) — sonet, zložen iz nevsakdanjih besed v SP; fjo (= Fil. Omladič), Okoli Bingole Aleša in Slovenskega pravopisa Pon. Jutro IV, 7, 4 (17. II. 1936); Niko Pirnat, Novoletni list Martina Letopisca J XVII, 1 (1. I. 1936) s karikaturama Breznika in Ramovša kot slov. blagovestnikov (karikatura ponatisnjena v knjigi Spis. jaz. v době přit. str. 156).

7. Slovenski pravopis. Mala izdaja. Priredila A. Breznik in F. Ramovš. Založila Jugoslov. knjigarna v Ljubljani 1937, str. 234.

Prim.: S LXV, 267, 5 (20. XI. 1937); R. Kolarič S LXVI, 7, 5 (11. I. 1938); Ml XIX (1938), 112; P LIX (1937—38), 144; Mt XXV (1937—38), 173. S LXV, 134, 3 (16. VI. 1937) nadrobno poročilo o odloku banske uprave, naj se s šol. l. 1937—38 obvezno uvede pisava v smislu SP. — Fran Tominšek, Antibarbarus PV XXXVII (1937), 292; Planinci o enotnem pravopisu MiD III (1937), 267.

8. Slovenski pravopis. Mala izdaja. Priredila A. Breznik in F. Ramovš. Drugi, neizpremenjeni natis. Založila Jugosl. knjigarna v Ljubljani 1938.

9. Grško-slovenski slovar. S sodelovanjem dr. A. Breznika in dr. Fr. Jeréta sestavil Anton Dokler. Zal. knezoškof. zavod sv. Stanislava v Št. Vidu n. Lj. Ljubljana 1915. Breznikov delež je etimologija.

Prim.: dr. J. Samsa DS XXIX (1916), 20—4 (ocena).

10. Slovenska čitanka za višje razrede sred. šol. S sodelovanjem dr. J. Bezjaka in dr. A. Breznika sestavil dr. Iv. Grafenauer I. del. Jugoslov. knjigarna, Ljubljana 1921, 8 + 320 str.

11. Slovenska čitanka za višje razrede sred. šol. S sodelovanjem dr. J. Bezjaka in dr. A. Breznika sestavil dr. Iv. Grafenauer. II. del. Kr. založba šolskih knjig in učil, Ljubljana 1922, 2 + 307 + 3 str.

12. Slovenska čitanka za višje razrede srednjih šol. III. del. S sodelovanjem dr. J. Bezjaka in dr. A. Breznika sestavil dr. Iv. Grafenauer. Jugoslov. knjigarna, Ljubljana 1925, str. 279 + 7.

13. Slovenska slovnica za 3. in 4. razred sred. šol. Sestavili dr. A. Breznik, dr. A. Bajec, dr. R. Kolarič, dr. M. Rupel, A. Sovrè in J. Šolar. Slavistično društvo v Ljubljani 1940.

14. P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi. I. zvezek, 4. snopič. Objavil dr. A. Breznik. Leonova družba v Ljubljani 1919, str. 401—608. Na 2. str. ovitka Breznikovo sporočilo in na 2. strani naslovnega lista, priloženega temu snopiču Škrabčeva razločevalna znamenja v razmerju s Pleteršnikovimi, srbskimi in slovanskimi.

15. P. Stanislav Škrabec, Jezikoslovni spisi. II. zvezek, I. snopič. Objavil dr. A. Breznik. Izdala Leonova družba v Ljubljani 1921, 1—80.

16. Dr. Anton Breznik, Jezik naših časnikarjev in pripovednikov. Priredil Jakob Šolar v zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov 19. Zal. Dr. sv. M. v Ljubljani 1944, str. 65—243. Ponatisi njegovih razprav in člankov iz DS in ČJKZ.

Razprave in članki

17. Slovarski navržki. DS XVII (1904), 63—4, 127—8, 191—2, 255—6, 320, 383—4, 447—8, 551—2.

18. Pogreški pri nekaterih priponah. DS XVII (1904), 427—31.

19. O stavi dopovednega glagola. DS XVIII (1905), 162—6.

20. O tujkah in izposojenkah. DS XIX (1906), 149—54.

21. Kako je v naši pisavi s tujkami? DS XX (1907), 557—60.

22. Besedni red v govoru. DS XXI (1908) 222—30, 258—67. — Izšlo tudi v ponatisu, založila Katol. bukvarna v Ljubljani 1908, str. 64.

Prim.: p. St. Škrabec, Cvetje XXV, št. 10 (platnice); Dr. L. LZ XXXVIII (1908), 506—7.

23. Kako se besede jemljejo. Mentor I (1908—09), 6—7, 34—6.

24. O učenju srbohrvaščine. Mentor I (1908—09), 64—6, 113—4, 139—41, 185—7, 210—12, 282—3.

25. Slovanske besede v slovenščini. Čas III (1909), 268—80, 315—48. Izšlo tudi v ponatisu, zal. Katol. bukvarna v Ljubljani 1909 v 8°, 46 str.

Prim.: p. St. Škrabec, Cvetje XXVI (1909), št. 10—12 (platnice); dr. Jos. Tominšek, Sn IX (1910), 55—8; dr. L. Lenard, DS XXII (1909), 476.

26. Die Betonungstypen des slavischen Verbums. AslPh XXXII (1911), 399—454.

Prim.: dr. Jos. Tominšek, DS XXIV (1911), 197—8; Iv. Koštiál, LZ XXXI (1911), 278.

27. Zanimivosti iz našega štetja. Mentor III (1910—11), 135—6, 157—9.

28. Naglas v šoli. VI. izvestje kn. šk. privatne gimnazije v Št. Vidu n. Lj. 1911. 3—25. — Prim.: Iv. Koštiál, LZ XXXI (1911), 498.

29. Besedni homunkulus. Mentor IV (1911—12), 64—6, 110—13, 161—3, 183—5, 284—5.

30. Prvotne predstave o Bogu. Čas V (1911), 26—30.

31. Dr. K. Štreklju za spomin. DS XXV (1912), 452—5.

32. Izreka v poeziji. VII. izvestje kn. škof. privatne gimnazije v Št. Vidu n. Lj. 1912, 3—26.

Prim.: L(enard) DS XXV (1912), 312; dr. J. Debevec ib. 312—3; L. Pintar, LZ XXXII (1912), 451; Fr. Ramovš, Nastavni Vjesnik XXI (1912), 227—9; L. Pintar, AslPh 34 (1913), 595—8.

33. Razvoj novejše slovenske pisave pa Levčev pravopis. DS XXVI (1913), 28—32, 67—71, 103—5, 146—50, 192—5, 230—3, 265—7, 314—7, 348—51, 394—7, 429—32, 473—6 — DS XXVII (1914), 20—4, 121—4, 160—3, 193—5, 235—8, 265—8, 369—72, 403—5 — DS XXVIII (1915), 23—5, 99—100, 331—43.

Prim.: dr. Jos. Debevec, DS XXVII (1914), 59 sl. in DS XXVIII (1915), 357.

34. Začetna poglavja iz slovenske slovnice. IX. izvestje kn. šk. privatne gimn. v Št. Vidu n. Lj. 1914, 3—32.

Prim.: Jos. Debevec, DS XXVII (1914), 336—8; L. Pintar, LZ XXXIV (1914), 385—7; o. St. Škrabec, Cvetje XXXI (1914), št. 7, 4. str. platnic; Iv. Koštiál, Veda V (1915), 18—53; Fr. Ramovš, Sn XIII (1915), 94—5.

35. Sedemdesetletnica p. Stanislava Škrabca. DS XXVII (1914), 70.

36. Literarna tradicija v „Evangelijih in listih". DS XXX (1917), 170—4, 225—30, 279—84, 333—47.

37. Novejše napake slovenskega sloga DS XXXI (1918): I. Raba prislovnega določila načina. 54—5; II. Prislovni odvisni stavki. 108—9; III. Raba predlogov „s (z) in „od" pri trpnem deležniku. 165—6; IV. Francoski zloženi stavki. 246—8.

38. O. Stanislav Škrabec. ČJKZ I (1918—19), 218—26. Ponatis v Cvetju iz dom. in tujih logov 19, 233—43.

39. O. Stanislav Škrabec. ČNZ XV (1919), 153—7.

40. Jezikovne ocene. DS XXXII (1919), 39—40, 162—3, 289—90. — DS XXXIII (1920) 84—5. — DS XXXVI (1923), 26—8, 55—7, 88—9, 123.

41. O slovenski izreki. Slov. učitelj XXIV (1923), 4—7, 43—7, 58—60. — Slov. učitelj XXVI (1924), 4—6, 44—6.

42. Stritarjev slog. DS XXXVII (1924), 130—4. Ponatis v Cvetju iz dom. in tujih logov 19, 221—232.

43. Poglavje o imenih. Kaj krstna imena pomenijo. KGMD 1925, 29—30.

44. Slovenski slovarji. Razprave ZDHV III (1926), 110—74.

45. Popovičev Specimen vocabularii vindocarniolici ter Pohlinov Glossarium slavicum. ČJKZ VI (1927), 91—9.

46. Japljev prevod sv. pisma. ČJKZ VII (1928), 77—106.

47. Dobrovskega vpliv na slovenski pismeni jezik. Josef Dobrovsky, 1753—1829. Sborník stati. V Praze 1929, 1—22.

48. Jezik v kmečki povesti. DS XLIII (1930), 28—32. Ponatis v Cvetju iz dom. in tujih logov 19, 65—75.

49. Vpliv slovenskih slovarjev na srbskohrvatske. ČJKZ VIII (1931), 16—67.

50. O časnikarski slovenščini. DS XLVI (1933), 72—5; 1. Bleiweis 75—82; 2. Levstik 141—6; 3. Anton Tomšič 200—6; 4. Jurčič 255—63 in 312—20; 5. Ivan Železnikar 420—4; 6. Od l. 1892—1918 524—7. Ponatis v Cvetju iz dom. in tujih logov 19, 76—146.

51. Jezik naših pripovednikov. DS XLVII (1934): 1. Jurčič 84—93; 2. Stritar 176—181; 3. Tavčar 271—6; 4. Detela 510—14; — DS XLVIII (1935): 5. Kersnik 77—9; 6. Mencinger 338—41; 7. Trdina 427—30; 8. Iv. Cankar 505—10; — DS XLIX (1936): 9. Finžgar 71—5; 10. Meško 315—18. — Ponatis v Cvetju iz dom. in t. l. 19, 147—220.

52. Izdaje naših pripovednikov. DS XLVII (1934): 1. Jurčič 229—35; 2. Tavčar 384—8.

53. Ocenjevalcem Slov. pravopisa. Slovenec LXIV (1936), št. 262, 263, 265, 266, 267, 269, 272 z dne 13., 14., 17., 18., 19., 21. in 25. novembra 1936.

54. Slovenske besede v češčini slovaščini in poljščini. Kovačičev zbornik = ČZN XXXII (1937), 213—8.

55. Iz zgodovine novejših slovenskih slovarjev. ČZN XXXIII (1938), 17—32, 87—98, 147—65.

56. Kastelčev latinsko-slovenski slovar. Slov. jezik I (1938), 55—62.

57. Primeri predikatnega nominativa v slovenščini. Slov. jezik IV (1941), 33—39.

58. Rodbinski priimki iz starih svetniških imen. KMD 1942, 68—70.

59. Stavčna negacija v slovenščini. Razprave AZU filoz.-filol.-hist. razred I (1943), 159—200.

60. Kako besede izgubljamo. Slovenčev koledar za l. 1943, 69—70.

61. Ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe. Slov. učitelj XLIV (1943), 9—11, 38—41, 76—80.

Prim.: dr. Fr. Grivec, SU XLIV (1943), 37—8; S 8. VI. 1943, str. 3; S 9. VI. 1943, str. 4; col. IV; dr. L. Potočnik SU 1943, 112—14.

62. Zloženke v slovenščini. Razprave AZU filoz.-filol.-hist. razred II (1944), 53—76.

63. Ljudski jezik. Narodopisje Slovencev II. del. Založba Klas, Ljubljana 1945. Posebni odtis 5—11.

63 a. Maks Pleteršnik. Članek za SBL postavljen že od l. 1939, a še ne natisnjen in objavljen.

64. Dr. Jos. Tominšek: Narečje v Bočni in njega sklanjatev. Jahresber. des k. k. Kaiser Fr. Jos. Staatsgymn. in Krainburg 1903, str. 27. — DS XVI (1903), 626—7, ocena.

65. Dr. K. Štrekelj: Prispevki k poznavanju slovenskih krajevnih imen po nemškem Štajerju I. — Slovensko cesarsko odločilo iz leta 1675. Oboje ponatis iz ČZN I. — DS XVII (1904), 370—1, poročilo.

66. Dr. K. Štrekelj: Zur Kenntnis der slavischen Elemente im italienischen Wortschatze. AslPh. 26, 407—436. — DS XVII (1904), 441—2, por.

67. Dr. K. Štrekelj: Zur slavischen Lehnwörterkunde. Denkschr. der kais. Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil. hist. Cl., Bd. I, 1904, str. 89. — DS XVII (1904), 498—9, poročilo.

68. Tominšek Josip: Smeri našega pravopisa in pravorečja. Ponatis iz Slovana 1904, v Ljubljani 1904. — DS XVII (1904), 629—30 (ocena).

69. Ozvald Karl: Zur Phonetik des Dialektes v. Polstrau. S. A. aus dem 44. Jb. des k. k. Staatsgymn. in Görz. Goriška tiskarna A. Gabršček 1904. — DS XVII (1904), 698—9 (ocena).

70. Dr. K. Štrekelj: Köse, Käser, Koch. Zft. f. deutsche Wortforschung V. Bd., 4. H. Vlg. Trübner, Strassburg. — DS XVIII (1905), 247 (poročlo).

71. Dr. K. Štrekelj: Slavische Wortdeutungen. AslPh. 27, 41—72. — DS XVIII (1905), 375—6 (poročilo).

72. L. Pintar: Zur Etymologie von „prešustvo", iz AslPh. 27, 2. 314—20. — DS XVIII (1905), 631 (poročilo).

73. Iv. Grafenauer: Zum Accente im Gailthalerdialekte. AslPh. 27, 195—228. — DS XVIII (1905), 695—7 (ocena).

74. Gorski venec vladike črnogorskega Petra II. Petrovića-Njeguša. Prevel Rajko Perušek. Prevodi iz svet. knjiž. Slov. Matica v Ljubljani 1907, str. 302. — DS XXI (1908), 330—1 (ocena).

75. Medved: Poezije II. del, Ljubljana 1909. — Mentor I (1908—09), 99—101 (ocena).

76. Dr. K. Štrekelj: Slovanski elementi v besednem zakladu štajerskih Nemcev. Pos. natisk iz ČZN V in VI Maribor 1909. —

Mentor II (1909—10), 46—7 (poročilo). — DS XXII (1909), 525 (poročilo).

77. Ivan Grafenauer: Zgodovina novejšega slovenskega slovstva I. del. Od Pohlina do Prešerna. Ljubljana 1909. — Mentor II (1909—10), 71 (por.)

78. Dr. Jos. Tominšek: Antibarbarus. I. L. Schwentner Ljubljana 1910, str. 68. — DS XXIV (1911), 35—7 in 79 (ocena).

79. Paul Diels, Studien zur slav. Betonung, dostavki k razpravi. Rocznik sławistyczny IV, Kraków 1911, str. 148—51.

80. Dr. M. Murko: Zur Kritik der „Geschichte der ältesten südslav. Literaturen". An die Leser des AslPh. Laibach 1911. — Čas V (1911), 142 (poročilo).

81. Dr. K. Štrekelj: O Levčevem slovenskem pravopisu in njega kritikah. V Ljubljani 1911. — DS XXIV (1911), 405 (poročilo).

82. Dr. K. Štrekelj: O nekaterih pobijanih pravilih slovenske pisave. Posebni natisek iz LZ letnik XXXI. V Ljubljani 1911. — DS XXV (1912), 72—74, 114 (ocena).

83. Dr. Janez Mencinger: Izbrani spisi. Izdala Matica Slov. Uredil dr. Jos. Tominšek. I. zv. Ljubljana 1911. — DS XXV (1912), 114—5 (ocena).

84. Dr. Fr. Ilešič: Izgovor slovenskega knjižnega jezika. LMS za leto 1912, str. 50—67. — DS XXVI (1913), 113—4 (ocena).

85. Peter Bohinjec: Sredozimci. Izdalo Tiskovno društvo v Kranju 1913. — DS XXVI (1913), 235 (ocena).

86. Iv. Grafenauer: Zbirka slovenskih povesti. II. zv. Fr. Erjavec, Hudo brezdno in drugi spisi. Katol. Bukvarna v Ljubljani 1913. — DS XXVII (1914), 165 (ocena).

87. Prof. Miroslav Žakelj. Mentor VIII (1915—16), 203—4 (nekrolog).

88. Svetčeva devetdesetletnica. DS XXIX (1916), 335—6 (zapisek).

89. P. St. Škrabec: Jezikoslovni spisi. I. zvezek 1. snopič. Leonova družba v Ljubljani 1916. — DS XXX (1917), 70 (ocena).

90. Dr. Fr. Ramovš: Slovenische Studien. Heft 1. Die moderne Vokalreduktion. Pos. odtis iz AslPh. 37, 123—215. — DS XXXI (1918), 103 (poročilo).

91. P. St. Škrabec: Jezikoslovni spisi I. zv. 3. snopič. Leonova družba v Ljubljani 1918. — DS XXXII (1919), 41 (poročilo).

92. Naše jezikovno edinstvo. DS XXXV (1922), 138—9 (zapisek, nedokončano).

93. Mnenje o stališču duhovnikov do umetniških struj. Ljublj. Škofijski list 1922, 43—6. Ponatis in replika ur. LZ (Fr. Albrechta) v LZ XLII (1922), 636—9. Prim. DS XXXV (1922), 479.

94. Ramovš Franc: Historična gramatika slovenskega jezika. II. Konzonantizem. V Ljubljani 1924. (Skupaj z J. Šolarjem) Zeitschrift f. slavische Philologie II (1925), 555—63 (ocena).

95. Francè Kidrič: Zgodovina slovenskega slovstva. Od začetkov do marčne revolucije. Izdala Matica Slov. V Ljubljani 1929. 1. snopič, str. 136. — DS XLII (1919), 216—7 (ocena).

96. Francè Kidrič: Zgodovina slovenskega slovstva. 2. snopič. Izdala Mat. Slov. v Ljubljani 1931. — DS XLIV (1931), 523 (ocena).

97. Ramovš Fr.: Dialektološka karta slovenskega jezika. Ljubljana 1931. — GMDS XII (1931), 54—5 (poročilo).

98. Koštiál Iv.: Brus književne slovenščine. Drugi natisk. Založila DM v Celju 1931. — Čas XXVI (1931—32), 277 (ocena).

99. Dr. R. Andrejka: Napake v slovenskem izrazoslovju. V Ljubljani 1931. Samozaložba. — Čas XXVI (1931—32), 277 (poročilo).

100. Slovenska slovnica 4. izdaja. Književni glasnik I (1934), 39—40 (avtorjevo poročilo o lastnem delu). Ponatis v Cvetju iz dom. in tujih logov 19, 30—32.

101. Dr. Jože Glonar: Slovar slovenskega jezika. Izd. Umetniška propaganda, Ljubljana št. 1. — Slovenec 23. marca 1935, LXIII, št. 68, 4—5 (ocena).

102. Ivan Grafenauer: Karolinška kateheza ter izvor brižinskih spomenikov in čina nad ispovědajaštiim se. Razprave Zn. dr. 13, filol. — lingvistični odsek 2. V Ljubljani 1936. Slov. LXIV,

št. 293, str. 5 (22. dec. 1936) in Popravek št. 296, str. 5 (29. dec. 1936) — ocena.

103. Kako je z vejico pri narekovaju? Odgovor na urednikovo vprašanje. Mladika XIX (1938) na 3. str. platnic št. 3 (marec).

104. Ob 150 letnici rojstva Vuka Karadžića. SJ I (1938), 178 (zapisek).

105. Ob 20 letnici smrti p. St. Škrabca. Cvetje z vrtov sv. Frančiška LV (1938), 290—2 in ponatis v Kočevskem Slovencu II, št. 26 in 27 — 15. in 25. sept. 1939 (spominski zapisek).

106. Najnovejše razprave univ. prof. dr. Fr. Grivca. Slov. LXVII, 5. dec. 1939, str. 8 (poročilo ob kritikah knjige o Koclju).

107. Prešernova Puščica brez zela. Slov. jezik III (1940), 182 (zapisek).

108. Nova razprava prof. Grivca. Drugi frisinški spomenik in Cirilova književna šola. GMDS XXII, 106—115. Slov. LXIX, št. 302, str. 5 — 30. dec. 1941 (poročilo).

109. Novo delo o brižinskih spomenikih. Dr. Franc Grivec: Zarja stare slovenske književnosti. Frisinski spomeniki v zarji sv. Cirila in Metoda. Ljubljana 1942. — Slov. LXX, št. 53, str. 3 — 5. marca 1942 (poročilo).

110. Kranzmayer Eberh.: Reste germanischen Lebens in Kärntner Ortsnamen. Carinthia I, 1942, str. 105—111. — GMDS XXIV (1943), 121 (ocena).

---

† RIHARD JAKOPIČ

Dne 21. aprila 1943 je v Ljubljani na svojem stanovanju na Novem trgu št. 2 v prvem nadstropju umrl redni član IV. razr. Slovenske akademije znanosti in umetnosti, starosta in prvak slovenskih slikarjev Rihard Jakopič.

Rojen je bil dne 12. aprila 1869 kot sin Franca Jakopiča, trgovca z deželnimi pridelki in Neže roj. Dolžan v Krakovski ulici št. 11 v Ljubljani. Obiskoval je ljudsko šolo na Grabnu, nato pa v l. 1879 do 1887 realko, kjer je v 6. razr. iz kemije padel. Nadarjenost za slikanje se je pokazala pri njem že v otroški dobi in je že šestleten upodabljal z risbo prizore iz otroških iger. Ko mu je oče kupil prve barve, je že v ljudski šoli začel slikati po lastnih opazovanjih, tako da je že nekako z dvanajstim letom zaslutil probleme impresionističnega slikarstva. Zelo ga je mikala tudi glasba. Po ponesrečeni šesti šoli pa se je odločil za slikarstvo in nazadnje preprosil stariše, da so ga pustili na Dunaj. Tako je jeseni 1887 napravil sprejemni izpit in se vpisal na akademijo likovnih umetnosti na Dunaju. Ker je nevarno zbolel, se je med letom vrnil domov. Jeseni 1888 se je ponovno vpisal in po 2 semestrih napravil izpite iz teoretičnih predmetov. Jeseni 1889 je odšel v Monakovo in 2 semestra študiral na akademiji. L. 1890 pa je prestopil v Ažbetovo privatno šolo, ki je bila takrat ustanovljena deloma prav po pobudi Jakopiča in Vesela. Tu je ostal dve leti, nato pa je do l. 1900 poleti slikal doma na deželi, pozimi pa se je vračal k Ažbetu v Monakovo. Delo v prosti naravi mu je postalo odslej načelo. V Monakovem je veliko slikal skup-

no z Veselom v angleškem vrtu v Schwabingu. Doma je slikal najprej v Stranski vasi pri Dobrovi, kjer mu je leta 1900 drugoval M. Jama, ob Sotli v Čemahovcih, slikajoč 1902 skupno z Jamo, ki se je tisti čas naselil v Kraljevcu, nazadnje pa od 1902—1906 v Škofji Loki in okolici, kjer sta slikala tudi I. Grohar in M. Sternen. Pokrajina od Godešč do Pevnega in Crngroba ter od Trate do Stare Loke je bila kraj njihovih prizadevanj. L. 1903/4 ga je Peter Žmitek zvabil za en semester v Prago v Hynaisovo šolo. L. 1904 je bil na Dunaju radi razstave slovenskih impresionistov pri Miethkeju. Kot pripravo zanjo je s tovariši ustanovil prvi slovenski umetniški klub „Sava". L. 1904 se je v Škofji Loki poročil z Ano Czerny. L. 1905 je potoval kot delegat „Save" v London, a se je v Kölnu ponesrečil in se preko Pariza, kjer je ostal nekako teden dni, vrnil v domovino. L. 1906 se je za stalno preselil v Ljubljano. Stanoval je najprej na Emonski cesti št. 2, nato pa do smrti v 1. nadstr. hiše št. 2 na Novem trgu. Svoj atelje pa si je uredil in ga užival do smrti v hiši, ki jo je kot sosednjo hišo Rihardove rojstne „Matevžetove" hiše v Krakovski ul. 11 dokupil njegov oče. V zavesti, da potrebuje slovenska umetnost tudi lastno ognjišče, je začel l. 1908 na svoj riziko zidati pod Tivolijem po načrtih arh. M. Fabianija razstavni paviljon. Dograjen je bil 1909 in odprt za javnost s III. slovensko umetnostno razstavo. V zadnji prostor paviljona je preselil Jakopič svojo privatno slikarsko šolo (najprej v Cojzovi hiši na Bregu, za tem v lastnem ateljeju), ki jo je ustanovil skupno s Sternenom l. 1907, a jo je od 1908 do 1914 vodil sam. Med učenci te šole so bili Pavel Gustinčič, Anica Zupanc, Fr. Mesesnel, Mira Pintar, L. Dolinar in dr. L. 1913 se je za krajši čas naselil na Rožniku v bližini Ivana Cankarja, do katerega je gojil velike simpatije. Radi gmotnih stisk je l. 1923 prodal paviljon mestni občini ljubljanski. Odkar se je l. 1906 preselil v Ljubljano, jo je le redko zapuščal in tudi to predvsem radi slikanja v naravi. Njegova torišča so bila razen Mirja, na katero so ga vezali otroški spomini, Rožnik, Barje ali, kakor se je sam izražal, Morast, okolica Škofje Loke, okolica Novega mesta, Posavje, Šmarje pri Ljubljani, Količevo pri Domžalah, kamor ga

je l. 1933 povabil radi večjega naročila industrijalec Fr. Bonač in l. 1929 Oroslavje na Hrvatskem po povabilu industrijalca Milana Prpića. Kljub ostremu odporu ekspresionistične generacije po prvi svetovni vojni proti impresionizmu, čigar vodilni predstavnik je bil, je R. Jakopič s simpatijami spremljal težnje mladine, o čemer zgovorno priča njegov obisk pri novomeški mladini l. 1920; tudi v času najostrejšega boja je ohranil simpatije vseh ter se že sredi prvega povojnega desetletja uveljavil zopet kot nesporen prvak slovenskih umetnikov. Sledila so končno tudi javna priznanja, med njimi najvišje, ko je bil imenovan dne 7. oktobra 1938 za rednega člana IV. razreda Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. Zadnja leta je hiral, odkar se je proti večeru na sv. Miklavža dan l. 1935 med delom v ateljeju zgrudil; kljub temu pa je do zadnjega, kolikor je le mogel, slikal in mu je smrt skoraj dobesedno iztrgala čopič iz rok.

Kot umetnik je Jakopič zelo svojevrsten pojav. Redek je namreč umetnik, ki nekako instinktivno zasluti svojo umetniško nalogo in jo vse življenje brez kolebanja zasleduje in razvija. Lastno, že v rani mladosti uveljavljajoče se razpoloženje je v njegovi umetnosti vsekakor važnejše od katerekoli umetniške šole, ki jih je vsaj po zunanje prešel celo vrsto. V realki mu je bil vzpodbuden učitelj risanja Fr. Globočnik. Zasebno ga je poučeval tisti čas v slikanju tudi Jurij Tavčar, a mu več ko nekaj tehničnega znanja ni bil zmožen podati. Prof. Rumpler na dunajski akademiji mu prav tako ni ustrezal kakor tudi ne nato na monakovski prof. Raupp. Brezuspešen je bil tudi že pozni poskus sprijazniti se z akademijo pri V. Hynaisu v Pragi.

Brez pretiravanja lahko danes rečemo, da ga je vseskozi vodila prirojena umetniška nadarjenost in da mu je bila edina prava učiteljica narava. V lastni biografiji pripoveduje, da se mu je že v ljudski šoli „začelo jasniti, da ni samo predmet tisto, kar je treba narisati, marveč da se vse nekam giblje in izpreminja. V svojem domačem okolju sem pač lahko najbolje opazoval menjave v naravi ob vsakem letnem času. Spoznal sem, da je vsak dan drugače, da megle lahko prenaredijo vso realnost ...

To so bili moji prvi problemi, ki sem jih reševal, preden sem vedel, kaj in kako delajo drugi umetniki". S tem svojim razpoloženjem pa je bil Jakopič predestiniran za slikarja impresionista in odtod je tudi razumljivo, da je pot njegovega umetniškega razvoja čudovito ravna. Ko je prišel v Monakovo, ga je bolj kakor akademija mikala družba za vsako novotarijo vnetega rojaka Ferda Vesela in sugestivnega, sodobno bohêmsko razpoloženega virtuoza proste poteze čopiča drugega rojaka A. Ažbeta. Ponovilo se je zopet isto, kar pripoveduje sam o svojih umetniških začetkih, ko je nekako dvanajstleten „upodobil drevo in hiše in skozi drevo se je prebijala luč svetilke — poglejte, kakor tamle na sliki sončni sij skozi drevo", — šel je v prosto naravo in se tam učil slikati. V maju l. 1942 mi je o svojih monakovskih prizadevanjih pripovedoval: „V šolah sem se pač učil teorije in anatomije, perspektive itd., ampak tistega, po čemer je mene gnalo, se nisem učil, to sem pa sam iskal in sem tako daleč prišel, da sem še starega Vesela speljal ven v naturo in rekel: ‚Poglej!' ‚Ja', je rekel, ‚saj je res'. Pa sva hodila še celo po noči z acetilenko, da sva noč malo študirala. Potem je rekel: ‚Presneti Jakopič me je speljal, zima je bila, me je tako zeblo, pa je Jakopič vzrok, da sva šla ven.' Mene je vleklo življenje in natura, ne kar so drugi delali". V istem razgovoru mi je pripovedoval, kako na akademijah ni nikjer našel zadovoljstva, čeprav je tudi tu srečaval ljudi, ki so hoteli nekaj novega. Kaj je bilo tisto novo, po čemer je on stremel, se mu je odkrilo šele na razstavi francoskih impresionistov v Monakovem, tako da je takrat Jami pisal, da je videl razstavo nekih umetnikov, ki so že dosegli, po čemer oni stremijo. „Mi jih do tedaj nismo poznali," mi je dostavil. Pravzaprav pa jih je Jakopič v njih pravi podobi videl šele, ko je sam že rešil problem svojega slikarstva, l. 1905 v Parizu in mi je v tej zvezi izjavil: „Tako na nas bolj paše domači zasmehljivi naslov „kozolčarji" kot „impresionisti".

Okrog Ažbeta, ki je že sanjal o lastni šoli, a mu je manjkalo denarja, se je l. 1890 nabralo kakih 15 z akademijo nezadovoljnih ljudi, med njimi Vesel in Jakopič, ki so mu predlagali, da bodo sami pokrili stroške ateljeja in modelov, on pa naj kori-

gira. Tako je nastala slavna Ažbetova slikarska šola, ki je postala nekaka zibelka slovenskega impresionizma, čeprav sama ni gojila tega načina. Jakopiču in drugim našim impresionistom je postala ta šola prav do Ažbetove smrti l. 1905 dragoceno oporišče, kamor so se radi zatekali posebno po zimi, čez leto pa so študirali z vso vnemo pri svoji edini pravi učiteljici, domači naravi. Tako je dobila posebno škofjeloška okolica za slovenski impresionizem pomen pravega Barbizona.

S preselitvijo Jakopiča l. 1906 v Ljubljano lahko smatramo, da je bil ta „šolski" razvoj našega impresionizma zaključen ne samo zanj, ampak tudi za ostale tri glavne predstavnike in se je začelo njihovo osebno umetniško zorenje.

Danes, ko so vsi predstavniki slovenskega impresionizma razen M. Sternena že mrtvi, so njihove štiri umetniške osebnosti kot zgodovinsko dovršene danosti tudi že točno opredeljive.

Jamo lahko imenujemo najdognanejšega tehnika našega impresionizma, Sternen je uspel, da soglasi barvno optični izraz z objektivno predmetnostjo, Grohar je največji poet, Jakopič pa muzikalični uresničitelj in idejni voditelj slovenskega impresionizma. Ker je kot umetnik Jakopič najgloblji, je zato njegov razvoj in njegov umetniški lik tudi najbolj kompliciran. Problem slikarstva je med vsemi najgloblje zajel in pravilno odkril njegov vir v človeški duši, v svetu predstav, domišljije, ne v naravi in njenem prepisovanju s tehničnimi sredstvi slikarjevimi. „Šel sem za tem, da vtise iz narave prebavim in tisto, kar v sebi doživljam, slikam", mi je rekel. Slikal je celo pokrajine, ki jih takih ni v naravi, pač pa obstajajo krajine takega značaja, vendar so isti predmeti v njih drugače razvrščeni. Slikal pa jih je s pomočjo študij po naravi. „Impresionizem mi je samo sredstvo za izraz moje fantazije, ne cilj." Tako je njegova umetnost v globljem bistvu prav za prav ekspresionizem. „Po mojem je prava umetnost impresionizem in ekspresionizem skupaj. Impresionizem sam ne more biti umetnost, ker je sprejemanje vtisa, podajanje pa je že ekspresionizem", tako mi je značilno formuliral l. 1942 svoj nazor o tem vprašanju. Bistvo impresionističnega slikanja je slikanje optičnega vtisa. Jamo je učil ta-

kole: „Ne delaj predmeta, ampak prikazen; to, kar se nam kaže, je važno". Izrazilo slikarjevo je barva. Barva, ki jo slikar nanaša na ploskev po optičnih načelih vidnega sveta, ne da bi se brigal za realno formo predmeta in njeno iluzijo, je po Jakopiču nosivec življenja, katero slikarja zanima. Tako pojmovanje pa vodi k enostranski dozdevi, da je mogoče absolutno, od predmeta odtrgano slikarstvo, ki se izraža z golimi barvnimi sestavi. Tudi Jakopiča je vodilo do podobnih poskusov, vendar, kakor mi je l. 1924 izjavil, abstraktnega slikarstva ne priznava; l. 1942 pa dodal, da „samo z barvami se življenje težko da izraziti". Tudi abstraktne forme so iz narave. Razume Kandinskega, čeprav mu je tudi spodletelo, a se mu zdi, da je tudi on črpal končno le iz narave. „Podoba se lahko razvije tudi po sluhu, a realno obliko iščem le po naravi." Tako je slikar končno le na objekt vezan. Ima pa barva poleg iluzionističnih še druge dragocene lastnosti, simbolične, imaginativne, s katerimi je mogoče izraziti nekaj podobnega kakor z „barvo" glasu in kar se po globljem bistvu približuje muzikaličnim doživetjem. St. Mikužu je dejal: „Barva je za pravega slikarja bistveni izraz umetniškega hotenja. Barva je za slikarja isto kot n. pr. za kiparja otipljiva oblika predmeta kot so za muzika glasovi." Tako je najglobokejši duh slovenske ga impresionizma, ki se zdi po svojem delu skrajno prevraten ir po svoje tekmec najekstremnejših impresionistov zapadne Evro pe, jasno izrazil bistvo slovenskega impresionizma: Bóri se za impresionistično formo, slikaj pa svoj lastni svet predstav, ker ta edini ima za nas življenjsko vrednost! „Umetnost je božji dar, dan človeku kot najvišji izraz življenja", je dodal St. Mikužu in potrdil od Wolfa dalje med našimi slikarji ponavljajoče se visoko pojmovanje umetniškega poklica kot etično vzvišene naloge.

Jakopičeva umetnost je danes pred nami kot zaključeno zgodovinsko dejstvo, o katerem je mogoče izreči že objektivno sodbo, kolikor je ta pri sodobnikih sploh mogoča. Že spredaj smo podčrtali, da je njegov umetniški razvoj izredno enoten. Za našo kulturno sredino popolnoma izjemno je, da v njegovem razvoju, ki bi ga preje skoraj mogli imenovati samouškega kakor aka-

demski sistematskega, ni tiste značilne, za naše umetnike polpreteklosti in tudi za njegove tovariše impresioniste značilne razvojne stopnje umetniškega rokodelstva in nabožno ali svetno ikonografsko poljudnega diletantskega eklektioizma. Jakopič je prvi med našimi slikarji, v katerega razvoju se ni izrazil rezki prelom med poljudno vezanim slikarjem rokodelcem in na to podlago cepljenim pravim umetnikom. To dejstvo daje tudi razlago za izredno skladnost med človekom in umetnikom, ki je tako značilna za Jakopiča. Kljub ti skladnosti in kljub neverjetno enotnemu razvoju od mladostnih tipanj v svet slikarstva do njegovih zadnjih del pa njegovo umetniško delo ni lahko pregledno, kakor je to ugotovil že Iz. Cankar, ampak je ta razvoj mnogo bolj kompliciran kakor pri katerem koli njegovih tovarišev. Vseeno pa so njegove razvojne stopnje in komponente izredno jasne, čeprav ni ostrih zarez in vse dosledno izvira iz celote njegove umetniške osebnosti, iz posebnega tipa sveta predstav, iz katerega je črpal. V smislu spredaj povedanega je končni cilj Jakopičeve umetnosti nenaturalističen, umetniško poglobljen in umetnikovemu hotenju ustrezno predelan izraz. To velja kljub temu, da je osnova impresionizma, tudi kakor ga je on pojmoval, naturalistična in kljub temu, da se, kakor je ugotovil Iz. Cankar, v njegovem razvoju večkrat ponavljajo naturalistične reakcije. Jakopič sam je v razgovorih z menoj večkrat poudarjal, da je njegovo najljubše izrazilo človeška figura, čeprav ni bil in tudi ni mogel biti recimo to, kar si navadno predstavljamo pod portretistom. Stremel je po figuralni, celo monumentalni kompoziciji, za tehnična sredstva pa se je boril ob najčistejši, barvno lirično pojmovani krajini. Sam je to l. 1942 meni takole formuliral (govorila sva o Kopalcih, za katere sva se sporazumela, da jih kot barvasto reprodukcijo ponatisnem v knjigi „Slovenski slikarji"): „Pri meni je bilo tako: Jaz sem pravzaprav začel s takilemi stvarmi. Po tem sem začel gledati naturo in luč in začel študirati čase in se spravil na pokrajine; na starejša leta pa sem se zopet lotil figuralnih stvari. S pokrajino sem se bavil radi svetlobe, (to je bil povod), da sem študiral pokrajino, vedno pa me je vseeno vleklo k figuralnemu delu".

Ta izjava zajema tako rekoč vse Jakopičevo življenjsko delo, življenje ji je dodalo končno samo še odsev večerne zarje v načrtno nepredvideni skupini cvetličnih tihožitij.

Po povedanem se pri opredelitvi Jakopičevih razvojnih stopenj upravičeno lahko naslonimo na Izidorja Cankarja, ki je okr. l. 1930 ta razvoj opredelil; treba ga je samo ustrezno izpopolniti. V glavnem se razlikujejo tri stopnje: a) Stil naturalističnega impresionizma, od monakovskih let do okr. 1906, ko gre Jakopiču „za impresionistično, to je v barvnem in svetlobnem oziru po umetnikovem osebnem dojmu (videz stvari in osebni temperament) pravilno obnovo narave na platnu." Prevladuje krajina, pripovednemu in idejnemu se načelno odreka in to nadomešča z neposredno iz narave izvirajočim razpoloženjem. Borba za impresionistična sredstva je na prvem mestu, ne more pa zastreti njemu prirojenega lirizma. Glavna dela te dobe so Zimsko sonce, Gabri, Jesen, Pod brezami, Kamnitnik, V gozdu in značilna podoba Czernyja. — b) Stil realističnega impresionizma od okr. 1906 do konca prve svetovnega vojne okr. 1917. Ko je Jakopič osvojil sredstva v borbi za barvo in svetlobo, se ne ogiblje več idejne vsebine, temveč z vnemo obdeluje večje figuralne kompozicije z idejnim ozadjem. Glavna dela te dobe so Evangelij sv. Marka I, 8 (okr. 1906), Pri klavirju (okr. 1907), Nocturne, okr. 1910 cela vrsta slik križevniške cerkve v Ljubljani ob raznih obsvetljavah in vremenskočustvenih razpoloženjih, Bajka, V sanjah, Eva, veliki Nocturne, Spomini, Zeleni pajčolan (okr. 1917). Stilna podlaga je „še vedno zvesta obnova očesnega dojma, a se hkrati naravni pojav s smotrno izbrano kompozicijo in obsvetljavo skuša dvigniti do nadnaturalistične pomembnosti". — c) Stil barvnega ekspresionizma od konca prve svetovne vojne do smrti. Slikar je vsestransko dozorel in sedaj suvereno razpolaga s slikarskim načinom, katerega si je priboril z vztrajnim studijem barvno optičnega izraza narave. Ne gre mu več „za zvesto obnovo očesnega dojma, marveč se ... vedno jasneje pojavlja težnja, da (slike) postanejo barvna interpretacija duhovnega značaja naslikane stvari ... Zato nastajajo v tem času slike tudi le po spominu in se ista slikarjeva snov mnogo-

krat ponavlja... v raznih barvnih sestavah, ki predstavljajo prav toliko raznih čustvenih interpretacij." Do „srečanja s smrtjo" v decembru l. 1935 ga zanimajo poleg nerealnih krajinskih predvsem figuralni motivi, tako da je to sam občutil kakor da se mu spovrača tisto, kar ga je zanimalo v rani mladosti, a takrat njegova sredstva niso bila dorasla takim nalogam.. Po letu 1935 pa stopi v ospredje nova motivika, ki jo je dotlej komaj poznal, cvetlično tihožitje. Glavna dela tega razdobja so: Sipina (okr. 1918), Trnovo (od l. 1924 večkrat), Ob košnji, Motivi s Save, Backi, Sestrici, veliki Slepec, slike na oboku vhodne veže mestne stanovanjske hiše na Ahacljevi cesti v Ljubljani (1927/28) in cela vrsta variant k posameznim motivom, Katastrofa v dvorani Delavske zbornice v Lj. (1929—30), Kristus tolažnik (1932), Industrija na deželi (Količevo pri Ljubljani 1933), Cvetlice in dr.

Razstavljal je v Monakovem; v Ljubljani 1900, 1902 in od 1908 več ali manj vsako leto, največ s klobukom „Sava"; kolektivno 1929; v Beogradu 1904, 1912, 1924 in 1936; na Dunaju 1904; v Londonu 1905; v Sofiji 1906; v Trstu 1907; v Zagrebu 1908 in 1929 (kolektivno); v Krakovu 1908; v Varšavi 1908; v Rimu 1911; v Parizu 1919; v Hodoninu 1924; v Pragi 1927; po smrti je bil zastopan na veliki razstavi slikarstva in kiparstva narodov Jugoslavije l. 1946 v Beogradu in l. 1947 v Zagrebu, v Ljubljani, v Moskvi in v Leningradu. Največje zbirke njegovih del so v Narodni galeriji, v lasti mestne občine, pri dr. Iz. Cankarju, pri dr. Fr. Windischerju (velik del te zbirke krasi prostore Akademije znanosti in umetnosti), v vladni palači, pri Pokojninskem zavodu, pri Jakopičevem zetu dr. Jos. Ilcu v Ljubljani, pri dr. Dragu in Mirku Hočevarju v Celju, pri dr. M. Šnuderlu v Mariboru. Zastopan je dalje v Nar. muzeju v Beogradu, v Moderni galeriji v Zagrebu, v Galeriji v Splitu, v Moderni galeriji v Pragi in v Nar. muzeju v Sofiji.

Jakopič je bil tudi spreten pisatelj, oglašal se je sicer prigodniško s polemičnimi in umetnostno propagandnimi spisi. Od svoje šestdesetletnice dalje se je resno bavil s pisanjem svojih spominov, ko je po skušnjah z Ivom Severjem in A. Podbevškom

spoznal, da nihče razen njega samega ne bo uspel, da po njem povedano tudi zanesljivo formulira. Sam se je torej lotil tega dela in je l. 1931 sklenil celo pogodbo za knjigo, ki naj bi izšla v zbirki „Kosmos". Pa tudi sam je omagal in so se nam žal ohranili samo odlomki, kakor je Napoved spominov (Jubilejni zbornik 1929), Soparen dan — osnutek za spomine (Samorodnost 1930), Večer (Odmevi 1930), Po vojni (Dolenjska metropola Novo mesto), Pomlad (Odmevi 1931), Tovariši in jaz (Ljublj. zvon 1931), Srečanje s smrtjo (A. Podbevšek, Jakopič 1941), Prikazni iz mračnih dni (Umetniški zbornik 1943); sem lahko štejemo tudi Vežo v mestni hiši na Ahacljevi cesti (Dom in svet 1929). Nekateri odstavki teh spominov so pravi biseri slovenske proze. Stilistično se kaže močen vpliv proze Ivana Cankarja. Da gre pri impresionistih, prav posebej pa še pri Jakopiču in prvakih naše moderne za izrazit primer sorodstva duš, dokazuje vsa zgodovina teh dveh za napredek slovenske kulture tako pomembnih skupin; to dokazuje tudi dejstvo, da so med najbolj vnetimi zagovorniki impresionistične umetnosti Ivan Cankar, Ivan Prijatelj in Jos. Regali-Sever; O. Župančič naslavlja Jakopiča kar s prerokom („Svidenje").

In res je bilo vse življenje nekaj preroškega v njem. Že njegova zunanjost je vzbujala misel na Mojzesa, voditelja naroda in ta inspiracija tiči tudi za glavo Dolinarjevega Mojzesa nad vhodom v vseučiliško knjižnico v Ljubljani. Ni bil sicer prerok v dobesednem pomenu, pač pa po svoji vlogi v razvoju umetnostne kulture pri nas. Kot prerok je namreč bičal nezdrave pojave v razmerju naroda do kulture in njenih prvoboriteljev, kot prerok je bodril svoje tovariše k vztrajnosti in kot prerok je pozival narod naj se spomni svoje dolžnosti do kulture, če jo zares hoče imeti. Po tej strani ga dobro označujejo spisi: „Mi vstajamo" 1907, Ivan Grohar 1914, pripomba v Seznamu umetnin razstavljenih na razstavi v Jakopičevem paviljonu nov.-dec. 1924, Ob otvoritvi razstave četrte generacije 1928, „Opomin slovenskemu narodu", govor na ožjem sestanku slovenskega razumništva 1932, Ob Groharju 1935.

Vse te lastnosti, redka celotnost, izrazita zavest poklica, jasnost gledanja na problem kulture in preroškost so povzročile, da je postal Jakopič po zakonitosti naravne izbire nesporen prvak in idejni vodnik svoje umetniške skupine. Kakor se je dosledno razvijal kot umetnik, se je prav tako dosledno razvijal tudi v svojih pogledih in je prav radi te premočrtnosti vsem imponiral. Važno oporišče njegove vodilne vloge je tudi v tem, da je umetnost tako široko pojmoval kot nobeden drugi in s tem širokim konceptom obsegel oba pola celotne umetnosti, impresionizem in ekspresionizem. Zavedal se je, da je najdognanejša tehnika nujen temelj umetnine, vendar tudi, da je umetnost izraz neke vsebine, da pomeni združitev tehničnega dejanja s pesniško ustvaritvijo; v ti smeri mu je bil posebno važen muzikalični moment, ki povečuje učinek po umetniku ostvarjenega barvnega sveta umetnine. To široko obzorje Jakopiča kot umetnika je ustvarilo tudi možnost, da je po kratkotrajni ekspresionistični, izrecno proti impresionizmu naperjeni revoluciji v prvih letih po prvi svetovni vojni takorekoč sredi borbe ponudil roko mladini in ga je ta kmalu priznala tudi za svojega vzornika. Že l. 1920 se je udeležil prireditve umetnikov-revolucionarjev v Novem mestu; s toplimi simpatijami je spremljal razvoj B. Jakca in M. Maleša in ob vsaki priložnosti izpovedal svojo vero v mladino. Razvoj domačega slikarstva je kmalu pokazal, da barvni realizem, ki je končno prodrl s t. zv. „četrto generacijo", katere razstavo je Jakopič l. 1928 odprl, ne nasprotuje umetnostnim idealom impresionistične generacije, ampak nasprotno rešuje slovensko slikarstvo nevarnih in pogosto jalovih stranpoti tako ekstremnega impresionizma kakor ekstremnega ekspresionizma. Jakopičeva barvna muzika je sedaj vztrajala ob prizadevanjih novih generacij in bistveno obogatila celotno podobo slovenske umetnostne sedanjosti. Tako lahko ugotovimo, da Jakopičev imenovalec združuje v enoto polstoletja slovenskega slikarstva.

Velika Jakopičeva zasluga je tudi, da je v odločilnih momentih razvoja novejše slovenske umetnosti znal pravilno formulirati, pa tudi z lastnimi žrtvami uresničevati njene potrebe. Tako po neuspehu 2. slovenske umetnostne razstave (1902) pra-

vilno spozna, da v domovini nihče ne uspe, če ga ni kvalificirala tujina. Odtod prvič l. 1904 uresničena misel, pokazati se svetu v velikih umetnostnih središčih in sprejeti njihovo sodbo ali obsodbo. V zvezi s tem ustanovi prvi slovenski resnično umetniški klub „Sava", pod katerega firmo se podajajo v svet. Ker sama umetnostno idejna povezanost umetnikov ne bi zadostovala, ampak je potreben tudi stalen forum za stik umetnikov z javnostjo, se po stalni naselitvi v Ljubljani loti akcije za umetnostni paviljon v Ljubljani. Zgrajenega po načrtih takrat najuglednejšega slovenskega arhitekta Maksa Fabianija ga odpre za javnost l. 1909 s III. slovensko umetnostno razstavo in ga na lastno breme vodi do l. 1923, ko ga gmotne stiske prisilijo, da ga proda mestni občini. Čuti tudi potrebo po smotrno vzgojenem umetniškem naraščaju in zato ustanovi l. 1907 zasebno risarsko in slikarsko šolo in jo vzdržuje do prve svetovne vojne. Kako pravilno čuti potrebe slovenske umetnostne kulture, se izraža tudi v tem, da je že l. 1907, ko je občinski svet ljubljanski po nasvetu župana Ivana Hribarja sklenil ustanoviti umetnostno galerijo, v spomenici ljubljanskemu občinskemu svetu o razmerah slovenske umetnosti in načrtu za ustanovitev umetnostne galerije v Ljubljani kot prvi pri nas postavil jasna načela o taki instituciji. S tem, da je l. 1910 sam priredil v svojem, „Jakopičevem" paviljonu prvo zgodovinsko razstavo slovenskega slikarstva v 19. stol. je praktično prvi preskusil okvir, ki je bil merodajen l. 1918 pri ustanavljanju Narodne galerije, pri katere vodstvu je več let z vnemo sodeloval. „Epilog k jubilejni umetniški razstavi", napisan l. 1910. pa je vsega upoštevanja vreden poskus orisati osnovne poteze razvoja našega slikarstva v 19. stol., ob enem pa prvo nepristransko vrednotenje naših umetniških uspehov in neuspehov.

Nevenljiva zasluga Jakopiča kot umetnika in narodnega delavca pa je, da je prvi v naši zgodovini povezal umetnost z realnostjo slovenskega življenja in njegovih političnih in kulturnih teženj. Z impresionizmom smo namreč v glavnem po Jakopičevi zaslugi prvič v svoji zgodovini doživeli slikarstvo kot osebni problem; slikarstvo, ki nam je bilo doslej samo življenj-

sko pričevanje, odsev naših doživetij, je postalo sedaj kulturnotvorni problem; in sicer problem, ki se tiče na eni strani tehnične izpopolnitve upodabljanja naših slikarskih predstav, na drugi strani pa tudi najvišje osebne izpopolnitve človeka umetnika, slikarja kot kulturnega delavca, oblikovalca narodne osebnosti. Odslej je tudi likovni umetnik pri nas aktiven član narodne skupnosti in brez obotavljanja prevzema tudi svoj del odgovornosti za narodovo usodo. Lahkoživi, neodgovorni umetnik-bohême se odslej naglo pretvarja v odgovornosti zavedajočega se narodnega delavca.

Jakopičevo delo in njegov osebni lik sta danes za nas zaključeni zgodovinski danosti. Smrt je dovršila njegovo podobo z zadnjo potezo, ki je za življenja še manjkala. In ob ti zaključeni podobi človeka-velikana Jakopiča zopet ugotavljamo večno nasprotje med zagonom genija in življenjsko realnostjo. Kakor svoj čas velikanu umetnostne volje Michelangelu Buonarottiju neusmiljena usoda onemogoča dovršitev njegovih zasnutkov, tako je tudi z Jakopičem, ki mu kljub visoki starosti, katero je dosegel, ni bilo dano, da uresniči tisto dokončno sliko, o kateri je od otroških let sanjal, hlastal po nji, pa se mu je vselej izmaknila. Enkrat mu je bilo dano veliko naročilo, ki se ga je lotil z vsem zanosom svoje umetniške volje, v veži mestne stanovanjske hiše na Ahacljevi cesti. Kakor se sam izraža, se mu je s tem naročilom ponujala nepričakovana prilika lotiti se velikega umetniškega problema, kakršnega si je želel že v svoji mladosti. Spoznanje vsega svojega življenja je želel izliti v večdelen koncept, ki naj bi izrazil Prehod iz stare v novo dobo. Iz raznih razlogov je ta veliki koncept končno zavrgel in izdelal novega, ki je vsebinsko bližji prebivalcem stanovanjske hiše. Tudi tega je prepojil takorekoč s svojo srčno krvjo in ga oblikoval z vsem svojim umetniškim znanjem. Toda kakor se je usoda nekdaj poigrala z Leonardom da Vincijem in je njegovo najdognanejše delo, Zadnja večerja v refektoriju samostana pri S. Maria della Grazie v Milanu, začelo še za njegovega življenja propadati ker se tudi tu ni mogel odreči tveganim tehničnim poskusom, tako je bilo tudi z Jakopičevo vežo na Ahacljevi cesti.

Izkazalo se je, kakor že neštetokrat v zgodovini, da je tudi najdognanejše umetniško dejanje nazadnje samo tvegan poskus in da tudi po najljubšem detetu takoj ob rojstvu smrt stegne svoje požrešne roke. Mnogoteri so bili vzroki za tehnični neuspeh Jakopičevega dela, ki ga pa kljub temu prištevamo največjim umetniškim dejanjem našega časa pri nas. O materialni strani in iz nje izvirajoči zagrenjenosti je Jakopič ob koncu dela sam poročal v Domu in svetu l. 1929, še jasneje pa to stran osvetljuje odprto pismo v dnevnikih za božič 1927 pod naslovom Umetnik in njegova pravica. Bili pa so poleg teh iz osnovnega razmerja takratne vodilne družbene plasti do kulture in umetnosti izvirajočih vzrokov, še drugi, globlji, čisto umetniški vzroki, ki so povzročili nekako fizično omaganje umetniške osebnosti pred velikostjo naloge, ki si jo je sama postavila. Genialni umetnik se pogosto naravnost zboji realizacije svojih največjih zasnutkov. Tako je tudi Jakopič, ki je nagromadil v zvezi s pripravami za to delo ogromno število študij, katerih mnoge imajo vrednost dognanih umetnin, pri izvrševanju nekam hlastal po dovršitvi, kakor bi se bal, da se mu realizacija izmuzne. Kljub temu pa prav to delo izpričuje bolj kakor katero drugo vso veličino Jakopičevega umetniškega napora. Njegov lik bo ostal kot veliko potrdilo naše kulturne dozorelosti, dokler bo ostal slovenski narod.

Najvažnejše sezname Jakopičevih del vsebujeta katalog retrospektivne razstave R. Jakopiča l. 1929 in A. Podbevšek, J. Lj. 1941, str. 80—130.

Iz literature o Jakopiču je treba seznamu, objavljenemu v Letopisu Akademije znanosti in umetnosti I., str. 42 dodati še: B. Radica, R. J., Novo doba (Split), 24. 12. 1928. — J 19. 4. 1924. — St. Vurnik, Delo mojstra J. v novi mestni hiši, J 20. 11. 1928. — Ob šestdesetletnici: J 25. 1. 1929; S 25. 1. 1929. — Milan Zadnek, Pogovor s prvakom naših slikarjev SN 26. 1. 1929; 30. 3. 1929. — -k, „Ko so titani premikali gorovja..." Kaj pripovedujejo lastniki Jakopičevih slik o svojih občutkih ob J-evih slikah, SN 6. 4. 1929. — Proslava J-ega jubileja v Zagrebu, SN 28. 5. 1929; J 29. 5. 1929. — J. in njegova umetnost S 7. 4. 1929. —

J. o umetnosti, Slovencih in življenju, S 12. 4. 1929. — R. Ložar, Studija o J., DS 1929, 171—6. — K. Dobida, Večer z J., M 1929, 133—8. — A. Podbevšek, LZ 1929, 259—63. — Razgovor z R. J., S 19. 1. 1930. — S. Škerl, Pri mojstru J., S 15. in 22. 2. 1930. — Fr. Stelè, DS 1929, 29—31. — Spomini, priobčil Ivo Sever, Samorodnost 1930, 1—14. — I. Sever, Iz razgovor z R. J., Samorodnost 1930, 45—56, 62—64, 120—7. — Fr. Stelè, R. J., Ilustrirani Slovenec V., 116—117. — R. J. — sedemdesetletnik, S 12. 4. 1939. — F. K. Kos, Sedemdesetletnica R. J-ča J 12. 4. 1939. — Fr. Stelè, R. J., Letopis Akademije znanosti in umetnosti I., 41—43. — Fr. Šijanec, Pripombe ob R. J., Umetnost VII. (1943). 157—166. — J. C. Oblak, „O modrecu, ki je v barvah mislil in pel...", Umetnost VII (1943), 170—175. — Al. Gradnik, Bog in umetnik. Pesem v spomin †R. J., Lj. 1943. — K. Dobida, Jakopiču v opombo, Zbornik zimske pomoči 1944, 242—50. — St. Mikuž, R. J., DS 1943, II. knj., 60—62. — -mir. -, Razgovor z R. J., SN 5. 12. 1941. — Mojster slovenskih slikarjev akademik R. J. umrl, S 23. 4. 1943. — Svečan pogreb R. J.-ča, J. 25. 4. 1943. — Mojster R. J. nevzdramno spi, S 24. 4. 1943. — A. G. Matoš o J.-ču, J. 1. 5. 1943. — Ivo Beršćak, Nevednost ali zloba? J 7. 5. 1943. — R. J., SN 22. 4. 1943. — R. J. v besedi (J-evi spisi in slike iz njegovega življenja), Lj. 1947.

Fr. Stelè

† MATIJA JAMA

Dne 4. aprila 1947 je umrl in bil 6. aprila pokopan pri Sv. Križu v Ljubljani redni član IV. razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti, eden izmed glavnih umetnikov slovenskega impresionizma slikar Matija Jama.

Rojen je bil 4. januarja 1872 v Ljubljani ob pol enih ponoči na Starem trgu št. 7, ki je takrat bila št. 39. Oče je bil Matija Jama, rojen v Dravljah št. 30; poročil se je 7. 11. 1869 z Nežo, ki so jo navadno imenovali Agnes, Kuhar, rojeno 19. jan. 1839 v Velesovem št. 41. Dejstvu, da je bila mati doma v Velesovem, kjer so od nežne mladosti nanjo vplivale slikarsko odlične slike J. M. Kremser-Schmidta v nekdanji samostanski cerkvi, je pokojni Jama pripisoval odločilen pomen za svoj slikarski poklic in si prikrojil zato mistično razlago. Oče je imel trgovino z usnjem. Ko je bil bodoči umetnik tri leta star, je oče 7. aprila 1875 umrl, kar jih je spravilo precej v zadrego, ker je bil posodil večjo vsoto denarja svojemu bratu župniku v Št. Petru na Krasu, a ga niso mogli iztirjati. Mati se je pozneje drugič poročila z nekim Šarabonom v Ljubljani in je umrla l. 1889. Sin je obiskoval štirirazredno šolo na Grabnu, nato gimnazijo na Vodnikovem trgu. L. 1886 se je preselil v Zagreb; po izjavi hčerke Madelaine je odšel sam in ne bo točno, da bi bila šla ž njim tudi mati. V Zagrebu je maturiral v juliju 1891 na gornjegrajski gimnaziji in študiral nato v šolskem letu 1891/92 dva semestra jus. Ko je l. 1892 postal polnoleten, se je odločil za umetniški poklic, od-

šel v Monakovo in se vpisal v slikarsko šolo Simona Hollósyja. L. 1893 se je vrnil v Ljubljano, a se je čez zimo še vedno vračal vsako leto v Monakovo. V Ljubljani je bil zaposlen kot risar vinjet in ilustracij za Dom in svet. S podporo deželnega odbora kranjskega se je vrnil 1897 v Monakovo, najprej v Ažbetovo šolo, kjer ga je uvedel Jakopič, od aprila 1898 do julija 1899 pa je študiral na akademiji pri prof. J. Herterichu. Zahajal pa je še nadalje tudi v Hollósyjevo delavnico ter se družil z Ažbetom in njegovimi učenci. L. 1900 je bil v Ljubljani, kjer je imel atelier v Vodmatu in pol leta slikal z Jakopičem v Stranski vasi; l. 1901 je slikal zopet v Stranski vasi in v Volčjem potoku. L. 1902 se je oženil s holandsko slikarico Lujizo Elizabeto Hermino van Raders, rojeno 2 .marca 1871 v Bataviji, kjer je bil njen oče, potomec baronske rodbine, Viljem van Raders, direktor javnih del. Slikarstvo je študirala doma na Holandskem in pri Ažbetu, kjer jo je Jama spoznal. Na poročnem potovanju se je l. 1902 ustavil zopet v Stranski vasi, kjer sta z ženo slikala do Polhovega gradca, nato pa preko Brežic odpotovala v Kraljevec. Tja je prišel na obisk R. Jakopič, ki se je nastanil v Čemahovcu. L. 1903 je bil krajši čas v Haimhausenu na Bavarskem in v Monakovem, nato pa se je vrnil na Hrvatsko, kjer je živel in slikal l. 1903 v Brezju, l. 1904 v Samoboru in je zopet obiskal Monakovo, l. 1905 v Vrabčah pri Zagrebu in v Podsusedu, 1906 v Zagorju, l. 1907 pa v Puškarić selu pri Ogulinu. Spomladi l. 1908 se je preselil s Hrvatskega preko Reke in Dunaja na Nižje Avstrijsko; živel in slikal je to leto v Gaddenu pri Mödlingu, v Brunnu am Steinfeld in v Gerasdorfu; l. 1909 pa v Lazenburgu. Spomladi l. 1910 se je prvič preselil na Holandsko, kjer je slikal v okolici Haaga in Amsterdama; v novembru istega leta se je vrnil na Nižje Avstrijsko, kjer je to leto slikal v Dürnsteinu in se tam naselil. V l. 1911—1914 je slikal v Mautornu, v Biedermannsdorfu in v Steinu ob Donavi. L. 1914 ob izbruhu prve svetovne vojne je bil kot vojni obveznik vpoklican v Ljubljano, kjer je ostal do poletja 1915. Oblast ga je prijela in ga obtožila po § 308 k. z. zaradi širjenja „vznemirljivih" vesti. Bil pa je oproščen. Iz Steina, kjer je 1914 živel, se je njegova rodbina med tem prese-

lila na Holandsko. Poleti l. 1915 ji je sledil tudi on in se za sedem let naselil v Haagu. Slikal je motive ob haaških ribnikih, v Wassernaaru, v Delftu in v Leidschendamu. L. 1922 se je vrnil za stalno v Ljubljano, kjer je imel svoj atelier najprej v Jakopičevem paviljonu, nato na Mestnem trgu v Souvanovi hiši; stanoval je Pod Turnom št. 5, v Živinozdravstveni ulici, nazadnje pa do smrti v Podmilščakovi ul. št. 49. Vmes je bil pozimi 1923/4 v Beogradu, kamor se je nameraval stalno preseliti, a se je razočaran vrnil. Od poletja l. 1925 je živel nekaj časa na Bledu; od l. 1927 dalje pa v Volčjem potoku. Leto za letom se je odpravljal na slikanje v ljubljansko okolico, na Posavje, na Gorenjsko, na Dolenjsko, v hrvatsko Pokolpje in Posavje, na Plitvička jezera in v Dalmacijo; povsod je vztrajno slikal in svoja nova dela v zadnjem desetletju pred drugo svetovno vojno leto za letom razstavljal sam v Ljubljani v Jakopičevem paviljonu. L. 1940 in 1941 se mu je priljubil kraj okrog Rašice v ljubljanski okolici in se je tam naselil, dokler ga ni okupacija pregnala s kmetov nazaj v Ljubljano. Že med vojno je začel hirati, po vojni se je njegovo stanje neprestano slabšalo, posebno kar je bil poleti 1946 v Dolenjskih Toplicah, kjer je verjetno pretiraval s kopelmi, tako da zadnji čas ni mogel več delati. Dne 13. febr. 1947 je doma padel, povod je bilo neke vrste ohromenje, ki se je kazalo že prej v tem, da ni več mogel po stopnicah avtobusa. Iz bolnice so ga vrnili par dni pred smrtjo domov. Bolezen so označili kot arterioskleroza „cerebralis et aortae". Zadnja leta ni hodil več v naravo, ampak je slikal, kar je videl skozi okno, ali pa doma izdeloval slike po študijah ali po starih slikah, katere je predrugačil v barvi. Zdravnik je sodil, da je zgubil čut za barve. Zadnjič je slikal proti koncu l. 1946 Bled v mesečini, variacijo po drugi starejši majhni sliki. Med zadnjimi deli sta bila portreta dr. Kunza in Isopa. Njegov umetniški uspeh je bil nagrajen dne 7. oktobra 1938, ko je bil imenovan za rednega člana IV. razreda Slovenske akademije znanosti in umetnosti

Kakor Jakopičev se tudi Jamov umetniški razvoj precej razlikuje od dotedanje razvojne poti naših umetnikov, saj sta še njuna impresionistovska tovariša, Sternen, posebno pa Grohar,

spočetka vezana na umetnostno še ne kvalificirano samouštvo in obrt. Jama sicer ni kakor Jakopič že v rani mladosti spoznal svojega umetniškega cilja, katerega bi brez ovinkov zasledoval; zato se njegova zgodnja doba do 1900 rezko razlikuje od del nastalih po odkritju tistega smisla slikarstva, kateremu je posvetil vse svoje moči in se zanj boril tudi z besedo, ne samo z dejanji. Za ta ideal se je boril s serijo člakov Umetnost in kritika v Slovenskem Narodu že l. 1897.; ko s svojim delom še daleč ni dozorel v smislu nove umetnosti, je tu odločno odklonil klasicistično normativno estetiko in proglasil naravo za edino pravo učiteljico slikarstva. Zapisal je: „Za pravega umetnika, pesnika ni in ne sme biti nikakih postav, zakonov in pravil, nikake teoretične estetike: narava jedina bodi mu učiteljica, samo ona, večno mlada, večno lepa narava ga more vzdržati in oduševiti". Poln zanosa je na koncu vzkliknil: „Naprej, naprej v deželo sveto!" Prav tako je trideset let pozneje odločno odklonil ekspresionizem in vse njegovo sorodstvo s člankom O impresionizmu in kritiki v Življenju in svetu l. 1927; obenem je samozavestno ugotovil, da impresionizem ni premagan in bo živel dalje, dokler bo umetnost ostala sebi zvesta.

Jama se je posvetil slikarstvu iz notranjega nagiba; to je bil tudi vzrok, da se je odrekel udobnejšemu in takrat predvsem tudi uglednejšemu poklicu pravnika. Bil pa je bolj razumsko razpoložen kakor njegovi tovariši slovenski impresionisti. Vendar tudi njega noben izmed učiteljev ni mogel toliko ogreti, da bi bilo mogoče govoriti o trajnem vplivu katerega koli izmed njih nanj; sam sebe kot umetnika pa je našel šele, ko je razumsko spoznal in v sebi izgradil smisel slikarstva; odtod je tudi razumljivo, da je ostal vse do smrti z neverjetno doslednostjo zvest svojemu okr. l. 1900 osvojenemu idealu in se za površnega opazovalca tako rekoč ni več razvijal.

V risanju in slikanju se je poskušal že kot otrok. V gimnaziji v Ljubljani je imel istega učitelja risanja kakor Jakopič, prof. Fr. Globočnika; vendar je večji vtis nanj napravil Jurij Šubic, ki je l. 1886 slikal freske na obokih šentjakobske cerkve v Ljubljani in ga je Jama hodil pri delu opazovat. V zagrebški

gimnaziji je učil risanje prof. Rogulja, ki ga je navajal k študiju v prosti naravi. Vendar je tudi tu naredila nanj večji vtis kakor šolski pouk Strossmayerjeva galerija z zbirko slik iz raznih dob in slikarskih šol. Tudi njegova dva monakovska učitelja za bodočnost Jame kot slikarja ne pomenita veliko. Umetniško ozračje, katero ga je obdajalo spočetka v Monakovem, je vplivalo nanj bolj zavirajoč njegovo osebno razpoloženje kakor pa pomagajoč mu, da bi prodrlo. Podobno kakor naši starejši Monakovčani, F. Vesel, I. Kobilca in J. Petkovšek, je tudi on še sanjal o slovenskem žanru in se navduševal za kmečki žanr J. F. Milleta ali J. Bastien-Lepage-a. Istočasno pa so tudi v monakovski umetniški svet, posebno po ustanovitvi Secessije, prodirali novi nazori, katere je uresničil francoski impresionizem in začeli odmevati tudi pri Jami. In čeprav se tudi Ažbetu kot učitelju ni podal, je vseeno družba, s katero se je srečaval v njegovi delavnici, nanj vplivala bolj kakor vse, kar je dotlej kot umetnik doživel. Posebno važna za bodočnost pa je prijateljska zveza, katero je za vse življenje sklenil z R. Jakopičem. Z njim se je poznal že iz Ljubljane, sedaj pa ju je še ožje povezal skupni umetniški ideal. Istega leta 1900, ko je na I. umetnostni razstavi v Ljubljani pri njem še močno prevladoval žarnski tip, se je Jama v družbi z Jakopičem odločil za šolo, ki je tudi res razvezala njegov umetniški jezik, za slikanje v naravi v Stranski vasi v ljubljanski okolici. Deloma skupno deloma vsak zase sta odslej več let slikarsko študirala naravo z edinim ciljem, da bi postala slikarja svetlobe, kakor se je glasilo geslo našega in vsakega resničnega impresionizma. Jama je bil dotlej v veliki meri risar in akvarelist. Mnogo je risal za Dom in svet po naročilu dr. Fr. Lampeta. Ilustriral je tudi Vinjete (1899), Ob zori, Knjigo za lahkomiselne ljudi in Za narodov blagor (1901) Ivana Cankarja. Odslej pa je postala njegovo glavno izrazilo oljna barva. V letih svojega šolanja pred naravo jo je ovladal do redke ročnosti. Kakor Grohar se je spočetka tudi on nagibal k pointillističnemu načinu; z vnemo je mesto čopiča uporabljal lopatico in barve pastozno kopičil. Pozneje pa je, kakor je pravilno ugotovil Fr. Šijanec ob mojstrovi sedemdesetletnici, svoj prvotno

barvnotehnični analitični postopek nadomestil s sintetičnim, ki pomeni tehnično poenostavljenje dela. Posebno vrsto del nastalih v ljubljanski okolici na pragu druge svetovne vojne označujejo redkejše, zato pa daljše in širše poteze čopiča, kar vzbuja pogosto celo vtis nedovršenosti. Bil pa je tudi v tem zvest sebi, saj je l. 1927 zapisal: „Samo eno pravilo vedno velja: Doseči z najenostavnejšimi sredstvi nekaj tako velikega in elementarnega, kakor se nam to kaže v naravi". Kar tiče mojstrstvo obvladanja sredstev, zanesljivost prenosa umetniške vizije v realnost slike in adekvatnost v sliki doseženega barvno-optičnega učinka z učinkom gledanja resnične narave, pomeni Jamovo delo višek našega slikarskega naturalizma.

Jamo smo na drugem mestu imenovali najdognanejšega tehnika slovenskega impresionizma. Prav radi svoje tehnične dognanosti, katera se opira na teoretični študij barv, ki sta ga razvila Goethe in sodobnik impresionizma Helmholz, je Jama naš najčistejši impresionist, umetnik, ki je razen razpoloženja v svojem zrelem delu dosledno izključeval iz slike vsak ne čisto slikarski moment. Zanj je obstajal zares samo svetlobne vtise sprejemajoči subjekt, slikarjevo oko, in neprestano svoj optični izraz izpreminjajoči konkretni objekt, narava; jedro umetniške težnje mu je bila upodobitev tega optičnega vtisa. Kakor se je sam izrazil v razgovoru z J. Regalijem, je slikal svetlobo, kakor je tudi Jakopič meni izjavil, da je krajino študiral samo zaradi svetlobe. Naloga, katero je Jama zasledoval, je bila dosega svetlobnim vtisom ustrezajoče barvne tehnike, „njegova barvna izgradnja je ostala... često le tehnično stopnjevan izraz vsakokratne optične impresije torej v bistvu nespremenjen ekvivalent skrajno vestne svetlobne zaznave" (Šijanec). Predmet mu je bil brezpomemben. „Impresionizem izključuje interes na materiji — materija je namreč najsurovejše, kar se more približati umetnosti", je zapisal l. 1927. „Življenje je zanj v nepotvorjeni prirodi, katere služabnik je on. Da je vsak kotiček te prirode poln barvnih čarov in poezije preprostega življenja v njej, to je odkril šele Jama. In krajino v soncu je tudi odkril šele Jama"

(R. Ložar). Jaz bi k temu dodal še, da nihče ni tako slikarsko obvladal zelenja kakor on.

V zvezi s pravkar povedanim ni nevažno, da je bil podobno F. Veselu tudi Jama vse življenje eksperimentator in so ga posebno mikale prirodoslovne vede. Že kot otrok si je n. pr. sam pripravljal barvila iz zelišč, da bi koloriral časopisne ilustracije, tako nam poroča Fr. Šijanec. Kot mlad človek si je privoščil šalo s tem, da je ponaredil stare novce, jih razstavil in ž njimi potegnil ljubljanske starinoslovce.

Za presojanje Jame kot človeka pa ni nevažno tudi, da se je z vnemo bavil z astrologijo in trdno veroval v njeno zanesljivost. Svojemu umetniškemu nazoru je bil čudovito zvest in je trmasto odklanjal vse drugo. Ko je po vrnitvi iz Beograda, v času, ko so se še vsepovsod glasila proti impresionizmu naperjena gesla ekspresionizma, organiziral v Ljubljani razstavo umetnikov neekspresionistov, je katalog označil z geslom „Kvišku!" in s tem izpričal svojo trdno vero v nepremagljivost impresionizma. V zmagoslavnem razpoloženju pa je tri leta potem napisal svojo razpravo O impresionizmu in kritiki v Življenju in svetu (str. 23—25 1927) in vzkliknil: „... struja ‚objektivnih' ekspresionistov že splahneva in se približuje priznanim starim klasikom ter jih posnema. Non sit alterius, qui suus esse potest: impresionizem — subjektivni naturalizem — je pa še vedno prezenten, bo ostal ter bodo na njem gradili še pozni rodovi. Beseda o premaganem impresionizmu je pomešala pamet samo nekaterim slaboumnikom".

Jama je, kakor smo že rekli, dosleden naturalist. Zanj ni v predmetnem svetu narave več ali manj pomembnih sestavin; tudi človek, ki se rad pobaha, da je krona stvarstva, se mora pokoriti celotnosti narave; to velja tembolj, kadar gre za optično celotnost narave. Napačno pa bi bilo, če bi radi tega stališča upoštevali umetnika Jamo samo kot krajinarja. Res je sicer, da, odkar je spoznal svojo umetniško resnico, ni več slikal idealističnih kompozicij, res pa je tudi, da, odkar si je v borbi za slikarski izraz krajine osvojil tehnična sredstva impresionističnega slikarstva, z isto vnemo kakor krajino slika tudi človeka,

razume pa se, da vselej le kot optično prikazen in to tudi, kadar slika portret.

Kljub ti načelni naturalistični usmerjenosti, ki se opira na razumarsko prizadevanje za tehnično najpopolnejši slikarski način, kateri bi lahko dovedel do neosebnega, tehnično izbrušenega slikanja v smislu mehanične podobe sveta, pa Jami ni mogoče odrekati osebnega momenta in njegova dela odlikuje pogosto izredna, kar lirično osebnostna toplina. Zato bi tudi danes, ko je Jamovo življenjsko delo zaključeno, lahko pritrdili njegovemu prvemu življenjepiscu, J. Regaliju, ki je njegovo zrelo delo označil kot sintezo duše in narave.

Pokojni Jama je bil dovolj izobražen in inteligenten in svoje ali katerekoli oblike impresionizma ni smatral za končno stopnjo slikarske kulture. Zelo jasno se je v tem oziru izrazil l. 1940 v razgovoru z dopisnikom Slovenskega naroda (-nek, Razgovor s samotarjem Matijo Jamo, SN, 27. apr. 1940, str. 5) takole: „Impresionizem je nastal kot reakcija na črno-belo in poromantično slikanje. Naš način ne more biti končni aspekt, končna oblika impresionizma. Iz tega mora v razvoju še nekaj drugega nastati. Impresionisti so se pač vrgli na barvne probleme in so zanemarili vsebino in obliko, kar pa je vselej samo prehoden ali začasen pojav, kajti vseh problemov hkrati ne moremo obvladati. Tudi impresionistična slika mora biti kot podoba enotno dovršena... Predstavljam si, da je mogoče z impresionstičnim barvnim načinom ustvariti slike, ki so tako izdelane kot slike starih. Mi smo s težavo odkrili šele svetlobo. Spominjam se, da je bilo zame veliko odkritje, da je mogoče v olju slikati v živi svetlobi. Možnost razvojne linije vidim samo v impresionizmu. Kar je impresionizem odkril glede svetlobe in barve, bo podlaga vsemu bodočemu slikarstvu, možne pa so s tega izhodišča še kdo ve kakšne razvojne faze".

Že dosedanji razvoj poimpresionističnega slikarstva je to njegovo naziranje v polni meri opravičil. Stari Jama je tudi doma doživel čas, ko se je slovensko slikarstvo pod znamenjem barvnega realizma vrnilo k večnemu viru slikarske umetnosti

k barvni senzaciji opazovanega sveta in njeni barvno optični upodobitvi.

Zdelo bi se mogoče, da umetnik Jamovega tipa, kakor smo ga spredaj opisali, ko je enkrat dosegel svoj življenjski umetniški cilj, ni več zmožen razvoja. Do neke mere se ob Jamovem življenjskem delu od začetka XX. stol. dalje res zdi, da bi tako bilo. Da ni tako, smo nakazali že s tem, kar smo povedali o njegovem čisto zunanjem materialno tehničnem razvoju. Da ni tako tudi v globljem umetniško osebnem smislu, pa dokazuje že dejstvo, da je Jama preživel začetno impresionistično stopnjo, na kateri je včasih presenetljivo podoben Jakopiču in drugim tovarišem na isti stopnji, da pa ga pozneje brez težave razlikujemo od katerega koli izmed njih. Tembolj jasno nam postane to, če vzporedimo njegove Breze ali Bukve iz l. 1901 z Vrbami v snegu iz l. 1908, posebno pa z njegovimi Krajinami iz 1940/41 kakor je p. nr. Sadovnjak v snegu, Krajina spomladi, Štiri jablane v megli. Že zunanje je očividna ogromna razlika; jasno pa je, da je ta razlika zasidrana tudi globlje v umetnikovem osebnem doživljanju naravnega motiva, kakor se je to razvilo z njegovim umetniškim razvojem v smislu neprestano življenjskemu čutu ustrezno razvijajoče se in napredujoče predstave o svetu gledanem skozi umetnikov temperament.

Možna je grupacija Jamovega življenjskega dela po zunanjih, neumetnostnih znakih, kar po krajih, kjer je slikal. Razumljivo je namreč, da je naturalistično usmerjen slikar, kakršen je bil Jama, nujno različno reagiral na okolje, katero je slikal. Tako se nujno razlikujejo njegove slovenske krajine od hrvatskih ob Sotli, še bolj sevé od dalmatinskih, plitvičke od obdonavskih ali holandskih itd. Najčisteje je reagiral razen na slovenske, ki so osišče njegovega dela v zadnjih 25 letih življenja, na hrvatske in obdonavske, dočim se pred holandskimi nekako ni mogel znajti in je tam menda tudi sorazmerno malo slikal. Doma pa je bila njegova plodovitost naravnost fenomenalna. Ob retrospektivni razstavi l. 1942 je sedemdesetletni Jama v katalogu sam podal tako zasnovan pregled svojega dela. Svoje delo je razdelil v 7 skupin, vendar se tu skupine 4., 5. in 6. časovno

krijejo in pomenijo bolj motivno klasifikacijo kakor časovno razvojno. Vendar pa ta grupacija nima globlje upravičenosti. Ustreza sicer kronologiji njegovih del, združuje pa n. pr. v prvi skupini, ki obsega l. 1892 do 1914, dela, med katerimi se nahaja najvažnejša in najopaznejša zareza v slikarjevem razvoju, prehod od akademsko učne dobe k samostojnemu ustvarjanju v prosti naravi. Ima pa ta katalog vseeno veliko avtobiografsko vrednost, ker nam z letnicami opredeli najvažnejše postaje njegovega, v pogledu menjavanja bivališč zelo razgibanega in včasih težko preglednega življenja. Jama sam je prav Šijančevi monografiji, katera spremlja ta katalog in sevé tudi katalogu priznal zanesljivost, češ da popravlja netočnost Mesesnelove biografije v Slovenskem biografskem leksikonu (Sl. Narod 19. maja 1942, str. 114). Ta katalog je važen predvsem za študij Jame kot krajinarja, ker so v njem jasno opredeljene glavne skupine njegovega krajinarstva: Na deželi (Stranska vas, Volčji potok) 1900, 1901, 1902; Haimhausen 1903; Hrvaško 1902—8; Avstrija 1908 do 14; Ljubljana 1914/15; Holandska 1915—22; Ljubljana z okolico 1922—40; Beograd 1923/24; Ob Kolpi 1926—33; Plitvička jezera 1930; Dalmacija 1935; Benetke 1938; planine 1923—32; na deželi (Rašica) 1940/41.

Umetnostnemu zgodovinarju pa ta mehanična razdelitev Jamovega življenjskega dela ne more zadostovati, čeprav mu je dragocen pripomoček. Najti globlji kriterij za presojo slikarjevega umetniškega razvoja je poskusil že J. Regali v Obiskih Iz. Cankarja. Prvo dobo je imenoval monakovsko; označuje jo idilična motivika, lirična vsebina in lopatičasta tehnika. Višek druge dobe, ko je Jama obvladoval vsa potrebna tehnična sredstva za uresničevanje objektivne podobe naslikanega motiva, je dosegel okr. 1908. Po l. 1910 pa se zdi, da nekatere slike iz Dürnsteina in Holandske že kažejo znake tretje dobe, v kateri postaja tehnična stran ohlapnejša, globlji pa je občutek in slikar v njih dosega sintezo duše in narave.

Danes, ko ocenjujemo Jamovo umetniško delo že kot zgodovinsko zaokroženo celoto, bi njegove razvojne stopnje takole označili: 1. Monakovska doba, ki je doba akademskega šolanja

in iskanje lastne poti od 1892 do 1900. Razen risb in akvarelov za Dom in svet spadajo sem Milletovske slike iz kmečkega življenja, razne akademske in polakademske študije, portreti in žanrski motivi, med katerimi so predvsem Otroci pri obedu (1899) in Na trgu pred ljubljanskim rotovžem (1899). Proti koncu te svoje prve dobe, ki pa v umetniških dejanjih ne pomeni veliko, se Jama pod vplivom okolja, predvsem teženj Secesije, Ažbetove družbe in Jakopiča zavé pravega smisla slikarstva in vero vanj izpove v Sl. Narodu l. 1897.

2. doba je doba borbe za impresionistično podobo sveta v sliki do njenega končnega uresničenja do nekako 1910. To je obenem borba za umetnostni izraz slovenske krajine, katere umetniška osvojitev je s strani slovenske umetnosti največja zasluga Jamovega življenjskega dela. Prevladuje krajinski motiv z liričnim razpoloženjem. V oporo Jami je spočetka najožje sodelovanje z Jakopičem. Posledica skupne tematike, enakih načinov slikanja, skupnega končnega cilja, ki so ga zasledovali, in liričnega razpoloženja kot zavestno iskane vsebinske sestavine slike je, da so v prvi polovici te dobe Jamova dela pogosto zelo podobna delom njegovih tovarišev. V splošnem je to tehnični impresionizem z lirično vsebino. Sem spadajo krajine iz ljubljanske okolice in od Sotle na Hrvatskem. Breze, Bukve (oboje 1901), Na Amperi (1903), Pomlad se bliža (1906), Vrbe v snegu (1908) so tako po tematiki kakor po slikarskem izrazu značilna dela tega časa. Eno najbolj uspelih del pa predstavlja Kmet od Sotle iz l. 1902.

3. doba je doba suverenega obvladovanja impresionističnega slikarskega načina in sega vse do njegove smrti. V nji pa tudi lahko razlikujemo tri stopnje:

a) stopnja objektivnega impresionizma, ki jo je dosegel že proti koncu 2. dobe in traja do umetnikovega povratka v Ljubljano l. 1922. Svetloba, atmosferično razpoloženje in barvna ubranost impresionističnega motiva so najznačilnejše poteze takratnih Jamovih slik. Subjektivni naturalizem, kakor je Jama imenoval impresionizem, se je tu najbolj približal objektivnemu izrazu, kolikor dosledno optični, na individualne pogoje vezani

izraz sploh more biti objektiven. Značilna dela tega časa so Dürnstein (1911), Most čez Donavo (1912), Krems (1914), Most na Holandskem (1920).

b) doba od 1922 — konca tridesetih let. Že na prejšnji stopnji postaja tehnika ohlapnejša, široka, navidez neorganizirana, a preračunjena barvna lisa vedno veljavnejša. Krajina s trepetajočo atmosfero, s svetlobo, v katero se potaplja in pestro barvitostjo ni več sama predmet slikarjevega zanimanja, ampak vse bolj celotna narava kot naturalistična celota z vso svojo živo in mrtvo vsebino. Človek in žival v pisanem, s soncem prepojenem kalejdoskopu narave imata sedaj važno, včasih kar prvenstveno vlogo. Bukolična razpoloženja življenja v naravi dajó delom te dobe posebno toplino, prvotna liričnost se sedaj povrača v obliki zrelega, filozofsko ustaljenega motrenja obdajajočega nas življenja odmaknjenega mestnemu hrupu v idili podeželja. Arkadičnega značaja našega, posebno pa sosednjega hrvatskega življenjskega okolja ni nihče pri nas toliko izrazil kakor Jama v tem svojem razdobju. Značilna dela te dobe so: Mestni trg, Šenklavž (1930), Kopalci, Grabljica, Rajanje, Prijateljici, Krave na vodi, Ob Kolpi, plitvičke krajine, Perice, blejske krajine, Krave na paši, Krajina z orehi, Orači, Ob reki, Iz Arkadije, Deček s piščalko, Pogledi na Ljubljano in podobno. Značilno za to razdobje je, da se tu podobno mlademu Jakopiču z njegovimi Križankami zreli Jama pogosto povrača k istemu motivu, ga slika v najrazličnejših dnevnih in letnih časih, kakor bi skušal zajeti vse impresionistično razpoloženjsko bogastvo, ki ga je kak motiv zmožen. Na drugi strani pa se opaža, da se tako umetniško obdelani motiv v umetnikovem doživetju dviga do splošne pomembnosti, v kateri je on zares podoba letnega ali dnevnega časa in je posamezni motv samo slučajni povod za to, da slikar zapoje v barvah izraženo himno neprestano v svoji neizčrpni lepoti prerajajoči se naravi.

c) doba od nekako 1940 do umetnikove smrti pomenja stopnjevanje tega razpoloženja do oblik, v katerih se impresionistična, optična stvarnost spreminja v fantastično izrazitost in stari Jama končno tudi sam prestopi prag k antipodu impresio-

nizma, k ekspresionizmu. Narava gledana skozi umetniški temperament postane sedaj izhodišče novih, z golim, doslednim impresionizmom neuresničljivih mikov. Krajina ob Savi ali iz Rašice je sedaj samo še ‚krajina' pozimi, spomladi, jeseni, v megli, je samo še ‚sadovnjak', samo še ‚razgled', samo še ‚reka z gorami' itd. Tudi poteza čopiča se pokori sedaj temu apriornemu razpoloženju, podobno kakor v ekspresionizmu in se v svoji širokopoteznosti vidno oddalji od impresionističnega pointillizma ali formalnega iluzionizma. To zadnjo fazo Jamovega slikarstva bi lahko imenovali kar naturalistični ekspresionizem.

Da se ta stopnja ni razvila naprej, je bila vzrok vojska z vsemi posledicami za človeka, ki je bil kakor Jama navezan na živ stik z naravo. Ko mu je osvoboditev Ljubljane zopet odprla pot v naravo, je že toliko opešal, da se z novim položajem ni več mogel okoristiti.

Pregled Jamovih del vsebujeta predvsem kataloga obeh kolektivnih razstav v Ljubljani l. 1923 in 1942. Največjo zbirko njegovih del ima Narodna galerija in republiška vlada v Ljubljani. Zastopan je v Moderni galeriji in v Strossmayerjevi galeriji v Zagrebu ter v zbirkah Narodnega muzeja v Beogradu. Zasebno imajo največ njegovih del Madelaine Jama, ing. Vlad. Starè, Stane Vidmar in Gabrijel Erzin v Ljubljani.

Razstavljal je v Ljubljani 1900, 1902, 1909, 1910, 1923 (kolekt.), 1924, 1925, 1926 in še večkrat, od 1930 dalje do 1940 pa redno vsako leto (s katalogi) in 1942 (kol.); Dunaj 1904, 1908, 1909; Beograd 1904, 1912, 1924, 1936; London 1905; Sofija 1906; Trst 1907; Zagreb 1908, 1910, 1926, 1931; Krakov 1908; Varšava 1908; Rim 1911; Bled 1911; Novi Sad 1927; Haag 1919, 1927; Amsterdam 1932; Paris 1919; Hodonin 1924; Filadelfija 1926; Maribor 1938. Posebno odlikovanje je doživel l. 1938, ko je bil pozvan na Biennale v Benetkah. Po smrti je bil zastopan na razstavi slikarstva in kiparstva narodov Jugoslavije l. 1946 v Beogradu in l. 1947 v Zagrebu, Ljubljani, Moskvi in Ljeningradu.

Seznam literature o njem vsebujeta SBL I., str. 373 in Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani I., str. 47 in 48.

Dodali bi še: J. Regali, Slovenski slikar Jama na Holandskem, ZUZ I., 102/3. — O kolektivni razstavi 1923: Slovenec 10. 6. 1923, št. 129 (J. Regali); Jutro 3. 6. 1923, št. 129 (St. Vurnik); Slovenski Narod št. 137, 17. 6. 1923 (M. Zarnik); LjZ 1923, 462—4 (Fr. Mesesnel); DS 1923, 221/2 (Fr. Stelè). — St. Vurnik, Razstava Jama in drugi, J. št. 176, 23. 11. 1924. — R. Ložar, DS 1931, 93/4. — Ilustracija 1931, 144. — B. Borko, Post festum Jamove šestdesetletnice, J. 1932, št. 14. — Živojin Cvetković, Impresije in refleksije, S. 1933, št. 78. — Slovenija 1935, št. 12 (J. Regali). — -nek, Razgovor s samotarjem Matijo Jamo, SN 27. 4. 1940. — M. J. Obisk pri mojstru palete ob njegovi sedemdesetletnici, J. 4. 1. 1942. — F. K. Kos, Jubilejna razstava M. J., J 9. 5. 1942. — „Delal bom do zadnjega diha". Iz razgovora s slikarjem M. Jamo na njegovi jubilejni razstavi, SN 19. 5. 1942. — Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani I., 47—49. — E. C., Umrl je slikar M. J., Tovariš III. 353. — Nekrologi: Slovenski Poročevalec 9. 4. 1947 (St. Mikuž); Ljudska Pravica 9. 4. 1947.

Fr. Stelè

† IVAN REGEN

Ko se je ustanovila Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, je smatrala za svojo znanstveno in narodno dolžnost, da počasti iz najstarejše in obenem res prve slovenske tvorne generacije naravoslovcev botanika A. Paulina, geologa Fr. Seidla in in zoologa Ivana Regna; izvolila jih je zato l. 1940. za dopisne člane. Smrt prvih dveh je Akademija obžalovala že l. 1942. (gl. Letopis I., str. 241—274), Ivan Regen pa je po daljši bolezni umrl na Dunaju dne 27. julija 1947, star 79 let.

Polje Regnovega preučevanja, vztrajnega iskanja in dela je bila zoologija. Od vsega začetka je svoj študij posvetil žuželkam ravnokrilcem (Orthoptera), murnom, kobilicam in sarenčam; ob tem preučevanju se mu je sproti pojavljalo toliko novih zapletenih vprašanj in problemov, ki segajo daleč preko ozkega predmetnega sektorja, da je na njihovem reševanju ostal do konca svojega izredno delavnega življenja. Pa čeprav se je omejil na stvarno ozek predmetni del, to študiju ni bilo ovira, marveč prav ta specializiranost je rodila zelo pomembne izsledke in ž njimi si je Regen pridobil svetovni sloves: danes ni in ne more biti objektivnega in popolnega učbenika ali monografske študije o žuželkah, predvsem še o njihovi fiziologiji, da bi ne bilo v njem omenjeno ime Ivana Regna in bi ne bila navedena njegova temeljna dognanja o sluhu žuželk.

Rojen naravoslovec je Regen potrpežljivo in vztrajno, ostroumno in bistro, metodično in z lastnimi konstrukcijami nove

natančne in ingeniozne aparature, z logično doslednostjo in z neovrgljivo eksperimentalno metodo reševal problem za problemom, kakor ga je odkril in ugotovil.

Že takoj po končanem univerzitetnem študiju je rešil morfološko stran problema o organih za črikanje; s tem si je postavil trdno podlago za pravilni prijem fiziološke plati tega vprašanja. Svoja opazovanja je nato prenesel v prosto naravo in ko se tu pojavijo nova vprašanja, slede preprosti eliminacijski poskusi, od katerih pričakuje odgovora na vprašanje: kakšen je biološki pomen črikanja, kako se črikanje dogaja, kateri organ služi za percepcijo črikanja in kje je sedež organa za slišanje, kje „uho"? Po dolgem eksperimentalnem preučevanju je Regen vse te probleme rešil dokončno in temeljito. Tudi najtežji, skrivnostni problem je rešil; dokazal je neovržno, da žuželke ravnokrilci zares slišijo zvočne valove in da njihovi zadevni organi niso morda le sprejemljivi za percepcijo mehaničnih, če tudi zelo ostrih stresljajev. Za dokaz eksistence pristnega sluha pri žuželkah je bilo treba globoke iznajdljivosti, znanja in spretnosti in vse to je Regnu bilo dano in njegovo delo je sijajno uspelo.

To osnovno Regnovo študijsko raziskovanje je trajalo celih 50 let; spremljalo ga je mnogo problemov morfološkega in ekološkega značaja; sproti jih je reševal in o njih poročal svetovni znanstveni javnosti (gl. seznam njegovih del v Letopisu I., str. 176). Vse to izredno bogato delo je Regen opravljal v laboratoriju, ki si ga je s pomočjo mecena sam ustvaril in opremil z lastnimi aparatnimi izumi, zraven pa je do upokojitve bil tudi profesor na gimnaziji.

Vso tvorno dobo svojega življenja je preživel in deloval na tujem, kjer si je tudi svoj laboratorij postavil. Ni mu bilo usojeno, da bi se na jesen življenja vrnil domov, kakor si je to tudi želel. Znanstveni svet ume ceniti njegovo delo; Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani mu je zanj hvaležna in Regnovo ime ostane sloveče v listi slovenskih znanstvenikov.

Jovan Hadži

---

† MILAN ŠKERLJ

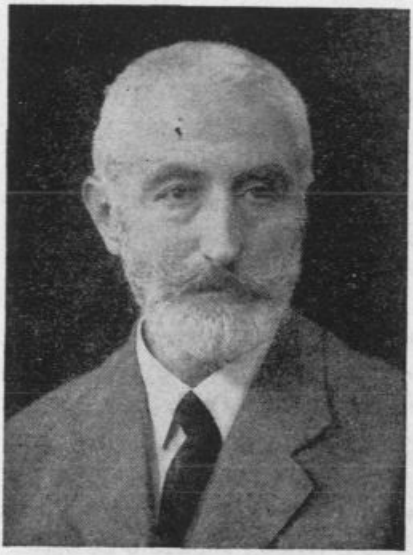

S starimi študentskimi: „Ruit mors velociter, rapit nos atrociter" je pričel Milan Škerlj svoj nekrolog prijatelju Gregorju Kreku (ZZR, XIX, 1943), kažoč na izgubo petih tovarišev s fakultete v dveh letih.

Še z dosti večjo upravičenostjo moremo citirati stari izrek za nenaden odhod v večnost Milana Škerlja samega.

Dne 6. dec. 1947 je, navidezno zdrav, prišel še predavat, zvečer mu je postalo slabo in o polnoči med 7. in 8. dec. je nepričakovano zastalo njegovo plemenito srce.

Ob tako nenadni izgubi, ki je nenadomestno zadela njegovo družino, številne prijatelje, našo Akademijo, univerzo in ne le slovenski, marveč ves jugoslovanski juridični svet, je v kratkem času težko zajeti v nekaj bežnih potezah to bogato življenje, polno dela in uspehov.

Milan (Maksimiljan) Škerlj se je rodil 4. sept. 1875 v Ljubljani. Njegov oče Ivan (1848—1932), kmetski sin iz Vrhpolja pri Vipavi, je ustanovil zgodaj, še avskulant, z Ano Trdinovo, hčerko Jakoba Trdine, gostilničarja pri „Šikcu" v ljubljanskem Gradišču, pisateljevega sorodnika, nenavadno odlično slovensko rodbino. Poleg prvorojenca Milana so izšli iz te blagoslovljene zveze še: medicinec Vladko, ki je umrl že kot visokošolec; tudi že pokojni Vojče (Amand), visoko naobražen ter izredno odličen klasičen filolog in pedagog, ki je bil nazadnje ravnatelj novomeške gimnazije; potem že pokojna hčerka Ana, ki je ob zgodnji smrti matere nadomeščala najmlajšemu mater, očetu pa bila opora v starosti; slednjič še živeča: Ivan, tudi klasičen filo-

log in gimn. ravnatelj v p., znani bibliofil, in pa romanist, univ. prof. Stanko, sedaj dekan ljubljanske filozofske fakultete.

Milan je preživljal svojo mladost na službenih krajih očeta-sodnika: v Črnomlju, Kranju, Žužemberku in Novem mestu. V uradniški družini, kjer je študiralo vseh pet sinov, kar trije hkrati, na univerzi v tujini, se je moral zgodaj privaditi skromnosti in točnemu redu, ki sta ga tolikanj dičila vse življenje. Nenavadna nadarjenost in do konca neugnana marljivost pa sta mu bili prirojeni. Oboje je pokazal že zelo zgodaj. Po dovršeni ljudski šoli v Žužemberku je bil že na gimnaziji v Novem mestu, kjer so tačas delovali odlični profesorji, vseskozi odličnjak. Kot sodniški sin menda ni dolgo pomišljal o svojem pravniškem poklicu. Tudi pravne študije na Dunaju je dovršil odlično in bil 1899 promoviran tamkaj za doktorja prava. Že tačas so njegovi dunajski vrstniki gledali s spoštovanjem na izvrstnega dijaka. Julija 1898. je hkrati s svojim sošolcem Metodom Dolencem vstopil v sodno prakso v Novem mestu in že po dveh letih odnesel pri sodniškem izpitu zelo redko odliko. Značilno za vso njegovo poznejšo usmerjenost se že njegov prvenec: „Ali je § 887 ODZ uporaben pri trgovinskih poslih?", ki ga je priobčil l. 1899 v „Slov. Pravniku", še kot 24 leten avskulant, bavi s trgovinskim pravom.

Takoj po sodniškem izpitu je bil (1900) imenovan za sodnega pristava (sodnika) v Mokronogu. Prav v času njegovega tamošnjega službovanja je po veliki vseučiliški akciji 1901/02 takratni avstrijski naučni minister Viljem Hartel podelil prve štipendije slovenskim pravnikom, da se pripravijo za akademski poklic. Prva sta bila sodna pristava Gojmir Krek in pa Škerlj; Krek da se spopolni v civilistiki, Škerlj pa v trgovinskem in menič nem pravu. Oba sta prebila šolsko leto 1902/03 v Lipskem, kjer so delovali tačas na juridični fakulteti sloveči učenjaki.

Da bi mogel nadaljevati svojo pripravo za habilitacijo, je bil Škerlj kmalu po svojem povratku v januarju 1904 imenovan za sodnika brez stalnega službenega mesta in prideljen dež. sodišču v Gradcu, junija istega leta pa, pač v glavnem po Babnikovem prizadevanju, pravosodnemu ministrstvu na Dunaju. Tu

je našel kot zastopnika Slovencev v tem ministrstvu izbornega mentorja, dr. Janka Babnika, s katerim so ga za vedno zvezale najtesnejše prijateljske vezi. Najprvo je bil dodeljen legislativnemu oddelku, kjer je z referentom dr. Avgustom Pitreichom, kasnejšim predsednikom graškega viš. sodišča, sestavil po nemškem vzorcu zakon o družbi z o. z., trgovinski družbeni obliki, ki je bila dotlej v Avstriji še neznana. Kako velik je bil Škerljev delež na tem delu, je razvidno najbolj iz tega, da je priredil ta zakon z opombami in materijalijami v tačas najbolj znani Manzovi izdaji zakonov (1906). L. 1909 je moral prirediti že 2. izdajo.

Kasneje je bil Škerlj prideljen administrativni sekciji ministrstva in je bil do 1918 desna roka personalnega referenta za Primorsko in Dalmacijo, blagega dvornega svetnika Franca conte Smecchie, ki je bil po prevratu podpredsednik Stola sedmorice odd. B. v Zagrebu. V tem svojem poslovanju si je pridobil Škerlj mnogo zaslug, da so se razmere pri sodiščih na Primorskem za Slovence ugodno razvijale, celo mnogo ugodneje kakor v območju graškega viš. sodišča, to je na Kranjskem, Štajerskem in zlasti na Koroškem. Škerlj sam, ki o svojih zaslugah ni nikdar govoril, je lani v najinih pogovorih opetovano obžaloval, da ni bil pritegnjen k pripravam za pripojitev Primorske in zlasti Trsta, češ, da bi pokazal, da smo takrat v Trstu pri sodiščih že marsikaj imeli, kar sedaj zahtevamo. Moda je o tem kaj napisal v svoji obširni, žal nedovršeni rokopisni avtobiografiji, ki sega do l. 1912.

V ministrstvu Škerlj ni preveč hitro napredoval. Prebil je tam še cela štiri leta kot sodni pristav, bil šele 1908 imenovan za namestnika drž. pravdnika extra statum v Ljubljani s pridelitvijo v ministrstvo, 1909 za min. podtajnika, 1912 za tajnika in 1917 za sekcijskega svetnika. Pridobil si je pa v tem svojem službovanju, vedno neumorno delaven, nenavadno velike skušnje v sodni upravi, ki jih more dati le dobra in dolga praksa. Tukaj je spoznal tudi vrednost upravne statistike, ki jo je Avstrija gojila in jo je tako rad uporabljal.

Skoro ves čas prve svetovne vojne je prebil v vojaški službi, največ kot avditor (vojaški sodnik) v dalmatinskem Sinju, malo časa v Trstu. Nekaj mesecev medtem pa se je zdravil v sanatoriju Grimmenstein na Semmeringu. Tu se je zelo zbližal s sotrpinom dr. Iv. Žolgerjem. Ta ga je proti koncu vojne pritegnil svojemu ožjemu krogu, ki je pripravljal ureditev uprave v osvobojeni domovini. Že koncem nov. 1918 je bil Škerlj hkrati z dr. Babnikom pozvan v Ljubljano, da z novim predsednikom viš. sodišča Iv. Kavčnikom uredita naše pravosodje. Škerlju je bila pripadla ne lahka naloga, da v poverjeništvu za pravosodje uredi sodne osebne razmere. Pri tem je mogel Škerlj izkoristiti svoje bogate dunajske upravne skušnje. Poleg Babnika in Kavčnika ima za naglo in za tisti čas smotrno ureditev slovenskega pravosodja največ zaslug. Na tem svojem mestu je postal Škerlj 1920 dvornosodni svetnik. Po Babnikovem odhodu na mesto predsednika viš. dež. sodišča je bil postavljen koncem l. 1922 za upravitelja oddelka ministrstvu za pravosodje, ki je zamenjal l. 1921 poverjeništvo za pravosodje. Živo, pregledno sliko tedanjih sodnih razmer, nalog in uspehov nam je za vedno ohranil Škerlj v svojem spisu: „Pravosodje v Sloveniji v prvih desetih letih po zedinjenju" (v zborniku „Slovenija v desetletju 1918—28," Lj. 1928), ki ostane za našo novejšo pravno zgodovino vedno dragocen prispevek.

Še v dobi svoje sodnoupravne službe v Ljubljani je Škerlj že začel delovati kot akademski učitelj in tako vstopil v novo, najvažnejšo svojo življenjsko dobo. Že takoj ob otvoritvi pravne fakultete, spomladi 1919, je začel predavati kot honorarni profesor trgovinsko, menično in čekovno pravo. Povsem nova naloga, ko je bilo treba orati popolno ledino v najtežavnejših pravnih predmetih, osobito glede imenstva, bi bila že samoobsebi težko breme. Škerlj pa jo je poleg svoje glavne, zelo odgovorne in naporne upravne zaposlitve sijajno opravil. Še več! V kratki dobi ne dveh let je sestavil prvi slovenski pravni učbenik: Menično pravo (1922), odlično delo, ki „prvič obdeluje znanstveno celo panogo prava v našem domačem jezku" (SP 1923, 38).

Škerlj pa se še sedaj ni mogel odločiti, da takoj popolnoma prestopi na akademsko pot. Preveč so ga vezali strokovni stiki in oziri. Šele ko je marca 1924 prešel oddelek ministrstva za pravosodje v likvidacijo, je bil imenovan 28. maja za rednega profesorja ljubljanske univerze. Ker je izvršil še likvidacijo oddelka ob koncu julija 1924, je vstopil šele s šolskim letom 1924/25 neoviran od drugih uradnih poslov dokončno v sestav fakultete. Že za to leto mu je poverilo zaupanje tovarišev dekanat.

Pred tem je že v I. zvezku Zbornika znanstvenih razprav, ki ga je začela izdajati pravna fakulteta, priobčil študijo: Uredba o zaščiti industrijske svojine. To je bil prvi zakon v Jugoslaviji, ki, kakor pravi Škerlj, „res zenačuje in združuje sorodno snov v en zakon" in ga je sestavil naš rojak, strokovnjak v patentnem pravu, dr. Janko Šuman. To uredbo Škerlj vsebinsko kritično vsestransko razčlenja in prepričevalno kaže tudi na splošno pomanjkljive tedanje zakonodavnotehnične prilike v naši državi. Ta sicer kratki spis (31 str.) kaže že Škerljevo dobro pripravljenost za zakonodavno delo in pa vse odlike njegovega kasnejšega udejstvovanja v tej smeri: njegovo globoko, obsežno in podrobno strokovno znanje, njegove ozire na gospodarsko življenje, njegovo pronicavost, natančnost in jasnost, pažnjo na stilistično in terminološko točnost in enotnost. Prav to leto (1921) je bil postavljen kot član stalnega zakonodavnega sveta (zasebnopravnega oddelka), kjer je mogel vse te svoje vrline popolnoma razviti in uveljaviti. Njegova naloga je bila, da z ostalimi člani odseka pripravi predvsem načrt novega skupnega trgovinskega zakona. Tej nalogi so se pridružile še v naslednjih letih druge iz območja prometnega prava. Sodeloval je v raznih zakonodavnih komisijah: pri načrtih zakonov o menici in o čeku, o gospodarskih zadrugah, pomorskega zakona in pomorskopravnih uredb in zakona o advokatih. Izdelal je zakonski načrt o obročnih poslih in načrte za izvršilne uredbe k trgovinskemu zakonu.

Skozi nekaj let je mesece prebil pri tem napornem delu v komisijah v Beogradu, večkrat poleti tudi v Ljubljani in na

Bledu. Veljal je za prvega strokovnjaka v prometnem pravu in užival zato in zaradi svoje marljivosti, uslužnosti in konciljantnosti največje spoštovanje.

Škerljev delež na trgovinskem zakonu in njegovo sposobnost dokazuje najbolje dejstvo, da ga je minister za pravosodje odredil za svojega zastopnika nele v skupščinskem odboru za razpravo o tem zakonu, marveč tudi v plenumu skupščine. Bil je to menda edinstveni primer v parlamentarni zgodovini stare Jugoslavije.

V njeni absolutistični dobi je bil član vrhovnega zakonodavnega sveta ves čas njegovega obstoja 1929—31. Tudi iz tega sveta je izšel komaj kateri mnogoštevilnih zakonov, ki so se tukaj obravnavali v teh letih najbolj plodne zakonodaje, brez vidnih sledov Škerljevega kritičnega duha in konstruktivnega dela. Država je to priznala z visokimi takratnimi odlikovanji: z redi Sv. Sava III. in II. razr. ter Jugoslovanske krone III. in II. razreda.

Tako bi moral Škerljev življenjepisec, ki bi hotel vsestransko osvetliti njegovo življenjsko delo, prodreti razen v njegovo sodnoupravno in znanstveno tudi pobliže v legislativno udejstvovanje. To bi bilo mogoče le njegovim sodelavcem, ki so ga videli na delu, od katerih pa med Slovenci, žal, ni nikogar več med živimi.

Naloga teh vrstic je sicer, orisati predvsem njegovo znanstveno delo. Toda Škerlja strokovnjaka v zakonodaji si ne moremo misliti brez njegove obširne sodnoupravne prakse in temeljite pravoznanstvene izobrazbe, kakor zlasti ne njega znanstvenika brez praktičnega zakonodavnega dela. Zato je bilo le treba, da ne gremo popolnoma mimo njegovega upravnega in zakonodavnega delovanja. Škerlj sam je najbolje čutil ta vpliv na njegovo znanstveno delo, ko je v kratki avtobiografiji v akademijskem Letopisu I. (1943) napisal lapidarne, pa prav točne stavke: „Dolgoletno delo v pravosodni upravi in pri pripravljanju zakonskih načrtov se dokaj jasno odraža v Škerljevih publikacijah... V njegovi stroki ga skoro da bolj zanimajo vprašanja de lege ferenda, kot vprašanja de lege lata... Vpliv

zakonodavnega dela se kaže tudi v tem, da se povsod ozira na nasledke pravnih norm za praktično gospodarsko življenje in da se ogiba čistemu dogmatiziranju. Od raznih pravnih strok, ki jih spaja široki pojem prometnega prava, so mu očito najbolj pri srcu pravo trgovinskih družb in gospodarskih zadrug, menično in čekovno pravo".

Njegovi spisi iz komercialnega prava so po velikem delu tako res da sistematski prikazi večinoma posameznih razdelkov v začetku le še načrtovanega, kasneje že novo uzakonjenega prava. Ozira se pri tem naravno predvsem vedno na novote, njihove razloge in njihov pravni in gospodarski pomen ter posebno na zakonodajo drugih držav. Ni pa bilo le „v duhu sodobnega zakonodavstva in sodobne pravne vede", kakor pravi sam na gori označenem mestu, da „se mnogo bavi s primerjalnim proučevanjem pravnih institucij". Primerjalno metodo, v katero ga je uvedla že dunajska šola, mu je v domovini kar vsilila raznolikost zakonodaj številnih pravnih področij Jugoslavije ob zedinjenju in pa po vsem svetu naravno vedno večje stremljenje po zenačevanju prometnega prava.

Škerljevega literarnega znanstvenega dela seveda na tem mestu ne moremo niti podrobno, niti primerno oceniti. Ostati mora to pridržano ožjemu strokovnjaku v primerni časovni razdalji. Tukaj ga moremo le bežno označiti ob njegovih spisih, razporejenih po posameznih pravnih vejah in razdelkih.

V meničnem in čekovnem pravu, ki je bilo, zdi se, glavna domena Škerljevega bogatega znanja, je po že gori omenjenem učbeniku poročal še poljudno v Trgovskem listu (1926) o „Načrtih zakonov o menici in o čeku", za pravnike pa v beograjskem Arhivu (knj. XVI. [XXXIII]); primerjal je jugoslovanski osnutek meničnega zakona z „Meničnim pravom po ital. osnutku trg. zak. iz .l 1925" (Pravni vestnik 1928); podal je za zunanji svet točen pregled jugoslov. osnutka meničnega zakona z navedbo domače literature in z njegovim prevodom v nemščino (Zschft. f. Ostrecht 1928), v prihodnjem letniku iste nemške strokovne revije pa pregled novega čekovnega zakona z navedbo domače literature in njegov prevod. V Merkurjevi zbirki za-

konov je priredil (1929) „Menični zakon in čekovni zakon" v enem zvezku z uvodom o postanku zakonov in ustroju izdaje, z opazkami, primerjalnimi razpredelnicami starih in novih zakonov ter natančnim stvarnim kazalom. V opazkah naglaša razlike med starim in novim zakonom, potem pa podaja pri vsakem členu dosti obširen in zelo točen komentar zakonskega besedila. To še vedno aktualno izdajo smemo prištevati najlepšim izdajam naših zakonov.

V članku „Protest po novem meničnem pravu" (SP 1929) obravnava podrobno primere in način protesta, raziskujoč hkrati, koliko odgovarja novi zakon v primeri s starim modernemu stremljenju po omejitvi in poenostavljenju protesta.

Po uzakonjenju ženevskih konvencij o menici in čeku 1935. se je Škerlj dvakrat bavil z njimi: v Trgovskem listu (1936 in v posebnem odtisu) je hotel seznaniti naš poslovni svet z nastankom in pomenom teh konvencij ter podaja v glavnem zelo kratko, za nepravnike preskopo, najvažnejše novote v ženevskem enotnem meničnem zakonu.

V članku: „Rezerve u ženevskim konvencijama o menici i o čeku" (Arhiv 1936, knj. XXXII [XXXIX]) pa razpravlja zopet de lege ferenda, v katerih primerih in v koliko bi se mogla naša država poslužiti po konvencijah v tkzv. rezervah dane možnosti nacionalne zakonodaje.

Med spise iz meničnega prava je uvrstiti tudi ne-le v naši, marveč, kolikor morem pregledati, i v tujejezični literaturi svojevrstno pravno- in gospodarsko-zgodovinsko razpravo iz zadnjih let: „Protestni protokol odvetnika in notarja dr. Blaža Crobatha" (SP 1944). — Na podlagi prav podrobne analize vpisov v ta protokol iz različnih menično-pravnih vidikov podaja pisatelj presenetljivo popolno sliko meničnega poslovanja in deloma tudi splošnih gospodarskih razmer, posebno v trgovskih krogih, pred sto leti v Ljubljani. Pisatelj je pokazal tukaj nazorno lep originalen primer, kako bi mogli na podlagi ohranjenih sodnih spisov zanesljivo orisati pravno in gospodarsko zgodovino novejšega časa.

Podobno kakor ta historičen spis, toda iz povsem drugih vidikov in namenov je izšlo iz praktičnega pa sodobnega uradnega gradiva drugo delo, ki je hkrati prva večja Škerljeva razprava iz družbenega trgovinskega prava. Do 1924 so šli namreč v Ljubljani osnutki pravil delniških družb Slovenije službeno skozi njegove roke. Nad 40 jih je bilo tekom let. Imel je tako, kakor sam pravi, priliko, spoznati poleg narodno-gospodarske zlasti zasebnopravno podstavo delniških družb v Sloveniji. Svoja opazovanja, ponavljajoče se napake in pa nasvete, kako zadostiti predpisom zakonov, zlasti delniškega regulativa, je priobčil v več člankih, ki jih je objavil pod naslovom „Pravila naših delniških družb" v Trgovskem listu in z istim naslovom v pos. odtisu (1926), ki ga je še opremil, kakor je bilo že pri Škerljevih izdanjih običajno, z natančnim stvarnim kazalom.

Sicer pa zavzema med kapitalskimi trgovinskimi družbami, ki jih je Škerlj znanstveno tako rad obravnaval, že časovno prvo mesto najmlajša med njimi, družba z o. z. Saj je, kakor gori navedeno, še kot mlad sodnik, sodeloval na Dunaju ob njeni uzakonitvi, priredil komentirano izdajo zakona, poslej pa tudi vedno budno zasledoval njen razmah v vedno več državah in njen vpliv na gospodarsko življenje v svetu. Z zakonodavne strani se je s to družbo bavil v študijah: „Društva sa ograničenom odgovornošću (povodom bugarskog i francuskog zakona)" v Arhivu za pravne in društvene nauke, (knj. XII [XXIX], 1926) in „Družba z o. z. po ital. osnutku trg. zak. iz l. 1925" (Pravni vestnik 1928), primerjajoč vedno tuje pravo s pri nas veljavnim. Najbolj pa je to storil v razpravi: „Reforme v pravu družb z o. z." (SP 1933), ki je nastala po predavanju v „Pravniku". To štejem med najznačilnejše Škerljeve spise, ki nam nudi najlepši pogled v njegovo nadvse vestno zakonodavno delo. Ob vprašanju, če in v kakšni obliki naj se ta družba sprejme v novi naš trgovinski zakon, se je hotel Škerlj po sebi tako priljubljeni statistični metodi s trudapolno podrobno raziskavo materiala, ki ga je imela trgovinska zbornica v Ljubljani za vpise v trgovinski register pri zbornih sodiščih v Sloveniji, prepričati o resničnosti očitkov, pojavljajočih se proti po-

slovanju družb z o. z. V tej na zunaj skromni, a v resnici dragoceni razpravi je priobčil kaj zanimive svoje izsledke, postavil očitke proti družbi z o. z. na pravo mesto in razvil podrobno svoje misli o potrebnih preosnovah, s katerimi bi bilo to družbeno obliko sprejeti v novi trg. zakon. Nikjer ni Škerlj javno tako jasno povedal svojih splošnih pogledov na trgovinske družbe sploh in svojih splošnih zakonodavnih misli kakor na koncu te razprave v kratkih stavkih, na katere velja tukaj spomniti: „Dvojega ne smemo pozabiti. Prvo je: družba z o. z. je, kakor vse druge družbe trg. prava, del kapitalistične organizacije sodobnega gospodarstva; poleg tega je, dasi se pri nas razvija v pravcu personalnih družb — kar je povsem pravilno in ustreza stremljenjem sodobnih zakonov in načrtov o družbah z o. z. —, kapitalska družba. Kapitalistični sistem gospodarstva in kapitalske družbe imajo svoje notranje, prirojene, imanentne, organske hibe. Kdor bi jih hotel povsem odpraviti, bi moral žrtvovati sam sistem. Ali s tem ne bi prišel iz Karibde v Skilo, je vprašanje zase, okoli katerega se danes bije usoden boj. Drugo pa je: iura vigilantibus scripta sunt. Zakon ne more več nego odpirati oči, nikogar ne more prisiliti, da gleda še manj, da vidi. Očitkov, da zakon ni dober, se ne bomo rešili, niti z najvestnejšim delom. Zlasti se bo vedno našel kdo, ki bi zakonu podtikal svojo človeško slabost. To nas ne sme oplašiti. Kar moremo, moramo storiti vzajemno, praktiki in teoretiki, kajti theoria sine praxi currus sine axi, praxis sine theoria currus sine auriga."

Iz priprav za to razpravo se je rodilo še eno delce, ki ni bilo v zvezi z družbo z o. z. Pri preučevanju vpisov v trgovinski register je naletel pisatelj na marsikaj, kar ni bilo v zvezi z njegovim glavnim namenom in „se mu je vzbudil dvom, ali si je naš poslovni svet dovolj v svesti pomena vpisov ali opustitve vpisov nekih činjenic v trgovinski register" in tudi dvom, ali tudi oblastva res vedno vrše svojo nalogo tako, kakor bi bilo potrebno. Zato je napisal za širšo javnost razpravo: „Pomen trgovinskega registra (Nekaj pripomb k našemu trgovinskemu registru)". (Trg. list 1933 in pos. odtis.)

Že v SP (1914) je razpravljal „O opravilnih deležih družbe z o. z.", v razpravici: „Da li je osnovan naziv „Društvo sa ograničenom odgovornošću" (Arhiv knj. XXXVIII [LV], 1939) opravičil ta naziv le z rabo v raznih jezikih in zakonodajah. V italijanski razpravi: „La società a garanzia limitata secondo la nuova legge commerciale jugoslava" (Rivista del diritto commerciale XXXIX, 1941) je podal pregled nove ureditve družbe z o. z. v našem novem trg. zakonu.

V članku: „Družba z o. z. po ital. državljanskem zakoniku in po jsl. trgovinskem zakonu" (ustanovitev, kapitalska podstava, deleži) (ZZR XVIII, 1942) in v nadaljevanju pod istim naslovom in podnaslovom: „organizacija, računovodstvo, prestanek, likvidacija, pretvarjanje (ZZR XIX, 1943) je izvršil v glavnih obrisih primerjavo določil obeh naslovno navedenih zakonov.

Enkrat še se je bavil Škerlj delno tudi z družbo z o. z. namreč v članku: „Stvarne meje zastopne oblasti pri kapitalskih trgovinskih družbah (ZZR XX, 1944), kjer preiskuje praktično in aktualno vprašanje, ki je Škerlja dolgo časa, zlasti pri načrtovanju našega trg. zakona zavzemalo: ali in kako skušajo novejši zakoni celinske Evrope zmanjšati nevarnosti, ki izvirajo iz zastopstva nefizičnih pravnih subjektov. Razpravo omejuje na delniško družbo in družbo z o. z. in na stvarne meje obsega in vsebino osebne zastopne oblasti onih, ki so po zakonu ali pravilih neposredni zastopniki. (O tem predmetu je Škerlj izdelal že prej referat za 3. pravniški kongres Jugoslavije [1927].

Dogmatične študije iz prava kapitalskih družb in sicer delniške družbe po novem trg. zak. so še manjše razprave: „Naknadne nabavke po novem trg. zak." (Arhiv, knj. XXXVI [LIII], 1938) in „Le società per azioni secondo la nuova legge commerciale jugoslava." (Riv. del diritto commerciale XXXVII [1939]).

V Razpravah Pravnega razreda Akademije zv. II. in III. (1943 in 1945) pa je objavil Škerlj obširno pravnoprimerjalno razpravo o „Osebnih trgovinskih družbah po novejših zakonih". V teh je lepo izvršil stavljeno si nalogo, da na podlagi novih zakonov držav Srednje Evrope, Italije in tem sosednih podrobno

in sistematski preišče „zakonodavne spremembe v odredbah za osebne družbe", t. j. za javno, komanditno, tajno in priložnostno, „in zlasti dožene, ali se v njih zrcalijo kake splošnejše misli in smernice ali se v njih opaža kako stremljenje k zbliževanju odredb raznih zakonov ali pa se, nasprotno, večajo reže med njimi."

S celotnim novim trg. zakonom z dne 2. okt. 1937, pri katerem je Škerlj, kakor že gori povedano, toliko sodeloval, pa se literarno ni mnogo bavil. Zdi se, kakor bi se namenoma vzdrževal. Priredil ga je sicer v Merkurjevi izdaji z uvodnim vsebinskim pregledom in vzornim stvarnim kazalom. Napisal pa je o njem le kratke preglede: v „Blagostanju" 1937 in 1938: „Bitne novine u novom trg. zak. i njegov nacionalno-ekonomski značaj" ter po predavanju v Pravniku: „Važnejše novote v prvem delu novega trg. zak." (SP 1938) in pa poljudni članek za Trgovski list (1938): „Trgovinski zastopniki (agenti) po novem trg. zak."

V tej zvezi je treba še omeniti, da je v dveh razpravah: „Nekaj pripomb k prvim poglavjem predhodnega načrta o. d. z." (SP 1936) in „Načrt državljanskega zakonika in trgovinskega zakonika" (SP 1937) zagovarjal načelo, da se določbe obeh pravnih gran, občega državljanskega in trgovinskega prava, kolikor se tičejo iste snovi, brez važnih razlogov ne razlikujejo in razlike ne segajo dalj kakor je nujno ter sploh priporočal dalekosežno „komercializacijo" obligacijskega dela občega državljanskega prava, ne da bi mislil na popolno utopitev trgovinskega zakona v državljanskem.

Slednjič je omeniti, da je iz trgovinskega prava napisal še informativen članek: „Italijansko trgovinsko pravo" (SP 1942) s kratkim pregledom dosedanje italijanske zakonodaje v tem področju in kratko vsebino novega ital. trg. zakona.

Ko je izšel zakon o gospodarskih zadrugah z 11. sept. 1937, o čegar načrtu je Škerlj pač oddal mnenje, ne da bi odločilno sodeloval, je opozarjal pravnike, da se premalo zanimajo za ta važni zakon. Napisal je sam najprvo informativen članek: „Nekoliko pitanja iz novoga zakona o privrednim za-

drugama" (Pravosuđe 1938), kjer obravnava kratko nekaj vprašanj iz raznih razdelkov zakona. Potem pa je v dveh letih sistematično obdelal ta zakon v raznih člankih in časopisih: „Članstvo v gospodarski zadrugi" (ZZR XV. 1939), kjer razpravlja podrobno o pridobivanju in o prestanku članstva ter o članskih dolžnostih in pravicah; potem: „Članstvo u organima privrednih zadruga." (Pravosuđe 1939); dalje „Omejitve poslovanja gospodarskih zadrug" (SP 1939), po predavanju v Pravniku, kjer rešuje bistveno vprašanje, v koliko smejo zadruge po zakonu poslovati tudi z nečlani. V Zborniku znanstvenih razprav XVI (1940) razpravlja o „Sklicu in poteku skupščine v gospodarskih zadrugah"; v Pravosuđu (1940) o „Nadležnosti skupštine kod privrednih zadruga"; v Arhivu knj. XXIX (LVI) o „Poništavanju odluka skupštine po zakonu o privrednim zadrugama" in v istem časopisu knj. XL (LVII) o „Upravljanju poslovima privredne zadruge."

Končno bi še med spise iz komercialnega prava uvrstili morda še one iz patentnega prava. Iz tega moremo poleg že prej navedenega kritičnega prikaza uredbe iz l. 1921 navesti še sistematičen pregled za inozemstvo z navedbo naše literature: „Das jugoslav. Gesetz zum Schutze des gewerblichen Eigentums". (Ztschft. f. osteurop. Recht. 1927); informativen članek: „Predlog novele k zakonu o industrijski svojini" (Trg. list 1927) in slednjič razpravo: „O izumu, storjenem v ‚službi'" (ZZR V, 1926), ki interpretira nejasna določila §§ 12 in 39 zakona o zaščiti industrijske svojine zopet s pravnoprimerjalnimi pogledi.

Omeniti je treba še nekaj del izven okvira prometnega prava.

Zaradi notranje zveze trgovinskega prava z občim obligacijskim je prevzel Škerlj izdelavo uvodnega mnenja k drugemu oddelku drugega dela in k tretjemu delu predhodnega načrta državljanskega zakonika za Pravnikovo zbirko mnenj o tem načrtu. (Mnenja 1938 in pos. odtis 49 str.)

Ogromno in zelo naporno je bilo delo, ki ga je opravil skupno z G. Krekom: „Die österreichischen Zivilprocessgesetze im Königreiche SHS. Fassung und Anwendung in ihrem Geltungs-

gebiet Dalmatien und Slovenien", ki je izšlo kot III. dodatek IV. izdaje Neumannovega komentarja k civilnim pravdnim zakonom in kot poseben odtis (1928, vel. 8°, 224 str.) — „Ustvarila sta prireditelja zbirko vseh zakonskih predpisov", ki tudi le tu in tam spreminjajo dotedanjo civilnopravdno zakonodajo, „in jo obenem komentirala, upoštevajoč pri tem vso domačo literaturo in judikaturo" (SP 1928, 233). Ta knjiga je obdelala prvič naše civilnopravdno pravoznanstvo in prva porabila izsledke domačega pravosodstva. Po vsebini in načinu prekaša glavno delo. (SP 1935, 278). Čeprav danes v izpremenjenih prilikah ni več aktualna, je vendar mnogo let izpolnjevala odlično svoj namen. Povod in delež svojega sodelovanja je Škerlj k sreči sam izdal v Krekovi posmrtnici (ZZR XIX, 1943, 31): Krek, povabljen izvršiti to delo, se je dal šele pregovoriti, ko mu je Škerlj obljubil, da mu zbere snov, jo prevede na nemščino, Krek opravi redakcijo, ki jo oba pregledata in opravita korekturo skupaj. Škerlj je celih 9 mesecev zbiral samo snov, prirejal prevode in označeval na listkih, kjer bi jih bilo po njegovem mnenju uvrstiti in obdelati. Pregledal je tako ogromno zakonsko gradivo. Iz Škerljevih besed je sklepati, da je najbrže zbral več — „preobilo snov" pravi — kakor je mogel in hotel Krek predelati. Slednjič je pregledal še Krekov koncept in stvarno kazalo in posvetovala sta se še o dvomljivih mestih. Dasi je bilo to „res skupno delo", Škerlju njegova skromnost ni dovolila, da bi ga, seveda s tem pridržkom skupnosti, uvrstil v seznam svojih spisov, ki ga je sestavil za akademijski Letopis I (1943). Prav tako tudi ni sprejel v seznam s Krekom skupno izdelanega nemškega prevoda zakona o tisku (Ztschft. f. osteurop. Recht 1926, gl. ZZR XIX, 1943, 30, 31), čeprav kaže navedba Škerljevega imena na prvem mestu na večji njegov delež.

Dvakrat se je literarno bavil z zakonom o advokatih (Osnutek zakona o advokatih" [SP 1921] in Referat o odv. zakonu [Spomenica na prvi zbor pravnika 1924]).

V zelo lepi razpravi, kakršnih imamo v naši literaturi v tem področju kaj malo, s skromnim naslovom „Nekaj sodne statistike" (SP 1922, 173—204) je na podlagi letnih statističnih

izkazov sodišč nazorno pokazal „vpliv vojne, prevrata in prevratnih prilik na množino, vrsto in kakovost poslov naših sodišč". V razpravi „Ločitve zakona v območju ljubljanskega viš. dež. sodišča" (Čas 1925/26) pa je ta problem obdelal na podlagi sodne statistike. Vedno je znova obžaloval, tudi v pogovorih, da se je v stari Jugoslaviji mnogo ukrepalo brez zadostne raziskave obstoječega stanja in ne da bi se zadostno preudarile posledice. Podlago za tako raziskavo bi dala statistika. (SP 1922, 204). „Pri nas, je" toži, ko pripoveduje, kako je Fr. Klein delal s statistiko (SP 1928, 70), — „sodna uprava sploh ne goji, niti ne vemo, ali vsaj surovi material zbira povsod. Marsikateri zakon ali uredba bi bil drugačen, ako bi se poklicani faktorji vsaj malo bavili z ‚nadležno' statistiko".

Škerlj se kaže kot znanstvenik v vseh svojih spisih, ki smo jih pravkar zvrstili pred svojimi očmi, kot racijonalističen, realističen, gospodarski duh. Privlačuje ga očitno, „matematična snov" v trgovinskem in zlasti v meničnem pravu, ista v statistiki.

V dveh spisih pa je pokazal tudi vso tisto prisrčnost in ljubeznivost, ki ga je sicer dičila kot človeka. Njegova posmrtnica Janku Babniku, najboljšemu njegovemu prijatelju, kakor ga sam naziva (SP 1928, 36), ko ga riše kot človeka in moža pri delu, izžareva toliko srčne topline, toliko hvaležnosti, da ogreva vedno vsakogar, kadar jo bere, zlasti če je poznal tega izrednega moža. Kratko in skromno tukaj tudi navaja, kako ga je Babnik prav po načrtu privedel iz Mokronoga na Dunaj. Čudno, da tega značilnega krasnega članka Škerlj ni uvrstil v seznam svojih spisov. Za drug življenjepis, ki ga imam v mislih, pa je zbral vestno, kakor vedno, skoro izčrpno vse obsežno gradivo in očrtal v njem Gregorja Kreka s prijateljsko pieteto živo in podrobno kot človeka in znanstvenika. (ZZR XIX, 1943).

Bolj biografskim spisom kakor knjižnim prikazom bi prišteval članek: „Franc Klein, govori, predavanja, članki, pisma". (SP 1928). Škerlja, ki je delal leta pod vsaj posrednim Kleinovim vodstvom, je seveda zanimala prav izredna osebnost, kakor se zrcali iz svojih spisov, zlasti kot zakonodavec s sorodnimi ekonomskimi vplivi in nagnjenji tudi za trgovinsko pravo. Iz

njegovih spisov je izbral izreke, ki so se mu zdeli za avtorja najznačilnejši in so bili še takrat važni in upoštevni tudi pri nas. Na tej podlagi in po svojih osebnih opazovanjih, ki jih je vpletel deloma nad deloma pod črto, je narisal kaj zanimivo sliko slovitega tvorca civilnopravdne zakonodaje, ki praznuje prav te dni petdesetletnico, odkar je stopila tudi pri nas v veljavo.

Škerlj je priobčil mnogoštevilna poročila in ocene raznojezične, zlasti domače prometnopravne literature v Slov. Pravniku, hrvatskem Mjesečniku, srbskem Arhivu za pravne i društvene nauke, Trgovskem listu ter v Zeitschrift f. osteurop. Recht. V njih se ne zadovoljuje s splošnim prikazom, marveč sega zelo kritično v potankosti, podrobno navaja vse napake, ne da bi bile njegove opazke kdaj zlohotne, ampak so vedno konstruktivne. Že njegova prva ocena, ki jo je napisal kot 29 letni sodnik o Kudrovem učbeniku Meničnega prava (SP 1904), je vzbudila mnogo pozornosti.

V zadnjem spisu (ZZR XXII), ki se je ob njegovi smrti še sestavil: „Naša nova zakona o menici in o čeku in njiju slov. besedilo v Ur. L. FLRJ" se je poslednjič povrnil k meničnemu pravu. Podal je mnogo več kakor obeta naslov. Obširno dokazuje, da Jugoslavija ženevskih konvencij o menici in o čeku ni ratificirala (I) in se zato zakonodavec tudi ni čutil nanje vezanega. (II) Kaže na vsebinske razlike med ženevskim ter našimi zakoni o menici in o čeku v okviru tkzv. rezerv. (III in IV); potem pa prav podrobno na razlike, nastale ob prevajanju francoskega izvirnika, hoté ali nehoté. (V) Nato šele prehaja k razlikam med srbskim in slov. besedilom predmetnih dveh zakonov ter se sklepno na podlagi ugotovljenih številnih razlik bavi z vprašanjem, ki mu je bil spis v glavnem namenjen, kako praktično preprečiti razlike med besedili zakonov, ki se izdajajo sedaj pri nas v štirih jezikih in veljajo vsa za avtentična. Spis je zadnji prepričljiv dokaz Škerljeve čudovite natančnosti in bistroumnosti.

Dasi je Škerljevo znanstveno delo, kakor že omenjeno, in kot smo jasno videli ob orisu njegovega literarnega delovanja, zelo pretežno v najožji zvezi z njegovim zakonodavnim udej-

stvovanjem, bi bila vendar njegova slika kot znanstvenika kaj pomanjkljiva, ko bi ga ne skušali predstaviti tudi kot akademskega učitelja. Za tega je, kakor pri vseh njegovih poslih, značilna predvsem njegova vestnost in točnost v izpolnjevanju dolžnosti. Vseh 53 semestrov, ki jih je predaval od ustanovitve fakultete, je vsak semester, le če ga ni bolezen ali resni uradni zadržek oviral, prvi na fakulteti začel in zadnji nehal predavati. Uro je rad raztegnil. V letih, ko je bil zaposlen v komisijah izven Ljubljane, si je prizadeval, da so se posvetovanja vršila v počitnicah. Če mu to ni uspelo, je po povratku zamujena predavanja, če le mogoče, nadoknadil. Skrbel je vedno, da je snov predelal do konca. Prav v prometnem pravu so se mnogi stranski zakoni spreminjali in dopolnjevali, sklepale meddržavne konvencije, popolnoma znova zajele v zakonodaji nove materije, posebno v transportnem pravu, napredek in spremembe v zunanjem svetu so bile velike, pri nas se je uzakonil nov trg. zakon, ki pa še ni stopil v veljavo, vse to je zahtevalo vedne predelave in spopolnitve predavanj.

Kot znanstvenik, ki je bil vselej na višku svoje znanosti, ne le domače, marveč svetovne, ki je imel široke poglede tudi v gospodarsko in praktično življenje, je svojim slušateljem mnogo in nazorno podal. Za vaje je stalno sestavljal vprašanja s praktičnimi primeri, ki so jih morali slušatelji pismeno reševati. Te izdelke je vse vestno ocenjeval in pri vajah prerešetal.

Že takoj l. 1919, ko so se še pred otvoritvijo fakultete postavile izpitne komisije, je bil imenovan za izpraševatelja trgovinskega in menič nega prava in postavljen hkrati za podpredsednika komisije za pravosodni državni izpit. Od odstopa dr. Babnika, 1920 do uveljavljenja nove fakultetne uredbe, 1938, pa je bil predsednik komisije. Če le ni bil službeno odsoten, je stalno sam predsedoval. Že po svojem predmetu ni lahko izpraševal, ostal pa je vedno miren in bil dobrohoten, skrajno objektiven ocenjevalec.

Od l. 1924 pa do letnega semestra 1929 je predaval hkrati kot honorarni profesor na tehnični fakulteti osnovne nauke civilnega prava.

Pozabiti ne smemo njegovega upravnega dela na univerzi in posebno na fakulteti.

Kot dekan v letih 1924/25 in 1933/34 je bil med najbolj aktivnimi dekani, ki je marsikaj uvedel in uredil v notranjem fakultetnem poslovanju.

Nenavadno vestno se je udeleževal razprav fakultetnega sveta, bil poročevalec v najtežavnejših vprašanjih in je v svojih mnenjih obravnaval predmet zelo natančno od vseh strani in skušal najti pravo rešitev. Zategadelj je bil njegov nasvet v fakulteti navadno merodajen. Mojster je bil v razčlenjevanju in presojanju raznih pravil in pravilnikov. Zato sta se tudi rektorat in senat, četudi ni bil tačas njegov član, neredko obračala nanj za strokovno mnenje.

Po osvoboditvi so ga hoteli tovariši postaviti na čelo univerze. Odločno pa je odklonil izvolitev z ozirom na svoje zdravje in starost.

Mirovati ni mogel nikoli, zato je sestavil med nemško okupacijo, v času, neprimernem za drugo znanstveno delo, strokovni katalog knjižnice svojega seminarja in fakultetne biblioteke za svoj predmet, prve mesece po osvoboditvi pa je izvršil celo škartiranje dekanatskih spisov od početka.

Bil je tudi predsednik komisije za nostrifikacijo medvojnih semestrov in izpitov.

Zunaj univerze je bil v novi Jugoslaviji član pravniške posvetovalne komisije za sestavo ustave in osnovnih zakonov LRS pri predsedstvu vlade; sodeloval je pri sestavljanju splošnih pogojev za državni zavarovalni zavod.

Kakor povsod drugod, kamor je bil postavljen, je bilo njegovo delovanje tudi v naši Akademiji vzgledno. Njegov odnos do nje je bil ob ustanovitvi nekam skeptičen i glede potrebe i glede delovne možnosti. Pozneje je večkrat spontano priznal, da se je prepričal, kako je potrebna za naš znanstveno-kulturni razvoj in da je že v prvih letih obstoja izdala marsikaj važnega in zasnovala marsikatero delo, kar bi se sicer ne moglo. Ko pa je bil 1940 izbran za rednega člana, se je tudi v Akademiji udejstvoval z vso vnemo. Za II. in III. zvezek Razprav pravnega

razreda je napisal že prej navedeno obširno študijo. Ob ustanovitvi pravnoterminološke komisije ga je njegov nastop pri prvih sejah sam posebi postavil na čelo, za predsednika in urednika. Težko si je pa tudi misliti sposobnejšega moža za to funkcijo po njegovi prirojeni natančosti, razgledanosti in njegovih skušnjah v juridični terminologiji, ki si jih je pridobil v toliki meri kot zakonodavec in profesor predmeta s tako razvitim in težavnim imenstvom. Naglo je sestavil na stotinah listkov preobsežen seznam spisov, ki bi jih bilo treba pregledati, sestavil izčrpna navodila za zbiranje izrazov in listke vzgledov ter zbiral sodelavce. Hotel se je prihodnjo pomlad, čim bi sestavil svoja skripta o transportnem pravu, posvetiti le terminološkemu delu. Pa se kruta smrt za vse te načrte ni zmenila. Sledil je kot zadnji svojim tovarišem z univerze in Akademije znamenitega 1875 letnika: Kušeju, Dolencu, Kreku in pustil tukaj in tam vrzel, ki jo bo težko tako kmalu izpolniti.

Strokovno je še sodeloval do zadnje vojne v Pravniku s svojimi tehtnimi prispevki za društveno glasilo, z zanimivimi predavanji v društvu in nekaj časa tudi v odboru.

Tudi izven svoje stroke je bil mož širokih duševnih interesov in razsežnega obzorja. Zanimale so ga posebno prirodne vede, osobito zemljepis vseh gran in etnologija. Komaj kdo je prečital več del iz knjižnice geografskega seminarja naše univerze in znal o tem več povedati. Čital pa je razen v domačih jezikih ter v nemščini in italijanščini, tudi v ruščini, francoščini in angleščini.

Bil je dober, ob slovesnih prilikah tudi eleganten govornik, ki mu je beseda lahko in naglo tekla in je, kakor v navadnem življenju, včasih bridko resnico znal obzirno in dovtipno zaviti in z nasmehom omiliti.

Tudi njegov slog je bil gladko tekoč, nič umetničen, pazil pa je posebno na jasnost in točnost izrazov.

Postaven, velik, mišičast je bil, zlasti v poznih letih, s svojo lepo sivo glavo gostih las, marcialičnimi brkami, sivo brado in mogočnim orlovskim nosom že na zunaj markantna osebnost.

Nastopal pa je zelo skromno, v javnosti sploh le po „službeni potrebi".

Dnevna politika mu je bila od nekdaj zoprna. O takih vprašanjih ni rad govoril. Politično strankarstvo je bilo njegovi skozi in skozi objektivni naravi tuje. Vsakemu socialnemu pojavu, tudi političnemu, je vedel razlog ter tako razumevanje in opravičilo. Zategadelj skoro nikoli ni naravnost obsodil posameznikov, izvzemši če so bili hudi pregreški očitno dokazani. Zato je tudi povsod, kjer je deloval, skušal osebna in stvarna nasprotstva med tovariši izgladiti in poravnati. Pri vsej tej mili obzirnosti in objektivnosti je bil odkrit značaj, ki je, če ni mogel povedati svojih misli naravnost, raje molčal, kakor bi bil kaj zavil ali komu škodoval. Tako ni čuda, da je užival splošno največje spoštovanje. Priljubljen je bil tudi v družbi; v te je sicer posebno v kasnejših letih malo zahajal.

Bolj naklonjen kakor večernim družbam je bil, zlasti v mlajših letih, športu. V Novem mestu je bil navdušen telovadec, plavač in veslač po Krki, tudi pozneje še dolgo kolesar; na Dunaju je redno telovadil v češkem Sokolu in pešačil v Babnikovi nedeljski družbi po daljni dunajski okolici; V Ljubljani je bil le še do konca plavač.

Sicer je prebil svoj prosti čas najraje v rodbini, kjer je živel, najboljši in najskrbnejši pater familias, v dolgi harmonični zvezi s svojo ženo Pijo rojeno dr. Srebretovo iz Brežic, obdan od hvaležne ljubezni svojih otrok in vnukov. Nemška okupacija je tudi njemu prizadela hudo bolest, ko mu je umrl v Dachau-u zet in je skrbel še za tam interniranega sina Boža, sedanjega profesorja filozofske fakultete. Tudi te lepe družinske vezi je sedaj prestrigla bela žena. Njemu samemu je bila usmiljena; neopaženo se mu je približala. V srcih svoje rodbine, svojih prijateljev, tovarišev in učencev in v zgodovini Akademije, univerze in naše znanosti pa bo ta izredni, plemeniti mož še dolgo živel.

Janko Polec

IV

POROČILA O DELU AKADEMIJE

GLAVNA SKUPŠČINA AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI V LJUBLJANI

1. Na zasedanju dne 10. julija 1943. je bila komemoracija za umrlimi člani G. Krekom, R. Jakopičem in za dopisnima članoma A. Paulinom ter F. Seidlom. Podano je bilo poročilo o upravi in internem delu akademije obenem s sklepnim računom za l. 1942.

2. Dne 11. avgusta 1944., na dan stote obletnice Kopitarjeve smrti, je bila komemoracija za članom dopisnikom A. Breznikom. Akad. Rajko Nahtigal je predaval o pomenu in delu Jerneja Kopitarja. Sprejeto je poročilo o gospodarstvu akademije in sklepni račun za l. 1943. Po končani seji je predsedstvo akademije položilo na grob Jerneja Kopitarja spominski venec.

3. Dne 25. julija 1945. so bila sprejeta pregledna poročila o upravi, tisku in gospodarstvu akademije ter sklepni račun za l. 1944. s poročilom nadzornega odbora. Ker je potekla funkcijska doba predsednika M. Vidmarja, je glavna skupščina v smislu uredbe iz l. 1938. izvolila tri predsedniške kandidate. — Akad. F. Kidrič poroča o poteku slavnosti 220-letnice obstoja Akademije Nauk ZSSR v Moskvi in Leningradu, o ureditvi znanstvenih zavodov in akademijskih inštitutov v ZSSR, o izredni pomoči in ugledu, ki ga uživa znanost v Sovjetski Zvezi, za kar navede konkretne zelo poučne primere.

4. Dne 2. oktobra 1945. je bilo sprejeto poročilo generalnega sekretarja o izpremembi uredbe, po kateri voli prezidenta Glavna skupščina in je izvolitev takoj pravomočna. Pri volitvi je soglasno izvoljen za prezidenta akad. France Kidrič, za generalnega sekretarja pa akad. Fran Ramovš. Glavna skupščina sprejme delovne predloge in ustanovi odbore in komisije za slovar knjižnega jezika, za lingvistični atlas, za topografski slovar, za slovar slovenskih priimkov, za preučevanje favne, flore in geje Slovenije. — Sestavi se proračunski predlog za l. 1946.

5. Dne 28. novembra 1945. je akademija proslavila drugo obletnico drugega zasedanja AVNOJ-a; prezident akad. F. Kidrič oriše pomembnosti tega zgodovinskega dogodka (gl. str. 195).

6. Dne 5. januarja 1946. je Glavna skupščina diskutirala o osnutku ustave FLRJ; sprejela je vrsto izpreminjevalnih in dopolnilnih predlogov ter posebno resolucijo, kar je bilo predloženo Predsedstvu ustavodajne skupščine in predsedstvu NVS.

7. Dne 8. februarja 1946, na dan obletnice smrti dr. Franceta Prešerna, je bila svečana seja Glavne skupščine v slavnostni dvorani Ministrstva za prosveto LRS. Seji so kot gostje prisostvovali: predsednik SNOS-a Josip VIDMAR, predsednik NVS Boris KIDRIČ, člani NVS Marjan BRECELJ, Ferdo KOZAK, Vida TOMŠIČ, Franc LESKOŠEK, Janez HRIBAR, Franc SNOJ; šefi kabinetov ministrov NVS; podpredsednik Narodne vlade Srbije in član Predsedstva Zvezne vlade dr. Mihajlo DŽUROVIĆ; minister za zdravstvo in zastopnik ministra za prosveto NVH dr. KOHAREVIĆ s šefom kabineta; predstavniki zavezniških držav, domačih oblastev, zastopniki ZSM in dr. Pozdrave so sporočili Maršal Jugoslavije Josip BROZ-TITO; predsednik Narodne vlade Črne gore Blaža JOVANOVIĆ, predsednik Narodne vlade Bosne in Hercegovine Radoje ČOLAKOVIĆ, minister Zvezne vlade Drago MARUŠIČ, načelnik Geografskega inštituta JA generalmajor Karel MARČIĆ, javni tožilec FLRJ Josip VILFAN in drugi.

Po odigrani državni himni pozdravi prezident akad. KIDRIČ zbrane goste in akademike. Nato pozdravi predsednik SNOS-a Josip VIDMAR prezidenta in akademike in izrazi zaupanje, da bo Akademija uspešno vršila svoje poslanstvo in svoje naloge in pripomogla zlasti tudi k razvoju tistih znanosti, ki bodo neposredno ali posredno v korist ljudstva in splošne obnove. — Pozdravne besede spregovorita tudi dr. DŽUROVIĆ in dr. KOHAREVIĆ, oba poudarjajoč, da je Prešeren last vseh narodov Jugoslavije in vzornik vsem kulturnim delavcem.

Prezident akad. Kidrič govori nato spominsko besedo „Prešeren in mi“ (gl. str. 199), za njim poda generalni sekretar poročilo o delu Akademije (gl. str. 136).

Svečano sejo zaključi orkester z ŽEBRETOVO simfonično pesnitvijo „Svobodi naproti“.

8. Dne 7. novembra 1946. je bila svečana seja Glavne skupščine v proslavo obletnice boljševiške oktobrske revolucije; prezident akad. KIDRIČ je v svojem govoru (gl. str. 208) orisal dalekosežni pomen tega zgodovinskega pojava za razvoj Slovanov in za napredek vsega človeštva.

9. Dne 21. decembra 1946. je Glavna skupščina sprejela in odobrila poročila prezidenta, generalnega sekretarja in nadzornega odbora, pravtako tudi sklepni račun za leto 1945. Na osnovi predlogov posameznih razredov so bili izvoljeni dr. Janko ŠLEBINGER za dopisnega člana v I. razredu, dr. Ivan GRAFENAUER za rednega člana v I. razredu; dr. Anton MELIK za rednega, dr. Anton PETERLIN in dr. Ivan RAKOVEC pa za dopisna člana v III. razredu.

10. Na svečani seji Glavne skupščine dne 8. februarja 1947. je generalni sekretar namesto obolelega prezidenta po govoru o pomenu in namenu slovenskega kulturnega praznika na dan obletnice Prešernove smrti poudaril, da je prav ta dan primeren, da se onim kulturnim delavcem, ki so si pridobili s svojim prizadevanjem posebne zasluge, dá javno priznanje s podelitvijo članstva Akademije. Na kratko oriše važnost dela J. ŠLEBINGERJA, Iv. GRAFENAUERJA, A. MELIKA, Ant. PETERLINA in Iv. RAKOVCA, na kar jih v smislu čl. 22 uredbe proglasi za člane in jim izroči diplome.

11. Na slavnostni seji Glavne skupščine dne 7. novembra 1947. je prezident po uvodnih besedah prebral brzojavko, ki jo pošilja Akademija ob proslavi 30-te obletnice oktobrske revolucije Akademiji Nauk SSSR v Moskvi: „Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, glavnem mestu slovenske republike v Jugoslaviji, Vam iskreno čestita ob trideseti obletnici oktobrske revolucije. Vaš praznik je v celoti naš praznik, saj je oktobrska revolucija začetek nove dobe za procvit vseh znanosti in je zaključila dobo izrabljanja človeka po človeku; z njo je pravično rešeno nacionalno vprašanje; ona predstavlja edinstven vzor za prave demokratične in progresivne napore vsega sveta in prinaša realno pojmovanje bratskega sodelovanja med narodi,

za slovanske narode pa še posebno zaupanje, ki izvira iz mogočne zaščite in smotrnega vodstva ZSSR."

Akademik Milko Kos je nato predaval o zgodovinskem oktobru 1917 (gl. str. 212).

Prezident poudari, da se mu zdi primerno, da z današnjo proslavo poveže izvršitev nasveta Prezidija, da se v znak priznanja njihovega znanstvenega dela predsedniki slovanskih akademij izvolijo in proglase za naše dopisne člane. Na osnovi ocen in predlogov I. in III. razreda se izvolijo za člane korespondente: fizik Sergej Ivanovič Vavilov, prezident Akademije nauk SSSR v Moskvi; lingvist Kazimierz Nitsch, prezident Poljske akademije umiejetności v Krakovu; muzikolog Zdeněk Nejedlý, predsednik češke akademije věd a umění v Pragi; filozof Todor Pavlov, predsednik Bolgarske akademije znanosti v Sofiji; lingvist Aleksandar Belić, predsednik Srbske akademije nauka v Beogradu in medicinec Andrija Štampar, predsednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti v Zagrebu. — Prezident Kidrič proglasi izvoljene za člane korespondente, ki jim izvolitev brzojavno sporoči.

Na sporočilo o izvolitvi je prezident Akademije prejel sledeče brzojavke:

Moskva, 20. XI. 1947 — Примите мою искренную благодарность за избрание меня членом-корреспондентом Вашей Академии и наилучшие пожелание успеха в Вашей работе. Выражаю надежду што учение наших двух стран будут и вперед сотрудничать в борбе за прочный мир и народную демократию — Сергей Вавилов.

Kraków, 13. XI. 1947 — Serdeczne podziękowanie za poczesny wybor — Nitsch.

Práha, 10. XI. 1947 — Vážený příteli, Vám osobně a celé Vaší Akademií upřímně děkují za čest, které se mi dostalo volbou za člena korespondenta l'ubl'anské Akademie věd a umění. Budu se snažit aby tento čestný pro mne akt byl dálším krokem k utužení vědeckých styků mezi našimi národy pro blaho i slávu obou našich vlastí i všeho slovanstva. Pozdravují vás všechny srdečně — Zdeněk Nejedlý.

Sofija, 12. XI. 1947 — От мое име и от името на Българската Академия на науките благодаря Вами и на членовегъ на братскага Словенска Академия за високото отличие с което съмь удостоен. Това отличие е израз на ценно за нас внимание към българската наука и българския народ. Да крепне единството и любовта между славянските народи — Тогор Павлов.

Beograd, 8. XI. 1947 — Sa osobitom radošću i dubokom zahvalnošću primio sam izveštaj o izboru za dopisnika. Vama i ostalim drugovima uz najbolje želje za procvat Vaše Akademije i zahvalnost na odlikovanju i srdačne pozdrave šalje A. Belić.

Zagreb, 8. XI. 1947 — Molim da izvolite primiti moju iskrenu zahvalnost povodom mojega izbora za člana korespondenta Vaše Akademije. S poštovanjem dr. Andrija Štampar.

12. Dne 5. decembra 1947. so se v dvorani Ministrstva za prosveto LRS zbrali vsi akademiki in dopisni člani, zastopniki vlade, mestnih in ljudskih organizacij; minister za prosveto dr. J. Potrč je pozdravil tov. Savo Ganovskega, poslanika in pooblaščenega ministra ljudske republike Bolgarije, ki je prišel v Ljubljano, da izroči prezidentu F. Kidriču člansko diplomo Bolgarske akademije znanosti. V imenu Akademije je generalni sekretar F. Ramovš pozdravil visokega gosta, orisal znanstveno delo prezidenta Kidriča in poudaril pomembnost odlikovanja, ki mu ga je izkazala Bolgarska akademija znanosti. Nato je poslanik Sava Ganovski s pomembnim govorom, v katerem je podčrtal bratske vezi med Bolgarijo in Jugoslavijo in izrazil utemeljeno upanje v čim tesnejše splošno sodelovanje obeh držav v vseh področjih in ozirih, izročil kot znak odkritega prijateljstva in kulturnega priznanja prezidentu Kidriču diplomo. Prezident se je v bolgarskem jeziku zahvalil za izkazano odlikovanje in slovenski nadaljeval ter izrazil, da smatra odlikovanje ne samo za osebno, marveč za priznanje uspešnega znanstvenega prizadevanja Slovencev sploh in Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani še posebej. Opredelil je osnovne linije novega pojmovanja slovanstva, ki zajema svojo moč in silo iz velike Oktobrske revolucije in katerega politično linijo uravnavata za nas velika politična voditelja Georgij Dimitrov in maršal Tito.

13. Na seji Glavne kupščine dne 20. decembra 1947. je bila komemoracija za umrlima članoma Ivanom Regnom in Milanom Škerljem. Sprejeto je bilo prezidentovo poročilo o zvezah z inozemskimi akademiki in začrtane so bile temeljne linije o reorganizaciji Akademije. Generalni sekretar je podal poročilo o delu Akademije v l. 1947. in o delovnem načrtu za l. 1948. ter v zvezi s tem o proračunu. Odobreno je bilo poročilo Nadzornega odbora in sklepni račun za l. 1946. Na mesto umrlega akademika M. Škerlja je bil izvoljen v Nadzorni odbor akad. Ivan Grafenauer, v občo terminološko komisijo pa akad. Fr. Stele. Odobreni so bili štatuti za posamezne inštitute in zavode. Glavna skupščina je diskutirala o osnutku novega zakona o Akademiji, na osnovi katerega se ima izvesti notranja organizacijska in delovna prememba v smislu smernic sovjetske akademije; v vseh načelnih vprašanjih je bil dosežen soglasen sklep in izdelava zakonskega osnutka poverjena Prezidiju; dokončno redigirano besedilo prejmejo še vsi člani v pregled in morebitno pripombo.

PREZIDIJ AKADEMIJE ZNANOSTI IN UMETNOSTI V LJUBLJANI

je na svojih sejah sprejemal poročila prezidenta in generalnega sekretarja o vseh tekočih zadevah, o upravi, publikacijskih pripravah in zasnovah, o tisku in gospodarstvu; dalje je pripravil predloge za Glavno skupščino. Seje Prezidija so bile v letu 1943. dne 27. marca, 28. junija, 20. septembra in 21. decembra; v l. 1944. dne 23. marca, 28. junija in 30. oktobra; v l. 1945. dne 22. februarja, 15. junija, 25. julija, 25. avgusta, 29. septembra in 7. decembra; v l. 1946. dne 14. januarja, 18. maja, 18. septembra in v l. 1947. dne 31. marca, 30. junija, 4. oktobra.

RAZREDI, ODBORI IN KOMISIJE

so na svojih sejah sprejemali in ocenjevali vložene znanstvene rokopise, izdelovali študijske načrte, usmerjali delo, poročali o njegovem poteku, določali spise za akad. publikacije; v razredih so po opravljeni oceni bili voljeni in za Glavno skupščino predloženi novi redni in dopisni člani. Oris tega dela je zajet v sledečih občih poročilih generalnega sekretarja.

1.

POROČILO

podano na svečani seji Glavne skupščine dne 8. februarja 1946.

Borba za ustanovitev Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani je trajala dolgih 16 let; politična smer stare Jugoslavije se je dobro zavedala dejstva, da je Akademija izraz narodne suverenosti, da pólje skozi njene člane in njeno delo živi sok narodne volje in ljudskega udejstvovanja ter da predstavlja obenem mednarodno postojanko za izmenjavo produktivnih in progresivnih misli ter hrbtenico za uspešen razvoj znanosti in umetnosti. Zato ni čudno, če je reakcionarna bivša Jugoslavija ovirala ustanovitev naše Akademije; čudno pa tudi ni, če je peščica slovenskih ljudi bila trdno odločena, da od svojih načrtov ne popusti, da se ne vdá zaprekam in oviram, celo grožnjam, s katerimi oblast ni štedila.

Ustanovitev društva za osnovanje Akademije v l. 1937. je po svojem bistvu bila odkrit upor; znanstveniki so ga izvedli, pravilno računajoč, da si oblast spričo veličine njihovih znanstvenih zaslug in spričo njihovega utemeljenega in priznanega mednarodnega slovesa ne bo upala preganjati njihovih načrtov. Ali čas, v katerem so si pripravljalci končno vendarle priborili, da, izsilili priznanje, ta čas je z najrazličnejšimi znaki kazal pričetke bližajoče se vojne. Naša Akademija je bila ustanovljena na pragu dolgoletne vojne, ki je preobrazila vse življenjske aspekte; ko so sile človečanskega upora in odpora na stežaj odprla vrata novi dobi, skupnosti tvornih sil na vseh področjih, zdaj šele je mogla tudi Akademija z odkritimi besedami povédati smisel svojega poslanstva in se posvetiti delu, ki ji ga narekuje nji odmerjeni skupnostni napor za dosego človeka in človeštva vrednega in dostojnega življenja.

Izraz te volje je podan v novi uredbi Akademije, ki jo je izdala Narodna Vlada Slovenije dne 6. septembra 1945. S to uredbo je dana Akademiji popolna avtonomija in dano ji je varstvo države; o svojem delovanju neposredno obvešča Narodno Vlado Slovenije; njen predstavnik, prezident, je voljen

od akademikov samih in nobena oblast nima pravice soodločevanja; v predsedniku je s tem utelešena suverenost znanosti in umetnosti. Svoje delo si določi akademija sama; ker je iz narodnih naporov izšla, se zaveda dolžnosti, ki jih ima do naroda in ljudstva; nepisani, zato pa iz življenja vsrkani zakon odgovornosti in dela za napredek je določil njen delokrog, ki obsega znanstvena raziskovanja v inštitutih in kolektivna dela v komisijah, objavo doseženih rezultatov ter skrb za pridobitev in vzgojo novih mladih znanstvenih in umetniških delavcev. V skladu s smernicami tega delokroga je Akademija v l. 1945 začela svojo novo ustvarjalno dobo.

Začetne težave niso le materialnega značaja, marveč tudi skopa dediščina pretekle dobe, ki nas ni obdarila z zadovoljivim številom znanstvenega naraščaja, zaradi česar je marsikatera sila z delom na različnih sektorjih zaposlena in preobremenjena ter je s tem ovirana njena originalna tvornost; vendar je akademija že v l. 1945. mogla ustanoviti poseben kemični raziskovalni inštitut ter osnovati nič manj kot 11 delovnih odborov in komisij. Še to je treba poudariti: Slovencev se drži zamudništvo, ž njim gre vštric drobtiničarstvo. Naša znanost in umetnost sta dostikrat v preteklosti, pa tudi še zdaj pred težko nalogo: progresivno misel in ustvaritev sproti ovira težaško zbiranje gradiva, ki je marsikoga pokopalo ali pa nasilno njegovemu delu dalo pečat nebogljenega iskanja in epigonstva. Zavedati se je treba, da je prav to oviro najprej treba odstraniti; pritegnjeni znanstveni sodelavci bodo morali gradivo zbrati in ga pripraviti za ploden študij in za snov sodobnim prilikam in zahtevam ustrezajočega dela. Kar je bilo zamujenega, je treba dohiteti, kar je bilo le v slučajni, izbrani in nepopolni obliki narejenega, je treba sistematično izgraditi. Prav to je prva in najnujnejša naloga Akademije in nji je posvečeno delo njenih komisij. Ni le tradicija akademijskega dela, marveč trdna osnova za možnost napredka v znanosti je, če se je Akademija lotila teh priprav, o katerih hočem v sledečem na kratko poročati.

Potreba slovarja slovenskega knjižnega jezika ne zahteva nikakršnega posebnega utemeljevanja. Nujno

si ga želi vsak, ki ima opravka s slovenskim pisanjem in si želi v slovarju najti odgovore in pojasnila, pa naj si bo to znanstvenik, pisatelj ali pisec navadnih dopisov in pisem. Vzorci takih slovarjev, izdelanih že po modernih načelih, so na prim. akad. rječnik zagrebške akademije ali veliki slovar češke akademije. Naša akademija je sprejela v svoj načrt izdelavo takega slovarja, ker se zaveda, kako resnično velika je potreba po njem; če bo obenem s tem vršila tudi nekako že tradicionalno akademijsko delo, je to samo postranskega pomena. Prav zato bo delo leksikografskega oddelka usmerjeno na štiri rezultate: 1. temeljni in osnovni, splošni cilj je véliki akademski slovar; zanj je treba zbrati gradivo iz vseh slovenskih rokopisov in tiskov, gesla opremiti s citati, ki povedo, kdaj in kje se beseda prvič pojavi, kakšne pomenske izpremembe je doživela, kdaj je morda izumrla in jo je zamenjal drug izraz in podobno; zbiranje bo izvrševala cela vrsta slavistov, vodila ga pa bo posebna osrednja leksikografska pisarna akademije; ožji delovni odbor pisarne je že izdelal pravila za način zbiranja gradiva; delo bo dolgotrajno in prvi snopič bo morda že pozno za nami izšel na svetlo; — 2. ker je Pleteršnikov slovar pošel in je potreba nove izdaje nujna, bo leksikografski odbor pripravil novega Pleteršnika, ki bo predelan in izpopolnjen z novim gradivom, zajetim iz slovenskih knjig, revij, časopisov od l. 1890 dalje, da bo s tem novim in najbolj razgibanim slovarskim gradivom nova izdaja ustrezala modernim zahtevam; obenem se izvrše vsi popravki glede vokalnih kvalitet in akcentuacije ter uvrste se vanj zdaj veljavne pravopisne in pravorečne norme; — 3. gradivo leksikografskega oddelka bo omogočilo tudi delovanje terminološke komisije, ki bo poslovala v raznih vzporednih sekcijah za posamezne stroke; v prvi vrsti pride v poštev osnovna terminologija, v kolikor se uporablja za učne knjige srednje šole in za poljudne spise; nato delo sekcij za posamezne stroke in končno bo plod vsega tega razbora podan v vélikem terminološkem slovarju za vse stroke, komentiranem s strokovnim izrazoslovjem svetovnih jezikov; — 4. poseben odbor pripravlja novo izdajo Slovenskega pravopisa, v katerem bo sproti obravnavana tudi

pravilna izreka knjižnega jezika, dalje tudi še frazeologija in stilistika, v kolikor to zahteva praktična zasnova izdaje; temelj je že podan v Pravopisu, ki ga je izdalo l. 1935. Znanstveno društvo, treba je le še popravkov in dopolnil, ki izvirajo iz novih in razširjenih funkcij knjižnega jezika, iz potreb nove dobe.

Znanstvena pisarna leksikografskega oddelka ima biti obenem posvetovalnica za tekoča pravopisna, pravorečna, frazeološka, stilistična in terminološka vprašanja; uradi, zavodi kakor tudi zasebniki ji bodo pismeno sporočali svoje želje in posvetovalnica jim bo na stavljena vprašanja sproti dajala navodila. Skratka — znanstvena pisarna se ima polagoma in postopoma razviti v stalni osrednji zavod za kulturo slovenskega knjižnega jezika.

Delo komisije za etimološki slovar slovenskega jezika je zaradi katastrofe, ki je zadela Narodno in univerzitetno biblioteko, kjer je zgorelo nebroj slovarjev in lingvističnih inozemskih revij, medtem tudi velika serija že obdelanih gesel, močno ovirano, kar bo pač še dalj časa trajalo, kajti storjena škoda zlepa ne bo mogla biti popravljena. Razpoložljivi pripomočki pa se vestno uporabljajo; trenutno je v obdelavi gradivo tujega jezikovnega izvora t. j. udomačene izposojenke iz germanskih jezikov in dialektov (v prvi vrsti bavarski dialekt), dalje iz romanskih, predvsem iz benečanskega dialekta in iz furlanščine.

Ena izmed najnujnejših potreb slovenskega jezikoslovja je lingvistični atlas, ki bi obsegal vse dialektično izredno razgibano in raznovrstno ozemlje slovenskega jezika. V krogu slovanskih jezikov pritiče slovenskemu jeziku prav zaradi pestre dialektične razčlenjenosti posebno izredno mesto; velik pomen pa ima tudi za občo lingvistiko, kajti geografska lega, ki predstavlja stikališče treh velikih evropskih jezikovnih skupin, slovanske, romanske in germanske ter geografska oblika ob prehodu nižinskega sveta v višinskega prikazujeta nazorno sliko jezikovnega razvoja sploh. Res je sicer, da še pred četrt stoletjem slavistika ni imela o slovenskih dialektih skoro nikakršnega

drugega znanja kot preproste in revne ugotovitve, da je slovenskih dialektov mnogo. Danes pa so nam znane vse razvojne smernice slovenskega jezika, znano nam je število dialektov in njihova lokalizacija, njihovi medsebojni odnosi, pravtako pa tudi faktorji, ki so slovenski jezikovni razvoj spočeli in ga usmerjali. Pri tem znanju in ob doslej doseženih znanstvenih rezultatih moremo pričeti s pripravami za lingvistični atlas; pridobljene izkušnje so porok, da bo izsledek točen in jasen ter za našo in splošno jezikoslovno znanost uspešen, za akademijo kot voditeljico tega dela pa časten. Posebna komisija je s temeljnimi pripravami že pričela; izdelana je mreža krajev, kjer bo eksplorator gradivo nabiral; teh krajev je določenih 287 — če primerjamo, da sta Jud in Jaberg določila za južno Švico in vso Italijo 405 krajev, Gilliéron za Francijo 638 krajev, je število slovenskih eksploracijskih točk neprimerno bogatejše in prav zato bo izsledek prepričljivo poučen in vzoren. Komisija izdeluje nadalje že vprašalnico, ki vsebuje besede in gramatična vprašanja, ki jih ima eksplorator na določenih krajih nabrati; obsegala pa bo tudi vprašanja, ki se tičejo posameznih poljedelskih, lončarskih, planinarskih, sirarskih in drugih podobnih stvarnih predmetov in ž njimi zvezanega domačega dela, gospodarstva in obrti. Načrt predvideva, da se z eksploracijo prvih krajev prične že letošnje poletje in če bo delo moglo potekati brez ovir, bo v kakih 10 letih izdaja atlasa s približno 1000 kartami dovršena stvar.

Splošne znanstvene potrebe so zahtevale, da je Akademija ustanovila vrsto odborov in komisij, ki naj prično v kolektivnem sodelovanju z delavci izven Akademije načrtno pripravo in izdelavo del, za katera ena sama strokovna moč ne zadostuje; tu gre za pripravo posebnih edicij ter za evidenco in zbiranje obsežnejših, v sebi zaključenih gradiv. Tako ima literarnohistorična komisija nalogo poiskati, čuvati in za publiciranje pripraviti važne kulturno-politične korespondence, kakor so Zoisova, Kopitarjeva, Stritarjeva, Levčeva in podobne. Načrt za pripravo izdaj slovenskih srednjeveških urbarjev je že v celoti izdelan, deloma je gradivo tudi že zbrano; gospo-

darsko, socialno, politično življenje v srednjeveški Sloveniji bo nazorno predstavljeno šele tedaj, ko bo pred nami razgrnjena govorica urbarjev freisinške, briksenške in krške škofije, raznih samostanskih urbarjev kakor oni Šentpavla, Admonta, Kostanjevice, Podkloštra, Gornjega grada, Ptuja, Velesova, Vetrinja, deželnoknežjih kranjskih urbarjev, goriških, oglejskih za naše Primorje. V zvezi s tem je historično-topografski leksikon srednjeveške Slovenije, delo, ki ga je že pred vojno sprejela v svoj edicijski načrt Mednarodna unija akademij v Bruslju; za kranjski del je že zbranih imen za približno 2900 krajev z okoli 30.000 krajevno-imenskimi oblikami. Tedanje prilike so dovoljevale zbiranje gradiva samo za ozemlje nekdanje Dravske banovine; Akademija je zdaj razširila zbirko na vse ozemlje etnografske Slovenije, torej tudi na ozemlje, ki je bilo v Alpah tekom srednjega veka germanizirano. Prav to bo za zgodovino slovenskega jezika velike važnosti, ker iz tega poteče takorekoč edino jezikovno gradivo za ugotavljanje formiranja slovenske jezikovne oblike in za razvoj jezika v dobi prvega tisočletja slovenske jezikovne individualnosti; zato bodo imena tudi etimološko tolmačena. Trenutno zveza z Mednarodno unijo akademij v Bruslju še ni obnovljena; pa če tudi ostane pri prvotnem dogovoru, bo naša Akademija topografski leksikon za nekdanje slovensko alpsko ozemlje pripravila in ga kot svojo lastno edicijo založila.

Enakšno skrb je Akademija posvetila slovenskim priimkom; posebna komisija ima nalogo, da zbere vse sedanje priimke in priimke, ki jih je notirala starejša doba. Tega gradiva je ogromno dosti, a delo poteka zadovoljivo, kajti iz literarne zapuščine umrlega člana Antona Breznika je Akademija dobila 497 četrtinskih listov, popisanih na obeh straneh s priimki, izpisanimi iz vseh takrat dosegljivih urbarjev, krstnih, poročnih in mrliških knjig, iz listin, sodnih zapiskov, inventarjev, zbirk hišnih imen itd. Priimkov je vsekakor preko 50.000, za nje je izkazan vir in letnica pojava. Zdaj je v izdelavi zadevna kartoteka in dopolnjevanje po dosegljivih virih s Primorske-

ga in Koroškega; izsledki študija priimkov obetajo zanimivo gramatično in historično (demografsko) objavo.

Akademija je prevzela nadalje nalogo, da čimprej dokonča „Slovenski biografski leksikon", ki je obstal pri geslu „Peterlin" na 320. strani II. dela. V pripravi je nadaljni snopič v obsegu 10 tiskovnih pol. Po dovršitvi tekočega imenskega seznama bo leksikonu dodan poseben snopič imen, ki sta jih okupacija in narodna osvobodilna borba zapisali v našo zgodovino.

Uspešno napreduje pripravljalno delo za izdajo Slovenske knjižne bibliografije za dobo od l. 1913 do 1945; more se reči, da je 80 odstotkov vsega tiska že obravnavanih; prva knjiga, ki obsega periodični tisk, zbornike, bibliografska dela, knjižničarstvo, pojde v kratkem v redakcijo. Pri tem je že upoštevano gradivo iz dobe okupacije in nepričakovano obsežna, vsebinsko izredno pestra literatura OF od l. 1941. dalje. Leto 1945. predstavlja kot najpomembnejše prelomno leto v naši zgodovini tudi zaključni steber 33-letnega bibliografskega obračuna, ki je za pregled in študij zgodovinarju, politiku, narodnemu gospodarstveniku in drugim tako nujno potreben.

Končno moram še omeniti, da bo Akademija pričela s strogim znanstvenim raziskovalnim delom na terenu, s čimer je poverjena posebna komisija za preučevanje favne, flore in geje Slovenije.

Posebne in izjemne prilike, utemeljene v prehodnem času iz vojne v mirnodobno ureditev, so omogočile le delno uresničitev edicijskega programa, ki se pa vendarle povzpenja na skupno število 50 tiskovnih pol; to so Razprave razreda za narodno gospodarstvo in pravne vede; Razprave matematično-fizikalnega oddelka; izdaja spisov Jerneja Kopitarja iz dobe od l. 1825 do 1834; monografska študija o Ljubljanskem mostiščarskem jezeru in dediščini po njem ter priprava 3 knjig zbranih jezikoslovnih spisov umrlega člana Antona Breznika.

Postopoma se vzpostavljajo zveze z inozemskimi akademijami in znanstvenimi inštituti in ž njimi se obnavlja izmenjava

publikacij; z ZSSR in njenimi akademijami, z inštituti v Angliji in Ameriki so prvi stiki podani. Ob 220-letnici obstoja Akademije ZSSR v Moskvi v dneh 15. do 25. junija je našo Akademijo zastopal sedanji prezident Kidrič, ki je bil deležen posebno toplega sprejema.

To kratko poročilo kaže, da so naloge Akademije obilne; če bi šlo le za reševanje sodobnih aktualnih znanstvenih problemov in za to, da koraka z njihovim reševanjem naša Akademija vštric z drugimi, bi že tega pri malem številu visoko kvalificiranih domačih delavcev bilo kar dovolj. Narod z mlado kulturo, kakršen je slovenski, pa nalaga Akademiji še celo vrsto dolgotrajnih del, ki so drugod že izvršena bila. Vse te dolžnosti sprejema Akademija s tem večjim delovnim veseljem in s polno pripravljenostjo, ker si je svesta zaupanja in pomoči prve Narodne vlade Slovenije, izšle po ogromnih naporih iz osvobodilne borbe in prežete z brezprimernim stremljenjem, da utrdi vsesplošna obnova možnosti za plodno delo ter za napredek naroda in ljudstva.

F. Ramovš

2.

POROČILO

podano na seji Glavne skupščine dne 21. decembra 1946

1. Uprava. — Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani je v l. 1946 imela stalno pred očmi tri osnovne razvojne linije: 1. preureditev Akademije iz prvotne osnove, ki je bila zgrajena v smislu osrednjih evropskih akademij v inštitucijo, kakršna je podana v akademiji ZSSR in kakršno zahteva tudi današnja doba; delni napredek v tem pravcu je zadovoljiv, zavisen pa je ne le od dobre volje, marveč od prav realnih faktorjev, ki so 1. zadostna gmotna podlaga; 2. razpoložljivi prostori; 3. znanstveni kader in 4. čas za dosego realizacije vseh treh omenjenih faktorjev.

Vlada LRS je v prvem sektorju Akademiji bila stalno naklonjena in tudi v drugem je z dodelitvijo zgradbe na Novem trgu št. 3 dana Akademiji temeljna razvojna možnost, pri čemer je treba uvaževati, da se bosta adaptacija in restavracija zgradbe pač še na nekaj let raztegnili.

V posamezne akademijske komisije so bili kot znanstveni sodelavci pritegnjeni razni solidni strokovnjaki; začetna organizacija nekaterih podjetij, kakor so na prim. slovar slovenskega knjižnega jezika ali slovenski lingvistični altas, zahteva seveda strokovno podkovanih moči, zato ni pričakovati rezultatov že jutri, marveč šele po daljši dobi. Zato slone dela nekaterih komisij več ali manj na eni sami osebi (na prim. v Komisiji za etimološki slovar, za lingvistični atlas, za izdajo historičnih virov in podobno), vsaj za zdaj; akademija se ozira po novih močeh in si samo želi, da bi mogla za svoja dela čim prej najti novih delavcev, posebno še za tiste znanstvene panoge, ki so v direktni zvezi z življenjem in v službi ljudstva. Zato ji je posebna briga razširitev III. razreda (gl. osnovni načrt pod 3, a—f) in ustanovitev raznih raziskovalnih inštitutov. Iz aktualnih potreb so mnogi člani Akademije sodelovali pri posvetih, načrtih in tiskanih edicijah v podporo naši delegaciji na mirovni konferenci in sodelujejo pri pripravah za koroško vpra-

šanje; tudi Znanstvena pisarna Akademije je pri teh delih bila močno udeležena.

Osebno stanje uradništva se je neznatno pomnožilo; Akademiji je bil dodeljen prof. Jakob Šolar, ki je pritegnjen v komisijo za slovar slovenskega književnega jezika in njen ožji delovni odbor, dalje v komisijo za slovenske priimke, v jezikovno komisijo, ki pregleduje in odobrava terminologijo in izdeluje tudi jezikovne referate za Zavod za kulturo slovenskega jezika. V kemičnem laboratoriju pomaga upravniku prof. M. Samcu dodeljena laborantka. Akademija znanosti in umetnosti je v drugem polletju prevzela v svoj uradniški sestav člana Otona Župančiča, ki je prevzel posle na novo ustanovljenega Zavoda za kulturo slovenskega jezika. Za leto 1947. so predvideni še novi stalni nameščenci, znanstveni aspiranti, asistenti, laboranti, mehaniki in služitelji za nove inštitute: za fizikalni inštitut o atomskih jedrih, za speleološki inštitut (podružnica v Postojni) in astronomski observatorij (v Karavankah); zadeva elektrotehničnega inštituta je v teku. Računati je tudi s pomnožitvijo nameščencev tako upravne (v prvi vrsti računovodstvo in ekonomat) kot znanstvene pisarne Akademije znanosti in umetnosti.

Glede priprav za obnovitev zagrebške akademije je našo Akademijo obiskal predsednik novega pripravljalnega odbora prof. A. Bazala, ki se je poučil o ustroju in delu naše Akademije ter izmenjal misli o načinu otvoritve zagrebške ter osnovanja osrednjega „Sveta akademij Jugoslavije"; v ti zadevi je bil 18. septembra razgovor s predsednikom Komiteja za šole in znanost FLRJ tov. Borisom Ziherlom, ministrom za prosveto LRS dr. Ferdo Kozakom in generalnim sekretarjem F. Ramovšem, kjer so bile določene osnovne smernice. Za predstavništvo znanosti v inozemstvu se osnuje „Svet akademij Jugoslavije"; v ta svet delegirajo vse tri akademije svoje delegate (3 ali 5); rok delegatstva se določi pozneje. Prva naloga „Sveta" bi bila reprezentanca; določen pa mu je tudi lasten aktivni sektor raziskovanja; ta bi obsegal vsa tista področja, kjer je bilo sodelovanje že svoj čas podano na prim. Oceanografski inštitut v Splitu, dela pri Mednarodni uniji akademij v Bruslju; sčasoma

bi ta aktivni sektor naraščal, nikdar pa ne na škodo dejavnosti posameznih akademij. Te smernice je dne 18. septembra Komite za šole in znanost FLRJ v resnici odobril in sprejel. Ob priliki te konference je bila sprožena in sprejeta tudi misel, da bi novi zakon Akademije znanosti in umetnosti uvedel inštitucijo „znanstvenega sveta", ki bi pritegnil k reševanju ali diskusiji važnih znanstvenih načrtov in del poleg članov tudi nečlane-strokovnjake. Sistem znanstvenih sodelavcev, ki se jim za opravljeno delo plačuje nagrada, je v celoti sprejet kot dober.

Akademijo so obiskali razni diplomatski zastopniki; število inozemskih znanstvenih obiskov, tako iz ZSSR, Poljske in Češke stalno narašča. Generalni sekretar F. Ramovš se je na vabilo prosvetnega ministra RSFSR udeležil v dneh 25. junija do 15. julija slavističnega sestanka v Leningradu, na katerem so poleg sovjetskih sodelovali tudi poljski, češki in jugoslovanski slavisti-lingvisti. Ob ti priliki je podrobno preštudiral tudi aparaturo akad. podružnice za Ruski lingvistični atlas v Leningradu, si ogledal etnografski akademijski inštitut v Moskvi in lingvistični inštitut Marrov v Moskvi ter si pridobil dober vpogled v organizacijo, upravo in delo posameznih akademijskih inštitutov.

Od 1. oktobra dalje je dodeljen Akademiji univ. prof. M. Samec kot upravnik kemičnega laboratorija. Zaprisega vseh akademijskih nameščencev je bila dne 11. novembra izvršena. Akademija znanosti in umetnosti je podprla, v dogovoru z Ministrstvom za prosveto, Geografsko društvo pri delu za raziskovanje Triglavskega ledenika in izdajo umetnostno-zgodovinske publikacije dr. Veiderja.

Načrtni komisiji pri Ministrstvu za prosveto je bil predložen podroben program restavracije in novih gradenj Akademije znanosti in umetnosti v prihodnjih petih oziroma desetih letih; program vsebuje: 1. predelavo in obnovo sedanjih prostorov v I. nadstropju tako, da se pridobi dvorana za 50—60 oseb; 2. dozidavo I. nadstropja na sedanje skladiščno poslopje ob Salendrovi ulici s prizidkom za drvarnico in garažo; v tem poslopju bodo nameščeni razni prirodoslovni inštituti; 3. dozidavo v dol-

žini 12 m dvonadstropnega podaljška trakta ob Gosposki ulici; 4. ureditev parka ob voglu Gosposke in Salendrove ulice in novo ureditev dvorišča.

Zgradba na Novem trgu 3 je po sklepu Predsedstva vlade LRS dodeljena v trajno uporabo Akademiji. Dokler vsi prostori niso izpraznjeni, ni možno začeti s temeljnimi restavracijskimi deli. Renovirana pa je že zunanja stavbna ploskev, streha in popravljeni so vsi kleparski deli; dvoriščna zunanja stran še ni prišla v delo. V prvem nadstropju bo podrta ena stena, druga delno in podstebrena. Povsod je treba postaviti peči, speljati električne in telefonske vode pod omet, popraviti tla itd. Za vsa ta dela so načrti že izdelani in upati je, da se bo delo po zimi moglo nadaljevati. Obenem so naročena razna mizarska dela (popravila vrat in oken; nabava novega pohištvenega inventarja itd.; načrte za interierska dela izvršuje arh. Omahen). Šele po vsem tem bo možna razbremenitev sedanjih akademijskih prostorov in odrejen delovni prostor raznim komisijam, odborom in inštitutom. Adaptacijska dela je predsedstvo vlade LRS podprlo z izredno podporo v znesku 250.000 Din in prosvetno ter finančno ministrstvo z virmanom v znesku 150.000 Din iz izrednega kredita, podeljenega akademiji od Ministrstva za prosveto.

Vila v Ratečah-Planici, ki jo je Predsedstvo vlade LRS dalo Akademiji v upravo in uporabo za oddih akademikov, je terjala dosti večjih in manjših popravil, očiščenje parka, novih naprav in podobno. Od maja pa do oktobra je bila stalno zasedena in tudi vmes sprejme za krajši čas kakega gosta.

2. Publikacijska delavnost Akademije znanosti in umetnosti bi v l. 1946 bila še enkrat tolikšna, da ni poslovanje s tiskarnami tako otežkočeno. Nujno došla uradna ali siceršnja oficialna naročila odlagajo stavek in tisk; stalne urgence komaj da še kaj zaležejo. Tako je na prim. za VII. snopič Slovenskega biografskega leksikona še iz predvojne dobe ohranjen stavek za 3 tiskovne pole; bil je zdaj prekorigiran in dopolnjen ali vse to leži že dolge mesece v tiskarni in ne pride v delo; papirja za to izdajo tudi še ni. Prav tako se izdaja Slovenske bibliografije za l. 1913 do 1945 ni

mogla niti pričeti, ker ni dobavljen ali vsaj zasiguran za njo potrebni boljši papir. Isti razlogi so preprečili nameravano letošnjo izdajo Letopisa II. Vsa ta tri dela ostanejo v načrtu za l. 1947.

Kljub tem težavam je ljubljanska akademija izdala v l. 1946. štiri knjige in sicer: 1. Razprave II. razreda, 3. knjiga, v obsegu 14 tiskovnih pol; 2. monografsko študijo Antona Melika Ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščina po njem, v obsegu 14 tiskovnih pol; 3. drugi del druge knjige Jerneja Kopitarja zbranih spisov v obsegu 26 tiskovnih pol; 4. izredno izdajo Julijska krajina (v ruskem, angleškem in francoskem jeziku); vsaka v obsegu 6 tiskovnih pol, vsega skupaj torej 60 tiskovnih pol; bodi pripomnjeno, da v l. 1946 beograjska in zagrebška akademija nista izdali nobene publikacije.

V tiskarnah so in izidejo v prvih mesecih l. 1947. še sledeče publikacije: 5. Razprave III. razreda (matematika, fizika, geografija) v obsegu ca. 20 tiskovnih pol; 6. M. Vidmar, Velepreno sni problemi v luči telegrafske enačbe (8 pol); 7. A. Režek, Prilog poznavanju mineralnih voda u Rogaškoj Slatini (8 pol) in 8. M. Samec, Kemične študije (štiri po številu). Da ni gori označenih ovir, bi Akademija znanosti in umetnosti v l. 1946 mogla predložiti publikacij za 100 tiskovnih pol in še več.

Posamezni razredi so na svojih sejah zvečine že določili svoj publikacijski načrt za l. 1947; stroške je Akademija znanosti in umetnosti predvidela v proračunskem predlogu. Prepričani smo, da bodo letošnje leto začetne težave sčasoma popustile in da bo Akademija znanosti in umetnosti v l. 1947. mogla svetu prezentirati izbrano kolekcijo svojih izsledkov.

3. Delo v inštitutih in komisijah. — Kemični laboratorij vrši razne preiskave, ki so deloma zamisli kemika *Samca*, deloma pa tudi naročene od zveznega industrijskega ministrstva; v najnovejšem času bo proizvajal tudi hormon za spolni nagon živine, kar bo za našo živinorejo posebne važnosti; aparatura za to produkcijo se te dni montira. Znanstveni izsledki upravnika M. Samca izidejo v posebni knjigi „Kemične študije", ki se dotiskava.

Po iniciativi III. razreda je za l. 1947. predvidena ustanovitev posebnega fizikalnega inštituta za raziskovanje atomskih jeder in pa speleološkega inštituta v Postojni. Za oba je že izdelan štatut in v proračunskem predlogu so tudi krediti za njuno aparaturo. V načrtu je tudi ustanovitev elektrotehničnega inštituta in astronomskega observatorija.

Osnovni načrt znanstvenih raziskovanj je najlažje podati v sledečih točkah:

a) redno delo v kemičnem laboratoriju: mikrobiološka raziskovanja (na čisti kulturi Bacillus macerans [Schardinger]); koloidno kemične preiskave škroba; pridelovanje živinskega spolnega hormona (za govedo);

b) ureditev aparature za fizikalni inštitut za raziskovanja o atomskih jedrih;

c) geološka raziskovanja Slovenije; priprave za geološko mapiranje;

č) raziskovanje Triglavskega ledenika; sistematična raziskovanja naših alpskih jezer;

d) laboratorijska raziskovanja v zvezi s favno v postojnski jami; speleološka raziskovanja kraških jam; ureditev postojnskega speleološkega muzeja;

e) arheološka izkopavanja in arheološko kartiranje Slovenije;

f) botanična in zoološka raziskovanja Slovenije;

g) nadaljevanje že začetih del v dosedanjih akademijskih komisijah in odborih (leksikografski oddelek; slovar slovenskega knjižnega jezika; pravopis in pravorečje; slovar slovenskih priimkov; etimološki slovar; terminološka komisija) in dialektološka eksploracija za lingvistični atlas.

Komisija za Slovenski biografski leksikon je začasno prevzela staro zalogo Slovenskega biografskega leksikona od IZOS-a; lastninska pravica še ni dokončno urejena. Besedilo za VII. snopič je zbrano in zredigirano; prve 3 pole so v korekturi.

Komisija za Slovenski lingvistični atlas je dokončno izdelala mrežo krajevnih imen, kjer se ima gradivo nabirati; vseh

krajev je 312. Izdelan je nadalje kvestionar besed (brez izrazoslovja in lokalnih posebnosti); skupinskih razdelkov je 16 in vsebujejo 870 vprašanj. Za vzorec je izdelana poskusna karta za besedo „d a n e s". V počitniških dneh je pričel znanstveni aspirant dr. Tine Logar zbirati gradivo v vrhniškem in poljanskem okraju; to gradivo se predeluje. Prva eksploracija v večjem obsegu je določena za l. 1947.

Terminološka komisija je določila osnovne smernice za zbiranje gradiva, za njegovo interpretacijo, za ekscerpiranje virov (za pravne vede). V pravno terminološko komisijo so bili kooptirani še Pitamic, Sajovic in Sterle; komisija ima svoje zvezne člane tudi v pravni terminološki komisiji pri tukajšnjem ministrstvu za pravosodje. Razni odbori (tehnični, kemični, prirodoslovni, medicinski) zbirajo in dopolnjujejo že zbrano gradivo. Kooperacija vseh teh odborov v naši terminološki komisiji bo izvedena, ko bodo odbori svoje delo dokončali. Jezikovna komisija pri Leksikografskem oddelku je nujne terminološke predloge že izvršila; tako na primer terminologijo za tiskajoče se medicinske učbenike (histologija, oftalmologija, dentologija) in pa časovno terminologijo za industrijsko obratovanje (predloženo od KID v Jesenicah).

V Komisiji za etimološki slovar slovenskega jezika so v obravnavi besede tujega izvora (starejša plast bavarskih in furlanskih izposojenk).

Zbirka slovenskih priimkov je narasla za približno 4000 novih imen; kartoteka Breznikovega gradiva iz urbarjev in matrik se dopolnjuje (približno 2 četrtini sta dovršeni).

Leksikografski oddelek obsega odbor za slovar slovenskega knjižnega jezika in komisijo za pripravo pomnožene izdaje pravopisa in pravorečja. Ožji delovni odbor vodi vsa pripravljalna dela t. j. ekscerpiranje avtorjev, revij, časopisov od l. 1894. dalje oziroma zbiranje novega pravopisnega gradiva. Ekscerptorjev je zdaj 28 in v delu so vsi pomembnejši pisatelji in prevodi zadnjih 50 let. Ekscerptnih listkov je doslej približno 15.000; dela se ekscerpirajo ali popolno (to velja samo za stare

pisce, ki tudi ob izdaji Pleteršnika niso bili ekscerpirani na pr. Megiser, Thesaurus polyglottus in razni rokopisi, ki so šele v novejšem času prišli v evidenco), zvečine pa delno. Posebna pravila in vzorci omogočajo čim bolj enakovrstno ekscerpiranje. Število sodelavcev bo treba pomnožiti, da se bo redakcijsko delo moglo čim prej začeti.

Delo v ostalih komisijah napreduje, kolikor dopuščajo delovne moči in pomožna, še ne izgrajena aparatura.

F. Ramovš

3.

POROČILO

generalnega sekretarja o delu Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani v letu 1947

V letu 1947. je imela Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani pred seboj tri glavne naloge: 1. restavracijo svoje zgradbe, da jo svojemu delu primerno uredi in prenovi; 2. pojačanje svoje publikacijske delavnosti, ki je v dobi okupacijskih let bila ovirana ali onemogočena in 3. intenzifikacija notranjega dela v raznih inštitutih, komisijah in odborih, ki so se v glavnem ustanovili v l. 1945., si takrat izdelali delovni načrt in mogli zdaj pričeti z njegovim opravljanjem, kakor je iz poročila o tem razvidno. V zvezi s tem delom je Akademija izvolila nove redne člane Ivana Grafenauerja in Antona Melika ter nove dopisne člane Janka Šlebingerja, Antona Peterlina in Ivana Rakovca ter si pridobila tudi večje število znanstvenih sodelavcev za dela v posameznih komisijah. — Smrt pa je Akademiji odvzela rednega člana v umetniškem razredu, akad. slikarja Matijo Jamo in v prirodoslovnem razredu biologa Ivana Regna. — Da dá naša Akademija izraza sodobnemu slovanskemu sodelovanju, je izvolila za svoje dopisne člane prezidenta Akademije Nauk SSSR v Moskvi S. I. Vavilova, prezidenta Poljske Akademije umiejętności Kazimierza Nitscha, predsednika Češke Akademije věd a umění Zdenka Nejedlyja, predsednika Bolgarske Akademije znanosti Todora Pavlova, predsednika Srbske Akademije znanosti Aleksandra Belića in predsednika Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti Andrija Štamparja.

1. Obnovitvena dela na akademijski palači Novi trg št. 3 so se pričela zgodaj spomladi in trajajo še zdaj. Vodstvo vseh del je imel inž. arh. Janko Omahen. Palača je dobila novo zunanjščino, obnovljena ali obnavlja se še njena notranjščina. Po dokončani obnovi bodo posebno tisti zavodi in odbori, ki jim je že zaradi delovnega gradiva potreben poseben prostor,

dobili tudi zunanjo delovno možnost. V palači bo za posebne javne prireditve primerna dvorana in biblioteka.

2. Publikacijska delavnost Akademije se je v razmerju do lanskega leta podvojila in bi mogla biti še večja, da ni poslovanje s tiskarnami večkrat bilo otežkočeno. V tem letu je Akademija objavila sledeče publikacije: 1. M. Samec, Kemične študije (rezultati raziskovanj v kemičnem laboratoriju Akademije); 2. Fr. Kidrič, Korytkova smrt in ostalina (poročilo o gradivu za izdajo Korytkove korespondence in biografije); 3. M. Vidmar, Električne veleprenosne proge v luči telegrafske enačbe; 4. A. Režek, Prilog poznavanju mineralnih voda Rogaške Slatine; 5. Josip Korošec, Poročilo o izkopavanju na Ptujskem gradu. Dotiskavajo pa se: 6. Razprave matematično-fizikalne sekcije III. razreda; 7. Razprave prirodoslovne sekcije III. razreda; 8. M. Kos, Primorski urbarji; 9. M. Vidmar, Aluminij v veleprenosnih progah; 10. Letopis 2. knjiga, vsega skupaj nad 80 tiskovnih pol. — Zaradi nejasnosti glede lastninske pravice stare zaloge Slovenskega biografskega leksikona in s tem zvezanega likvidacijskega postopka se je tisk VII. snopiča zakasnil toliko, da bo izšel šele v prvi polovici prihodnjega leta v obsegu 10 tiskovnih pol.

3. Dela v inštitutih, komisijah in odborih. — Čeprav kemični inštitut še ne razpolaga z zadostno lastno aparaturo in je bil v svojem delovanju oviran tudi zaradi premajhnih prostorov, je ob jasnem delovnem načrtu in s pomočjo raznih zavodov in oblasti vendarle svoje delo uspešno izvrševal. Pod vodstvom upravnika univ. prof. dr. Maksa Samca in dodeljenih pomočnikov mag. pharm. Sajovica Ivana, laborantov Bernjak Gizele in Rezike, Valenčak Geri, Mesarič Marice, Sajovic Vide ter od časa do časa za špecialna dela določenih inženirjev-kemikov, so se nadaljevala raziskovanja o škrobu in njegovih derivatih. Glavno eksperimentalno delo pa je bilo posvečeno problemom izgradnje novih industrijskih panog v FLRJ, tako vprašanju o celulozi, o sulfitni lužnici, o premogu in koksu. Dalje se je inštitutsko delo usmerilo na probleme fabrikacije

škrobovih derivatov in glukoze; v inštitutu je bil izdelan gluten-sulfat in prolan, ki je že v prometu. Začete so bile študije o pridobivanju metalurškega koksa v vseh smereh industrijske uporabe. Čista kultura iz inštituta Pasteur v Lille je omogočila gojitev in študij gljivice penicilium notatum (za izdelavo penicilina); v pripravi so vprašanja kemije škroba v zvezi z učinkovanjem bacilusa maceransa.

V sledečih publikacijah so bili doslej objavljeni rezultati dela v kemičnem inštitutu: 1. Koloidnost in konstitucija krahmala; Ruski Koloid Žurnal 1946; 2. Kemične študije v izdaji Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, 1947, str. 1—86; 3) Experiments on characterising of influences of electrolyts upon amyloses by means of activity coefficients; Révue des travaux chimiques Pays-Bas. V tisku je učna knjiga o škrobu v angleškem jeziku (pri Elsevier Publishing Company, Amsterdam).

S priključitvijo Krasa in Primorja k Ljudski republiki Sloveniji je bil v Postojni ustanovljen poseben akademijski Zavod za raziskavanje Krasa ali Speleološki inštitut. Za upravnika je imenovan dr. Alfred Šerko. Inštitut ima v Postojni svoj muzej in laboratorij, v Postojnski jami pa izredno prostorno in vsem modernim raziskovalnim metodam odgovarjajočo biološko postajo. Njegov delovni načrt je izdelan in s prihodnjim letom bo njegovo znanstveno poslovanje moglo uspešno steči, saj bo dotlej potrebna aparatura in strokovna literatura verjetno zagotovljena. Prav to velja reči za Fizikalni inštitut, ki doslej ob pomanjkanju teh osnovnih potreb in celo brez lastnega delovnega prostora, ki mu ga bo šele restavracija akademijskih zgradb mogla dati, ni mogel pričeti s pravim delom.

Paleolitsko izkopavanje se je vršilo pod vodstvom znanstvenega sodelavca prof. dr. Srečka Brodarja v Betalovem spodmolu pri Postojni od dne 16. junija do 1. septembra 1947; delovnih dni je bilo 66; vsak dan se je

delalo po 10 ur. Izkopavanja so vršili študentje ljubljanske univerze (3 geografi, 1 prirodoslovec in 1 tehnik) in opravili vsega skupaj 2.500 delovnih ur. Prof. Brodar je ves čas vodil izkopavanja, izdelal načrte, beležil najdbe in pisal točen zapisnik. Nekaj dni je sodeloval tudi antropolog prof. dr. Božo Škerlj, prav tako tudi dr. Alfred Šerko, delegat Uprave Postojnske jame; dr. Šerko je z vsemi pripravami, orodjem, svetilkami itd., kakor tudi z nasveti uspešno podpiral izkopavanje.

Jama Betalov spodmol pri Postojni leži v rudistnem apnencu v nadmorski višini 528—530 m tik ob cesti Postojnska jama—Predjama, 1 in ¾ km od Postojnske jame med Velikim otokom in Zagonom. Jama, ki ima v glavnem smer proti severu, je 3 do 4 metre široka in v vhodnem delu več metrov visoka. Strop se v notranjosti toliko znižuje, da se je slednjič treba plaziti skozi ozke prehode. Pri 140. metru je mlaka kapnice; skozi silno ozek prehod je mogoče nadaljevati pot še par deset metrov.

Prvi so kopali v Betalovem spodmolu pred nekako desetimi leti tržaški študenti, ki so izkopali na prvem ovinku, kjer preneha dnevna svetloba, 1,35 do 1,50 m globok lijak. Približno v letih 1937. do 1940. je kopal v nji paleontolog dr. Annelli, ki je bil dodeljen takratni upravi Postojnske jame. Italijanski izkop je obsegal ves prostor pred jamo in 7 metrov jamske dolžine od vhoda noter. Izkop je bil izveden frontalno v vsej širini jame do globine ca. 1,60 do 1,70 m. O navedenih italijanskih izkopavanjih doslej še ni nobenega javnega poročila. Po izpovedi delavcev domačinov je dr. Annelli pošiljal važnejše najdbe v Italijo (verjetno v Padovo), slabše so ostale v Postojnskem muzeju. Toda še te so na umiku l. 1945 odnesli Nemci in se nahajajo menda nekje pri Nürnbergu.

Potek izkopavanja v l. 1947. je imel v glavnem dva dela:

1. Izkopavati se je začelo v jami pri 6. metru od vhoda. Nadaljevalo se je torej italijansko izkopavanje in prodiranje v istem nivoju, kot so ga imeli Italijani, frontalno v vsej širini jame naprej do prvega ovinka, 7 metrov in nato že v polni temi, pri umetni razsvetljavi, še 4 metre. Skupno torej 11 metrov v

dolžini. Kvadratna mreža zavzema v tem prostoru 48 m², od katerih seveda nekateri obrobni m² niso celi. Globina profilov je znašala 1,60 do 1,70 m. Sedimentacija je bila normalna in brez motenj, izvzemši na ovinku, kjer so Tržačani izkopali lijaku podobno luknjo.

Pod recentno humozno plastjo sta sledili dve plasti sige, med katerima je bilo ugotovljeno manjše ognjišče in nekaj kamenih artefaktov, ki bi jih bilo prištevati še mezolitiku ali prav zgodnjemu neolitiku, čeprav ni še nobenih ostankov lončevine. Pod sigo, ki je nastala v atlantski dobi, je bila ugotovljena zlasti v notranjem delu jame močno razprostranjena postglacialna epipaleolitska kultura, ki jo označuje favna: divja svinja, bober, jelen. Sledile so nato v debelini nad 1 meter plasti zadnje würmske poledenitve, v zgornjem delu gruščnato temnoilovnato in v spodnjem delu gruščnato rdečeilovnato. Tako v zgornjem delu kakor tudi v spodnjem so ležali raztreseno številni sileksi, pripadajoči mlajšemu paleolitiku, v spodnjem delu razvitemu aurignacienu. Favnistično označuje zgornji del alpski svizec, ki se mu niže kmalu pridruži jamski medved. V spodnjem delu so njegovi ostanki najštevilnejši. Nobena plast ne vsebuje celih živalskih kosti, temveč le razbite, koščene drobce. Povsod so bili ugotovljeni številni ostanki in sledovi lesnega oglja, dasi izrazitih ognjišč ni bilo. Ta so se nahajala že v vhodnem delu jame ter so jih že odkopali Italijani. Iz teh plasti je vredno omeniti velikega morskega polža, ki ga je fosilni človek prinesel v jamo.

Ko je bil pri izkopavanju dosežen zadnji profil (17 m od vhoda), se je pri dnu profila pokazala nova izrazita črna ogljena proga. Nadaljnje napredovanje v dosedanjem nivoju je bilo ustavljeno. Sledila je poglobitev za 50 do 60 cm, in sicer do skrajnega doseženega profila v obratni smeri nazaj proti izhodu za 4 metre; 16 m² je bilo odkopanih deloma v celoti deloma robno. Črno ogljeno progo je bilo mogoče prav dobro zasledovati in prav kmalu je bilo odkrito ob levi jamski steni v mračnem prostoru precej obsežno ognjišče, ob katerem je ležalo nekaj artefaktov, bistveno drugačne, starejše oblike kot doslej.

2. Po doseženem rezultatu je bilo pričakovati, da bo mogoče odkriti tudi pri vhodu v jamo starejše kulturne plasti. Po kvadratnih metrih je bil zato izkopan rov, ki sega 2 metra izven jame in 4 metre v notranjost jame ter je 2,20 m širok. Kopalo se je v njem do globine 1,70 m, med drugim in prvim metrom pred jamo in med tretjim in četrtim metrov v jami pa do globine 2,45 m, kjer je bila dosežena živa skala. Celotni profil plasti v vhodnem delu jame ima torej globino nad 4 metre.

Že 5 do 20 cm pod italijanskim nivojem je bila odkrita obsežna kulturna plast s številnimi sileksi mlajšega paleolitskega značaja in z manjšim ognjiščem.

V globini 60 do 70 cm pod italijanskim nivojem pa leži nova kulturna plast z nekaj artefakti in s številnimi drobci lesnega oglja ter ostanki razbitih kosti jamskega medveda.

Še starejša ogljena proga s pomembnimi mousteroidnimi artefakti se je pojavila nato v globini 1,20 do 1,30 m pod italijanskim nivojem.

Tej je sledila v globini 1,60 do 1,80 m, torej 3,30 do 3,50 m pod bivšim površjem, zelo razprostranjena ogljena proga, ki je prešla ob desni jamski steni v pravo večje ognjišče z mnogimi kvarcitnimi artefakti. Razbiti kostni deli jamskega medveda so postajali redkejši, pojavljati so se začeli prav tako razbiti kostni ostanki še nedoločenega prežvekovalca.

Že ob koncu izkopavanja je bila ugotovljena v globini 2,30 do 2,40 m pod italijanskim nivojem (ca. 4 metre pod bivšim površjem), že itak nad skalnim dnom, še najstarejša kulturna plast, v kateri je bilo več zob prežvekovalca, nekaj razbitih kosti in več izrazitih artefaktov iz dobrega sileksa. Poleg mousteroidnih konic so bila najdena tudi ozka rezila.

Ker leži izkopani rov deloma že izven jame in deloma v vhodnem delu jame, kjer se vežeta jamska in izvenjamska sedimentacija, je stratigrafija plasti zelo zamotana in zahteva še zelo podrobnega študija. Lahko pa se reče že sedaj, da obsegajo plasti vso zadnjo würmsko poledenitveno dobo in še del zadnjega riss-würmskega interglaciala. Verjetno je, da bo mogla petrografska analiza plasti in pelodna analiza ugotoviti tudi

interstadiale. V kulturnem oziru pa izpričujejo artefakti prehod iz starejšega paleolitika v mlajši paleolitik, v plasteh nad italijanskim nivojem pa še ves njegov razvoj do mezolitika. Upati je, da bodo mogli dati doseženi rezultati pomemben prispevek k vprašanju psevdomoustériena (primitivnega, pra- in protoaurignaciena), po drugi strani pa tudi k vprašanju pramoustériena (alpskega moustériena, alpskega paleolitika).

Ves čas izkopavanja se je vodil točen inventarni zapisnik, ki vsebuje vse kulturne najdbe, vse paleontološke objekte in vzorce lesnega oglja iz posameznih plasti, obenem s točnimi navedbami nahajališča in z vsemi okolnostmi najdbe. Da se preprečijo zamenjave, so bili artefakti sproti skicirani. V zvezi z zapisnikom so tudi stratigrafski podatki in risbe profilov na posebnih listih. Zapisnik vsebuje nadalje podatke o vseh fotografskih posnetkih. Vseh inventarnih številk je 1107, od tega odpade nad 700 številk na silekse in kvarcite, ostale pa na favnistični material, vzorce oglja itd. Mnogo je vmes manj značilnih kosov, dalje odpadkov, ki so nastali pri obdelovanju artefaktov, vendar bo končno število lepih tipov prav znatno.

Dokler ne bodo proučeni vsi favnistični predmeti, izvršene pelodne analize, določeni vzorci oglja, izvedena petrografska analiza itd., je treba povdariti kot glavni rezultat dovršenega izkopavanja naslednje:

1. Betalov spodmol je nova paleolitska postaja v Sloveniji, ki v znatni meri izpopolnjuje dosedanjo mrežo paleolitskih postaj na slovenskih tleh.

2. Nad 4 metre globoki profil iz Betalovega spodmola z zaporednimi kulturnimi valovi ne dokazuje samo, da je bila naša zemlja naseljena ves čas od zadnjega interglaciala preko vse würmske poledenitve do konca diluvija, temveč tudi, da mora biti na tej zemlji še nešteto drugih paleolitskih postaj. Smotrno raziskovanje bo moglo v bodočnosti pokazati pri nas na paleolitsko okrožje, ki se bo lahko merilo po svojem pomenu in obsegu z drugimi paleolitskimi okrožji v svetu.

Dosedanji rezultati so pokazali, da je treba izkop nadaljevati tako v širšem prostoru pred jamo kakor tudi v jami, kjer je

treba doseči vsaj do sedanjega skrajnega profila povsod živo jamsko skalno dno. Le tako bo mogoče dobiti v kulturnem in v geološkem smislu dokončno popolno kronološko sliko. — *(Po poročilu prof. dr. Brodarja.)*

Arheološka izkopavanja na Ptujskem gradu, ki so se bila začela že lani, o čemer je izdala Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani posebno poročilo (Josip Korošec, Izkopavanja na Ptujskem gradu v l. 1946; Poročila Akademije znanosti in umetnosti, št. 3, 1947, str. 62; slov. in angl. besedilo) so se v l. 1947. nadaljevala. Arheološka komisija je poverila znanstveno vodstvo svojemu sodelavcu prof. dr. Josipu Koroščcu, za rimski del je bil pritegnjen še prof. dr. Josip Klemenc. Ministrstvo za prosveto LRS in Komite za znanost in šole FLRJ sta materialno podprla obsežno delo. Tehnično vodstvo je bilo v rokah Rudolfa Berceta, preparatorja v ljubljanskem muzeju; pomagal mu je Boris Bačič, kustos muzeja v Ljubljani. Tekom del so bili še pritegnjeni k sodelovanju Pavla Korošec, prof. Fr. Bratanić; antropološki del je bil določen prof. dr. Ivaničku iz Zagreba, ki ima tudi že vse lansko gradivo v obravnavi, vmes pa sta z nasveti pomagala prof. Božo Škerlj in Niko Zupanič. Delalo se je brez prestanka od 1. junija do 15. avgusta, po tem dnevu dalje pa so se še vršila konservacijska dela; delalo je, kakor je vrsta dela zahtevala, od 25 do 50 delovnih moči, v začetku po 6 ur na dan, od 31. julija dalje pa po 9. Pogostni in močni nalivi so v prvem času izkopavanje in konservacijo močno ovirali, zato je bilo delo večkrat sproti in proti načrtu zoženo ali preloženo.

V začetku izkopavanja je bila vsa pažnja posvečena staroslovenski stavbi svetišča ter neposredni rimski okolici, v čigar sredini je staroslovensko svetišče. Šele potem, ko je bilo svetišče popolnoma odkrito in vsaj zasilno zavarovano, se je zanimanje in raziskovanje preneslo na ilirsko naselbino, ki je tik zraven, dalje pa še na zahodni del raziskovalnega zemljišča, dotlej še

prav nič preiskanega; tu je bil odkrit spet velik del nekdanje staroslovenske nekropole.

Znanstveni izsledki izkopavanja v l. 1947. so presenetljivo bogati; samo najpomembnejše stvarne pridobitve naj bodo tu navedene, saj o celotnem odkritem gradivu bo Akademija izdala prihodnje leto podrobno obravnavo. Staroslovenska stavba je po mnenju prof. J. Korošca in tudi drugih domačih in inozemskih arheologov, ki so si izkopavanje ogledali na mestu samem, res svetišče; podatki, ki so že lani na to dejstvo kazali, so se z letošnjimi najdbami zelo pomnožili. Svetišče je bilo v zemljo globoko vkopano; osrednji del je bil vzvišen, na njem stoji podlaga za božanstvo. Tlak okrog vzvišenega osredka je izdelan iz raznega kamenja, stene pa so bile ometane; omet se je na mnogih krajih prav dobro ohranil. Vhod v svetišče je bil na zahodni strani bolj proti jugu. Stvarno so analogije z znanim Svantovitovim svetiščem na otoku Rujani izredno velike in prepričevalne; publikacija o tem objektu bo gotovo sprožila zanimive razprave v okviru staroslovanske arheologije.

Staroslovensko grobišče na Ptujskem gradu obsega z lanskimi skeleti (po številu 283) ob koncu letošnjega izkopavanja vsega skupaj 374 skeletov; letošnji so bili pretežno otroški. Pridevki v grobovih pa letos niso bili tako številni kot prej, vendar je bilo najdenih nekaj zanimivih novih primerkov v tipih uhanov. Najbogatejša najdba je bila odkrita prav ob koncu izkopavanj: ob skeletu je bilo par zlatih uhanov na štiri jagode, izredno filigransko delo, in bogat zlat prstan; ti predmeti bizantinske provenience so bili za odličnika, ki je bil v tem grobu pokopan, importirani. Vse druge najdbe pripadajo belobrdski kulturi, manjši del tudi karantansko-ketlaški. Povečala se je zbirka staroslovenske keramike (večinoma s fragmenti). V nekaterih grobovih so bili ugotovljeni še koščki desk pod skeleti, da celó ena krsta.

Rimske najdbe niso bile znatne; nekaj rimskih novcev in fragmentov rimske keramike. V celoti pa je bil odkopan rimski kastel ali stražarnica z obzidjem in kamenitimi postamenti, ki pripadajo pač drugi gradbeni periodi.

Zanimivejša je ilirska naselbina, deloma odkopana že prej, deloma letos. Del te naselbine pa ostane še nerazkrit zaradi objektov, ki so ostali in situ.

Skupno število lanskih in letošnjih ognjišč je 23. Razne posamezne novosti v keramičnih oblikah in nekaterih drugih predmetih so prišle letos na dan in povečajo in popestré dosedanje gradivo.

Konservacija objektov, zidov, svetišča itd. je zazdaj opravljena toliko, da morejo ti objekti, ki so v zemlji ali na nji, prezimiti. Dokončna konservacija je poverjena arh. Marjanu Mušiču. Preparatorska dela vrši Ferkov mestni muzej v Ptuju, ki čuva tudi vse najdenine; po končanih izkopavanjih v prihodnjih letih bodo vse najdenine shranjene tik terena samega na gradu ali v zahodnem grajskem stolpu, ki bo preurejen v poseben muzej. Osebje ptujskega muzeja in še posebej predsednik MLO Drago Hasl so dela pri izkopavanju in konservaciji z brezprimerno uslužnostjo, naravnost požrtvovalno podpirali.

Iz vseh republik FLRJ je prišlo na delo pri izkopavanju večje število arheologov in arheoloških aspirantov: 6 iz Hrvatske, 2 iz Črne gore, 2 iz Makedonije, 1 iz Bosne, 5 iz Srbije, 2 iz Slovenije; vsi so se marljivo vživeli v delo in gotovo strokovno marsikaj pridobili. — *(Po poročilu prof. Jos. Korošca.)*

Odbor za umetnostno zgodovinsko raziskovanje je v l. 1947. svojo pažnjo posvetil raziskovanju srednjeveških stenskih slikarij, kajti to raziskovanje je mednarodno znanstveno najbolj aktualno. Po že doslej objavljenem gradivu v sosednjih deželah je namreč upravičena želja mednarodnega umetnostno-zgodovinskega kroga, da se izda katalog teh spomenikov, kakor in kolikor so se na Slovenskem ohranili. Slovenija je vzhodni člen subalpinskega pasu, ki sega od ligurske obale preko Savoje, Švice in vseh južnih Alp do Slovenije in Istre, ki ga karakterizira svojevrstno stensko slikarstvo poznega srednjega veka. V ta namen je bilo letos preštudiranih 50 slovenskih in 20 istrskih spomenikov in izdelanih je bilo 160 fotografij. Novo gradivo je bilo odkrito za dobo od 13. do konca

16. stoletja (navedeni so v sledečem kraji s pomembnimi najdbami: Kostanjevica, Studenice, Planinica, Ptuj, Turnišče, Muta, Mošnje, Rateče, Žirovnica, Otok pri Radovljici, Sv. Križ nad Selcami, Bodovlje, Št. Janž nad Dravčami, Senično, Prilesje ob Soči, Šilen tabor na Krasu, Predjama, Tolmin, Marenberg, Polje pri Bovcu). Priče zgodnjega svetnega slikarstva na prehodu iz gotske v renesančno obliko so bile ugotovljene na gradu v Mokronogu, v ruševinah gradu Otočec in gradu Turjak.

Da se pojasni razmerje slovenskega gradiva do istrskega, ki ga je sprožil problem slikarstva Vincenca iz Kastva, dalje vprašanje umetniškega izvora Trubarjevega „hrovaškega malarja" ter sorodstvo slikarskih del cerkve sv. Antona in Marijine cerkve pri Dveh gradih in skupino Suha—Prilesje, so bile s sodelovanjem hrvatskih strokovnjakov ogledane vse pomembne istrske cerkve s freskami. Plod tega ogleda je zaključek, da se v Istri ponuja znanosti cela nova zaokrožena provinca srednjeveškega zidnega slikarstva. Od ostalih sosednjih pokrajin se razlikuje s tem, da ima bogato plast bizantinskega in bizantinizujočega slikarstva od 12. do 14. stoletja, ki odlično dopolnjuje naše znanje o ti slikarski vrsti na severovzhodnem Jadranu, saj doslej se je to znanje opiralo predvsem na kripto v Ogleju in na slikarije v Miljah. V 14. stoletju prodre v Istro iz severne Italije vpliv novega slikarstva giottovskega, ki se v 15. stoletju podomači. Zanimivo je, da je rezultat vplivov italijanskega plastičnega realizma okrog l. 1370—80. v Botonegi presenetljivo podoben slikarijam v starem prezbiteriju župne cerkve v Murski Soboti. Najbolj zanimivo pa je časovno sledeče domače slikarstvo, čigar glavni predstavnik je slikar Vincenc iz Kastva (slikarije na Škrilju pri Bermu, pri Dveh gradih, v Oprtlju, Draguču, v Božjem polju) in njemu časovno zelo blizu anonimno delo največjega istrskega slikarja prezbiterija župne cerkve v Pazinu, ki predstavlja višek gotskega stenskega slikarstva v Istri; ni pa dvoma, da ta slikar ni izšel iz istrskega lokalnega slikarstva; primerjalni študij je vsem svetoval, da je pazinskega slikarja iskati v krogu sodelavcev Jakoba Sunterja (mojster gotskega slikarstva v tirolski skupini), če morda celo ni Sunter

sam avtor teh slik. Pazinsko slikarstvo pa ni prišlo preko Slovenije in zahteva revizijo v gledanju na odnose istrskega in slovenskega slikarstva, čeprav so slovenski vplivi v Istri neizpodbitni. Izčrpna izdaja kataloga slovenskih in istrskih srednjeveških stenskih slikarij, urejenega po času postanka, bo študij omogočila in rešila marsikako nejasno vprašanje.

V prvih tednih po priključitvi Slovenskega Primorja k FLRJ je bilo, seveda šele površno, pregledano slovensko primorsko gradivo; tudi tu je še mnogo neraziskanega gradiva, ki bistveno dopolnjuje dosedanje znanje o srednjeveškem stenskem slikarstvu v Sloveniji. — *(Po poročilu akad. F. Steleta.)*

Pripravljalno delo za izdajo Slovenske knjižne bibliografije za leta 1913. do 1945. uspešno napreduje. Prvotni časovni okvir (1919—1941) se je razširil v obeh smereh, namreč do leta 1913. in do leta 1945. Časovna kontinuiteta v izdanjih naše knjižne bibliografije je namreč prenehala z. l. 1912. Uspehi glede izpolnitve šestletne vrzeli (1913—18) so zlasti glede periodičnega tiska prav ugodni; bibliografska obdelava ostale knjižne produkcije za to obdobje je tako rekoč dovršena in do konca tekočega leta bo rokopis za prvo knjigo dokončan.

Naš tisk v dobi štiriletne okupacije hrani bogato gradivo, ki bo pomembno za zgodovinarja, politika, narodnega gospodarstvenika in še marsikoga drugega strokovnjaka; bilo je takoj ob svojem izidu bibliografsko zabeleženo. Z osvoboditvijo je prišla v evidenco tudi nepričakovano obsežna in vsebinsko izredno pestra literatura OF od l. 1942. dalje, ki jo je v celoti vključiti v našo bibliografijo; tako je l. 1945. kot najpomembnejše prelomno leto v naši zgodovini zaključek v zgradbi 33-letnega bibliografskega obračuna.

Požarna katastrofa dne 29. januarja 1944., ki je uničila čitalnico univerzitetne biblioteke z vsem njenim dragocenim inventarjem, je usodno vplivala na potek bibliografskega dela. Več tisoč uničenih slovenskih dolžnostnih izvodov iz desetletne dobe 1926. do 1936. v oktavnem formatu prihaja šele postopoma v bibliografsko obdelavo; delo se je opravljalo v Mestni knjiž-

nici, v knjižnici pokrajinske založbe in v nekaterih zasebnih zbirkah; zakasnila se je tudi izpopolnitev muzikalne literature in nabožnih del.

Celotna revizija gre h koncu in prva skupina, po svojem številu najobsežnejša (Periodika, zborniki, bibliografska dela, knjižničarstvo itd.) bo v kratkem godna za tisk. Ostale bibliografske skupine, ki jih je treba opremiti s podatki o njih ocenah in knjižnih poročilih, ji bodo sledile v čim krajših časovnih presledkih.

Posebna izdaja vsega bibliografskega gradiva, ki se tiče pesnika dr. Franceta Prešerna, njegovega življenja in dela ter študija o njem je dovršena in bo v kratkem izšla.

Glavna terminološka komisija je določila podrobne smernice za posamezne strokovne terminologije tako, da končna izdaja enotne terminologije ni že vnaprej izključena, čeprav se bo to vprašanje reševalo šele na osnovi rezultatov, pridobljenih pri delu in izdelavi posameznih terminologij. Prezidij Akademije je na seji dne 31. marca 1947. sklenil, da prevzame izdajo posameznih terminologij v svoj edicijski načrt, prav tako tudi izdajo enotne strokovne znanstvene terminologije, če se bo izkazalo, da je taka izdaja potrebna in smotrna. Na podstavi tega sklepa je Akademija prevzela stroške za vsa pripravljalna dela, za organizacijo in za redakcijo terminoloških slovarjev. Pravica končne odločitve v jezikovnih vprašanjih je pridržana oziroma prepuščena Akademiji, tako tudi v primerih, da pokliče posamezna komisija k sodelovanju strokovne delavce ali občinstvo z objavo novih ali dvomljivih izrazov, o katerih je diskusija potrebna in zaželena. O ureditvi izdaje posameznih terminoloških slovarjev in morebitne izdaje enotnega terminološkega slovarja bo sklepala Akademija, kadar bodo pripravljalna dela to zahtevala.

Na osnovi teh občih določil se je ustanovila posebna terminološka komisija za pravne vede, ki je za svojo stroko izdelala pravilnik in vzorce za kolektorje. Prav tako se je osnovala v zvezi z Društvom inženirjev in tehnikov komisija za tehnične

vede in v soglasju z njo je bilo določeno, da se za tehnične vede izdela: 1. splošni tehnični slovar z osnovnimi izrazi za vse tehnične vede; 2. slovarji za posamezne panoge. Za splošni tehnični slovar je nabranih nad 60.000 listkov, od katerih jih bo pač dovolj veliko število odpadlo na slovarje za posamezne stroke; poskusni list za črko „D" je pri strokovnjakih in jezikoslovcih že v študiju.

Jezikovni odbor je poleg tega obravnaval nujna terminološka in pravopisna vprašanja, ki so mu bila predložena v odločitev od raznih oddelkov Ministrstva za prosveto (v zvezi z natiskom učnih knjig), od načrtne komisije (terminologija za voz in njegove dele), dalje je utrdil izrazoslovje za čevljarsko in strojarsko obrt in presojal izraze raznih medicinskih panog.

Komisija za slovar slovenskega knjižnega jezika je po svojih ekscerptorjih zbrala doslej nad 50.000 listkov. Ker je za novo izdajo „Pravopisa", ki naj izide jeseni l. 1948., nujno potrebno tudi in celo v prvi vrsti tisto slovarsko gradivo, ki je z novo dobo po osvoboditvi oživelo in se pojmovno in pomensko razraslo, zato je komisija v svojem načrtu pravec za krajšo dobo premenila: zdaj se ekscerpirajo z vso potrebno živostjo predvsem dnevniki, revije in knjige, ki so izšle od l. 1945. dalje Pravopisne norme imata izdelati in dopolniti Kolarič in Šolar, pravorečne Ramovš in Rupel. Upravnik Zavoda za kulturo slovenskega jezika zbira problematična vprašanja pravopisja in pravorečja, da o njih končno razsodijo člani zavoda ter se ugotovitve vključijo v novo izdajo „Pravopisa" in potem v te ali one vrste terminološke ali splošne slovarje.

Za Etimološki slovar slovenskega jezika nabrano gradivo, obsegajoče potrebne citate iz strokovnih revij in posebnih izdaj, je prešlo preko 6000 listkov. Posebej se je še nadaljevala kolekcija besed, izposojenih iz germanščine in furlanščine, ki je takorekoč že zaključena.

Kraji, v katerih se ima zbirati gradivo za Slovenski lingvistični atlas, niso bili določeni mehanično, t. j. tako, da bi bila slovenska jezikovna ploskev razdeljena na nekako enakšne manjše ploskve, marveč je bilo osnovno načelo za določitev krajev naše dosedanje znanje o razširjenosti posameznih dialektov in govorov. Število eksploracijskih točk je vsega skupaj 312 v XII. sektorjih, ki so: I. Koroško; II. Rezija; III. Benečija; IV. Primorsko in Goriško; V. Istra; VI. Notranjsko; VII. Rovte; VIII. Gorenjsko; IX. Dolenjsko; X. Bela krajina; XI. Štajersko; XII. Prekmurje. Vprašalnica pa obsega 880 točk v sledečih skupinah: telo; obleka; hiša; vas; prazniki; orodje; živina; rastline; planina; bolezni; čas; pokrajina; družina; štetje; domača obrt; gramatikalična vprašanja. Poleg vprašalnice se za eksploracijo uporabljajo risbe in črteži, ki jih je izdelal prof. France Podrekar. V letošnji poletni sezoni je eksplorator dr. Tine Logar, znanstveni aspirant pri AZU, nabral gradivo za zgornji sedmi sektor (Rovte) v 25 krajih in tako nabral nad 20.000 dialektičnih zapisov. Čez zimo se bo to gradivo prenašalo na poskusno karto in v kartoteke.

Tudi vse ostale komisije in odbori, ki imajo za nalogo dolgotrajno zbiranje gradiva, sedanjega in historičnega (krajevna imena, priimki in podobno) so tekom leta svoje delo uspešno opravljali; nabrano gradivo je evidentirano.

Navzlic izrednim prilikam, v katerih se Akademija obnavlja v svojem notranjem delu in ustroju, za kar si mora tudi na novo urediti delovne prostore in strokovno aparaturo, je Akademija letos svoj program izvršila in stopa v prihodnje leto s polnim zaupanjem, zlasti ko si sme biti svestna vsestranske pomoči in naklonjenosti naših ljudskih oblasti.

F. Ramovš

SKLEPNI RAČUNI ZA LETA 1942—1946

SKLEPNI RAČUN ZA LETO 1942

sprejet od Nadzornega odbora dne 25. marca 1943 in odobren od Glavne skupščine dne 10. julija 1943.

I. Nepotrošna imovina z dne 31. XII. 1941			Lir 234.439'78
zvišana za nabavno ali cenilno vrednost predmetov pod inv. št. 881—886, 890, 893—896, 907—915, 924—926, 938—941, 948—949, 952, 956—960, 1003—1007			„ 28.526'80
		Skupaj . . .	Lir 262.966'58
II. Gotovina in vloge na dan 1. I. 1942:			
ročna blagajna	Lir 8.576'73		
vloga št. 348.786 pri Hranilnici Ljubljanske pokrajine	„ 54.146'32		
vloga št. 191.052 pri Mestni hranilnici ljubljanski	„ 15.447'47		
poštno čekovna vloga št. 11.750 .	„ 22.159'14		Lir 100.329'66
Dohodki v letu 1942:			
iz prodaje knjig			„ 1.949'33
obresti vlog			„ 7.475'57
refundacija honorarja			„ 595'—
dohodki na ček. računu			„ 864'15
podpora Mestne občine Ljubljana			„ 17.100'—
državni kredit: part. 7	Lir 14.635'31		
part. 55 poz. 1 . .	„ 118.758'70		
part. 55 poz. 2 . .	„ 11.400'—		
part. 55 poz. 3 . .	„ 19.999'10		„ 164.793'11
			Lir 293.104'82
III. Izdatki:			
funkcijske in službene nagrade			Lir 29.929'31
honorarji			„ 64.318'75
tisk			„ 82.671'20
oprema pohištvena			„ 18.287'80
drva, premog			„ 8.206'10
jezikovni korektorji			„ 800'—
najemnina			„ 11.400'—
		Odnos . . .	Lir 215.613'16

Prenos . . .	Lir	215.613'16
zavarovalnina	„	1.225'50
posebna dela	„	5.120'—
osmrtnice, žalni venci, sožalnice	„	3.394'—
tiskarna: table, ovoji, etikete	„	631'—
prevodi	„	1.605'—
telefon, poštnine, takse	„	766'40
predujem tiskarni „Sloveniji"	„	4.000'—
papir (tiskarski)	„	10.000.—
„Dela Akademikov"	„	4.739'—
pisarniške potrebščine	„	8.367'84
hišne potrebščine in popravila	„	1.588'50
razni mali izdatki	„	909'60
	Lir	257.960'—

Dohodki	Lir	293.104'82
Izdatki	„	257.960'—
Ostane	Lir	35.144'82

Aktivna imovina na dan 31. XII. 1942:	A. Nepotrošna .	Lir	262.966'58
	B. Potrošna . .	„	35.144'82
		Lir	298.111'40

SKLEPNI RAČUN ZA LETO 1943.

sprejet od Nadzornega odbora dne 25. maja 1943 in odobren od Glavne skupščine dne 11. avgusta 1944.

I. Nepotrošna imovina z dne 31. XII. 1942			Lir	262.966'58
Zvišana za nabavno oziroma cenilno vrednost predmetov pod inv. št. 992, 1079, 1081, 1092, 1097; zamena in dela akademikov			„	26.258'—
		Skupaj	Lir	289.224'58
II. Gotovina in vloge na dan 1. I. 1943:				
ročna blagajna	Lir	2.762·42		
vloga št. 191.052 Mestne hranilnice ljubljanske	„	6.185'85		
vloga št. 348.786 Hranilnice za Ljubljansko pokrajino	„	25.883'51		
vloga na ček. računu	„	646'65	Lir	35.478'43
Dohodki v letu 1943:				
iz prodaje knjig			„	16.664'75
obresti vlog			„	1.071'82
refundacija predujmov			„	19.225'65
dohodki na čekovnem računu			„	2.996'55
podpora Hranilnice za Ljubljansko pokrajino			„	75.000'—
posebna podpora Hranilnice za Ljubljansko pokrajino za knjižnico I. Tomca			„	10.000'—
podpora Mestne občine ljubljanske			„	25.000'—
državni kredit:				
part. 7	Lir	19.524'12		
part. 60/1	„	118.995'50		
part. 60/2	„	11.400'—		
part. 60/3	„	14.979'50		
part. 59	„	5.209·80	„	170.108'92
			Lir	355.546'12
III. Izdatki:				
funkcijske remuneracije			„	37.669'12
pisarniška izredna dela			„	8.300.—
honorarji in predujmi avtorjev			„	69.775'—
tiskarne			„	157·498'—
zavarovalnine			„	3.229'10
prevodi			„	2.820'—
		Odnos	Lir	279.291'22

Prenos . .	Lir	279.291'22
vezava knjig	„	4.557'50
pogrebni stroški	„	4.884'—
dolžnostni izdatki	„	1.006'—
nakup knjig	„	3.253'70
drva, premog	„	11.649'20
podpore	„	18.000'—
naročnine listov	„	469'20
hišna oprema, popravila	„	11.959'40
telefon, poštnine, pisar. potrebščine	„	2.156'94
najemnina	„	11.400'—
stroški za službena potovanja	„	5.209'80
manipulacijski stroški Čekov. urada	„	—'19
	Lir	353.837'15

Dohodki	Lir	353.546'12
Izdatki	„	353.837'15
Ostane	Lir	1.708'97

Aktivna imovina na dan 31. XII. 1943:	A. Nepotrošna .	Lir	289.224'58
	B. Potrošna . .	„	1.708'97
		Lir	290.933'55

SKLEPNI RAČUN ZA LETO 1944

sprejet od Nadzornega odbora dne 26. aprila 1945 in odobren od Glavne skupščine dne 25. julija 1945.

I. Nepotrošna imovina z dne 31. XII. 1943 .			Lir	289.224'58
zvišana za nabavno oziroma cenilno vrednost predmetov pod inv. št. 1100, 1135—1143, 1218, 1219, 1123—7, 1171—1258, 1402; zamena, nakup in darila knjig			„	10.775'42
			Lir	300.000'—
II. Gotovina in vloge na dan 1. I. 1944:				
ročna blagajna	Lir	424'78		
vloga št. 191.052 mestne hranilnice ljubljanske	„	304'08		
vloga št. 348.786 hranilnice za Ljubljansko pokrajino	„	337'10		
vloge na ček. rač.	„	643'01	Lir	1.708'97
Dohodki v letu 1944:				
iz prodaje akademijskih publikacij			„	61.656'85
posojila iz rez. deleža			„	39.500'—
refundacija predujmov			„	32.962'05
podpora mestne občine ljubljanske			„	25.000'—
podpora Hranilnice za ljubljansko pokrajino . .			„	75.000'—
državni kredit:				
part. 7	Lir	31.961'28		
part. 67/1 (neizčrpano)				
part. 67/2	„	64.675'—		
part. 67/3	„	11.400'—		
part. 67/4	„	13.772'80	„	121.809'08
			Lir	357.636'93
III. Izdatki v letu 1944:				
funkcijske remuneracije			Lir	30.410'—
izredna pisarniška dela			„	10.850'—
honorarji avtorjev			„	35.337'—
refundacija posojil v rez. delež			„	39.500'—
bibliografska komisija			„	3.600'—
tiskarna „Merkur“			„	75.000'—
zavarovalnine			„	2.729'30
		Odnos . . .	Lir	197.426'30

Prenos . . .	Lir	197.426'30
jezikovni prevodi in korekture	„	1.810'—
vezava knjig	„	565'—
pogrebni stroški	„	2.985'—
nakup knjig	„	1.172'50
drva	„	2.765'—
podpore	„	940'50
naročnine listov	„	717'50
hišna oprema in popravila	„	2.068'—
razne male pisarniške potrebščine	„	4.488'10
manipulacijski stroški na ček. rač.	„	19'70
nagrada, plača pis. direktorja	„	31.961'28
tiskarne	„	64.675'—
najemnina akademijskih prostorov	„	11.400'—
papir in pis. potrebščine	„	13.772'80
	Lir	336.766'68

Dohodki	Lir	357.636'93
Izdatki	„	336.766'68
Ostane	Lir	20.870'25

Aktivna imovina na dan 31. XII. 1944:	A. Nepotrošna .	Lir	300.000'—
	B. Potrošna . .	„	20.870'25
		Lir	320.870'25

SKLEPNI RAČUN ZA LETO 1945

sprejet od Nadzornega odbora dne 17. aprila 1946 in odobren od Glavne skupščine dne 21. decembra 1946.

A.

I. Nepotrošna imovina z dne 31. decembra 1944	Lir 300.000'— =		Din	90.000'—
zvišana za nabavno oziroma cenilno vrednost predmetov pod inv. št. 1415, 1492—1503 . .			„	10.559'—
II. neocenjena zamena, nakup ali darila knjig, dalje biblioteka in knjižna zaloga				
			Din	100.559'—

B.

III. Vloge na dan 1. januarja 1945:				
vloga št. 191.052 Mestne hranilnice ljubljanske	Lir	304'08		
vloga št. 348.786 Hranilnice Ljubljanske pokrajine	„	337'10		
vloga na ček. rač. poštn. hran. .	„	4.272'06	Lir	4.913'24
IV. Stanje ročne blagajne na dan 1. januarja 1945			„	15.957'01
V. Dohodki ročne blagajne do 5. 7. 1945:				
1. Iz prodaje akademijskih publikacij	Lir	66.728'—		
2. povračilo prevoznih stroškov za biblioteko	„	1.127'70		
3. iz prodaje publikacij ZDHV .	„	20.125'50	„	87.981'20
VI. Dohodki iz državnega kredita do 5. 7. 1945:				
na part. 52 (pogodbena plača direktorja)	„	19.219'68		
na part. 53/1 (potni stroški neizčrpano)				
na part. 53/2 (tisk in delo: neizčrpano)				
na part. 53/3 (najemnina) . . .	„	5.700'—		
na part. 53/4 pisarn. potrebščine	„	5.364'—	„	30.283'68

VII. Izdatki do 5. 7. 1945 iz ročne blagajne:

1. prezidialne remuneracije . .	Lir	12.000'—	
2. služitelj in snažilka	„	3.600'—	
3. bibliografska komisija . . .	„	4.800'—	
4. honorarji avtorjev in referentov.	„	11.700'—	
5. kurjava	„	4.415'—	
6. popravila (kolo, pis. stroji) . .	„	934'—	
7. jezikovne korekture	„	500'—	
8. socialne dajatve	„	1.760'—	
9. papir za kartoteko Slov. priimkov	„	1.690'—	
10. izredna pis. dela	„	2.250'—	
11. življenjsko zavarovanje direktorja	„	1.585'—	
12. komisija za Slovar slovenskih priimkov	„	2.618'—	
13. elektrika	„	4.569'30	
14. telefon	„	460'—	
15. mizarska popravila	„	150'—	
16. začasna akontacija	„	10.000'—	
			Lir 63.031'30

VIII. Plačila iz državnega kredita:

na part. 52	Lir	19.219'68	
na part. 53/3	„	5.700'—	
na part. 53/4	„	5.364'—	
			Lir 30.283'68

Aktiva:

vloge	Lir	4.913'24	
prenos roč. blag.	„	15.957'01	
dohodki roč. blag.	„	87.981'20	
drž. kredit	„	30.283'68	
			„ 139.135'13

Pasiva:

iz roč. blagajne	Lir	63.031'30	
iz drž. kredita	„	30.283'68	
			„ 93.314'98

Razlika:				
dohodki	Lir	139.135'13		
izdatki	„	93.314'98		
	Lir	45.820'15		
minus: vloge			„	4.913'24
dá v zameni			Din	12.273'—
od tega prenos Din 100'— v rez. delež, v ročno blagajno pa			„	12.173'—

C.

I. Stanje ročne blagajne dne 5. 7. 1945 .			Din	12.173'—
II. Dohodki ročne blagajne:				
1. iz prodaje publikacij . . .	Din	8.018'—		
2. refundiranje začasnih računov	„	3.368'—		
3. prenos iz rezervnega deleža	„	1.270'—		
4. ostanek kredita za pisarniške potrebščine	„	4.300'—	„	16.956'—
III. Dohodki iz drž. kredita:				
na part. 52 (plače uradnikov; remuneracije)	Din	85.770'—		
na part. 53/2 (tisk in delo) . .	„	86.000'—		
na part. 53/3 (najemnina) . . .	„	10.215'—		
na part. 53/4 (pis. potrebščine, uprava)	„	21.230'—	„	203.215'—
IV. Podpora Hranilnice ljublj. pokrajine			„	30.000'—
V. Vloge po zameni: št. 191.052				
Mestne hran. ljublj. z obrestmi	Din	460'95		
št. 348.786 Hran. ljublj. pokrajine	„	951'—		
Ček. račun poštne hran. . . .	„	1.585'08	„	2.997'03
VI. Dohodek na ček. računu Poštne hranilnice			„	556'—
VII. Izdatki iz ročne blagajne:				
1. prezidialne remuneracije . .	Din	1.500'—		
2. služitelj in snažilka	„	4.850'—		
Odnos . . .	Din	6.350'—		

Prenos . . .	Din	6.350'—		
3. nagrada pogodb. upravnika .	„	5.600'—		
4. bibliografska komisija . . .	„	720'—		
5. kurjava	„	3.935'50		
6. popravila (kolo, pis. stroji) .	„	150'—		
7. izredna pis. dela	„	425'—		
8. komisija za Slovar slov. priimkov	„	500'—		
9. elektrika	„	744'—		
10. telefon	„	1.551'50		
11. nakup knjig za „Dela akad."	„	992'—		
12. pisarniške potrebščine . .	„	2.717'50		
13. šipe	„	525'—		
14. brzojavke, paketna pošta . .	„	514'50		
15. vezava knjig	„	740'—		
16. nabava novih ključev . . .	„	496'—		
17. uprava v vili Rateče-Planica	„	607'—	„	26.566'—
VIII. Plačilo tiskarni „Merkur" iz podpore Hranilnice ljublj. pokrajine . .			„	30.000'—
IX. Plačila iz drž. kredita:				
na part. 52	Din	85.770'—		
na part. 53/2	„	86.000'—		
na part. 53/3	„	10.215'—		
na part. 53/4	„	21.230'—	„	203.215'—
Aktiva:				
vloge	Din	3.553'03		
prenos roč. blag.	„	12.173'—		
dohodki roč. blag.	„	16.956'—		
podpora Hranil. ljublj. pokr. . .	„	30.000'—		
drž. kredit	„	203.215'—	„	265.897'03
Pasiva:				
iz roč. blag.	Din	26.566'—		
iz podpore	„	30.000'—		
iz drž. kredita	„	203.215'—	„	259.781'—
Razlika:				
dohodki	Din	265.897'03		
izdatki	„	259.781'—	„	6.116'03

Potrošna imovina Din 6.116·03 sestoji iz:

1. vlog v znesku	Din	3.553·03
2. zneska v roč. blag.	„	2.563·—,

ki se prenese na leto 1946.

Aktivna imovina na dan 31. decembra 1945:

A. Nepotrošna	Din	100.559·—
B. Biblioteka in zaloga (neocenjeno)		
C. Potrošna	„	6.116·03
	Din	106.675·03

SKLEPNI RAČUN ZA LETO 1946.

sprejet od Nadzornega odbora dne 17. junija 1946 in odobren od Glavne skupščine decembra 1947.

A.

I. Nepotrošna imovina z dne 31. decembra 1945		Din	100.559'—
zvišana za nabavno oziroma cenilno vrednost predmetov:			
1. pisarniških in hišnih naprav in potrebščin (pečke, zaboji, orodje, sesalec, lovor, kartoteka, oprava kemičnega laboratorija itd.) pod inv. št. 1535, 1628, 1629/30, 1631/32, 1653/54, 1698, 1708—1710, 1715—44, 1835, 1836, 1850—52, 1862/63, 1864, 1895—1919, 1927—28, 1943—44, 1985, 1986—87, 2003, 2007—2011, 2053—55, 2429 in kemičnega laboratorija pod inv. št. 1—5, 6, 7—13, 15—22, 24, 25, 26—33, 34—36, 37, 38—39, 40—42, 43 .	Din 79.700'40		
2. oprema v vili Rateče pod inv. št. 1745—80, 1811—33, 1854 .	„ 2.593'50		
3. nakup knjig pod inv. št. 1633 do 38, 1685, 1699—1700, 1799, 1846—49, 1867—94, 1920—26, 1940—42, 1959—76, 1981, 1988 do 2002, 2034—37	„ 32.880'—		
4. arhivsko gradivo pod inv. št. 1652, 1801	„ 14.500'—		
5. pohištvo, zavese, preproge pod inv. št. 2013—17, 2018—33, 2038—40, 2041—42, 2043—45 .	„ 238.426'—	„	368.099'90
II. Neocenjena knjižna zamena ter darila, biblioteka, knjižna zaloga			
		Din	468.658'90

B.

III. Vloge na dan 1. januarja 1946:		
1. Mestna hranilnica ljubljanska št. 191.052	Din	460'95
Odnos . . .	Din	460'95

Prenos . . .	Din	460'95		
2. Hranilnica ljubljanske pokrajine št. 348.786	„	951'—		
3. čekovni račun	„	2.141'08	Din	3.553'03
IV Stanje ročne blagajne dne 1. januarja 1946			„	2.563.—
V. Dohodki ročne blagajne v l. 1946:				
1. Prodaja publikacij	Din	14.813'—		
2. posojilo	„	15.000'—		
3. ročna zaloga Min. prosvete .	„	40.000'—		
4. povračilo začasnega posojila	„	3.000'—		
5. realizati hranilnih knjižic .	„	1.385'—		
6. dvig iz ček. računa	„	4.500'—		
7. refundacija za izdatke služiteljev	„	1.300'—		
8. prodaja smrek v Ratečah .	„	2.179'—	„	82.177 —
VI. Dohodki iz državnega kredita v l. 1946:				
1. na part. 100, poz. 1: osebni prejemki, rodbinske doklade uslužbencev	Din	176.700'—		
2. na part. 100, poz. 2: osebni prejemki, rodbinske doklade služiteljev	„	50.400'—		
3. na part. 100, poz. 3: rodbinske doklade	„	12.300'—		
4. na part. 100, poz. 4: častna dosmrtna remuneracija . .	„	30.000'—		
5. na part. 100, poz. 5: prezidialne remuneracije . . .	„	66.000'—		
6. na part. 101: upravni in režijski stroški	„	125.000'—		
7. na part. 102: znanstvena raziskovanja	„	120.000'—		
8. na part. 103: publikacije .	„	150.000'—		
9. na part. 104: znanstvena potovanja	„	5.000'—		
10. na part. 582: izredni kredit; plača upravnika Zavoda za				
Odnos . . .	Din	735.400'—	Din	88.293'03

Prenos . . .	Din 735.400·—	Din	88.293·03
kulturo slovenskega jezika (O. Župančiča)	„ 36.000·—		
11. na part. 583: izredni kredit za publikacije	„ 150.000·—		
12. na part. 583: izredni kredit: adaptacija	„ 150.000·—		
13. dotacija iz konta posojil kot avans iz obnovitvenega kredita Ministrstva za finance .	„ 250.000·—		
14. dotacija iz part. 496 (obnovitveni fond Ministrstva za finance	„ 250.000·—	„	1,571.400·—
VII. Dohodki na ček. računu v l. 1946 . . .		„	8.219·75
		Din	1,667.912·78

C.

VIII. Izdatki iz ročne blagajne:

1. Služitelj, snažilka, snaženje, izredna pis. dela in ostali izdatki	Din 9.758·—		
2. elektrika	„ 1.211·50		
3. manjše pisarniške potrebščine in popravila	„ 5.211·50		
4. kurjava	„ 740·—		
5. poštnina, takse	„ 1.763·50		
6. avtorski honorarji in honorarji za komisijska dela .	„ 10.600·—		
7. Prešernova proslava . . .	„ 9.650·—		
8. reprezentativni stroški . .	„ 2.543·—		
9. refundacija	„ 15.000·—		
10. hišna oprema	„ 3.390·—		
11. Vila Rateče	„ 17.450·—		
12. najemnina Novi trg 3 . .	„ 4.500·—		
13. Kemični laboratorij . . .	„ 483·—		
14. nabava knjig	„ 1.384·—	Din	83.684·50
	Odnos . . .	Din	83.684·50

	Prenos . . .	Din	83.684'50
IX. Plačila iz državnega kredita:			
1. na part. 100, poz. 1 . . .	Din 175.200'—		
2. na part. 100, poz. 2 . . .	„ 11.595'—		
3. na part. 100, poz. 3 . . .	„ 2.100'—		
4. na part. 100, poz. 4 . . .	„ 30.175'—		
5. na part. 100, poz. 5 . . .	„ 66.000'—		
6. na part. 101	„ 124.965'57		
7. na part. 202	„ 119.863'35		
8. na part. 103	„ 149.991'—		
9. na part. 104	„ 1.026'—		
10. na part. 582	„ 36.000'—		
11. na part. 583 (publikacije) .	„ 136.592'25		
12. na part. 583 (adaptacije) .	„ 149.326'67		
13. obnovitveni kredit	„ 249.512'—		
14. na part. 496 (obnovitveni kredit)	„ 246.829'50	„	1,499.174'34
X. Izdatki hranilnih vlog in ček. računa (realizat: 1.385; odtegljaj pri realizatu: 26'95; dvig ček. računa 4.500; manipulacijske pristojbine ček. računa 19'08)		„	5.931'03
		Din	1,588.789'87
Rekapitulacija:			
1. Dohodki in prenos iz l. 1945		Din	1,667.912'78
1. Izdatki		„	1,588.789'87
	Ostane . . .	Din	79.122'91
zapadlo v državnem kreditu		„	72.225'66
Potrošna imovina na dan 31. decembra 1946 . . .		Din	6.897'25
ki sestoji iz zneska v ročni blagajni .	Din 1.055'50		
in iz zneska na ček. računu	„ 5.841'75	Din	6.897'25
Aktivna imovina na dan 31. decembra 1946:			
A. Nepotrošna		Din	468.658'90
B. Biblioteka in zaloga			
C. Potrošna		„	6.897.25
	Skupaj . . .	Din	475.556'15

SKLEPNI RAČUN

o prispevku iz nabiralne akcije za Akademijo (gl. Letopis I. 8).

Odobren od Glavne skupščine dne 21. decembra 1946.

Začetna gotovina		Lir 122.000'—
Izdatki:		
Material, tisk in honorar za izdajo „Jerneja Kopitarja Zbranih spisov" I. in II.	„	105.100'—
častno poklonilo pisatelju Preglju ob 60 letnici	„	5.000'—
nakup korespondence Kopitar-Jarnik .	„	8.000'—
Skupaj . . .	Lir	118.100'—

Ostanek 3.900 Lir = 1.270'— Din se dne 21. decembra 1945 prenese v splošno ročno imovino in s tem je zgornji prispevek obračunan.

V

PREDAVANJA
GOVORI — BESEDE

OB STOLETNICI SMRTI JERNEJA KOPITARJA

Predavanje akad. Rajka Nahtigala na slavnostni glavni skupščini dne 11. avgusta 1944

— Collegae, — Slovenske akademije znanosti in umetnosti častna dolžnost je, da se ob stoletnici smrti dostojno pokloni spominu enega največjih slovenskih mož — Jerneja Kopitarja, na katerega more slovenski narod s ponosom pokazati, saj ga je blesteče predstavljal v kulturnem svetu.

Rojen 21. avgusta l. 1780. v Repnjah nad Skaručino od kmetskih staršev, kjer je po lastnih podatkih še do devetega leta pasel očetovo čredo, je po končanih ljubljanskih latinskih šolah prišel l. 1799. v hišo slavnega slovenskega mecena barona Žige Zoisa. Tam je bil najprej domači učitelj njegovega nečaka nato pa osem let baronov tajnik, knjižničar in oskrbnik rudninske zbirke; potem je odšel v začetku novembra l. 1808. na Dunaj. Na dunajski univerzi je poslušal dve leti jus, a ga je opustil, ker je postal cenzor za slovenske in grške knjige, 10. decembra l. 1810. pa že skriptor znamenite dvorne biblioteke. L. 1814. mu je bila podeljena častna, toda odgovorna naloga, da gre v Pariz in prevzame rokopise in knjige, ki so jih bili Francozi odnesli l. 1809; to nalogo je zadovoljivo rešil. Ob tej priliki je krenil tudi v London in Oxford. Že prej je potoval v Prago in Berlin ter se vračal čez Lipsko, Norimberk in Monakovo. Pozneje je bil dvakrat dalj časa v Italiji, v Rimu in drugih italijanskih mestih, drugič zaradi ureditve stolice cerkvenoslovanskega jezika v grško-rusinskem kolegiju v Rimu. Vsa ta potovanja je združil z znanstvenim filološkim študijem starocerkvenoslovanskih in cerkvenoslovanskih spomenikov, kakor Assemanijevega evangelistarja, Bolonjskega psalterja, Trojanske priče itd. V dvorni biblioteki je bil l. 1821. imenovan za četrtega l. 1827. za drugega, 27. aprila l. 1844. pa za prvega kustosa in dvornega svetnika. Ob smrti je bil član sedemnajstih akademij ali učenih društev, med njimi petrograjske in berlinske akademije znanosti. Dunajske tedaj še ni bilo, pač pa je bil med

dvanajstimi, ki so l. 1837. predložili cesarju Ferdinandu prošnjo za ustanovitev akademije. Tudi na dunajski univerzi blešči njegovo ime med prvimi odličniki na častni plošči filozofske fakultete. Ves neprestano goreč za poglobitev svojega znanja, se je s svojim neumornim in polihistorskim znanstvenim delom, počenši od člankov z letom 1806. ter od klasične slovenske slovnice iz l. 1808., prve znanstvene slovanske slovnice (poleg Josipa Dobrovskega češke iz l. 1809) sploh, pa do zadnjih spisov o Remskem cerkvenoslovanskem glagolskocirilskem evangeliju, t. zv. Texta du Sacre, povzpel prav do viška evropske znanstvene znamenitosti, postal neke vrste znanstveno žarišče v obratu slavističnih in filoloških ved in prišel tako v stik z najrazličnejšimi znanstveniki in kulturnimi delavci, ki jih s svojo ogromno, skoro nepregledno korespondenco z okoli 600 dopisniki ni le na vse mogoče načine znanstveno informiral in podpiral, jih živo vnemal in priganjal k delu, ampak jim tudi dajal mnogotere pobude, da ne govorim o naši ožji domovini, kjer ni bilo seveda poleg barona Zoisa nobenega vidnejšega kulturnega delavca, ki ne bi bil znan ali si ne bi dopisoval z njim. Naj omenim le najbolj znana imena iz mednarodnega sveta: Čeha Josipa Dobrovskega, Slovaka Pavla Šafařika, Poljaka Samuela Lindeja, Rusa Aleksandra Vostokova, Srba Vuka Karadžića in Nemca Jakoba Grimma, ki je Kopitarju nadel ime „monstrum scientiarum". Od Vatroslava Jagića izdana korespondenca z Dobrovskim med l. 1808. in 1828. obsega 245 številk na 626 straneh oktavnega formata, korespondenca z Jakobom Grimmom, ki jo je šele pred kratkim, l. 1938., izdal pri Pruski akademiji berlinski slavist Maks Vasmer, pa med l. 1819. in 1834. 125 številk na 203 straneh. Zadnja izdaja poleg drugih, kakor n. pr. v V. letniku časopisa Südostforschungen l. 1940. in posebej izdana korespondenca s Karlom Rumyjem, na Slovaškem rojenim Nemcem, neki čas ravnateljem karlovaške srbske gimnazije, dokazuje še tudi, kako zanimanje za Kopitarja ne upada, ampak raste. Saj se njegove mnogovrstne zasluge ne omejujejo le na lastno znanstveno delo, še večje je njegovo žrtvovanje za delo drugih. Že sodobniki in očividci priprav in izida Josipa Dobrov-

skega epohalne cerkvenoslovanske slovnice „Institutiones linguae slavicae dialecti veteris“ iz l. 1822. so vedeli, da bi ne bila brez Kopitarjevega priganjanja in sodelovanja nikdar izšla. On je tudi našel in vzbudil zlasti dva genialna učenca, ki bi brez njega ne bila postala, kar sta, Vuka Karadžića in Franca Miklošiča. Genialni ustvaritelj novodobnega narodnega srbskega književnega jezika in njegove vzorne fonetične pisave, Vuk Karadžić, je na Kopitarjevo pobudo dvignil zaklad srbskih narodnih, zlasti epskih pesmi, po Kopitarjevem trudu poznanih in slavnih v vsem tedanjem kulturnem svetu; saj je Kopitar med drugim celo prevel in poslal Goetheju ves prvi zvezek Vukove Pjesmarice iz l. 1814. Le po Kopitarjevih nasvetih in z njegovim sodelovanjem je izšel l. 1818. Vukov slovar srbskega narodnega jezika s slovnico, kakršnega ni bilo in ga do neke mere še sedaj ni v nobenem slovanskem jeziku: čist narodni besedni zaklad, besede zaznamovane z važnimi srbskimi naglasi in tolmačene ne le latinski in nemški, kar je prispeval Kopitar, temveč pojasnjevanje pogostokrat celo z obširnimi podatki in črticami iz narodnega življenja, tako da je v slovar vključen kar nekak srbski narodopis. Vse to se je izvršilo po Kopitarjevem navodilu. Očitno Kopitarjevi so taki pristavki, kakor n. pr. pod „k o n j“ v pomenu priprave pri goslih za zapenjanje in napenjanje strun kot k ò b i l i c a: „So auch krainisch kobilica“.

Kopitar je dalje pridobil in uvel v slavistiko in preko nje še v balkanistiko, to je v proučevanje istosmernega razvoja strukture geografsko sosednih, etnično ne najbliže sorodnih balkanskih jezikov, Franca Miklošiča, stvaritelja vseh temeljnih del slovanske filologije, največjega slovanskega filologa, avtorja primerjalne slovnice slovanskih jezikov v štirih knjigah, od katerih nudita posebno dve, besedotvoritev in sintaksa, še danes neprekošeno gradivo, sestavitelja cerkvenoslovanskega in etimološkega slovarja slovanskih jezikov, od katerih obsega prvi besedni zaklad iz cerkvenoslovanskih rokopisnih spomenikov v najširšem smislu besede, avtorja preglednih in izčrpnih študij o tvorbi slovanskih osebnih in krajevnih imen itd.; ustvaril je podlago balkanistiki s številnimi razpravami o balkanskih je-

zikih, albanščini, rumunščini in novogrščini. Miklošič je prišel jeseni l. 1838. kot mlad 25 leten mož z graške univerze na Dunaj z namenom, da se posveti advokatskemu poklicu. Na Kopitarja je imel priporočilno pismo poljskega grofa Vladislava Ostrowskega. Občevanje med obema Slovencema se je takoj razvilo in postalo vedno tesnejše, in dasi je Miklošič napravil l. 1840. juridični doktorat ter vstopil nato v advokatsko pisarno, je l. 1844., po lastnem priznanju, na Kopitarjevo prigovarjanje opustil advokaturo in zaprosil za skriptorsko mesto v dvorni biblioteki, kjer je bil Kopitar tedaj prvi kustos. Miklošič sam imenuje Kopitarja svojega učitelja. Kopitar ga je navajal med drugim, kakor vemo iz dopisa Grimmu, k študiju sanskrta, nazivajoč svojo dobo za predsanskrtsko; moral ga pa je, kakor Grimma, vzpodbujati tudi k študiju litavščine. Miklošičev prvi spis je bila l. 1844. ocena Boppove primerjalne gramatike v „Jahrbücher der Literatur", in sicer v prvem četrtletju, torej še pred Kopitarjevo smrtjo in z naslovom v živi pagini „Sanskrit und Slawisch".

Kopitarjev vpliv ni viden le v prevzemu nekaterih njegovih potez, tako n. pr. t. zv. panonske teorije o domovini starocerkvenoslovanskega jezika in teorije južnoslovanskega štiridelnega slovenizma, v katerega naj bi se bili šele pozneje, v začetku VII. stol., kot klin vselili prvotni Srbi in Hrvati, ali tudi v gojitvi balkanistike, ki jo je sam dalje razvil. Miklošič je naravnost nadaljevatelj mnogih Kopitarjevih znanstvenih zasnov, tako balbanistike kakor tudi izdaje nekaterih spomenikov, n. pr. starocerkvenoslovanskega Supraseljskega kodeksa, katerega del je celó iz Kopitarjeve biblioteke prešel v ljubljansko, dela za cerkvenoslovanski slovar i. dr. Seveda, vse to ne v smislu očitkov plagiata po Vaclavu Hanki in Oroslavu Cafu.

Lastno Kopitarjevo znanstveno delo razpada nekako na tri dobe. Prva, ki jo je že v začetku tako sijajno otvoril s slovensko slovnico, s katero je položil temelj vsemu nadaljnjemu razvoju slovenskega knjižnega jezika in ki nima v gradivu niti ene neslovenske besede, sega od l. 1806. do l. 1818. Značilno za njegovo znanstveno publicistično delovanje postane vedno bolj objav-

ljanje številnih, toda vseskozi ostroumnih in predmet z novo lučjo osvetljujočih beležk, člankov, ocen in razprav, vseh blizu dvesto, v najrazličnejših, zlasti dunajskih časopisih tedanje dobe. Že za njegovega življenja sta izrekla Matija Čop l. 1833. in Vuk Karadžić l. 1841. željo, da bi se raztreseni Kopitarjevi spisi ponatisnili v posebni knjigi. To željo so po Kopitarjevi smrti ponavljali do naših dni razni učenjaki. Za prvo dobo je ustregel Miklošič l. 1857., ko je na 380 straneh izdal, vendar nepopolno in za današnje zahteve ne povsem zadovoljivo, prvi del Kopitarjevih „Kleinere Schriften", ki jih na naslovni strani označuje kot spise jezikoslovne, zgodovinske, narodopisne in pravnozgodovinske vsebine, kar že samo po sebi priča za Kopitarjevo široko znanstveno zanimanje. Druga, srednja doba, je doba sodelovanja v dunajskih „Jahrbücher der Literatur" od 1818. do 1834. l., ki jim je bil l. 1829. tudi glavni urednik. Spisi postajajo večji, znanstvena področja širša, vseskozi pa z opazljivimi glavnimi smermi. Te spise je na moj predlog sklenila izdati v slavnostni spomin naša akademija; njih prva polovica, I. knjiga do 1824. l. z nad 400 stranmi, je že v Vaših rokah, II. knjiga z drugo polovico pa je v tisku. V tretji dobi, od l. 1834. do smrti, stopa začetno tako intenzivno sotrudništvo v časopisih v ozadje, pojavijo pa se posebne publikacije, kakor v prvi vrsti l. 1836. znamenita, z mnogimi dodatki (izdaja slovenskih Brižinskih spomenikov; za slovensko in starocerkvenoslovansko zgodovino važni traktat Conversio Bagoariorum et Carantanorum i. dr.) pomnožena izdaja starocerkvenoslovanskega glagolskega spomenika prazniških homilij, ki mu je Kopitar dal ime Glagolita Clozianus po lastniku grofu Clozu. To je tudi prva izdaja katerega koli starocerkvenoslovanskega spomenika sploh. Ž njo je Kopitar postavil na trdna tla vprašanje starostne prioritete glagolske pisave, ki jo je Dobrovski smatral za poznejši izum dalmatinskih glagoljašev, a ruskim slavistom je bila še mnogo pozneje nekam neprijetna misel o mlajšem poreklu cirilice. Druga posebna knjiga iz l. 1840. „Hesychii glossographi discipulus et ἐπιγλωσσιστής Russus" po rokopisu XII.—XIII. stol. vsebuje poleg izdaje v naslovu omenjenega rokopisa še 22

raznih krajših, vendar važnih dodatkov filološke in slavistične vsebine, kakor jo sam označuje; posvečena je berlinski in petrograjski akademiji znanosti. Kot rdeča nit se skozi vse Kopitarjevo razpravljanje vleče njegova na trdnem prepričanju sloneča domneva, da je bila domovina starocerkvenoslovanskega jezika slovenska Panonija. Opiral je to tezo na jezikovne in historične razloge; te je videl v postavitvi sv. Metoda za panonsko-sremskega nadškofa, glede prvih pa je stalno opozarjal na cerkvene terminološke izraze germanskega izvora, kakor попъ, постъ itd., ki naj bi mogli biti sprejeti v starocerkvenoslovanščino le med Slovenci v Panoniji. Čeprav tak leksikalni argument, kakor nam je dandanes jasno, ne more odločati o poreklu jezika, vendar je nedvomno, da je bil, kakor zdaj bolje vemo, vpliv panonskega narečja na prvotno starocerkvenoslovanščino južnega solunskega izvora, kar je Kopitar intuitivno čutil in po svoje razlagal. V tej smeri je zlasti Pavel Šafařik iskal panonizme, seveda v okviru Kopitarjeve hipoteze, ki jo je sprejel že po Kopitarjevi smrti, dasi je bil sprva silno proti njej. Tudi teorija deljene naselitve južnih Slovanov ima cum grano salis pravilno jedro. Gotovo so se prvotno n e slovanski Hrvati, kakor priča njih ime in poroča cesar Konstantin Porfirogenet, naselili med južnimi Sloveni v hrvatskem Primorju šele pozneje, v začetku VII. stol., ter tu ustanovili prvo hrvatsko državo. V balkanistiki je Kopitar že marsikaj jasneje videl kot poznejša veda, ki je njegove izjave o tem v starih, težko dostopnih časopisih do malega prezrla. Kako bistroumno spravlja, v razmerju do drugih slovanskih jezikov, popolnoma posebni razvoj bolgarščine v zvezo z romanizacijo Balkana. Njegovo zavzemanje za čisti narodni jezik in njegovo duševno blago ni le plod romantike. Že v gramatiki se sklicuje na Slovenca Žigo Popoviča in njegovo delo „Untersuchungen vom Meere' 'iz l. 1750. Imenuje ga entuziasta za slovanščino in globoko obžaluje, da se ni mogla uresničiti njegova življenjska želja, proučevati slovanski jezik in zgodovino med Jadranskim in Črnim morjem. „Kako dalje bi bili sedaj v vseh ozirih v poznanju tega torišča srednje zgodovine", vzklika. Omenjeno Kopitarjevo zavzemanje, ki je rodilo toliko

blagodejnega sadu v trudu za Vukove reforme na polju književnega jezika in pisave, je prevevalo vsega Kopitarja do zadnjih njegovih razočaranj v zvezi s ponesrečenim poizkusom metelčice in dajnčice okoli l. 1833. Koliko se je boril za narodni novogrški jezik, trudil se je tudi za pravilni izgovor grščine in za ustvaritev albanskega pravopisa po načelu „vsak glas — poseben enoten znak brez vsakršnega pridatka"; kajti bil je odličen fonetik, toda znanstvena fonetična pisava ne more biti vedno primerna za praktično rabo književnega jezika. — Kar se je izvršilo za Srbe in kar je skušal izvršiti za Albance, kajpada z razliko v alfabetu, je sanjal uvesti tudi pri Slovencih, a leti so imeli že nad 250 letno književno tradicijo z latinsko pisavo in so bile zato tu povsem druge okoliščine, ki so onemogočale izvedbo, poteklo iz napačnega izhodišča, to je iz mešanja latinice s cirilico, oziroma z novimi izmišljenimi znaki, kar je vedlo na koncu do zagrenitve na Kopitarjevi, do ogorčenja na drugi strani. Tudi velike nade z Jakobom Zupanom so splahnele. Toda dandanes pripada vse to preteklosti in kakršno koli ogorčenje ni več na pravem mestu. Prenehalo je tudi že nekdanje nezadovoljstvo in ogorčenje nad Kopitarjem pri Čehih, ki jim je, spočetka skupno z Dobrovskim, po svojem ostrem kriticizmu osumil njihove, svoj čas sveto čaščene falzifikate, dozdevne staročeške slavne literarne spomenike. Razblinila so se v nič tudi razna neutemeljena natolcevanja političnega značaja, kakor je to izprevidel in tudi javno izjavil l. 1860. že znameniti ruski historik in politik Mihail Pogodin.

Dokončna študija o Kopitarju še ni napisana. Izdaja njegovih spisov, ki jo je začela naša akademija in se s prvo njeno knjigo danes oddolžuje spominu velikega slovenskega moža, ki je tudi že sanjal o ustanovitvi slovanskih akademij znanosti, naj pomaga utrditi pravi temelj za to. Eno pa je že davno jasno: Kopitarjeva genialnost — „Magni Dobrovii ingeniosus aemulator" stoji na starem nagrobnem, od prijateljev postavljenem mu kamnu —, duševna veličina, nič manj njegova požrtvovalnost. Spominu Jerneja Kopitarja se danes Slovenska akademija znanosti in umetnosti klanja z globokim spoštovanjem. Slava mu!

POZDRAVNA BESEDA

akademika F. A. Kidriča na svečanem zborovanju ob 220 letnici Akademije nauk SSSR v Leningradu, dne 26. junija 1945

Gospod Prezident, gospodje Akademiki!

V imenu slovenske Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani in v imenu ljubljanske univerze, dveh najvišjih znanstvenih ustanov slovenskega naroda, ki živi v svoji lastni federalni državi v severnozapadnem delu federativne Jugoslavije, pozdravljam s čustvom iskrene hvaležnosti in z globokim spoštovanjem bratsko Akademijo mogočne Sovjetske Zveze ob njeni 220 letnici.

Slovensko kulturno življenje je še mlado. Čeprav se je slovenski kulturni prerod začel pred nekako 170 leti, slovenska univerza ne šteje več kot 26 let, slovenska Akademija znanosti in umetnosti pa šele 6 let; slovenska samostojna državna ureditev v okviru federativne Jugoslavije pa ima šele nekaj mesecev za seboj. Stara nedemokratična Jugoslavija ni dovolila, da bi v Slovenijo prihajale knjige iz Sovjetske Zveze; prav tako je zavrla ustanovitev društva prijateljev SSSR, ki se je ustvarjalo v Ljubljani l. 1940. Ko pa je v začetku l. 1941. na ozemlje dvamiljonskega slovenskega naroda navalila barbarska vojska njegovih fašističnih sosedov, mu je z nemškega severa grozil kar takojšnji neizbežni nacionalni propad, z italijanskega zapada pa postopno izpodrivanje nacionalne kulture.

Medtem pa so se razgledi slovenskega naroda temeljno izpremenili, za kar gre zahvala veličastnim zmagam Rdeče Armije pod vodstvom genialnega voditelja sovjetskih narodov Josipa Visarionoviča STALINA; slavna Akademija Nauk SSSR je z ogromnim znanstvenim sodelovanjem zmagovanje podpirala in utrjevala: italijanski fašizem je propadel; stoletja trajajoča borba Slovanov in Nemcev je končana v našo korist in resnično bratstvo slovanskih narodov je postalo tvorna sila; pravilno razumevanje bratstva slovanskih narodov je dalo Jugoslaviji nova trdna tla.

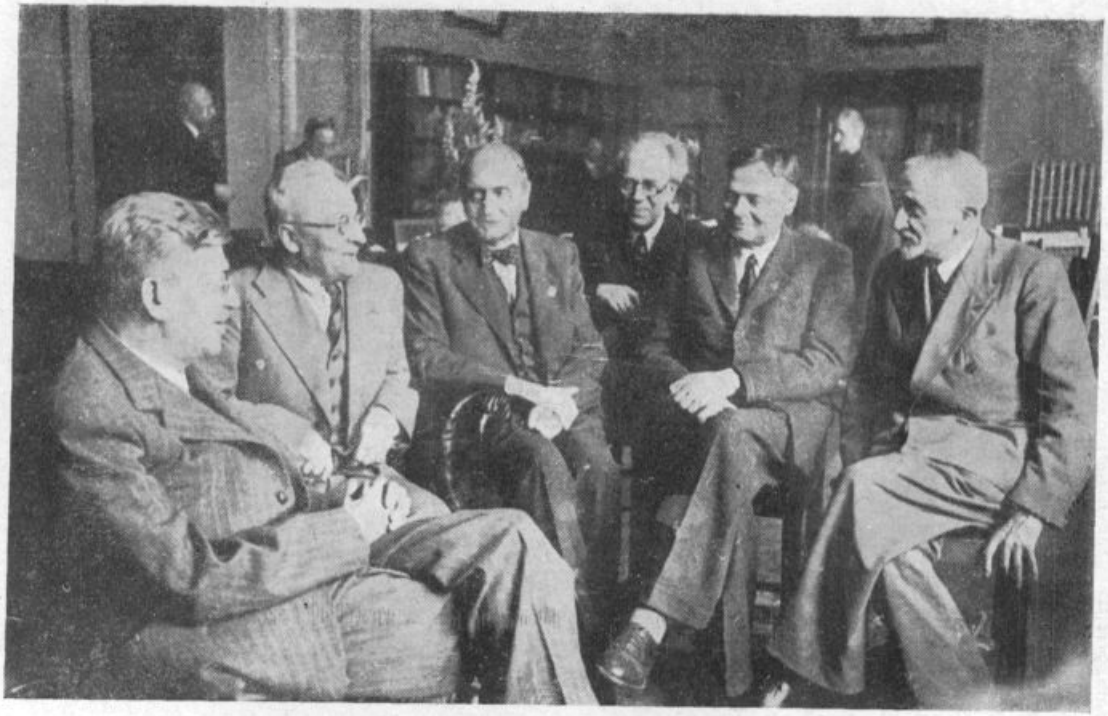

V Marrovem institutu v Moskvi ob 220 obletnici Akademije nauk SSSR

Od desne proti levi: A. Mazon (Pariz); F. Kidrič (Ljubljana); Vl. Pičeta (Moskva); J. Horák (Praga); V. P. Volgin (Moskva); A. Belić (Beograd

Ni prazna beseda, če sem rekel, da sem stopil na sovjetska tla s čustvom globoke hvaležnosti in z velikim upanjem. Mlada slovenska Akademija se nadeja, da bo v bratski Akademiji nauk SSSR našla trdno moralno podporo za svoja stremljenja: kulturno sodelovanje s sovjetskimi narodi in pravilno reševanje še ne načetih kulturnih vprašanj slovenskega naroda; pripravo tiste ureditve, ki je Akademiji nauk SSSR pripomogla do tako visokega napredka.

Naj živi Akademija nauk SSSR in naj prospeva čedalje bolj od jubileja do jubileja!

Naj živi Rdeča Armija, ki je i pri Vas i pri nas ustvarila atmosfero za takšne jubileje, kakršen je današnji!

Naj živi Josip Visarionovič STALIN, zaščitnik in modri pokrovitelj Akademije nauk SSSR!

BESEDA

prezidenta Fr. Kidriča ob proslavi druge obletnice AVNOJ-a na svečani glavni skupščini dne 28. novembra 1945

Tovariši! — Obletnica, ki nas je združila na današnjo svečano skupščino, predstavlja nedvomno spomin na enega najvažnejših dogodkov v zgodovini novega političnega, gospodarskega in kulturnega obdobja, ki je nastalo za Jugoslavijo, posebej pa tudi za Slovenijo, kot posledica naše osvobodilne borbe izza 1941 in kot učinek sklepov drugega zasedanja Antifašističnega veča narodne osvoboditve Jugoslavije z dne 29. novembra 1943, a dobilo nadaljevanje tudi v upravnem delu partizanov po novembru 1943 in pomemben mejnik v volitvah v ustavodajno skupščino.

Med pridobitve osvobodilne borbe pred 29. novembrom 1943 in po tem roku štejem poleg drugega poglobitev narodne zavesti v vseh slojih naroda, tudi tistih, ki so do nedavna simpatizirali s fašizmom, ki so ga presojali samo po fašistični spretni propagandi; prepričanje, da sme le tisti upati na resnično in trajno osvoboditev, ki si upa tudi sam za svobodo prijeti za orožje; povečanje smisla, da je treba žrtvovati vse ter se odreči vsakršni udobnosti, da podpreš osvobodilno borbo; razčiščenje v našem kolektivu, kjer so živeli poleg iskateljev resnične svobode tudi razni laži-narodnjaki, ki so mislili sebično le na svojo osebno ali strankarsko gmotno korist in koketirali sedaj z idejo priključitve katoliški Avstriji ali katoliški Italiji, sedaj z idejo sprejema v nemški rajh, sedaj z mislijo naknadnega oslona na Anglijo, sedaj se zadovoljevali z marionetnimi ozemlji kakor je bila n. pr. Ljubljanska pokrajina, prepuščajoč zato okupatorjevi požrešnosti n. pr. celo Gorenjsko, slovensko Štajersko, slovensko Koroško, Prekmurje in slovensko Primorsko.

Dalje štejem med pomembne pridobitve osvobodilne borbe tudi pojave kakor: dokaz, da zveza s komunistično stranko ni nevarna, kakor so jo mnogi predstavljali, posebej v narodnostnem oziru ne, saj so dogodki prav komuniste izpričali kmalu kot zveste sinove naroda; dalje izkristaliziranje pravilnega odnosa

med jugoslovanskimi narodi, ki jih je stari jugoslovanski centralizem hotel nasiloma oropati njihovih narodnih individualnosti; dalje ustvaritev partizanskih kadrov, ki so bili med sabo povezani tako rekoč v eno družino, si medsebojno zaupali ter nudili za bodočnost jamstvo, da bodo mogli tudi v miru na raznih področjih uspešno drug z drugim delovati; dalje rehabilitacijo jugoslovanskih narodov pred zavezniki, ki so videli sedaj na jugoslovanskem ozemlju pomagače, ki so vezali 16—20 italijanskih divizij, a jih razorožili 10, medtem ko bi bili predstavljali brez osvobodilne borbe to ozemlje le poslušne ovčice tujim migljajem poslušnih škofov ter hlapci raznih Rupnikov in Nedićev.

In še mnogo, mnogo podobnega bi se dalo navesti v ugotovitev pomena naše osvobodilne borbe.

Drugo zasedanje AVNOJ-a, ki se je vršilo poltretje leto po začetku osvobodilnih bojev in dobršen čas pred njihovim definitivnim zaključkom, je izrazit dokaz političnega dozorevanja tistih, ki so to zasedanje pripravili in pri njem sodelovali, konkretna oblika idejnih pridobitev dotakratne borbe na zunaj in znotraj, priča, da so se sodelavci zavedali, kaj je treba storiti, da se utrdi zaupanje množic. Uzakonil se je aparat, temelj za izgraditev nove, srečnejše Jugoslavije na osnovi nacionalne enakopravnosti in bratske sloge jugoslovanskih narodov v okviru federativne demokratične države. Ta rešitev je pomenila rešitev nacionalnega vprašanja v državi, kjer se je to vprašanje prej tako nesrečno reševalo, da so si bili jugoslovanski narodi po skoraj četrtstoletnem sožitju bolj tuji kakor poprej. — To zasedanje nas je prisililo dalje k opredelitvi, ker je dalo vsakomur, ki nima nad sabo zločina, priliko, da se uvrsti na svoje mesto v borbi za svobodo. Odslej je vsakomur jasno, kdo se sme odlikovati, kdo se tolerira, in kdo je izključen iz narodnega občestva, ker je zapadel kazni. — Ni se razglasila republika, dasi bi se bilo tudi to dalo zagovarjati, ampak po resnično demokratičnih načelih se je prepustilo ljudstvu, da si samo izbere tiste, ki naj določijo Jugoslaviji državno formo. — Josipu Brozu Titu, simbolu naše borbe in naše osvoboditve, se je podelil naslov,

ki ga je upravičeno dvignil na tako mesto, kakršnega zavzema ljubljenec sovjetskih narodov. — Jasno se je opredelilo, da si v zunanji politiki ne želimo samo prijateljstva z mogočno SZ, našo narodno zaveznico in pokroviteljico, ampak, da bi bili zelo radi hvaležni tudi Angležem in Amerikancem. — Začrtala se je pot za reševanje aktualnih vprašanj, kakor so bila vprašanja o vojnih zločincih, internirancih, oropanem premoženju, starih in novih mednarodnih pogodbah, ki so nam nalagale dolžnosti, a niso upoštevale dejstva, da so se pri nas razmere medtem povsem izpremenile.

Itd. itd. Deklaracija, ki se je sklenila na drugem zasedanju AVNOJ-a, je postala politični svetilnik jugoslovanskim narodom v boljšo bodočnost, članek o pomenu odlokov AVNOJ-a za nadaljnji razvoj naše borbe in za ustvaritev naše federativne državne skupnosti, ki ga je objavil maršal Tito v listu Nova Jugoslavija, je postal prvi veliki komentar našega velikega političnega teksta.

Kar se je zgodilo na osvobojenih naših ozemljih po 29. novembru 1943 in kar lahko opazujemo tudi danes in tudi v Sloveniji, spada v isto vrsto s presenetljivimi pojavi angleške, francoske in sovjetske revolucije. Tudi naša revolucija je priklicala na plan izredne sposobnosti tam, kjer jih marsikdo ni pričakoval: državnike, ki znajo govoriti prepričevalno tudi z zapadnimi politiki, govornike, ki pokorijo množice, in levičarske, demokratične nacionaliste, ki branijo naše pravice n. pr. do Trsta s predanostjo in prepričanjem, ki ga naša zgodovina doslej ni poznala; upravnike in ravnatelje, ki se ne strašijo nobenega problema in opozarjajo odkrito tudi na težkoče; kulturne politike, ki imajo na našo srečo za vzor širokopotezno kulturno politiko SZ, a iščejo tudi lastne poti. Partizanska naša generacija ni samo pokazala, da se zna boriti, ampak tudi, da zna vladati. Dela tudi napake, včasih celo velike, a ker ima pogum, napako priznati, voljo, se učiti in napake popravljati, ji smemo zaupati in ji zaupamo.

Najglasnejša priča o učinkovitosti sklepov AVNOJ-a in o srečni politiki izvrševalcev njegovih sklepov so pač volitve z

dne 11. novembra, ki so izzvenele v mogočno afirmacijo nove, demokratične federativne Jugoslavije, in to vkljub kraljevim obiskom pri žalostnih ostankih žalostne bivše jugoslovanske vojske v Nemčiji, vkljub podtalnemu kroženju alarmantnih vesti o bližajočem se napadu z atomskimi bombami ali o bližnji inozemski intervenciji in vkljub nepotrebnemu pastirskemu pismu, ki more imeti samo ta učinek, da na škodo cerkvi marsikaj zaustavi, kar bi se bilo dalo ob trohici daljnovidnosti dotičnih krogov ugodno rešiti.

Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, tisti najvišji naš slovenski znanstveni zavod, ki je že bil deležen velike pozornosti naših oblastev ter ima upanje na še nadaljne dokaze njihove naklonjenosti, noče in ne sme stati ob strani, ko gre za izgraditev smernic, ki jih je nakazalo drugo zasedanje AVNOJ-a. Njena glavna naloga ostane seveda znanstveno področje, kjer mora v smislu novega svojega programa reorganizirati in graditi. A imamo še tudi druge naloge, n. pr.: da pomagamo usmerjati kritiko razmer, ki je potrebna, v tako smer, da postane koristna; da odkrito priznavamo eventualne svoje napake v bližnji preteklosti, zavedajoč se, da je tako pogumno priznanje učinkovitejše pedagoško sredstvo kakor puhlo olepšavanje ali prozorno izgovarjanje; da podpiramo razmejitev kompetenc med centralnimi organi in federalnimi edinicami; da sodelujemo pri pobijanju ostankov tako tistega velesrbskega centralizma, ki je v preteklosti toliko škodoval, kakor tudi tistega šovinističnega separatizma, ki bi utegnil motiti našo bratsko slogo; da obračamo svoje stike z inozemstvom v to, da dobi inozemstvo pravilne pojme o novi Jugoslaviji in težnjah njenih narodov; da iščemo čim tesnejših stikov z znanstvenimi krogi slovanskih narodov ter pomagamo utrjevati novo pojmovanje slovanstva.

Da živijo ideje II. zasedanja AVNOJ-a!

Da živi demokratična federativna Jugoslavija, ki jo je II. zasedanje AVNOJ-a uzakonilo!

Da živi maršal Jugoslavije Tito, simbol naše osvoboditve!

PREŠEREN IN MI

Govor prezidenta Fr. Kidriča na svečani seji Glavne skupščine Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani dne 8. febr. 1946

Naša Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani mi je poverila nalogo, da njenim gostom na kratko obrazložim, zakaj je ta naš najvišji znanstveni zavod z velikim navdušenjem pozdravil proglasitev dneva smrti dr. Franceta Prešerna za kulturni praznik slovenskega naroda.

Dovolite mi torej, tovariši in tovarišice, gospe in gospodje, da poskusim to nalogo rešiti in Vas opozoriti, kaj vidi Akademija znanosti in umetnosti v Prešernovem delu.

Da je Prešernova poezija izredna umetniška vrednota svetovnega formata, mi je priznal doslej še vsak intervjuvani inorodec, če se je mogel brez predsodkov le v nekatere njegove pesnitve poglobiti: Francoz, Anglež, Nemec in Rus. Naj govori Prešeren o čemer koli in v kakršni koli pesniški obliki, vedno čutiš, da se izpoveduje genialni umetnik, ki zajema vsebino svoje izpovedi iz globine razgibane notranjosti ter pozna in s suvereno lahkoto obvladuje vsa raznolika sredstva, vso pisano aparaturo, ki napravlja za evropsko šolani okus iz gmote in poskusa dovršeno umetnino. Njegove pesnitve so utrinki razpoloženj mojstra, v katerih presenečajo še tako razvajenega poznavalca evropskih literarnih vrednot odlike, ki so v taki vsestranskosti združene le pri velikih pesnikih svetovnega slovesa: raznolikost, zlasti tudi, kar se tiče verza in kitice; skladnost med vsebino in obliko; premišljeno valovanje vsake vrstice, ki se prepušča le na videz enakomernemu menjavanju naglašenih in nenaglašenih zlogov, sicer pa predstavlja svojevrsten, sila živ organizem; smisel za blagozvočnost; izredno bogastvo prispodob, ki so pa skoraj vedno nazorne in lahko umljive, pogosto tudi, kakor njegov ukrasni pridevnik, čustveno pogojene; umerjenost in jasnost stavka in celotne zgradbe; tehtanje vsake besede, ki je vedno tudi na takem mestu, da imaš občutek: ne bi smela biti drugje,

pa četudi se ti sem ter tja zdi, da se ravna stavek nekoliko po latinski sintaksi; želja izogniti se vsakemu pretiravanju in vsaki banalnosti; duhovite domislice in besedne igre. Pri tem je jezik Prešernove poezije dvignjen vedno na pesniško višino, razen če ima pesnik sam poseben namen, da išče tudi grob izraz.

Tako so vrednotili Prešernovo pesem torej tudi tujci, ki niso poznali razvojne črte slovenske poezije. Kdor pa se bliža Prešernovi umetnini z upoštevanjem črte, v katero postavlja Prešerna strogi zakon časovne zapovrstnosti, ta mora še bolj strmeti, kajti Prešernova pesem se mu mora zdeti kot čudež, kot meteor, ki je padel na slovensko zemljo iz zračnih višin. Kar je slovenskih verzov, posvetnih in duhovnih, razen v narodni pesmi, iz dobe pred 1824. letom, ko se je Prešeren zavedel svojega pesniškega poklica, je moralo tujcu, če bi se bil zanje zanimal, z vsemi sestavinami dokazovati, da so Slovenci zamudniško ljudstvo, ki so še za stoletja za literarno pozitivnimi evropskimi in orientalskimi narodi, in sicer: glede na vsebino — s premlevanjem nedoživete izposojene šablone; glede na zunanjo obliko s prevzemanjem najprimitivnejših kitic, kakršne je udomačevala cerkvena pesem že izza protestantskih časov; glede na jezik z neizbirčnim pritegovanjem grobe vsakdanjosti brez smisla za potrebe požlahtnjevanja.

V Prešernu pa je prvič v zgodovini slovenskega pesništva spregovorila osebnost, ki je stala enakovredno na isti stopnji s čudodelci med italijanskimi, francoskimi, španskimi, angleškimi, poljskimi in ruskimi pesniki svojega in prejšnjh časov, osebnost, ki ni slučajen posnetek posebne književne šole, ker ji doba in vplivi ne morejo izpremeniti temeljne osnove genialnosti, dasi jo lahko poglobijo ali tudi obsodijo na mirovanje.

Prešeren je bil prvi Slovenec, ki je hotel uveljaviti pri rojakih evropsko književno vsebino, prvi pri nas, ki je čutil vso veliko resnost pesnikovega poslanstva, hotel in moral biti resničen in pravičen, pa najsi je moral pisati še s tako gorko srčno krvjo, in najsi mu je bilo še tako težavno razmišljati o svoji individualnostni in naši kolektivni bolečini.

Prešeren je bil prvi slovenski stihotvorec, ki je glede oblike stremel po višini sodobne Evrope. Ni sicer zametal štirivrstičnih in dvovrstičnih že udomačenih kitic, toda obenem je kakor po načrtu za praktično slovensko poetiko uvajal oblike, ki so jih gojili v prejšnjih časih in tedaj tisti evropski narodi, ki so za literaturo kaj pomenili, oblike, kakor so španska romanca, italijanska oktava, tercina in sonet, triolet, francoski aleksandrinec, antični heksameter, orientalska gazela, španska glosa, najtežja oblika renesančnega sonetnega venca, ki ga je otežkočil še z akrostihido itd.

Prešeren pa ni bil samo prvi slovenski pesnik, ki je izenačil namenoma pesništvo svojega naroda z evropskim v upoštevanju priznanih tujih oblik, ampak je bil med slovenskimi pesmotvorci tudi prvi, ki je z genialno intuicijo umel ustvarjati tudi sam nove oblike, in sicer take, ki bi ob drugačnih prilikah, to se pravi, če bi imeli Slovenci več besede v mednarodni besedno-umetniški tekmi, mogle postati mednarodne. Bil je prvi Slovenec, ki se je v obliko poglabljal, jo poživljal, prvi, čigar pesnitve ti vedno kažejo, da sta njihova vsebina in oblika zliti v eno, ker je vsebina pač vedno njegova, porojena iz resničnega čustva.

Prešeren je dalje prvi slovenski pesmotvorec, ki mu literarne reminiscence, spomini na dela, ki jih je prebral, ne jemljejo veljave. Mnogo pojmovnih in likovnih spominov na klasično in druge literature tiči v njegovih pesnitvah, toda nobenega takega ni med njimi, ki bi nas opravičeval za sodbo, da se je rodila ta ali ona Prešernova pesem iz takega spomina in zaradi njega. Vse to so le odmevi, ki jih porablja kot aparaturo, kot pesniško sredstvo za ponazoritev lastne pesniške misli, tako, kakor je v isti namen jemal tudi prispodobe iz narave ali verskega življenja. Komentarski poskusi, ki te osnovne črte niso upoštevali, so doživeli in morajo doživeti fiasko kot brezplodna plagiatomanija.

Končno je bil Prešeren prvi med slovenskimi pesniki, ki je doumel, kakšen bodi slovenski pesniški jezik in kje ga je treba zajeti in kako požlahtnjevati, imel je dovolj tenak sluh, da je

pravo pogodil ter svojo ljudsko gorenjščino izklesal za posodo najglobljih čustev.

Prešeren pa ni samo prvi vrh glede na dotakratni razvoj slovenske literature, ampak je osamljen vrh tudi glede naslednjega njenega poteka. Najglasnejše priče o tem so izjave tistih njegovih naslednikov, na katerih veliko kulturno dediščino danes, kakor na Prešernovo, s hvaležnostjo gledamo: izjave Levstika, Cankarja, Župančiča. Zlasti Župančič je osamljenost Prešernovega vrha že nekajkrat tako prepričevalno poudaril, kakor nikdo drugi. A naš Oton se je v Prešerna tudi tako poglobil, da zasluži vsaka njegova beseda o Prešernu pozornost slehernega resnega prešernoslovca.

Že spričo vsega tega bi bilo nekaj nenaravnega, če bi se v času naše osvobodilne borbe in našega revolucionarnega iskanja novih temeljev naši državi ne gojilo spoštovanje in ne krepila ljubezen do tistega Prešerna, ki je dal prvo in za vse čase veljavno kulturno legitimacijo narodu, za čigar politično legitimacijo in vsestransko svobodo so naši najboljši šli v borbo in umirali. Vsem našim res progresivnim generacijam, starim in mladim, je Prešeren blizu in drag prav po svojem svetovljanskem pojavu, po svoji notranji realnosti in prepričevalnosti in po svoji klasični sklesanosti in skoraj terminološki jasnosti, ki nam vedno iznova kliče v spomin, da se ta izredni ljubljenec Muz nikoli ni do omamljenosti prepustil mikavnosti in blesku tropa in figur ali zvočnosti, ampak da je zmiraj točno vedel, kaj hoče povedati, da torej v njegovem delu ni nič izumetničenega in da je le tisti komentar k njegovim stvaritvam umesten, ki upošteva naravo in logiko.

Obstajajo pa še druge in take okoliščine, ki nas skoraj silijo, izkazovati v časih naše revolucionarne borbe in revolucionarne obnove Prešernu svoje spoštovanje in svojo ljubezen na prav poseben način. Te okoliščine tičijo v odgovorih na vprašanja, kako je reagiral ta naš svetovljan na revolucionarna, demokratična, socialna ali filozofsko-iskateljska gesla svoje dobe, skratka na progresivna gibala v času, recimo od 1824. do 1849. leta. Vsak pravi besedni umetnik tudi te dobe je bil s temi za-

rodki današnje resničnosti nekako povezan, čeprav se tega ni vedno zavedal in čeprav se je, če se je zavedal, moral ozirati na ovire, kakršne so bile cenzura in podobno. Dovolite mi, da napravim časovni skok in konkretiziram vprašanje na drugi osnovi: kaj nas v Prešernovem delu sili k sklepu, da bi bil, če bi živ oblikoval med nami, na ta ali drugačen način v vrstah revolucionarnih borcev in obnoviteljev?

Verujte mi, da ni težavno, izsledovati ob prebiranju Prešernovih Poezij prispevke za pritrdilen odgovor na tako vprašanje ter nam Prešerna še bolj približati.

Revolucionarna je bila že Prešernova odločitev za slovensko oblikovanje v času, ko je imela trgovska Ljubljana med nemškimi en samcat slovenski napis, ko je govoril ljubljanski meščan in izobraženec slovenski praviloma le s služinčadjo, ko so se čuli celo iz vrst tako zvanih slovenskih preroditeljev glasovi, naj sega domači izobraženec za zabavo le po nemški ali drugi neslovenski knjigi. A ta Prešernova kretnja dobi še izrazitejši revolucionarni prizvok, če se upošteva, da jo je napravil mlad mož, ki mu je bila vsaj v začetku, in to zaradi šolanja, tudi nemška vezana beseda celo pokornejša od slovenske.

Revolucionarna in ljudska je bila tudi glavna namera Prešernovega oblikovanja od približno 1828. leta dalje: namen, da se s slovensko, evropskemu okusu ustrezajočo posvetno pesmijo odtujeni domači izobraženci zainteresirajo za slovenski jezik ter se tako polagoma odmaknejo iz nemškega jezikovno-kulturnega območja v isto jezikovno-kulturno sfero s slovenskim ljudstvom, da se torej ustvari jezikovno-kulturno homogen slovenski narod. S tega vidika nam danes ta Čopova in Prešernova namera ni samo literaren, ampak obenem tudi političen program dveh slovenskih kmečkih sinov, ki sta se dvignila med meščane, kjer sta se morala čutiti tujca, ker slovenskega meščanstva tako rekoč še bilo ni.

Revolucionarna je bila Prešernova zahteva, da sme tudi slovenski pesnik besedovati o vsem, kar ga notranje vznemirja in sili k oblikovanju, tudi o ljubezni do ženske; da sme torej izbrati tudi svojo individualno erotično snov, ki jo je porazna

večina slovenske duhovščine, tako izmed pristašev stroge janzenistovske kakor tudi izmed pristašev milejše protijanzenistovske spovedne prakse obsojala in ji skušala na razne načine zabraniti pristop v slovensko literaturo, medtem ko jo je v nemškem ali kakem drugem jeziku do neke stopnje tolerirala.

Pri tem je bila Prešernu ljubezen in zvestoba do domovine, do lastnega ljudstva in materinega jezika nekaj prav tako elementarnega, zanj samo ob sebi umljivega, kakor je bila zanj nekaj elementarnega tudi ljubezen do ženske, v kateri je videl naravno dopolnilo samega sebe.

Revolucionaren je bil tudi pogum, s katerim je iskal Prešeren poti, da opozori na pomen revolucionarnih pokretov. To je storil ob julijski revoluciji 1830. s prevodom Körnerjevih Licovovih strelcev, pesnitve, v kateri je bilo za Prešerna naglašanje mržnje proti vsakršnemu tiranstvu važnejše kot imenovanje „nemških strelcev" in „francoskih biričev"; ob marčni revoluciji 1848. leta z aktom iz svoje odvetniške pisarne v Kranju, v katerem je opozarjal na pravni in politični pomen pričakovane ustave; ravnotako ob marčni revoluciji z objavo Zdravljice, ki je bila spesnjena že 1843—44, ob objavi pa tako aktualna, da je spravljalo vse njen postanek v zvezo z najnovejšimi revolucionarnimi pričakovanji.

Vmes so služile podobnim namenom objave slavospevov rajnim slovenskim rodoljubom, ki v bukvah režima niso bili dobro napisani: rahlo v elegiji Vodniku, čigar frankofilstvo in framasonstvo se je pozabljalo, in v elegijah Čopu, katerega je ugled učenjaka nekoliko ščitil, izrazito in ob preziranju nevarnosti pa v tekstu v spomin četrte obletnice Smoletove smrti. Za tistega, ki je poznal Smoletovo življenje in vedel, zakaj je prišel razočaran s potovanja po Franciji, Švici, Angleški in Italiji 1827—31 l., kjer je bival torej v času, ko je zorela in se izmaličila julijska revolucija, vedel, kake odgovore je dajal Smole oskrbniku kot graščak na Preževku glede na kmete, ki niso hoteli odrajtovati desetine, je bil ta Prešernov hvalospev proslavljanje neugnanega slovenskega revolucionarnega demokrata in nesebičnega antifevdalnega glasnika. In to v času, ko je tisti

začudeni oskrbnik še živel in o takih kretnjah „bratca Andreja" rad govoril.

O tem, kje bi si Prešeren poiskal svoje mesto v naših dneh, ne bo dvomil, kdor se zamisli ob nekaterih njegovih naglašenih pojmih, kakor so n. pr. s v o b o d a, za brambo katere tudi smrtna žrtev ne sme biti prehuda, pojem, zaradi katerega se je Prešeren v prevodu Licovovih strelcev odmaknil od izvirnika, a mu v Uvodu h Krstu in v Zdravljici posvetil večne verze; v e r a v z m a g o p r o g r e s a, iz katere je v Sonetnem vencu pač naglašal boljše čase za slovenski kolektiv, nikjer pa ne osebno zase; č a s t, ki se mora sem ter tja razumeti tudi v ožjem pomenu ne samo kot „slava"; i z d a j s t v o, ki je Prešernu nekaj absolutno gnusnega tudi na literarnem poprišču.

V nekaterih Prešernovih političnih in kulturnih izjavah moramo danes videti jasnovidnost, ki more biti lastna le velikemu duhu, ki je za stoletje pred svojim časom: danes, ko imamo v Ustavi FLRJ zajamčeno enakopravnost jugoslovanskih narodov, moramo le občudovati, kako organsko je znal ta človek, ki se je imenoval tudi „Ilira s Kranjskega", družiti pravo pojmovanje jugoslovanskega edinstva s slovensko narodno samobitnostjo, za katero se je v zabavljivih napisih Daničarjem, Bahačem in Narobe Katonu s tako ostrim orožjem boril. Danes, ko ugotavljamo, kaj utegne novo realno pojmovanje slovanstva brez imperialističnih teženj močnejših — pomeniti za posamezne, zlasti manjše slovanske narode, se moremo le diviti preroškemu gledanju avtorja Uvoda Krsta in Zdravljice. Danes, ko imamo Titovo geslo: kar je tujega nočemo, kar je našega ne damo, čutimo, kako bi se boril skupaj z nami pevec, ki pričakuje v Sonetnem vencu združitev „Slovenš'ne cele". Danes, ko vemo, kdo se res bori za svetovni mir, nas lahko s ponosom navdaja zavest, da je iz duha našega poeta privrela Zdravljica in zlasti tudi njena sedma kitica o pričakovanju splošne svobode. Danes, ko se veselimo svoje mlade republike, nam ne more biti postranskega pomena, da se je Prešeren skoraj demonstrativno izogibal vsakemu pesniškemu naglašanju dinastičnega patriotizma, ki ga je takrat bilo povsod polno, preveč tudi v Kranjski čbelici.

Pa še ob marsikaterem dnevnem vprašanju si lahko poiščemo sorodno misel v drobni, a vendar tako obsežni in bogati knjižici Prešernovih poezij. Kako točno je razlikoval med terminom „ljudstvo—ljudski" (n. pr. v Novi pisariji in v Kranjski Čbelici) ter terminom „narod" (n. pr. v 1. gazeli, Krstu in Zdravljici) ta svojevrstni poet, ki je hotel iz misli na ljudstvo pisati za odtujene izobražence, a ostal ves ljudski že od začetka v svojem čudovitem pesniškem jeziku in po veliki večini prispodob in sredstev, polagoma se pa razvijal v tej smeri, da je tudi iz pristroja po možnosti odstranjal vse neljudsko ter prispel v svojem razvoju celo tja, da ga je tudi pri snovanju vsebinsko sicer doživetih tekstov, kakor n. pr. pesmi Pod oknom, zavestno spremljala misel, najti obliko in dikcijo, ki bi ugajala pevcem iz kmečkih fantovskih vrst. Po svojem odnosu do slovenskega ljudskega jezika je moral odklanjati prizadevanja slovenskih ilircev, saj se celo besede „S l o v a n" kot nove izposojenke iz češčine ni hotel oprijeti ter je rabil za to rajši domači izraz Slovenec ali Sloven, čeprav je pomenjal tudi nekaj drugega. — Kako bi sodil danes o naši agrarni reformi, na to nam odgovarja njegov zapis v spominski knjigi Lašanovi, vrstice o kmetiču v Soldaški, hvalospev sovražniku fevdalizma Smoletu in pomoč, ki jo je 1848. l. še pred marčno revolucijo nudil borcem proti desetini, ki se je morala dajati kranjskemu dekanu. — Na vprašanje, káko cerkev bi si danes želel, nam pomaga odgovoriti 38. kitica Krsta, ki je s svojo obsodbo slepih glav Valjhunov, podčrtavanjem „božje volje ... duhovne prave" in bratstva „vseh ljudi", „vseh narodov", namenjena zlasti tudi duhovniku. Ni si mogoče misliti, da bi pesnik, ki je v Glosi in Elegiji tako demonstrativno postavljal na sramotni oder dobičkarstvo nekaterih krogov, ne razumel naše borbe proti špekulaciji; ali da bi pesnik Nezakonske matere in omenitve tega socialnega problema v Ponočnjaku in Romanci od Strmega gradu ne soglašal s členom 26. v naši Ustavi, pesnik Judovskega dekleta ne z njenim členom 21.

In kdo bi dvomil, kako veselje bi moral imeti s členom 37. naše Ustave pesnik, ki je v Sonetnem vencu in drugod tako vi-

soko dvigal pomen pesmi ter se tako ogorčeno boril v raznih pesnitvah proti šikanam cenzure, v Orglarju pa postavil besedi za svobodo umetnosti trajen spomenik.

Še mnogokaj bi se dalo v tej zvezi navesti, kajti Prešernove Poezije so taka redka knjiga, ki odkriva ob vsakem novem čitanju nove tehtne zveze misli in nove oblikovne lepote. Toda hotel sem Vam samo osvetliti glavne razloge, iz katerih je naš avtonomni znanstveni inštitut, ki se je sam le z revolucionarno kretnjo dvignil v stari Jugoslaviji na isti položaj, kakršnega sta imela Srbska Akademija znanosti v Beogradu in pa Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti v Zagrebu, z odkritosrčnim navdušenjem pozdravil uredbo o proglasitvi dneva Prešernove smrti za kulturni praznik slovenskega naroda.

Prešeren je najtehtnejši dokaz naše umetniške volje, a obenem na našo srečo absolutna vrednota v smislu svetovne pesniške republike. Edino on, tihi, a najzgovornejši bodrilec naših borcev in najzvestejši spremljevalec naših internirancev, je bil vreden, da se postavi v središče slovenskega kulturnega tedna in da se ob njem tudi za našo Akademijo znanosti in umetnosti ustvarja tradicija, kako se naj z besedami hvaležnosti do pesnika v naših kulturnih tednih vežejo bilance o kulturnem delu institucij v preteklem letu.

Slava Prešernu!

BESEDA

prezidenta Fr. Kidriča ob obletnici oktobrske revolucije na svečani glavni skupščini dne 7. novembra 1946

Tovariši! — Danes praznuje naša velika zaščitnica Sovjetska zveza enega svojih največjih praznikov: obletnico boljševiške oktobrske revolucije.

S čustvi sovjetskih narodov se družijo ob tem prazniku ne le čustva vseh slovanskih narodov, ampak čustva vseh resnično naprednih ljudi, ki želijo, da se zada fašizmu in njegovim imperialističnim simpatizerjem smrtni udarec, da se uveljavi na svetu pravičnejši socialni red in da se zagotovi narodom mir brez zavojevanj in podjarmljenj.

Slovenci, kakor ostali jugoslovanski narodi, ne morejo in ne smejo biti na drugi strani kot ostalo napredno človeštvo: predsednik SNOSA je odpotoval na veliko proslavo v Beograd; predsedstvo VLRS je priredilo svečano proslavo sinoči v veliki dvorani Uniona; naša univerza ima proslavo istotam danes ob 11. uri; itd. itd.

Zato sem Vas poprosil, da se na skromen način, ki je v skladu s sedanjim prehodnim stanjem naših prostorov in s pičlim številom naših članov, spomni tega pomembnega praznika tudi naša Akademija znanosti in umetnosti.

Da slavimo obletnico oktobrske revolucije v novembru, je seveda v zvezi z razliko med starim in novim koledarjem; gre za dogodke z dne 25. in 26. oktobra po starem ali z dne 7. in 8. novembra 1917 po novem, ko je Lenin izvršil v Moskvi boljševiški prevrat, pregnal vlado, ki je bila precej podobna naši jugoslovanski 1941 ter začel ero socialistične Rusije, ki se je razvila v ZSSR delavcev, kmetov in delovne inteligence.

Oktobrska revolucija je bila krvava, kakor je krvava vsaka revolucija; zaradi posebnih ruskih prilik je bila mnogo bolj krvava kakor n. pr. naša revolucija. A zgodovina novembrskih dni 1917. l. nas danes manj zanima kot pa pomen, ki jih je dal tem dnem razvoj 29 let, razvoj od 7. novembra 1917 do 7. novembra 1946.

Samo nekaterih momentov tega čudovitega in prebogatega razvoja izza oktobrske revolucije se hočem dotakniti.

Opozoriti Vas hočem najprej na naravnost neverjeten napredek na vseh področjih življenja in ustvarjanja. Ob tem progresu nisem strmel samo jaz, ki sem videl Rusijo prvič 1914, torej tik pred oktobrsko revolucijo in drugič lani, torej po 30 letih, ampak strmeli so tudi drugi, ki so bili v Sovjetski zvezi prvič in utegnili imeti drugačno merilo. Naš generalni sekretar, ki je bil v Moskvi in Leningradu prvič letošnjega junija, ni zastonj napisal, da se mu je zdelo vse kot nekaj bajnega, kot neko razodetje. Napredek je često več kot stoodstotni v primeri s carističnо dobo. A opozarjajo te nanj vsa področja, prav vsa: porast šol in kulturnih institucij; odprava analfabetstva, nove tovarne za vse panoge potreb; čistoča cest in pažnja na vrtne kulture; odprava brezposelstva, zator pijanstva in prostitucije; podpiranje znanosti itd. itd.

Druga točka, na katero bi Vas hotel danes opozoriti, je pomen oktobrske revolucije za zmago nad fašizmom v drugi svetovni vojni. Hitlerizem in fašizem bi bila nastala tudi brez boljševiške zmage, ker so njune kali v imperializmu, v predhitlerjevski nemški filozofiji in vzgoji nemških generacij, da so Nemci nekaj aristokratskega, ker je nemški narod ne vem od koga poklican, da gospoduje drugim narodom, ki so po tej ideologiji dolžni, da Nemcem hlapčujejo kot sužnji.

Tudi napàl bi bil Hitler Poljsko in Rusijo brez boljševizma, saj je ves gorel v želji, da se mora Nemčija širiti na vzhod ter zavojevati ukrajinsko žito in kavkaško nafto.

Kakor pa sem prepričan o teh tezah, tako sem tudi prepričan, da bi carističnа Rusija nemški vojni tehniki v drugi vojni ne bila kos; ne pripadam k tistim, ki podcenjujejo pomen zapadnih zaveznikov za zmago nad fašizmom, toda brez ruske armade bi te zmage ne bilo ali bi bila v najboljšem slučaju remijska partija, to se pravi smrt malih narodov. A ruska armada je otrok oktobrske revolucije.

Tretja točka, ki bi rad obrnil nanjo Vašo pozornost je rešitev nacionalnega vprašanja v Sovjetski zvezi in

rešitev slovanskega vprašanja s pomočjo porevolucionarne Rusije.

Le tista demokratična Rusija, ki je dala po geslih oktobrske revolucije svojim mnogoštevilnim narodom popolno svobodo in možnost za lastno kulturno življenje, je bila sposobna, da utere pot resnični, realni rešitvi solidarnosti in medsebojne pomoči slovanskih narodov.

Ključ je bil v sporazumu med Rusi in Poljaki. Bil sem lani še v Moskvi, ko se je ta sporazum sklepal, z drugimi sem trepetal, ko sem sklepal, da mora biti med Poljaki še precej ljudi, ki jim je zgodovina več ko današnja resničnost in potreba, a z drugimi sem tudi vriskal, ko smo videli, da do sporazuma pride.

Kaj pomeni novo pojmovanje demokratičnega slovanstva, smo čutili ob poročilih s pariške konference, kjer se ni nikoli ponovilo to, kar se je dogajalo n. pr. tudi v bivšem avstrijskem parlamentu: da Slovan ne bi bil podpiral pravičnih teženj drugega Slovana.

Novo pojmovanje slovanske solidarnosti je realnost: sporazumu med Rusi in Poljaki, zvezi med Sovjetsko Zvezo in novo Jugoslavijo, dogovoru med Češkoslovaško in Jugoslavijo bodeta sledila sporazuma med Češkoslovaško in Poljsko in med Jugoslavijo in Bolgarijo, pa naj si reakcionarji na zapadu še tako prizadevajo, da to otežkočijo.

Na četrtem mestu bi se rad spomnil dejstva, da je Sovjetska Zveza, kakor je nastala po oktobrski revoluciji, resnična zaščitnica svetovnega miru. Sovjetski človek se bo zopet po levje bil, če bo napaden ali če bodo napadeni njegovi zavezniki in prijatelji, toda njegov cilj ni podjarmljevanje, ki ga spremlja kri, ampak delo, ki ga spremlja znoj in ki služi blagostanju domovine in človeštva.

Peta in poslednja točka, ki bi jo hotel tukaj podčrtati, je neutajljivo dejstvo, da je Sovjetska Zveza danes najbolj upoštevana, najbolj učinkovita učiteljica narodov sveta.

Lani sem v Moskvi slišal zapadnjaka, ki je izjavil, da se ni nikjer na svetu — in prepotoval je mnogo sveta — toliko naučil, kot se je naučil v Sovjetski Zvezi. In to lahko potrdi vsakdo izmed nas, ki smo bili v zadnjem času v Sovjetski Zvezi.

Tudi naša Akademija znanosti in umetnosti, naša znanost in kultura bi morda marsikatere benevolence ne bila deležna, če ne bi od vzhoda prihajal in nas zajel žar velikega primera. Kajti tam so znanstveniki in kulturniki res privilegiran stan, kateremu se hoče dati vsakršna pomoč, da lahko vrši svojo veliko in pomembno nalogo mirno in brezskrbno.

To je nekaj momentov, ki so me naklonili, da sem Vas povabil na današnjo kratko sejo.

Predstavnikom Sovjetske države bodo poslali svoje čestitke naši organi, ki so za to poklicani. Mi pa imamo v Moskvi sestrsko ustanovo, s katero smo v stikih, izmenjavanju publikacij itd.: Akademijo Nauk SSSR. Predlagam, da ji pošljemo naslednji brzojav:

„Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, glavnem mestu Ljudske republike Slovenije, zbrana na svečani seji v proslavo 29. obletnice oktobrske revolucije, Vam sporoča tople čestitke.

Zavedamo se, koliko je prispevalo delo Akademije Nauk SSSR izza oktobrske revolucije v najtežjih okoliščinah pod pokroviteljstvom Lenina in generalisima Stalina k zmagi nad barbarskim fašizmom in koliko prispeva danes k obnovi države, k pravičnejši porabi dobrin in k utrjevanju prave demokratične slovanske solidarnosti.

Naj živi duh oktobrske revolucije, ki je pokrenil prerod človeštva!

Naj procvita Akademija Nauk SSSR, naš svetli vzor!"

ZGODOVINSKI OKTOBER 1917

Predavanje akademika Milka Kosa na slavnostni glavni skupščini Akademije dne 7. novembra 1947

Letos poteka trideset let, odkar je zmagovita socialistična revolucija, najprej v Petrogradu, nato pa tudi v Moskvi in drugod v takratni Rusiji in na njenih frontah, meseca oktobra 1917. leta rušila in zrušila dotedanji režim in položila temelje oblasti, na kateri je zgrajena mogočna stavba Sovjetske Zveze in njenih narodov. Oktober leta 1917 pomenja dogodke svetovno-zgodovinskega pomena, tako bogate po vsebini in poteku in tako dalekosežne po posledicah, da jih je le težko zajeti v kratke besede, ki naj tu v naši sredi prikličejo v spomin vse ono, kar je pred tremi desetletji razgibavalo Rusijo, Evropo in svet, uravnavalo velik del svetovne oble v nove tokove.

Zgodovinar oktobrske revolucije mora, če jo hoče prav razložiti, poseči daleč nazaj v razvoj stare Rusije, v zgodovinsko oblikovanje njenega družbenega, političnega in gospodarskega življenja, poznati vsa ona gibanja, ki so pripravljala pot oktobru leta 1917. Predvsem pa mora zgodovinar oktobrske revolucije prav poznati dobo, ki je bila oktobru 17. leta neposredno predhodna, to je, odkar je carska Rusija stopila v svetovno vojno, ki jo danes imenujemo prvo. Ne bom tu ponavljal dejstev in dogodkov, ki so znani nam, ki smo jih še vsi več ali manj sodoživljali ali smo jim bili sodobniki: potek vojne in nje vpliv na ruski narod, dogodki februarja in marca leta 1917, ki so pripeljali v Rusiji do postavitve tako imenovane provizorične vlade, do odstavitve carja in nekaj mesecev kasneje do oblikovanja vlade pod vodstvom Kerenskega. Že v tej dobi od februarja 1917 dalje je bila v stalnem porastu moč boljševiške stranke pod vodstvom Vladimira Iljiča L e n i n a, ki se je spomladi vrnil iz Švice v domovino. Proti tej rastoči moči stranke in pristašev boljševikov je bil naperjen poizkus generala Kornilova, da bi vzpostavil stari režim. Ta se je ponesrečil, imel pa je ogromne politične posledice. Dal je boljševiški stranki pobudo za čim

večjo budnost, za krepko akcijo in revolucionarni zagon, ki naj zruši vsak dan trhlejšo stavbo provizorične vlade Kerenskega.

Od zloma Kornilovljega protirevolucionarnega poizkusa v zadnjih dneh avgusta 1917. leta se vrste oni tedni in dnevi, prepolni dogodkov, ki so v pičlih dveh mesecih pripeljali do zmage socialistične revolucije, v borbi proti vsem onim gibanjem, ki so jo skušali zatreti in zadušiti. Rusijo in njeno družbo so na jesen 1917. leta zgrabili valovi revolucije in protirevolucije kot nikdar prej, stranke se ostreje kot kdaj poprej ločujejo, si nasprotujejo in prehajajo v nove oblike boja; na jesen 1917. l. sta dokončno izoblikovana dva tabora revolucionarni in protirevolucionarni.

Prvi, revolucionarni, pod vodstvom stranke boljševikov, ki je v stalnem porastu in zajema čim dalje večje množice, posebno med delavci, kmeti in vojaki, voljne, da izpeljejo zadnji korak za zmago revolucije in prevzem oblasti. Predvsem velja to za takratno prestolico Rusije, Petrograd. Na drugi strani pa izgubljajo stranke, ki podpirajo provizorično vlado Kerenskega, od dne do dne bolj na avtoriteti in naslonu na množice.

Gonilna sila pri vsem tem delu za zmago revolucije je bil Vladimir Iljič Lenin. Ni smel ali pa mogel takrat v Petrogradu prebivati; sprva je iz bližnje Finske znal voditi množice v genialnem spoznanju, da se prav sedaj bliža odločilni trenutek, ki naj prinese zmago proletariatu; pravilno je spoznal trhlost takratne vlade in sistematično pripravljal njen neizbežni padec. Nikdar v svojem življenju, taka je sodba, ni Lenin stopil tako izrazito v ospredje kot vodilna glava in nikdar ni pokazal take zmožnosti, jasno presoditi politično situacijo, kot v onih kratkih tednih od Kornilovljega padca pa do oktobrske zmage. Lenin je spoznal, da je prišel trenutek odločilne akcije. Znal je to pokazati z železno logiko, zanosom ter s prepričevalno vero v uspeh. V nekem pismu iz onih dni piše: „Dani so vsi objektivni pogoji za uspešen upor; položaj je ugoden za nas, kajti samo naš zmagoviti upor lahko napravi konec omahovanjem, ki so utrudila ljudstvo, omahovanjem, ki so najmučnejša stvar na svetu; samo naš zmagoviti napor bo prekrižal igro z ločenim

mirom proti revoluciji, jo prekrižal s tem, da bo odkrito predložil popolnejši, pravičnejši, bližji mir, mir v prid revoluciji." Ali zopet na drugem mestu: „Kriza je dozorela. Vsa bodočnost ruske revolucije je na kocki. Vsa čast boljševiške partije je na preskušnji. Vsa bodočnost mednarodne delavske revolucije za socializem je na kocki".

Tudi zunanji položaj je imel Lenin takrat, septembra in v začetku oktobra, za takega, da je kazal čimprej v upor. Temu pripomoči do uresničenja pa vendar ni bilo povsod in vedno lahko; tudi v lastnih vrstah je imel Lenin ostre protivnike, ki niso spoznali ugodnosti trenutka; po drugi strani pa tudi vnete pomagače, s Stalinom na čelu, ki je, prav tako kot Lenin, odkrit, prepričevalen in z vero v uspeh prevzet agitator za revolucijo in prevzem oblasti.

Odločilna je bila zgodovinska seja strankinega centralnega komiteja dne 10. oktobra, na kateri je bilo ugotovljeno, da tako mednarodni, vojaški in notranji položaj postavljajo na dnevni red oborožen upor, ki da je neizbežen in popolnoma dozorel. Par dni za tem je bil na seji izvršilnega odbora petrograjskega sovjeta sprejet odlok o vojaškem revolucionarnem odboru, ki so jim sledili kmalu podrobni ukrepi o pripravah in načinu oborožene vstaje. Vojaški revolucionarni odbor v Petrogradu je tako rekoč napovedal vojno začasni vladi, obtožujoč jo, da je postala neposreden instrument protirevolucionarnih sil.

Začasna vlada je seveda za vse to zvedela ter skušala vstajo preprečiti z raznimi ukrepi. Toda v mogočen zagon potisnjeni dogodki, ki se v dneh od 24. do 27. oktobra v Petrogradu kopičijo in drug drugega prehitevajo, se niso dali več ustaviti. Ne bom našteval podrobnosti, navedem naj le glavne dogodke. Začasna vlada sklene ustaviti lista „Rabočij put" in „Soldat", od katerih je prvi izšel s Stalinovim uvodnikom: Česa nam je treba? Posadka Petrograjske trdnjave se pridruži upornikom. Ponoči med 24. in 25. oktobrom pride Lenin v Smolni. Dopoldne 25. oktobra izda vojaški revolucionarni odbor oklic „Na državljane Rusije". Oklic, ki ga je spisal Lenin, in ki je že mogel ugotoviti: Začasna vlada je strmoglavljena, državna oblast

je prešla v roke organa petrograjskega sovjeta delavskih in vojaških odposlancev — vojaško-revolucionarnega komiteja, ki stoji na čelu petrograjskega proletariata in garnizije. Stvar, za katero se je borilo ljudstvo: takojšna predložitev demokratičnega miru, odprava veleposestniške zemljiške lastnine, delavska kontrola nad proizvodnjo, ustanovitev sovjetske vlade — ta stvar je zagotovljena. Živela revolucija delavcev, vojakov in kmetov!

Na seji petrograjskega sovjeta delavskih in vojaških odposlancev je sprejeto poročilo o strmoglavljenju začasne vlade in prehodu oblasti v roke sovjetov. V noči od 26. na 27. oktober so oddelki Rdeče garde, mornarji in vojaki zavzeli Zimski dvorec, začasno vlado pa zaprli; v isti noči je vseruski kongres sovjetov delavskih in vojaških odposlancev potrdil odloke o miru, zemlji in ustanovitvi delavsko-kmečke vlade — sovjeta ljudskih komisarjev, za čigar predsednika je bil izvoljen Lenin. V odloku o miru je predloženo vsem vojskujočim se narodom in njihovim vladam, naj se takoj začno pogajati o pravičnem, demokratičnem miru, to je miru brez aneksij in brez kontribucij, doseženem v javnih pogajanjih brez tajnih pogodb, ki so brez pridržkov razveljavljene. V odloku o zemlji je povedano, da se odpravlja veleposestniška zemeljska lastnina takoj, brez vsake odkupnine; da se posestva zemljiških gospodov, kakor tudi vsa carska, samostanska in cerkvena zemljišča z vsem živim in mrtvim inventarjem, z vsemi pripadajočimi poslopji in vsemi pritiklinami dajo okrožnim zemljiškim odborom in okrajnim sovjetom kmetskih odposlancev vse do sklepa ustavodajne skupščine. Kot posledico odloka o miru je sovjetska vlada po radiu poslala vojskujočim se državam predlog za mir.

Vstaja v Petrogradu je sprožila vstaje v Moskvi, v drugih velikih ruskih mestih, v podeželju in na frontah. Dočim je petrograjska vstaja v odločilnih dneh potekla skoraj brez prelivanja krvi, je bila borba revolucije za prevzem oblasti v Moskvi neprimerno težja in je terjala neprimerno več žrtev. Začela se je v Moskvi 25. oktobra po starem koledarju, ko je moskovski odbor boljševiške stranke sklenil ustanoviti tajno jedro za vodstvo vstaje in ko so oddelki Rdeče armade zasedli pošto, brzo-

jav in telefon. Odpor protirevolucionarnih sil je bil v Moskvi močan. 27. oktobra je prišlo do prvega oboroženega spopada teh z revolucionarnimi vojaškimi edinicami. Protirevolucionarne čete so zasedle Kremelj in ga držale več dni trdno v svojih rokah, dočim je v mestu samem prišlo do ostrih borb. Te in borbe za Kremelj so se vlekle vse do 3. novembra po starem stilu, ko je mogel moskovski vojaški revolucionarni odbor v povelju četam sporočiti zmago socialistične revolucije v Moskvi, in ko so v noči od 2. na 3. november rdeči gardisti zavzeli Kremelj. S tem je zmagala revolucija tudi v Moskvi. Hkrati so bile zatrte protirevolucionarne akcije začasne vlade, razbite čete protirevolucionarne vojske, ki so se približale Petrogradu. Dne 31. oktobra so zavzele sovjetske edinice Carskoje selo, sledečega dne pa Gačino.

Dne 5. novembra po starem koledarju je mogel Lenin v imenu sovjeta ljudskih komisarjev napisati oklic „Prebivalstvu", v katerem pravi: Delavska in kmečka revolucija je v Petrogradu in Moskvi dokončno zmagala. In že daje hkrati Lenin navodila glede nalog, ki čakajo sovjete glede prevzema in organizacije oblasti povsod v deželi. To je bilo potrebno, kajti z zmago revolucije tudi izven Petrograda in Moskve, ki jo označuje notri do decembra trajajoče prevzemanje oblasti po sovjetih združeno tudi z večjim ali manjšim odporom protirevolucionarnih sil, je prišel čas za zrušitev starega oblastvenega aparata in ustvaritev sovjetskega državnega ustroja.

Najradikalnejši socialni preobrat naših dni je bil zmagovito končan. Zmaga je bila dosežena ob praktični uporabi Leninove zahteve, da more edino dobro organiziran in pripravljen, hitro udaren oborožen upor privesti proletarsko revolucijo do uspeha. Zmaga je bila dosežena, ker se je (posebno v Petrogradu) posrečilo boljševiški stranki pridobiti večino ljudstva in vojaštva na svojo stran; pridobivati in pridobiti pristaše ostalih strank, ki jih imajo te od dne do dne manj za seboj; odvrniti z dobro sprovedeno organizacijo delavstvo in vojaštvo od začasne vlade protirevolucionarnih sil. Zmaga je bila tudi dosežena, ker je bil, po Leninovi in Stalinovi zaslugi, izbran naj-

ugodnejši trenutek za oboroženo vstajo in spregledani pravočasno in bistro načrti nasprotnikov. Zmaga pa je bila utrjena s hitro organizacijo novega državnega ustroja in seveda širom države z magičnima besedama: mir in zemlja.

Posledice zmagovite oktobrske revolucije so bile ogromne. V družbeno, kulturno in gospodarsko življenje so uvedena nova napredna načela in nov — socialističen red. Ne bom o vsem tem govoril, ne tudi o ogromnem, zgodovinskem pomenu oktobrske revolucije in njenih posledicah v Sovjetski Zvezi in v svetu. Poudariti pa bi hotel tudi na tem mestu, da je zmago revolucije oktobra in njenih načel sijajno potrdila zmaga Sovjetske Zveze v drugi svetovni vojni. Danes, ko praznuje naša zaščitnica in zaveznica Sovjetska Zveza svoj največji državni praznik, se te druge zmage prav tako globoko zavedamo in se je veselimo kot prve, kajti prinesle so tudi nam osvoboditev, novo Jugoslavijo, na novih temeljih zgrajeno. Brez zmage oktobra pred tridesetimi leti ne bi bilo zmage v drugi svetovni vojni, brez te ne našega osvobojenja v novi Jugoslaviji in z njim ne vsega, kar je bistveno za življenje naroda v svobodi, med glavnim tudi možnost, živeti v polnem svoje kulturno življenje, katerega del je gojitev in pospeševanje znanosti. Tega se mi danes, ko praznujemo trideseto obletnico oktobrske revolucije, tu v naši sredi še prav posebno globoko zavedamo.

VI

KNJIŽNICA PUBLIKACIJE

KNJIŽNICA

Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani

je v publikacijski zameni s sledečimi ustanovami:

Aarhus (Dansko):

Slavisk Institut

Beograd:

Srpska akademija nauka
Astronomska opservatorija univerziteta
Opšta državna statistika
Geografski institut J. A.

Berlin:

Preussische Akademie der Wissenschaften
Deutsche Gesellschaft für Islamkunde
Forschungen und Fortschritte
Deutsch-ausländischer Buchtausch

Bratislava:

Dekanatstvo Filozofickéj fakulty Univerzity Slovenskej
Slovenská akademia vied a umení
Bratislavský lingvistický krúžok
Ustav slovanských prav

Bruxelles:

Musée Royal d'histoire naturelle de Belgique

Bucuresti:

Academia Româna

Budapest:

Magyar Tudományos Akadémia

Celje:

Družba Sv. Mohorja

Cincinnati:

Lloydia

Coimbra:

Sociedade Broteriana (Instituto botanico da universidade de Coimbra)

Dubrovnik:

Državni arhiv

Firenze:

Arte Mediterranea

Genève:

Société de physique et d'histoire naturelle de Genève
Société entomologique de Genève

Göteborg:

Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhäller Handlingar

Göttingen:

Akademie der Wissenschaften

Graz:

Historischer Verein für Steiermark

Kijev:

Akademia nauk URSR

Königsberg:

Königsberger gelehrte Gesellschaft

Lausanne:

Société Vaudoise des sciences naturalles

Leiden:

Rijksmuseum van natuurlijke Historie
Koninklijke Nederlandsche Botanische Vereeniging

Leipzig:

Sächsische Akademie der Wissenschaften

Leningrad:

Leningradskij Gosudarstvennij Universitet
Publičnaja biblioteka

Ljubljana:

Slovenska Matica
Slavistično društvo
Muzejsko društvo za Slovenijo
Dekanat juridične fakultete
Prirodoslovno društvo
Etnografski muzej

Higienski zavod
Narodna in univerzitetna knjižnica
Tiskovni urad pri Predsedstvu vlade LRS
Zdravniška strokovno-znanstvena sekcija ESZDN
Elektrotehniška sekcija Društva inženirjev in tehnikov
Narodni muzej
Mestna knjižnica

London:

Linnean Society of London

Maribor:

Zgodovinsko društvo

Modena:

Accademia di Scienze, Lettere ed Arti

Moskva:

Moskovskoe občestvo ispytatelej prirody
Akademia Nauk SSSR

München:

Deutsche Akademie
Bayrische Akademie der Wissenschaften

Napoli:

Società Reale di Napoli

Novi Sad:

Matica srpska

Padova:

Accademia di Scienze, Lettere ed Arti

Praha:

Česká Akademie věd a umění
Královská česká společnost nauk
Slovanský Ústav
Jednota českych filologu
Sborník věd právních a státních (právnická fakulta)
Arhiv země České
Státný ústav historický

Providence USA:

Linguistic Society of America

Ptuj:

Mestni Ferkov muzej

Rennes:

Société Scientifique de Bretagne

Rim:

Accademia d'Italia
Società italiana per il progresso delle scienze

Sarajevo:

Državni muzej

Skoplje:

Skopsko naučno društvo
Skopski filozofski fakultet

Sofija:

Blgarska Akademia na naukite

Split:

Narodni etnografski muzej
Državni arheološki muzej

Šibenik:

Državna učiteljska škola

Torino:

R. Accademia delle Scienze

Turčanski Sv. Martin:

Matica Slovenska

Udine:

Accademia di Scienze, Lettere ed Arti

Uppsala:

Kungl. Universitetets Bibliotek
Humanistiska Vetenskaps-Samfundet

Venezia:

R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti

Wien:

Oesterreichische Akademie der Wissenschaften

Zadar:

Državni arhiv
Državni arheološki muzej

Zagreb:

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
Središnji ured za osiguranje radnika
Poljoprivredni-šumarski fakultet univerziteta u Zagrebu
Hrvatsko prirodoslovno društvo

Zürich:

Geobotanisches Forschungsinstitut Rübel

PUBLIKACIJE

Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani

I. Splošne izdaje

Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Prva knjiga 1938—1942. Uredil Fran Ramovš, Ljubljana 1943; 8°, 364 str.

Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Druga knjiga 1943—47. Uredil Fran Ramovš, Ljubljana 1947; 8°, 228 str.

Jerneja Kopitarja spisov II. del, 1. knjiga. Priredil Rajko Nahtigal. Ljubljana 1944; 8°, 444 str.

Jerneja Kopitarja spisov II. del, 2. knjiga. Priredil Rajko Nahtigal. Ljubljana 1945; 8°, 420 str.

Юлийская Крайна. Статьи о ее истории и культуре. Ljubljana 1946; 4°, 98 str. (izšlo tudi angl. The Julian March, Studies on its history and civilization, in franc. La Marche Julienne, Essais sur son histoire et sa culture).

Francè Kidrič, Korytkova smrt in ostalina. Poročilo o gradivu za izdajo Korytkove korespondence in biografije. Ljubljana 1947; 8°, 52 str.

Adolf Režek, Prilog poznavanju mineralnih voda Rogaške Slatine. Ljubljana 1947; 8°, 128 str.

Josip Korošec, Poročilo o izkopavanju na Ptujskem gradu l. 1946; Ljubljana 1947, 8°, 62 str. + 17 tabel.

II. Prvi razred

Veber Francè, Vprašanje stvarnosti. Dejstva in analize. Ljubljana 1939; 8°, 498 str.

Viri za zgodovino Slovencev. Knjiga prva: Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Zvezek prvi: Urbarji salzburške nadškofije. Objavil Kos Milko, Ljubljana 1939; vel. 8°, 167 str., 2 karti.

Korespondence pomembnih Slovencev I.; Fr. Kidrič: Zoisova korespondenca 1808—1809, Ljubljana 1939; vel. 8°, 228 str.

Korespondence pomembnih Slovencev II.; Fr. Kidrič: Zoisova korespondenca 1809—1910, Ljubljana 1941; vel. 8°, 200 str.

Euchologium Sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. Izdajo priredil Nahtigal Rajko. I. del: Fotografski posnetek, Ljubljana 1941; 8°, 26 + 222 fot.

Euchologium Sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik. Izdajo priredil Nahtigal Rajko. II. del: Tekst s komentarjem, Ljubljana 1942; 8°, 72 + 426 str.

Turk Josip, Prvotna Charta caritatis, Ljubljana 1942; vel. 8°, 58 str.

Ivan Grafenauer, Lepa Vida. Študija o izvoru, razvoju in razkroju narodne balade o Lepi Vidi. Ljubljana 1943, 8°, 400 str.

Razprave filozofsko-filološko-historičnega razreda. Prva knjiga. Ljubljana 1943; 8°, 408 str. in 3 slike.

Razprave filozofsko-filološko-historičnega razreda. Druga knjiga. Ljubljana 1944; 8°, 440 str. z 41 slikami.

Anton Melik, Ljubljansko mostiščarsko jezero in dediščina po njem. Ljubljana 1946; 8°, 224 str.

III. Drugi razred.

Pravni spomeniki slovenskega naroda. Knjiga prva: Dolenc Metod, „Gorske bukve" v izvirniku, prevodih in priredbah. Ljubljana 1940; vel. 8°, 278 str.

Razprave pravnega razreda. Zvezek prvi. Ljubljana 1941; 8°, 260 str.

Razprave pravnega razreda. Zvezek drugi. Ljubljana 1943; 8°, 290 str.

Razprave pravnega razreda. Zvezek tretji. Ljubljana 1945; 8°, 226 str.

IV. Tretji razred

Razprave. Knjiga prva. Ljubljana 1940; 8°, 148 str., 25 slik v tekstu.

Prirodoslovne razprave. Knjiga IV. Tome IV. Ljubljana 1940 (v svetovnih jezikih); 8°, 128 str.

Vidav Ivan, Kleinovi teoremi v teoriji linearnih diferencialnih enačb. Ljubljana 1941; 8°, 64 str.

Razprave. Knjiga druga. Ljubljana 1942; 8°, 501 str., 79 slik v tekstu.

Milan Vidmar, Veletransformatorski problemi. Ljubljana 1943; 8°, 212 str.

Jovan Hadži, Turbelarijska teorija knidarijev. Ljubljana 1944; 8°, 240 str.

Milan Vidmar, Električne veleprenosne proge v svetlobi telegrafske enačbe. Ljubljana 1947; 8°, 80 str.

Maks Samec, Kemične študije. Ljubljana 1947; 8°, 86 str.

Razprave. Knjiga tretja. Matematično-fizikalna sekcija. Ljubljana 1947; 8°, 130 str.

Razprave. Knjiga četrta. Naravoslovna sekcija. Ljubljana 1947; 8°, (v tisku).

Milan Vidmar, Aluminij v električnih prenosnih progah. Ljubljana 1947; 8°, str. 140.

VSEBINA

Stran

V novi Jugoslaviji. *Prezident F. Kidrič* 5

I.

UREDBA — UPRAVA — RAZREDI — ZAVODI

Začasna uredba o Akademiji 11
Uprava Akademije 18
Razredi 19
Zavodi, komisije in odbori 20

II.

ČLANI

Izpremembe v članstvu Akademije izza leta 1943 25
I. Razred za zgodovinske in zemljepisne vede, filozofijo in filologijo 27
II. Razred za narodno gospodarstvo in pravne vede 30
III. Razred za matematične, prirodoslovne, medicinske in tehnične vede 30
IV. Umetniški razred 32
Pezident Francè Kidrič 34
Anton Peterlin 45
Ivan Rakovec 47
Janko Šlebinger 54

III.

UMRLI ČLANI

Anton Breznik. *F. Ramovš* 61
Rihard Jakopič. *Fr. Stelè* 75
Matija Jama. *Fr. Stelè* 90
Ivan Regen. *Jovan Hadži* 104
Dr. Milan Škerlj. *Janko Polec* 106

IV.

POROČILA O DELU AKADEMIJE

Stran

Glavne skupščine 129
Prezidij 135
Poročila 136
Sklepni računi za leta 1942—1946 167

V.

PREDAVANJA — GOVORI — BESEDE

Ob stoletnici smrti Jerneja Kopitarja. Predavanje akad. Rajka Nahtigala na slavnostni skupščini dne 11. avg. 1944 185
Pozdravna beseda akad. F. A. Kidriča na svečanem zborovanju ob 220 let. Akademije nauk SSSR v Leningradu, dne 26. junija 1945 192
Beseda prezidenta Fr. Kidriča ob proslavi druge obletnice AVNOJ-a na svečani glavni skupščini dne 28. nov. 1945 195
Prešeren in mi. Govor prezidenta Fr. Kidriča na svečani seji glavne skupščine Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani dne 8. febr. 1946 199
Beseda prezidenta Fr. Kidriča ob obletnici Oktobrske revolucije na svečani glavni skupščini dne 7. nov. 1946 208
Zgodovinski Oktober 1947. Predavanje akad. Milka Kosa na slavnostni glavni skupščini dne 7. nov. 1947 212

VI.

KNJIŽNICA — PUBLIKACIJE

Knjižnica 221
Publikacije 226